

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XXII, nr. 1 (85), 2023, BISTRIȚA

© „am rulat tot universul meu ca pe un papirus” – articole
despre **Gabriel Chifu** de Victor ȘTIR, Irina Maria MĂERUȚ, Teodora
UILEAN, Alexandra MÂNZAT, Menuț MAXIMINIAN, Paul PRECUP,
Gheorghe GLODEANU, cu un interviu de Olimpiu Nușfelean, inedite,
referințe critice și un foto-album © În oglinda lecturii © **Horia
Bădescu și Teofil Răchițeanu – 80** © Poezia Mișcării literare:
*Mihaela OANCEA, Adrian GRAUENFELS, Petru COVACI, Nina
VICIRIUC, Mihaela AIONESEI, Dumitru BRANC, Carmen Tania
GRIGORE, Paul-Mark PRECUP* * Proza Mișcării literare: *Damaschin
POP-BUIA, Andrei BREABĂN, Cătălina STERIU* © **Ancheta Mișcării
literare: Piața romglezei – 2:** Mihaela MUDURE, Mircea POPA,
Viorel CHIRILĂ, Magda URSACHE © In memoriam – D. R. Popescu,
Ion Vlad © **Caietele Liviu Rebreanu: ION – un roman în cinci
lecturi** © Plastică © Film * Traduceri: **Daniela ANDONOVSKA-
TRAJKOVSKA, Regis JAUFFRET** © Foto-album cu scriitori ©
Parodii pur și simplu de Lucian Perța © Cititor de reviste ©

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XXII, nr. 1 (85), 2023, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Biblioteca Județeană George Coșbuc
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Menuț MAXIMINIAN - redactor

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine - Gabriel Chifu)

Număr ilustrat cu lucrări plastice
de Gheorghe Pogan.

Secretariat de redacție, corectură:

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpintea2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară și al
Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-
Năsăud.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: Editura MEGA, Cluj-Napoca

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: Citirea în semne false/ 1	
Victor ȘTIR: Papirus – mesajul liric spre viitorul vechi/ 3	
Irina Maria MĂERUȚ: Elegia timpului – despre experiența ontopoetică a scurgerii timpului sau despre valențele reflexivității ca modalitate de construcție a sinelui/ 6	
Teodora UILEAN: Incursiune în universul interior/ 10	
Alexandra MÂNZAT: Mișcările oscilante ale tinereții/ 12	
Menuț MAXIMINIAN: Scriitorul, peste vremuri/ 14	
Paul PRECUP: Gabriel Chifu, Omul nețărnut sau eul desprins de sine/ 17	
Gheorghe GLODEANU: Marea carte a uitării/ 19	
Olimpiu NUȘFELEAN: Despre supraviețuire și uitare/ 22	
Gabriel CHIFU: „Consider că este un privilegiu să am acces, prin puterea intelectului, a sensibilității, la o dimensiune care-mi transcende condiția umană efemeră și suferindă”/ 24	
Gabriel CHIFU: Încercând să mă pregătesc pentru ceea ce niciodată nu voi fi pregătit/ 32	
Gabriel CHIFU: Povestirile lui Cesar Leofu/ 33	
Referințe critice/ 36	
Gabriel CHIFU – biobibliografie/ 41	
Foto-album Gabriel CHIFU/ 44	
Cornel COTUȚIU: Un curriculum vitae liric/ 45	
Virgil RAȚIU: Prezentul – Pod de cuvinte/ 47	
Menuț MAXIMINIAN: Grădina cu pomi-fluturi/ 49	
LÖRINCZI Francisc-Mihai: Poezia sau jgheburile de aur ale lui Dumnezeu/ 51	
Ion Radu ZĂGREANU: Tentația micropoemului/ 53	
Olimpiu NUȘFELEAN: Cireșe dulci cu lacrimi amare/ 55	
Vasile V. FILIP: Lumea estompată a lui Iris Wolff/ 57	
Iacob NAROȘ: Pe firul literaturii, între compătimire și reabilitare/ 61	
Menuț MAXIMINIAN: Dansând pe mare/ 63	
Icu CRĂCIUN: Lumea de poveste a lui Leon-Iosif Grapini/ 66	
Virgil RAȚIU: Iubirea, mijlocitoare între inocență și vinovăție matură/ 69	
Mircea POPA: Gh. Glodeanu – incursiuni în imaginarul ezoteric, un domeniu propriu de investigație, cu mari răsfrângeri în plan teoretic și analitic/ 71	
Virgil RAȚIU: Cartea misterului și tainelor în desfășurare dialectică. Misterul etern dumnezeiesc/ 75	
Viorica POP: Pe vatră se rumenesc cuvintele/ 79	
Marcela MARDARE: Pe drumul crucii lui Hristos.../ 81	
Ioan L. ȘIMON: Din corespondența primită de Nae Antonescu/ 84	
Viorel CHIRILĂ: Horia Bădescu – 80. Implicațiile tăcerii în poemele lui Horia Bădescu/ 86	
Teofil RĂCHIȚEANU: Noaptea lui Orfeu/ 94	
Mircea POPA: Un poet din Apuseni/ 98	
Mihaela OANCEA: Poezii/ 100	
Adrian GRAUENFELS: Poezii/ 102	
Petru COVACI: Poezii/ 104	
Nina VICIRIUC: Poezii/ 108	
Mihaela AIONESEI: Poezii/ 110	
Dumitru BRANC: Poezii/ 112	
Carmen Tania GRIGORE: Poezii/ 115	
Paul-Mark PRECUP: Poezii/ 117	
Damaschin POP-BUIA: Iacob, familia, Coțoboreana/ 120	
Andrei BREABĂN: Bătălia finală/ 124	
Cătălina STERIU: Graalul/ 129	
Îmblânzitorul de licurici/ 130	
Salomeea dansează/ 131	
Ionuț CARAGEA: Aforisme/ 134	
Cornel TEULEA: Destin răsturnat/ 136	
Mihaela MUDURE: Doar de noi depinde/ 141	
Mircea POPA: Atentatul la limbă/ 143	
Viorel CHIRILĂ: Pericolul romglezei?/ 144	
Magda URSACHE: Dialectul s(c)lav/ 147	
Gheorghe GLODEANU: In memoriam DRP. O lume în care se instaurează absurdul/ 152	
Marin IANCU: Ion Vlad și „farmecul inteligenței”/ 158	
Iacob NAROȘ: ION – un roman în cinci lecturi/ 160	
Dorina Brândușa LANDÉN: Lumina și timpul, spațiul interior și exterior în pictura lui Gheorghe Pogan/ 163	
Alexandru JURCAN: Îndelunga explorare a podișului sterp/ 166	
Daniela ANDONOVSKA-TRAJKOVSKA: Poezii/ 168	
Regis JAUFFRET: Microfictions/ 170	
Foto-album cu scriitori/ 172	
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 176	
CITITOR DE REVISTE/ 178	

Citirea în semne false

Într-o scrisoare a lui Vasile Alecsandri către Ion Ghica, din decembrie 1883, devenită prefață la o ediție din 1884, poetul din Mircești îi scria prințului prieten cam așa:

„Iubite amice, Iată-ne cu iarna în țară!...”

Dacă am fi avut o mașină stenografică de buzunar, mașină ce se va inventa negreșit în seculul nostru de avocați și de deputați elocvenți, ea ar fi produs o mică bibliotecă de anecdote, de schițe ușoare, de memorii istorice și de portrete bine colorate, care formau un soi de muzeu demn de a fi vizitat; iar generația actuală, a cărei cunoștință de trecut nu se întinde peste limitele celor din urmă treizeci de ani, ar găsi în el multe subiecte de studiu atrăgător și folositor... Câte romanuri, câte piese de teatru, câte scrieri fiziologice s-ar putea clădi cu materialul adunat în el! Și câte spirite sănătoase s-ar retrage cu mulțămiri în sanctuarul său spre a se odihni de luptele zilnice și de preocupările, zise politice, ale epocii de față!...”

Citind asemenea enunțuri formulate de o minte visătoare și totuși realistă, ne putem gândi că încremenirea noastră în proiect s-a produs nu în zilele epocii de față, și nici în vremea lui Eminescu sau Caragiale, ale căror viziuni politice țin încă afișul, ci prin epoca lui Alecsandri și a prințului Ghica, cu numirea unor realități de care nu mai scăpăm. „Iată-ne cu iarna în țară!” exclama poetul, și noi zicem, acum, nu doar în țară, ci și în suflete, o iarnă tot mai amenințătoare, pe care nu o mai alungă nici măcar înfricoșătoarea încălzire globală. Dar viziunea alecsandriană se extinde, prinzîndu-i în imagine pe avocații și deputații „elocvenți”, care domină secolul, într-o societate – eternă? – de lupte zilnice și preocupări „zise politice”... Realitatea jonglează cu scenarii aproape indecente: „Tipuri pentru tipuri, sunt de preferat acele dispărute din societatea română, în locul acelor de venetici alungați din țările lor și adăpostiți astăzi între noi cu pretențiile lor ridicole de critici și de reformatori, în locul acelor de Don-Juani de trottoires, acelor de salvatori patentăți de patrie, acelor de invidioși care stupesc veninul lor spre tot ce-i mai sus decât dânsii, chiar deși sunt convinși că stupidul cade tot pe obrazii lor etc., etc. Fapte pentru fapte... istoria va judeca

Editorial

valoarea acelor care s-au desăvârșit cu sacrificii de avere și de viață chiar, și acelor săvârșite sub îndemnul ambiției personale sau al dobândirii de averi colosale.” O asemenea societate ar putea produce o literatură uluitoare, inspirată din anecdotele, istoriile și portretele momentului, adunate într-o „mică bibliotecă”, sau, mai bine zis, un muzeu (imaginar, ca al lui André Malraux?, sau digital?), „demn de vizitat (de...) generația actuală”, o generație

Olimpiu NUȘFELEAN

„a cărei cunoștință de trecut nu se întinde peste limitele celor din urmă treizeci de ani” (a zis Alecsandri 30 de ani?!). Subiectele recuperate ar genera un „studiu atrăgător și folositor”, s-ar constitui mai ales într-un sanctuar al odihnei spirituale, al retragerii binefăcătoare dintr-o lume falsă.... Sînt tentat să repet încă o dată, poate la nesfîrșit, viziunile bardului de la Mircești. Dar nu despre o critică socială vreau să vorbesc.

Este exprimată, în viziunile poetului, o mare încredere în literatură, în serviciul acesteia pus în slujba omului năucit de vremi. „Câte romanuri, câte piese de teatru, câte scrieri fiziologice...” Spiritele sănătoase s-ar retrace în sanctuarul constituit de acestea. Aceste spirite și-ar asigura protecție într-un asemenea sanctuar, cînd al tip de protecție nu ar mai fi/ nu mai este de găsit. Nu-i vorba de simpli visători, care s-ar retrace în liniștea unei biblioteci. Da altfel, nici măcar poeții nu sînt niște simpli visători. Ei ar putea să treacă într-o lume imaginară ideală din care să nu se mai întoarcă între oamenii banali și nepăsători cu viața lor, dar nu o fac. Precum filosofii. Vă amintiți de Thales din Milet, meteorologul care a anticipat o recoltă bogată de măsline, a cumpărat toate presele de ulei, făcînd mulți bani și demonstrînd că și un filosof se poate îmbogăți ușor, dar nu asta e treaba lui... Ah, ce prost – ar zice un jucător la loto de azi – știe face bani și el se ocupă de filosofie!... Poeții sînt ei visători, însă, mai mult, sînt vizionari. Dar pentru cine?

Mașina stenografică de buzunar a ajuns, azi, în toate buzunarele. Putem depozita în ea milioane de anecdote, mii de e-book-uri... Stenografia, o tehnică de scriere foarte rapidă printr-un sistem de scriere simplificat, cu ajutorul căruia se poate nota vorbirea cu viteza cu care este rostită, a fost concurată de gadgeturi sofisticate. Cu ajutorul lor putem fantaza cît ne țin ochii și urechile. Ochii și urechile lumii, într-o conectare permanentă. Folosim oare asemenea gadgeturi,

smartphone-ul mai ales, ca bibliotecă, muzeu în care să ne căutăm trecutul, ca sanctuar al odihnei spirituale? Care spirit? În ce... spirit? Sîntem, utilizîndu-le, mai relaxați, mai feriți de noxele politicii, mai „informați” privind căile și metehnele politicii?...

Nu putem spune că nu citim, utilizînd smartphone-ul. Sîntem o societate vizuală, vizualizată. Trăim mai mult în vizual, decriptăm sloganuri publicitare, fotografii, filmulețe, chipuri de cîntăreți cu ziua și de politicieni cu mandate electorale pe viață, pokemoni și nu mai știu ce, într-un sîrg demn de șoarecii de bibliotecă. Socializăm prin telefon, așezați pe o bancă în parc, unul lîngă altul, distrați și indiferenți, ca într-un voiaj în jîlt, cum ar zice Alecsandri, fericiți și ignoranți față de iarna interioară, care ne cuprinde tot mai mult. Suntem, într-un fel, un popor de cititori – în stele, în chipuri, în știri, mai ales în știri false. Ne lăsăm drogați cu *fake news*, fericiți că poliția ne lasă în libertate. În libertatea falsității, a erorii, a erorii de sine. Nu ne chestionăm condiția, reflecția, modul de comunicare între noi și de decizie. Rămînem, pasivi, la mîna manipulatorilor de falsitate. Sîntem un popor de cititori, dar nu un popor de cititori de cărți. De cărți și reviste, literare sau de specialitate diversă. Dar la ce e bună o asemenea citire, citirea în semne false? Stăm pe băncile din parc sau din barul de fițe și ținem ochii în smarphone – de exemplu – lipiți unul de altul, dar atît de îndepărtați – spiritual și sufletește – fără să observăm cum sentimentul comunicării se ofilește, ca o floare care nu mai este udată. Aparent aparținînd unor comunități, dar atomizați, atomizați... Cînd ne sîturăm de citit – în stele false –, luăm universul în care ne ducem existența și îl rulăm ca pe un papirus (cum ar zice poetul Gabriel Chifu), dar nu spre a-l afirma, ci pentru a-l arunca într-un colț al uitării, pentru totdeauna. Și continuă mai departe cu cititul în palmele disperării, pe care nu o mai înțelegem și nici nu o mai ținem în frîu.

Papirus – definitivarea liniei poetice

Victor ȘTIR

Prin intitularea *Papirus* a antologiei de poezie apărută în colecția *Poeți laureați ai premiului Național de poezie Mihai Eminescu*, Gabriel Chifu sugerează așezarea, hotărârea, definitivarea liniei sale poetice; linie este un fel de a spune, pentru că parcursul creator, în general, este relativ sinuos, mai ales la început, în căutarea ritmului.

Aspecte mai puțin clare la prima vedere sunt scoase spre lumină prin entuziasmul teoretic al criticilor înclinați spre clasificări, stabilirea de filiații, influențe etc. Precizarea surselor și tendințelor nu scapă acestor deprinderi nici în cazul lui Gabriel Chifu, obiectiv fiind mai ales poeziile din vecinătatea anului 1976, limita temporală inferioară a șirului poeziilor din *Papirus* socotite de Laurențiu Ulici tributare neomodernismului. Criticul Nicolae Manolescu scrie în a sa *Istorie critică a literaturii române*: „Toți criticii au remarcat în poezia lui Gabriel Chifu (de la debutul din 1976 cu *Sălaş în inimă* la recentul *Lacăt de aur* din 2004) o anume dualitate, doar că fiecare a botezat-o altfel: supraréalism, respectiv expresionism, angelic și demonic, metaforizare și prozaism etc. în fond, e vorba mai curând de o nefixare care vine din cele două surse diferite și chiar opuse ale poeziei lui: o anume cerebralitate neomodernistă, înclinată spre evazionism, cultivând metafora rară și prețioasă, pe de o parte, și, pe de alta, o referențialitate postmodernă, deturnată uneori în parabola metafizică, în care realismul și cotidianul detaliilor par să implice un tâlc mai mult sau mai puțin codificat.” Chiar dacă, privit global, poetul aparține generației optzeciste, nu ar fi de

mirare detectarea unor dezertări stilistice din moda '80-istă deoarece patruzeci de ani de poezie nu pot fi prinși într-o uniformitate fără nuanțe atitudinale mai mari sau mai mici, cu

niciun program poetic al unui autor. Ar fi de reflectat asupra direcției poetice, ne referim la nuanțele electivă din care vin poeziile care au intrat în legiunea optzecistă.

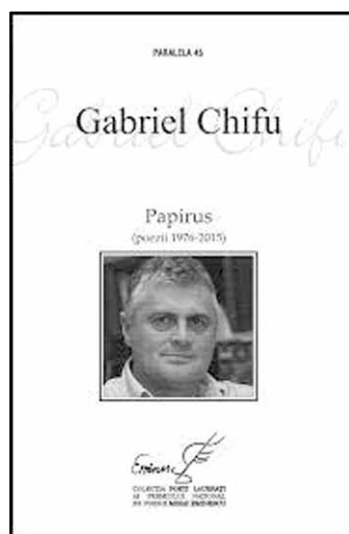
„Azi, constat că precursor al optzeciștilor a fost Gabriel Chifu, perceput ca șaptezecist inițial, care a debutat editorial în 1976 (volum premiat de Uniunea Scriitorilor, de asemenea”, își amintește Liviu Ioan Stoiciu în ancheta dedicată optzecismului de Marta Petreu în *Apostrof* nr.1/2023. Antologia este compactă, convingând că autorul s-a născut format, stăpân pe mijloacele sale de a decanta versul, de un firesc dezarmant, cu inserții metafizice sau ironice, însă niciodată păstoase pentru a fi doar atât și a nu pondera, nuanța fluxul liric, elaborării textual spre forma definitivă.

Poezia din *Papirus* omogenizează superior cotidianul cu livrescul – fantasmă, emoții, narațiuni, sedimentând un compus în care se simte adesea ispita spre conceptualizare, apetența fiind probabil susținută de formația intelectuală a autorului în câmpul disciplinelor exacte în care se ajunge la abstractul număr. Parcursul auctorial dezvăluie o putere de sinteză având ca maximum revelația poetică a trăirii religioase, rezidentă nu numai în tematică, ci și în împlinirea estetică. Bunăoară, poezia *mama*

**„am rulat
tot universul meu
ca pe un papirus”**

mea se va naște în aur (pagina 126) începe cu prezentarea stării sufletești derizorii a poetului care ajunge prin sugerate stări succesive la contemplație mistică: „cândva voi zări/ cum se va deschide cerul urlând de durere/ și mama mea se va naște în aur”. Un tablou biblic fastuos în care proiecția picturală a versului dobândește forța frescei creștine a Sfintei Fecioare.

De observat că, în general, fiecare poezie are un vehicul narativ al nucleului liric, textul poetic beneficiind de virtuțile scriitorului de

proză, altfel mânuitor dezinvolt al celor două genuri ca un continuum poetic fără stări de hiatus. În volum este infuzată și o artă poetică, firește, profesiunea de credință a autorului; o mostră relevantă, nu cum că altele nu ar fi, de citit în poezia *Bușnița* (pagina 65): „cei vechi o numeau glaux; pentru ei/ era

cea care vede lumina chiar în întuneric./ o aleg emblemă/ pentru versurile mele.”

O poezie de un tip rar, nu numai în *Papirus*, ci în întreaga literatură noastră de peste jumătate de secol, și poate la fel de rară și între alte colecții de versuri mai depărtate: *cuvântcorpcosmos* (poem și/ sau eseu) de la pagina 154 a antologiei. Pare a fi mai mult decât întâlnirea celor două specii literare, mai mult decât o confirmare a simultaneității de expresie la un anumit nivel al scrisului și intenției cu posibilitățile și virtualitățile actului în sine, altfel, moduri de „stratificare” ale ființei sau de mixare alchimică. Sugestiv, duios: „uneori, în bunătatea lui,/ Dumnezeu vine/ doarme aici, în vorbire/ tăcut, bătrân, modest,/ în zori pleacă/ Aproape nu se simte/ își lasă forma trupului întipărită în cuvinte”, poemul vorbește mistic despre comunicarea nemijlocită a logosului ca printr-o inițiere secretă.

O poezie sinteză, percutantă, sugestivă, caricaturală până la burlesc – „povestea țării latine din est: pe tronul de aur/ se așezase un fitecine paranoic și mitocan/ cu șezutul său de balaur/ îngâmfat-dolofan/ de-ar fi fost numai prost și bâlbâit/ încă ar fi fost bine, zău,/ dar era viclean nemaiîntâlnit/ și bolnav de rău/ lovea în noi cu steaguri roșii de la răsărit/ și cu lozinci stupide, proletare./ [...] în țara latină din est,/ ca în nicio altă parte,/ totul se ia în ușor și se poate”.

Artistul combină creativ realități și ficțiuni într-un aliaj textual cu lucire de cristal, orice secțiune a structurii prezentându-se compact, cu densitate de sens și putere de seducție poetică. Propria existență se proiectează între altele, în versurile: „eram închis într-un diamant în formă de piramidă/ Totul era rece în jur/ urlam mă zbăteam/ Și nu puteam să ies/diamantul era viu și dormea.” (pagina 144), iar poezia *papirus*, care dă numele antologiei: – „am făcut sul întreg peisajul –/ cerul cu nori și cu câteva stele,/ apoi văzduh prin care tocmai/ trecea vântul, tocmai trecea/ mirosul liliacului înflorit,/ tocmai trecea o umbră./ apoi strada cu biserica din apropiere/ și cu casa mea (ce mă cuprindea și pe mine stând la masă și citind)./ da, am strâns, am rulat/ tot universul meu ca pe un papirus./ iar papirusul astfel dobândit/ l-am legat cu o sfoară de cânepă/ și l-am pus deoparte,/ la păstrat, pentru alte vremuri” – sugerează anvergura demiurgică a poetului care creează cu puterile sale într-o cvasiconcurență cu divinitatea. Întrebările generate de text se întrepătrund cu cele doar aparent la îndemână, cum de pildă: este pământul o ființă vie, este diamantul apropierea poetului de societate de adevăratele, vie, curată, dar inertă, fără reacție de vreun fel și de aceea tristă, iar el, distant.

Plaja tematică este cuprinzătoare, de nu cumva excesiv de amplă, subvenționată de prospețimea inspirației redând peisagii ale imaginației, cotidianul, agregate ale melancoliilor conjuncturale, surprinzând pulberea cu izul veșniciei. Căldura poematică pare de sorginte prezent-mediteraneeană sau de găsit sub cenușa simbolurilor actualizate de concretețe, iar inefabilul poetic se precipită din jocurile imaginilor palpabile senzorial, vizual,

distilate prin filtre ale luminii acționate de sensibilitatea selectivă.

Poezia este de o simplitate, de un firesc aproape natural, ca firul de iarbă în anotimpul primăverii ori un arbore sequoia în mediul său; textele sunt dezbrăcate de formulări prețioase, contorsionate, greoaie la nivel de limbaj, ca încercare neatinsă în virtualul țesăturii textuale. Nu numai maturitate prezintă de la început autorul, ci determinare pentru intrarea în „arenă” cu toate instrumentele lustruite în războiul gracil care se întinde deja pe cincizeci de ani.

Lirismul rafinat se sustrage gesticulației retorice care în cazul unor autori parazitează structura și expresivitatea textuală, în cazul *Papirusului*, inteligența auctorială subțiază pasta locvace spre plasticitatea optimă, vegheată de luciditate.

Universul este configurat ca un sistem a cărui entropie scade spre zero, sugerând implacabilul final, altfel, opus mitului chinezesc după care începutul cerului și pământului ar fi în despicarea unui copac mitic. Poetul este mai degrabă cartezian, călător lucid în spații reale și ficționale.

Revenim, peisajul liric al volumului este de o impresionantă diversitate, de la poezia de notație, aparent întâmplătoare, până la portretizarea însingurării, a însinguraților cu statura de grandoare sau insignifianță.

„Fără opera sa, am fi lipsiți de o verigă importantă a „lanțului” trecerii poeziei românești de la neomodernism la postmodernism, ca și de un accent prețios în peisajul literar al ultimelor decenii. Chiar dacă unele dintre fațetele profilului său liric coincid, am văzut, cu cele ale generației '80, arhitectura discursului său este structural diferită. Poezia sa este, prin urmare, una dintre acele câteva experiențe care ne îndreptățesc să afirmăm că nu numai optzeciștii au contribuit la configurarea actualului cod literar”, scrie criticul Răzvan Voncu în postfața profundă, detaliind aspectele esențiale ale antologiei.

Volumul se închide, paradoxal se deschide, în final, cu poezia *călătoria, inima, cerul lipit de pământ*, o reluare, o parcurgere deplină a vieții până la: „inima mea mai știe să cânte/ mai mult stă decât bate/ aștept să vină înger diafan mărinimos/ să mă strângă cu fârașul.”

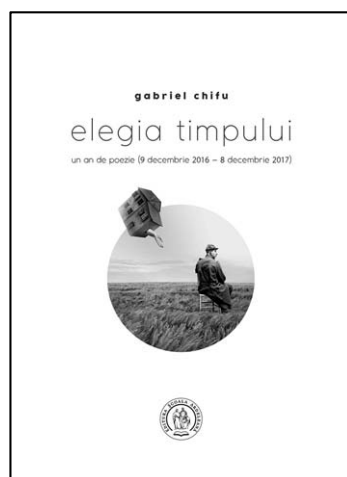

Capcane pentru lumină

Elegia timpului – despre experiența ontopoetică a scurgerii timpului sau despre valențele reflexivității ca modalitate de construcție a sinelui

Irina Maria MĂERUȚ

Despre poezie am scris și am susținut dintotdeauna – încă de la primele articole critice, scrise pe băncile facultății sub privirea mentorului meu, regretatul poet și profesor Andrei Bodiș – că este exercițiul literar plin, cel mai complex, este viața literaturii și

literatura vieții, fundamentul gândirii literare a tuturor timpurilor, mijlocul rafinat de selecție a cititorului și piatra de temelie a discursului critic. Poezia ultimilor ani actualizează intens două coordonate ale actului liric – de la poezia anilor '80 până în prezent –,

respectiv lirica realității cotidiene și poezia mișcărilor unduitoare ale revelației propriului eu. Despre această dihotomie, între descriptivul poeziei, înțeles ca focusare a vocii poetice asupra realității exterioare, și sondarea abisului interior al ființei, înțeles ca întoarcere ale vocii poetice către zona abisală a propriului eu, despre dihotomia dintre *poezia cotidianului* și *noul antropocentrism* vorbea maestrul Alexandru Mușina, în cadrul cursurilor de literatură și scriere creatoare de la Literele brașovene, prilej de a ordona multitudinea de stiluri ale poezilor optzeciști și nouăzeciști, esențialmente distincți, dar legați prin același cordon ombilical de experiența devastatoare a lui *a fi*.

Citind volumul de poezie al domnului Gabriel Chifu – *Elegia timpului – un an de poezie* – (9 decembrie 2016 – 8 decembrie

2017), apărut într-o excepțională ediție grafică realizată de Mihaela Șchiopu la Editura Școala Ardeleană, 2018, Cluj- Napoca – s-au reactivat în mintea mea aceste două aspecte ale poeziei, mult discutate în anii studenției – poezia reflexivității pure și noul antropocentrism, care transformă volumul de poezie al autorului într-un clasic al postmodernismului românesc, într-un regal al poeziei în care cuvântul vibrează la unison cu viața; un clasic al cuvântului ce surprinde esența trăirilor sufletești, într-o lume din care emoția, în mod paradoxal, nu a dispărut, ci dimpotrivă vibrează la cote maxime, un clasic al mișcării de retrogradare a ființei eului poetic în abisul propriei interiorități, un experiment chirurgical al sufletului, care, sub nemiloasa forță a scurgerii timpului, nu se descompune, ci dimpotrivă se reclădește, mai viguros, mai puternic, mai penetrant. Volumul este o redare prin cuvânt a experienței maturității scriitoricești, fiind, precum odinioară volumele postume blagiene, o excepțională coincidență a întâlnirii dintre maturitatea ființei și maturizarea poetului. Laureat al unor prestigioase premii naționale și internaționale, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România, director executiv al *României literare*, poet și prozator, domnul Gabriel Chifu pare că încheie cu acest volum liric un ciclu de activitate poetică din care până la momentul publicării acestui volum făceau parte altele – din care aș aminti *Sălaș în inimă*, *Realul eruptiv*, *Omul nețărnut*, *La marginea lui Dumnezeu* – deschizând totodată calea unei poezicii a plenitudinii, a ființei poetice care se așază în drumul drept al vieții cu o impresionantă vigoare sufletească, pe care numai curgerea frumoasă a acesteia o poate

insufla poetului. Volumul este, așa cum sugerează și explicația ce îl însoțește – „un an de poezie” – un volum al biografiei poetului, nu dintr-un an de poezie, ci dintr-o viață poetică și, ca în orice exercițiu literar în care cuvântul poetic flambează sub forța realității sufletești, rezultatul nu poate decât să încânte sufletul și mintea cititorului.

Elegia timpului – colecție de 65 de poeme, așternute pe hârtie în pragul vârstei de 65 de ani ai scriitorului – este un elogiu, de un rafinament stilistic aparte, adus celui mai nefast binom literar și totodată celui mai productiv experiment ontopoetic, și anume curgerea ireversibilă a timpului, dublată de o realitate crudă a efemerității condiției umane; o poezie în care supratema timpului domnește și care oferă o reconstrucție nostalgică prin cuvânt a biografiei eului poetic, prin timp și timpuri, o diafană imagine radiografiată a sufletului scindat între două puncte cardinale ale hărții propriului destin, Calafatul original, asociat trecutului și copilăriei – evocat simplu ca orașul C – și Bucureștiul activității creatoare – orașul B – peste care adie boarea spațiilor mitologice solare, ale Olimpului și Mării Egee, o poezie a eternei mișcări de reîntoarcere și recuperare a unui timp pierdut care nu degenerază în tristețe maladivă, ci dimpotrivă re poziționează eul liric cu o incontestabilă forță interioară, pe un drum al curgerii pe care, pentru prima dată, poetul este apt și asumat în a-l parcurge. Experiența trecerii timpului este o realitate a destinului omului, ce nu poate fi nici cuprinsă, nici schimbată, precum credeau odinioară romanticii, nu este nici principală acuză a unei stări sufletești angoasante – precum odinioară regăseam în poetica bacoviană, nu este nici prilej de revoltă ca la Arghezi și nici modalitate de abstractizare a cuvântului care își pierde valențele sale artistice precum la Ion Barbu sau Nichita Stănescu – este doar o realitate a vieții, care se convertește în poezie, dând forță cuvântului de a exprima tocmai poezia din această viață. În mod clar, volumul domnului Gabriel Chifu articulează o poetică a reflexivității pure, constituind un exercițiu de reflecție asupra propriei individualități.

Ce este de fapt elegia poetului Gabriel Chifu? Nici mai mult, nici mai puțin decât o excepțională privire retrospectivă, a unui sine surprins și cuprins în acel crâmpei de lume inconfundabilă, care este universul propriului eu biografic. În poemul *Întâmplare la Pergamonmuseum*, scriitorul definește poezia sa elegiacă, așezând-o în semnificația lui atunci: „Și-n timp ce mă mesteca, durerea mea, jalea mea,/ sfâșierea mea că pier, și amintirile, nostalgiile/ s-au scurs din mine-n mintea lui, iar toată istoria mea de copil confuz/ al veacului douăzeci era noastră, atunci, pe când/ făptura-gardian mă mistuia, s-a scris singură pe tâmpla ei...”. Care ar putea fi scopul unui astfel de exercițiu poetic? Răspunsul este, indiscutabil, scurt și decisiv: autocunoașterea. De ce ar avea nevoie ființa scriitorului ajuns la maturitate de un astfel de exercițiu tardiv, de autocunoaștere? Pentru că el oferă acum cea mai clară oglindire de sine prin cuvânt, iar în acest context ontopoetic, cuvântul ordonează, organizează și transformă textul liric într-un mecanism ce funcționează în aceeași parametrii în care funcționează și ființa poetului, pentru că, fără această sondare a sinelui, sinele nu își poate continua destinul, iar *omul de nisip* s-ar descompune sub forța nefastă a timpului care curge „necruțător și definitiv”. Despre reflexivitate și consistență poetică este vorba în volumul domnului Gabriel Chifu.

Analizând textele poetice, observăm o simbioză a stilurilor lirice de la George Bacovia, până la Nichita Stănescu, iar, dacă timbrul poetic este al melancoliei și al nostalgiei, imaginarul poetic se construiește în jurul problematicii sinelui. În versurile poetului Gabriel Chifu se regăsesc redate sugestiv atât atitudinea contemplativă a eului asupra universului exterior și interior, cât și privirea retrospectivă asupra trecutului și asupra iubirii, pe baza cărora eul poetic ajunge la o acceptare și pe care sufletul, său mistuit de criza unei existențe așezate pe drumul trecerii, le simte ca fiind izvorul din care sufletul se adapă. Pornind în procesul interpretării textelor de la o astfel de premisă, radiografierea eului liric încearcă să surprindă relația dintre două puncte existențiale – criza și acceptarea. Criza

este conceptul definitoriu al poeticii de la romantism și până în prezent, devenind rapid, pentru vocile critice, principalul instrument de disecție a fenomenului poetic – prilej de a-mi reaminti cuvintele poetului Mușina, la cursurile de scriere creatoare „Nu poți deveni poet, decât trecând prin momente de criză existențială”. Același scriitor, în *Introducere la în poezia modernă*, așeza la temelia actului poetic al modernității o criză a limbajului și una a realității, circumscrise unei profunde crize a eului, pe care o numea supracriza și pe care le reiterează și postmodernitatea. Poemele din volumul *Elegia timpului* nu se îndepărtează de la esența acesteia, astfel că redau prin cuvânt criza eului poetic, aflat în plină maturitate, generată de realitatea trecerii timpului și a ființei, de obsedanta tristețe a perisabilului din noi. Pe calea reflexivității pure – trecând prin evantaiul nevoii de reclădire a propriului eu, care îmbracă felurite aspecte poetice cum ar fi nevoia recuperării unui timp biografic pierdut, nevoia rememorării nostalgice a Calafatului originar, nevoia iubirii părintești sau a iubirii în formele ei complexe – iubirea filială sau iubirea femeii, poetul ajunge la resursele interioare nebănuite, care fac ca un moment al crizei sufletești să devină o dulce acceptare.

Volumul se deschide cu un poem autoportret, care creionează liric imaginea sinelui ajuns la vârsta maturității, ipostază a vocii poetice, o vârstă a liniștii când războiul devine pace, iar forța acceptării, luminează: „eu, știutul/ mă-mpuținez, mă sting, mă șterg și mă întunec/ în adâncimi, acolo, el, cel nou, prinde puteri, sporește/ și tot mai luminând se face” (*Cel nou*). *Cântec despre stare* este un alt poem care se construiește în jurul problemei sinelui, acel sine scindat între forța tinereții „O cum înfruntam eu anii” și ironia resemnării, care apropie ființa de un inevitabil sfârșit „eu mă trec, mă duc , mă sting”. Esențiala mișcare de alunecare a ființei către propriul sfârșit, pilonul întregului volum, în mod paradoxal, nu dă naștere angoasei, ci conferă vigoare și consistență eului poetic care, după răstăcirea tinereții, se așază, vertical, pe un drum drept al vieții. Poemul *inimă. simțire și anatomie* evidențiază, prin intermediul antitezei între vocea poetică și cea a ființei, conceptele de

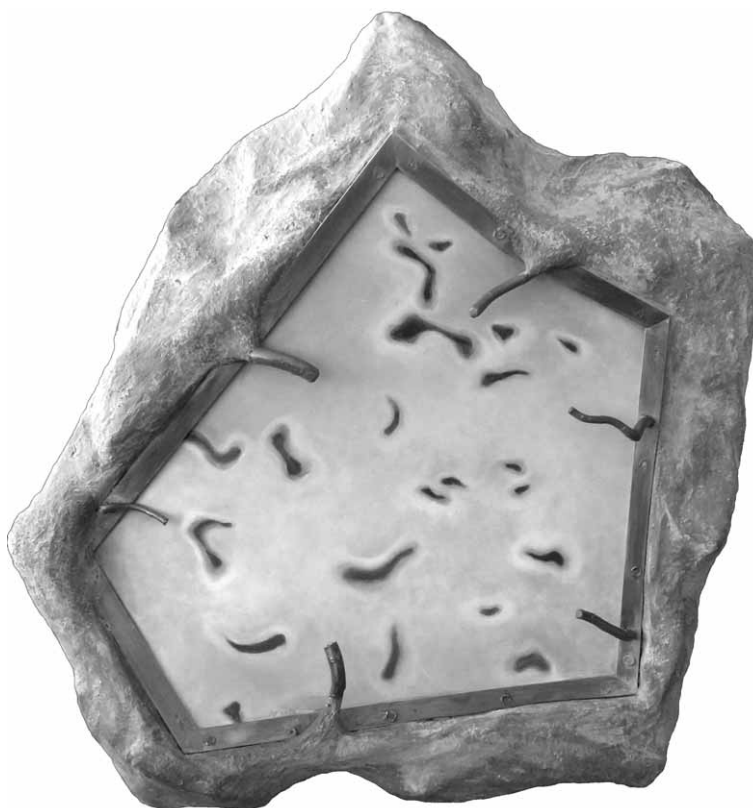
criză și acceptare, prima este cea a omului neputincios de a-și duce crucea, cea de-a doua, este a poetului, criza este a trupului sleit de vigoare, în timp ce acceptarea este a inimii, omul este trup, poetul este inimă-simțire: „Da, o să se vadă limpede că anatomia comună/ îmi e dublată de alta poetică –/ inebranabilă, biruitoare.”

Dar, oare ce dă putere și consistență eului liric de a surmonta această trecere spre infinit? Răspunsul la această întrebare este dat de coordonatele tematice ale volumului, centrele de greutate, de susținere ale ființei eului poetic care sunt incontestabil elementele biografiei, căci avem în față poezia unei ființe cu biografie, iar ceea ce pare a fi răstăcirea acesteia prin viață este în fapt chiar drumul asumat prin viață. Există o componentă a biografiei, în acest volum, o serie de poeme pe care le-aș strânge sub *ciclul poeme de viață* care sensibilizează ființa, raportând-o la experiența iubirii, la evocarea relației părinte-copil și chiar la rememorarea nostalgică a spațiului natal, urbea C – Calafatul originar al poetului. Deși planează peste ele vântul iernatic al timpului care nu mai stă sau nu mai are răbdare, emoționanta retrospectivă a trecutului, din perspectiva infinitului ce vine, conferă o liniște aparte textelor poetice, o forță extraordinară de a accepta ca pe un dat firesc această presimțire a apropierei unei noi dimensiuni a ființei, căci, în viziunea poetului, vârsta maturității nu este o vârstă a angoasei, ci este o sumă, este un tot al totului trăit ca scut împotriva angoasei. *Balonul meu roșu/ balonul meu albastru* – dedicat fiilor Andrei și Alexandru – articulează metaforic relația părinte-copil, fiind un excepțional poem al iubirii, al devotamentului tatălui, a cărui unică misiune este însoțirea fiilor pe drumul vieții „Ținând strâns sfoara, ajung atât de departe, însoțindu-l pe fiecare altundeva/ pe căi aventuroase și grele”. *Cântec simplu* este un amplu poem care evocă profunzimea legăturii copil-părinte, din perspectiva omului ajuns la maturitate, care se vede în ipostaza de a continua mersul lin al vieții, fără sprijinul părintesc: „Într-o zi mama s-a oprit/ și eu a trebuit să urmez drumul în locul ei”.../ Într-o zi tata s-a oprit/ ,iar eu am mers mai departe în locul lui”. Din aceeași arie

tematică a biografiei pare desprinsă și elegia *rătăcirea*, o excepțională imagine versificată a rememorării nostalgice a spațiului tern al copilăriei: „Am vrut să mă întorc în locul acela unde lumina/ nu moare niciodată/ Pe străzile da colo cândva/ hoinăream copilărește... Însă n-am mai găsit drumul”. Rătăcirea pe cărările vieții e un fel de boală care sapă la rădăcina ființei, care omoară bucuria de a fi, de a mai trăi: „Azi pribegesc pe coridoarele subterane, labirintice/ ale vârstei mele înserate, triste”. Iubirea este un alt element care completează biografia ființei însoțind-o pe cărările vieții, este experiența plenitudinii femeii ca în poemul *de dragoste*, a eternizării clipei unice ca în poemul *despre puritate*, sau elegia reiterării cuplului și a iubirii ca în *pe atunci ne iubeam*. Un excepțional exercițiu liric este *strigăt către mama*, dezvoltat sub evidentă influență argheziană, amintind de *Duhovnicească*, în care este evocată ființa mamei și lupta eului poetic de a cuprinde imaginea vie a

acesteia, în ciuda trecerii timpului: „Prea repede ai plecat, unde ești?/ o, mamă iar acum a venit anotimpul/ când bate vântul absolut... fiindcă da am început să te uit”... „Bezna care te-a luat pe tine/ a învins”.

Reflexivitatea înțeleasă ca o întoarcere a sinelui spre sine nu dispare din profilul eului liric, iar criza se naște tocmai din această confruntare a sinelui cu realitatea cruntă a vieții. Contemplarea și mișcarea retrospectivă sunt de fapt cele două mecanisme de supraviețuire, care asigură poetului liniștea, acceptarea, vigoarea sufletească. Cu volumul *Elegia timpului* ne aflăm în fața unei poezii a maturității, în care vocea lirică dobândește consistență, în care ființa poetului se dezvăluie cititorului ca un spirit viu, plin de liniște, grație și elan sufletesc, căci neputința este convertită în forța de a fi: „Nu pot să-mi imaginez clipa/ când o să fiu smuls din lumină/ așa cum e smulsă inima palpitând din trupul viu”.

Fântâna timpului

Incursiune în universul interior

Teodora UILEAN

Lectura romanului lui Gabriel Chifu, *Unde se odihnesc vulturii*, dezvăluie esența spiritului românesc, acel fatalism genetic conform căruia ideea morții te determină să-ți reconsideri prioritățile. Aprofundând, descoperi un roman dens, fir narativ multiplu, mai

multe planuri de desfășurare a narațiunii și personaje remarcabile.

Cristian Mireanu, protagonistul romanului, începe o călătorie de cunoaștere, în primul rând interioară, de reconstrucție a destinului realizând un „plan amănunțit de schimbare, de dobândire a unei existențe pro-

funde”. Se întoarce la rădăcini, în Delureni, pentru a restabili legătura cu părinții, singura posibilitate de reconciliere sufletească reală, aceea cu mama lui, fiind întreruptă de moartea acesteia. Tatăl, Constantin Mireanu, nu rezonază în nici un fel cu fiul său. De altfel apare episodic, amintit de către unele personaje, jurnalistul Andrei Priboieni și Serafim ca subiect al unui reportaj „un om din asemenea gingaș minereu” ce se dovedește a fi de fapt „un ticălos” în opinia altui personaj. Fapt care nu-l împiedică pe Priboieni să devină unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Cristian Mireanu.

Regăsirea primei iubiri, a Alinei Perișoreanu căsătorită Panu, în Zinești, este pasul decisiv pentru Mireanu spre realizarea idealului iubirii complete și sincere, împlinit alături de Agata Herescu, profesoara mesager care-i aduce un plic cu informații necesare scrierii romanului său. Acest roman este

pretextul perfect pentru autor de a aduce în prim plan „vulturii” – jurnaliștii, intelectualii, personaje foarte bine creionate și complexe. Vulturii sunt metafora pentru artiști, creatori, orașul F, fiind spațiul „unde se odihnesc vulturii”. Backgroundul se pierde șters de consistența remarcabilă a personajelor asemenea florii mov din tabloul cumpărat de Andrei Priboieni „plină de o forță teribilă, care hipnotizează”. Autorul însuși se autointitulează „personaj abstract și ubicuu – prezent și omniscient”

Pe lângă firul narativ, adevărata valoare a romanului este, din punctul meu de vedere, consistența personajelor. Reliefarea caracterului lor în circumstanțe extrem de relevante pentru trăsăturile evidențiate creează impresia urmăririi unui film artistic cu drame interioare și de grup. Caracterizarea personajelor începe prin onomastică, numele lui Cristian Mireanu are, de exemplu, dublă valență de creștin și de laic – mirean. Asemenea numelui său evoluția îi este sub semnul dualului care se exclude: superficialitatea și grandomania de la începutul romanului devin seriozitate, modestie și valoare spirituală și sufletească pe parcurs, metamorfoză produsă de falsul diagnostic al doctorului Liviu Gorgota. Mireanu se claustrează în garsoniera închiriată, plângându-și inițial de milă și stabilindu-și apoi scopurile. Boala incurabilă, o glumă proastă apărută din disperarea îndrăgostitului înșelat îl schimbă în totalitate.

Profesorul – Bătrânul este figura emblematică, un Demiurg în absența care își scrie Cartea. Laitmotivul Cărții este elementul declanșator pentru aducerea în prim plan a numeroase personaje marcante.

Sebastian Osiac, „cronicarul-poet”, este un narcisist, un jurnalist însetat de creație-grandoare, atras de magnetismul eșecului „un om care fuge de el însuși” casa în care îl

descoperă muzeograful – dezvăluie, în închipuirea acestuia, adevărata fire a cronicarului-poet, neînduplecatul refuz de a exista.

Liviu Gorgota – numele trimite la Golgota iar zbuciumul interior al personajului te duce cu gândul la chinul mesianic, continua sa luptă cu iubirea neîmpărtășită și chinul interior ce-l macină au conotații sisifice. Medicul dermatolog îndrăgostit iremediabil de Tina, soția sa, studenta superficială și adulterină, ajunge să renunțe la calitatea sa în societate, îți părăsește bunurile lumești, se stabilește într-o chirie și lucrează ca muncitor necalificat într-o fabrică. Chiria este o autopedepsire pentru ceea ce i-a făcut lui Mireanu, pe care l-a mințit că are o boală incurabilă, este o măsură a sufletului său, iar viața autoimpusă de ascet îi răscumpără vina pe care o simte față de Tina și de protagonist.

Serafim, Ioan Mida Hariton, Andrei Priboieni – prietenii lui Mireanu sunt liderii spirituali ai tinerei generații din orașul F,

alături de ceilalți oameni de cultură amintiți în roman sunt „vulturii”...

Personajele feminine sunt schițate, singura care are consistență este Tina, profilul ei scoțând în evidență slăbiciunile lui Gorgota. Silvia Munteanu – studenta poetă îl evidențiază pe Priboieni, dezvăluind partea romantică a acestuia. Bărbații se autocaracterizează închipuindu-se oglindiți în ochii iubitelor. Miriam, Alina, Agata și toate figurile feminine din romane sunt mijlocitoarele catharsisului prin iubire, iar complexitatea lor sufletească ține de evoluția spirituală a celui care este îndrăgostit de ele. Singură Tina este excepția, simbolizând o Eva modernă, înșelătoare și fatidică.

O invitație la lectură pentru a descoperi un roman valoros și captivant, un roman psihologic ce dezvăluie dramele, iubirile și realitatea din culisele vieții scriitorilor, jurnaliștilor și oamenilor de cultură în general. O incursiune acolo „unde se odihnesc vulturii”.

Improvizație

Mișcările oscilante ale tinereții

Alexandra MÂNZAT

Universul literar descris de Gabriel Chifu se află într-un echilibru imperfect, marcat de mișcări constante care se reechilibrează prin vitalitate și prin transpunerea în originile care ne amintesc să respirăm măcar ocazional. Prin romanul *Valul și stânca* scriitorul matur intră în relație cu „varianta” lui mai tânără, încă nesigură, care nici măcar nu ar fi visat vreodată să vadă rezultatul favorabil al procesului de maturizare dincolo de frica de a se rupe de rădăcinile din orașul natal.

Personajele conturate în cele două părți ale poveștii trăiesc într-o simbioză atipică, regăsindu-se neconținut unul în celălalt și accentuând felul în care originile istorice ale locului sunt prezente în fiecare dintre noi. Tudor Dan și Alexandru Bretan, cei doi tineri la început de drum vizați de vocea narativă, se contopesc într-un portret fascinant al celui care încă nu-și cunoaște calitățile și care, mai mult decât orice, are nevoie de un mentor pentru a-și recunoaște puterea.

În timp ce Tudor Dan dorește să surprindă în fotografii poveștile și subtilitățile oamenilor, Alexandru Bretan a decis, dintr-un simț accentuat al patriotismului, să lupte pentru a le face ascultată vocea și pentru a influența viitorul următoarelor generații. Orașul Calafat reprezintă elementul comun al contopirii personalității și al intențiilor, o lume care mijlocește fuziunea dintre trecut și prezent.

Un element prin care se remarcă acest roman este transferul generațional al unor

valori și principii nescrise de la Alexandru la Tudor, de la un Gabriel Chifu, la douăzeci de ani, la unul care urmează să cunoască substraturile vieții de adult, un aspect marcat prin comparația cu valul și stânca, care este anticipat din titlu. Natura, în special fluviul Dunărea, este rădăcina care-l ține pe bărbat într-o conexiune permanentă cu originile sale.

Vocea narativă se face auzită prin scurte intervenții ale autorului, prin care acesta își familiarizează cititorul cu procesul creativ și cu circumstanțele istorice în care se petrece acțiunea. Oscilând mereu între trecut și prezent, Gabriel Chifu intercalează cele două perioade narative și prezintă ultimele capitole din povestea lui Tudor abia după ce încheie culminant povestea lui Alexandru. Trecerea este bruscă, la fel ca și lovitura valului în stâncă, dezordonată precum tinerețea și necesară așa cum este și maturizarea.

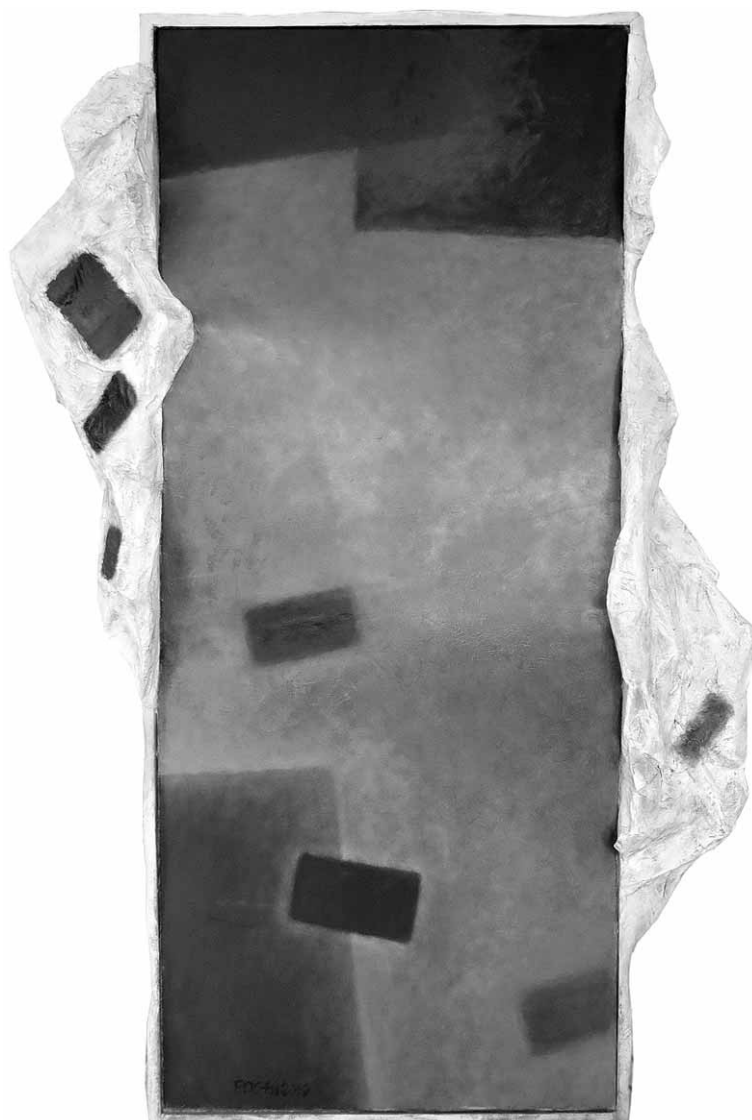
Suferințele sufletești ale personajelor se aseamănă prin prezența unor femei de care Tudor și Alexandru se îndrăgostesc în preajma vârstei de douăzeci de ani. Nu petrec decât o scurtă perioadă de timp alături de aceste femei. Atât Mariana, cât și Iulia sunt imaginea femeii tinere inocente, cu puțină experiență de viață, întruchipând elegant nesiguranța fetelor în curs de maturizare și curiozitatea de a cunoaște tot ceea ce are lumea din jurul lor de oferit. Mariana se remarcă prin talent muzical, în timp ce pasiunea Iuliei este teatrul, ambele având cel mai intens contact cu aceste ramuri ale artei în București.

Despărțirea de femeile pe care le iubesc îi diferențiază pe Tudor și pe Alexandru, în special prin felul în care aceștia decid să-și continue viața după „disparația” lor. Dacă Tudor își descoperă pasiunea pentru sport și alege unde dorește să studieze la facultate, Alexandru se înrolează în armată și trăiește

experiența traumatică a soldatului care se sacrifică pentru binele semenilor.

Scriitorul Gabriel Chifu, încă din romanul său de debut, afirmă promisiunea unui autor echilibrat, cu o voce inconfundabilă în literatura românească. Își dezvăluie, atât prin proza, cât și prin poezia pe care o scrie, o voce narativă consecventă, dând o notă distinctă

oricărei lucrări care va urma să fie publicată după această carte a sa. Prozator și poet desăvârșit, Gabriel Chifu înțelege dificultățile pe care le presupune viața de scriitor și felul în care aprofundarea simbolică a originilor noastre ne influențează parcursul și procesul creator.

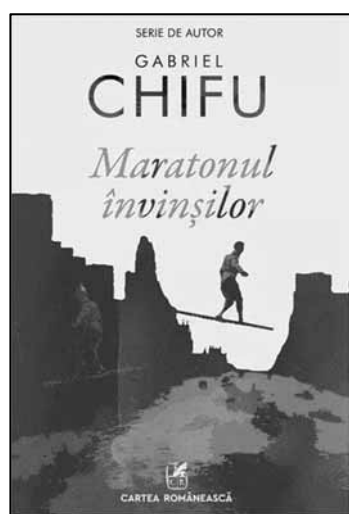

Capcane pentru lumină

Scriitorul, peste vremuri

Meniu MAXIMINIAN

Romanul *Maratonul învinșilor*, apărut în seria de autor Gabriel Chifu la Editura Cartea Românească, pornește de la un citat din Evanghelia după Matei, în care, „Văzându-L umblând pe mare, ucenicii s-au înspăimântat, zicând că e nălucă și de frică au strigat. Dar El le-a vorbit îndată, zicându-le: Îndrăzniți, Eu

sunt; nu vă temeți! Iar Petru, răspunzând, a zis: Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la Tine pe apă. El i-a zis: Vino. Iar Petru, coborându-se din corabie, a mers pe apă și a venit către Iisus. Dar văzând vântul, s-a temut și, începând să se scufunde, a strigat, zicând: Doamne,

scapă-mă! Iar Iisus, întinzând îndată mâna, l-a apucat și a zis: Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit? Și suindu-se ei în corabie, s-a potolit vântul. Iar cei din corabie l-au închinat, zicând: Cu adevărat Tu ești Fiul lui Dumnezeu”. Credința este cea care le motivează pe unele dintre personajele cărții să reziste. Era vremea în care intelectualilor le era interzis să meargă la biserică. O poveste ce va trebui dezvoltată pe viitor.

Romanul surprinde o frescă a condiției intelectualului de dinainte de 1989 și rolul pe care l-a jucat acesta, precum și neadaptarea în multe condiții la situația postrevoluționară. Jurnalistul Andrei Demetrian, alături de Victor Luca, dascălul ce se reîntoarce la rădăcini, profesorul pensionar Damian Scărlătescu, Virgil Puntea, redactorul-șef Stelian Grindeanu sunt personajele masculine în jurul cărora se învâрте povestea construită în detalii

surprinzătoare ce reliefează viața trăită cu anumite cutume și mai ales sub teroare. Lor li se adaugă personajele feminine – Delia, soția jurnalistului, și Natalia, cea cu legături în lumea sus-pușilor –, astfel încât romanul zugrăvește atât politic, cât și social, dar mai ales psihologic, crizele prin care au trecut românii.

Subtitlul romanului *Addenda la o nuvelă de Kafka* ne poartă în spațiile psihanaliticului, personajele fiind prizoniere ale unui sistem din care cu greu se poate scăpa. Știm că pentru a accede la anumite funcții trebuia să fii membru de partid, iar dacă refuzai se considera că ești împotriva, acest lucru atrăgând asupra ta multe repercusiuni. Personajul principal, Andrei Demetrian, pasionat de povestirea *Colonia penitenciară* a lui Kafka, are ca atribut principal luciditatea, salvându-se de mai multe ori din situații critice pe parcursul traversării coloniei penitenciare.

Mircea Mihăieș spune că romanul „e un tratat de demonologie modernă [...] Felul în care Gabriel Chifu controlează mecanismele terifiantului îl plasează în seria scurtă a autorilor esențiali pentru înțelegerea Răului”. Sunt incluse în volum pasaje întregi în care ne întâlnim cu lumea pestriță a restaurantelor, amintind aici bufetul partidului, în care se conturau proiectele cu ajutorul președintelui de județ, lumea în care rația de ulei și zahăr se dădea pe cartelă, doar cei cu pile reușind să obțină anumite produse puse de șeful magazinului, Costică Spoitu, sub teighea. Printre aceștia și șeful ziarului, Stelian Grindeanu, care avea anumite beneficii. Povestea aceasta, în care sunt inserate și anumite pasaje literare din ceea ce a publicat scriitorul în presa literară din acea vreme, împletindu-se între ficțiune și nonficțiune, se construiește însă pe realitățile de atunci. Apoi, totul se învâрте în jurul Comitetului Județean de

Cultură și a evenimentelor în care trebuia preaslăvit partidul. Jurnalistul, care era îngrădit în cuvinte-clișeu, asculta, pe ascuns, Europa Liberă și Vocea Americii. Totul trebuia făcut cu mare discreție, pentru că agenții demonici ai istoriei au reușit să deposeze de orice șansă de a mai fi om pe unii dintre intelectuali atunci când nu au adus osanalele cuvenite. Cu toate acestea Virgil Ierunca i-a citit la Europa Liberă câteva poeme apărute într-o revistă, ceea ce a atras opresalii din partea securității. Cenzura este unul dintre subiectele cărții, deși în acea perioadă, în mare parte, publicau scriitori adevărați, totuși aceștia trebuiau să facă anumite compromisuri pentru a-și vedea numele așezat pe o carte.

Există și o lume dusă spre grotesc în care „fetele chicoteau de plăcere” în jurul marilor partidului, al securiștilor și al coloneilor de armată. „Ați nimerit unde nu era de nasul vostru... Aveți grijă să rețineți corect ce ați văzut. După atâta muncă, când are atâta răspundere și se îngrijește până la epuizare de viitorul nostru, de binele nostru, al oamenilor muncii, tovarășul Prim are și el, din când în când, momente scurte de destindere, când își mai desface și el nodul de la cravată, da? Vă e clar, da! Să nu povestiți cine știe ce drăcovenii că vă știu, sunteți gură spartă, să nu ciripiți aiurea că vă umblu la dosare”, spune securistul Răducu, după un asemenea moment de desfătare dezmațată. Reținem și o imagine a prezenței mulțimii, alături de reprezentanți ai Comitetului de Cultură, la unul din spectacolele de cultivare a poporului, în care scriitorii de pe scenă admirau mulțimea din Căminul Cultural ce stătea liniștită, neclintită, însă nu avea nicio reacție prin aplauze. Asta până când unul din public a strigat „Haideți, mă, că a venit mașina cu butelii” și toți au năvălit pe ușă. De fapt, pe ei nu-i interesa cultura, acolo, ci să se adăpostească de ploaie. În presă a apărut însă o știre cu reușita manifestării, jurnalistul vorbind despre „o înaltă apreciere a acțiunii care dovedește nivelul ridicat al conștiinței oamenilor din țara noastră”. Și câte astfel de lucruri nu au fost umflate artificial pentru ca partidul să dea bine prin presă în ochii oamenilor. Era singurul mod de informare, ziarele având tiraje de sute de mii

de exemplare. Legat de această poveste, se spune că, la Bistrița, la vizita tovarășului președinte Ceaușescu, pentru a vedea pomi productivi pe marginea drumului, au fost legate pere în plopi. Darea aceasta de seamă, care trebuia întotdeauna să fie una pozitivă, a făcut pe mulți dintre șefii de structuri să umfle din pix producțiile. Amintim aici și de legenda prin care s-a auzit că într-un sat din România găina a făcut direct pui, dispărând din poveste oul cel de toate zilele. În toată această lume pestriță trăiau și scriitorii, care se mai întâlneau la grădina de la Casa Scriitorilor, discutând despre poeziile apărute în *Viața românească* și care își conturau propriile proiecte încercând, pe cât posibil, să nu dea apă la moară celor care stăteau cu binoclul pe scrierile lor.

„Cazul grav de tulburare a ordinii publice” de la Timișoara, relatat în ședința Consiliului Județean, este văzut cu alți ochi de către oameni care erau „înversunați, gata să răbufnească” pentru a scăpa din teroarea comunistă. Odată cu schimbarea sistemului, apariția nebulosului termen de democrație și a libertății, lucrurile nu s-au schimbat foarte mult, vorba cântecului „Pleacă ai noștri, vin ai noștri/ noi rămânem tot ca proștii”. Fie în Câmpul de Sus, în Pitești, București sau în orice alt colț de țară, omul a trebuit să se readapteze, tot cei influenți și șmecheri punând mâna pe instituții și pe clădiri, în timp ce, până astăzi, după 30 de ani, intelectualii au rămas într-un con de umbră.

Interesant, în construcția romanului, capitolul X, *Firea șase Degete*, despre care se spune, într-o paranteză, că este auxiliar, o lectură facultativă, deși, după aceea, capitolul XI continuă povestea lui Andrei Demetrian, aceea a plecării spre noi zări, în Grecia. Nu este cititor dedicat lecturii care, dacă citește cele 300 de pagini până la acest capitol, să nu vadă despre ce este vorba și aici, despre o poveste a omului care trece prin zid, care are un destin „încărcat de scânteia dumnezeiască”, depinde doar de el cum și-l conturează mai departe. Cartea are, de asemenea, două sfârșituri, unul ce se încheie cu gândul „iar noi toți am fost niște oameni de încercare” și un al doilea sfârșit, un fel de Post Scriptum, în care scriitorul își vede chipul într-o oglindă. După

cel de-al doilea sfârșit mai există și un capitol XII al autorului, în care ni se dau anumite explicații pe care, de fapt, ar trebui să le găsim singuri. Este, dacă vreți, ca un ghid al cuvintelor cheie, așa cum se procedează azi la lucrările științifice.

În tradiția populară, există povestea în care copiii, dezmiardându-se, fac nazuri la mâncare, iar mamele, ce aveau treabă multă în gospodărie și la câmp, nu aveau puterea de a le face toate poftele, spunându-le „ori mănânci, ori nu, a doua oară nu te mai invit”. Oarecum răsfățându-se, și autorul pune la sfârșitul cărții cuvinte ce în mod normal nu ar avea ce să caute aici, precum „romanul mă nemulțumește... chiar și această idee de a-mi face loc în text acum, când firul povestirii a ajuns la capăt căutând inutil să mă explic, o văd ca pe un abuz”. Orice scriitor știe că propria negație duce la întărirea a ceea ce a scris și că, până la

urmă, nimic nu mai depinde de tine din moment ce ai dat drumul cărții în lume, ea nu-ți mai aparține ție ci cititorilor. Și Gabriel Chifu o face foarte bine, după spusele lui Dan Cristea: „Romanul se așază solid la temelia a ceea ce ar putea fi romanul românesc după 1989”.

Despre univocitatea personajelor, tonul relatării ce curge fără oscilații perturbate, dând unicitate structurii, este vorba în carte. Am citit ediția a doua a cărții, revăzută și adăugită, care are inserate și câteva dintre reacțiile critice, toate plasând *Maratonul învinșilor*, roman scris la persoana întâi, într-unul autobiografic în care pe scenă îl vedem pe narator ca un actor ce-și joacă foarte bine propriul rol. De remarcat și energia și modul aparte în care Gabriel Chifu își conturează proiectele literare: dimensiunile ample din proză și imaginile clare din poezie.

Imponderabila

Gabriel Chifu, *Omul nețăr murit* sau eul desprins de sine

Paul PRECUP

Încep prin a mărturisi că acest volum, *Omul nețăr murit*, de Gabriel Chifu, a dat ființare primei mele tangențe cu poezia optzecistă românească. Până să ajung la această lectură, am citit predominant poezie postmodernistă, scrisă de poeți relativ tineri. Lăsând la o parte incursiunile mele inițiale în universul poeziei, e prea puțin spus că opera lui Chifu m-a fermecat.

Doliul, cântecul de jale pentru orașul natal și transgeneraționismul operei sale sunt teme care-mi pun pumnul sub bărbie de-ndată ce deschid cartea. Primul poem (*Poem autobiografic*) naște, cu generozitate lingvistică, o odă orașului natal, ce răsună peste generații: „Acolo, în orașelul C., într-o dimineață de mai/ înviază un cuvânt rostit acum o sută de ani./ (Și el este ecoul altuia rostit acum o mie de ani.) [...]” Nu am putut să nu observ o anume spectralitate ce mi s-a înfățișat în urma acestor versuri. Asemenea teoreticianului francez Jacques Derrida, Chifu ilustrează aici felul în care „poartă” lampa cu spectre ale generațiilor trecute în eternitate. Acest inițial dubiu mi se clarifică puțin mai târziu în poem, când poetul declară: „Orașelul C. este zațul minunii și noi —/ trîmbițele care o vestesc prin tăcere, fantomele/ sale pe pămînt.” Am rămas, deci, fascinat de această poetică, deoarece îmbină două concepte interpretative ce necesită o pătrundere culturală profundă. Să despicăm puțin firul: Penultimul vers ar putea foarte bine să fie o deschidere spre *arta tăcerii*, artă pe care poetul simbolist francez Stéphane Mallarmé o prețuia foarte mult. Apoi, podul dintre acest vers și finalul poemului schimbă placa culturală, jucându-se cu *spectrele* lui Derrida (concept menționat prima dată în eseu *Fiara și Suveranul*)

Puțin mai târziu, ochii îmi cad peste un paradox inedit. În *Lacătul de aur*, efemerul și

divinul își au rolurile inversate subit, dar surprinzător: „*Lacăt de aur*, palid am tresărit/ și febril, sfîșietor am început să mă mișc prin ziua aceea/ aidoma unei chei ce lacătul voiește/ să deschidă.” Chifu nu caută sensul, nu își caută demiurgul disperat, fericirea eului său poetic vine din faptul că el e acela care *se lasă căutat* de conștiința supranaturală. În incipit, mai ales prin divinizarea și imaginarul hiperbolic oferit primăverii, ni se arată un vocabular proaspăt înviat de miresmele primăverice, un fel de a arăta că până și divinul învie odată cu „tulpinile florilor gingașe numite vioarele”. Se abordează, pe alocuri, și divinul feminin. Poemele despre *Iulia* explodează de romantism eminescian, dar predomină o originalitate aproape viscerală. În alte cuvinte, autorul e evident pasionat de romantism, dar nu-și lasă modernismul pătruns de acele trecutului.

Atât mijlocul cât și finalul volumului marchează o predilecție pentru contemplări poetice și/sau filozofice mai adânci. Odată ce primăvara moare și Iulia se retrage în odaia ei, poetul se afundă în influențele simbolismului francez. Cele mai izbitoare asemuiuri sunt cu prozopoemele (ne)fericitului Arthur Rimbaud. Chifu adoptă idei rimbaudiene recurente cum sunt taumaturgia și alchimia lexică (*Contracție, Infinitate, Cădere, Un ochi din înalt, Înlocuire*). Apogeul acestor contemplări, care desprind eul de sine și îl transfigurează în

taumaturgul [vrăjitorul, magul], propriilor sale versuri se înfiripă în cele mai complexe poeme întâlnite până acum: cele *Cinci Vestiri*. *Vestirea eului* deschide universul unui eu rizomatic, care se pierde chiar până la delir în metaforă și *nu voiește să-și silabisească numele*. *Vestirea iubirii* se închină cu credincioșie iubirii. Un set de versuri ce țintește să-și ducă atât eul cât și cititorul într-un extaz romantic. Aici, Iulia ajunge la faza finală a metamorfozei, nu mai e comparată cu divinul, ci *devine* divinul.

Magnum opus-ul meu personal în urma lecturării acestei splendide opere rămâne a

patra *Vestire* – *Vestirea petrecerii de sine în singurătate*. Eul coboară în infernul rimbaudian și, deși se recunoaște în afara dogmei, la fel cum o face și Rimbaud, „Nu mai știu să vorbesc” (Rimbaud, *Dimineață*) / „am ajuns să vorbesc o limbă doar de mine locuită” (*Vestirea petrecerii de sine în singurătate*), eul lui Gabriel Chifu rezistă în stânca „dogmei luminii” și ajunge să învingă „locuitorii infernului” („pe locuitorii infernului i-am învins”), denunțând așadar retorica decadentei rimbaudiene. Șah mat, Rimbaud.

Grădina geometrului

Marea carte a uitării

Gheorghe GLODEANU

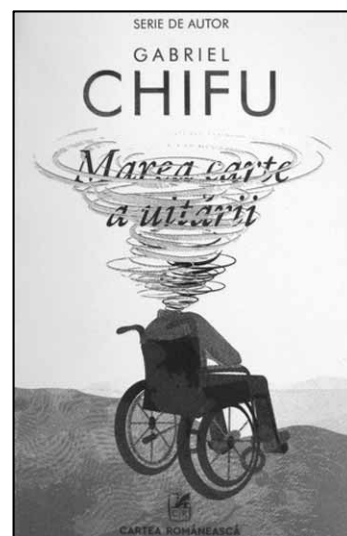
Creator al unei opere remarcabile, Gabriel Chifu se numără printre autorii de prim-plan ai literaturii române contemporane. A debutat ca poet, dar, după numeroase plachete de versuri, a resimțit și provocarea prozei, publicând mai multe romane și volume de nuvele și povestiri. Apărut la Editura Cartea Românească la sfârșitul anului 2022, romanul *Marea carte a uitării* reușește să atragă atenția deja prin dimensiunile sale impozante. Semnificativă se dovedește mențiunea din subtitlul cărții, în măsură să precizeze formula epică asumată: *Cronica, de autor întocmită, a unor întâmplări aproape reale petrecute într-un oraș aproape imaginar*. Cartea este dedicată memoriei părinților și a fratelui scriitorului. După mulțumirile adresate ochilor vigilenți ai primilor cititori ai manuscrisului (Nicolae Manolescu, Mircea Mihăieș și Răzvan Voncu), autorul revine cu o nouă precizare importantă: „N-am descris ce s-a petrecut, am descris ce mi-am imaginat că s-a petrecut”. Cu alte cuvinte, romancierul păstrează criteriul aristotelian al verosimilului. Nu prezintă niște întâmplări care au avut loc, ci niște evenimente care s-ar fi putut petrece întocmai. Mai ales că istoria românească postbelică i-a oferit numeroase surse de inspirație.

În fruntea romanului se găsește un *Prolog* intitulat *Ocasum*. Ocasum este numele unui orașel imaginar situat în sud-vestul țării, pe malul Dunării. Originea acestui toponim exotic este dezvăluită chiar de către romancier. Numele localității provine de la latinescul *occasum*, forma de acuzativ a substantivului *occusus*, care în limba latină înseamnă *apus* sau *asfințit*. Gabriel Chifu își creează o geografie imaginară proprie, un cronotop original, în care realul se întrepătrunde cu imaginarul. Castrul a fost ridicat de către trupele romane, care și-au fixat aici una dintre taberele lor întărite pe vremea războaielor cu

dacii. Prin prezentarea cetății, Gabriel Chifu se înscrie în numeroasa serie a scriitorilor care s-au inspirat din lumea fabuloasă a Dunării, alături de Panait Istrati, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, Tudor Dumitru Savu, Jean Bart și alții. Scriitor realist prin excelență, romancierul redă cu o minuțiozitate balzaciană istoria urbei, clima și arhitectura locului.

Romanul este conceput în trei părți ample, inegale ca întindere, urmate de un epilog. Prima secțiune vizează perioada cuprinsă între 5 noiembrie 1961 și 4 noiembrie 1962. Partea a doua se intitulează *Anul al doilea și următorii*. Mult mai redus, capitolul final abordează *Ultimul an, ultimele zile*. Destinul personajelor este investigat în două epoci istorice diferite. Mai întâi, romancierul zugrăvește abuzurile ce au avut loc în societatea românească la începutul anilor '60. Sub acest aspect, narațiunea lui Gabriel Chifu continuă formula epică a romanului

„obsedantului deceniu”, asumată de către câțiva prozatori români importanți din a doua jumătate a secolului XX, precum Marin Preda, Augustin Buzura, Nicolae Breban și Constantin Țoiu. Cu alte cuvinte, se prezintă destinul unor personaje (destul de numeroase în cazul lui Gabriel Chifu), care devin niște victime ale abuzurilor teribile ale epocii. Individul este zugrăvit în lupta sa inegală cu „teroarea istoriei”, de unde sentimentul de tragic ce se degajă din paginile cărții. Sub acest aspect, romanul lui Gabriel Chifu se dovedește

cronica unui timp infernal. Elementul de noutate trebuie căutat în faptul că, spre deosebire de creațiile predecesorilor, destinul personajelor este urmărit și după căderea regimului totalitar.

Ocasum este un oraș simbolic. Chiar dacă este vorba despre un topos imaginar, el ar putea fi oricare dintre orașele românești din timpul totalitarismului. Aceasta pentru că peste tot s-au întâmplat abuzuri. De altfel, prin realismul dur asumat și mai ales prin numărul mare al personajelor, romanul amintește de *Cronica de familie* a lui Petru Dumitriu. Dincolo de orașul-parabolă Ocasum și de locuitorii săi, un alt personaj important al romanului este, la fel ca în cazul lui Marcel Proust, memoria, timpul. Radiografiind abuzurile unei epoci istorice bine precizate, romanul-cronică al lui Gabriel Chifu nici nu este o *Mare carte a uitării*, ci o *Mare carte a memoriei*, a amintirii.

Narațiunea se deschide cu o scenă șocantă, în măsură să rețină atenția cititorilor. Este vorba despre o întâmplare petrecută în noaptea de 5 spre 6 noiembrie 1961, dată la care este arestat abuziv medicul stomatolog Slobodan Stoianovici sub pretextul că ar deține ilegal aur. Numele personajului este simbolic, amintind de personajul tragic al lui Liviu Rebreanu din *Pădurea spânzuraților*, sublocotenentul ceh Svoboda. Scena se dovedește exemplară și abordează problema puterii și a consecințelor utilizării ei excesive. Prozatorul descrie psihologia celui acuzat în mod nedrept și care nu se poate apăra în fața abuzurilor, devenind o victimă sigură. Anchetatorii găsesc în apartamentul stomatologului trei monede de aur, plantate de fapt chiar de către „oamenii legii”. Gabriel Chifu este un bun povestitor, care știe să își dozeze efectele și să își regizeze scenele. Pentru a motiva evenimentele, prozatorul sparge cronologia și se întoarce în timp cu douăsprezece ore în urmă. Asemenea lui G. Călinescu, el insistă pe detalii și acordă o mare atenție caracterizării personajelor, zugrăvite cu minuțiozitate atunci când intră pe scena întâmplărilor. Vestimentația și înfățișarea protagoniștilor beneficiază de lungi descrieri, la care se adaugă atenția acordată decorului. De altfel, accentul pus pe detalii este

cel care amplifică foarte mult numărul de pagini al romanului. Realismul dur asumat de către scriitor se potrivește tematicii grave abordate. Fresca epocii infernale continuă cu prezentarea unor noi abuzuri. Fiica doamnei Teodorescu este respinsă la examenul de admitere la Arhitectură din cauza dosarului, ea fiind fiica unui deținut politic.

Gabriel Chifu redă foarte bine atmosfera sumbră a epocii, evenimentele fiind prezentate din perspectiva mai multor generații, ceea ce le conferă mai multă complexitate. Întâmplările sunt povestite calendaristic, timpul jucând un rol important în economia întregului. Uneori, cronica evenimentelor are loc pe zile sau chiar pe ore. Tot timpul este cel care, în final, asigură dimensiunea filosofică a cărții, romanul-cronică transformându-se într-unul de meditație. Trecerea timpului este cea care provoacă degradarea, uitarea implacabilă. Virusul nimicitor al neantului intră în om, copleșindu-i existența. Predispoziția pentru uitare este cea care facilitează depășirea marilor traume existențiale. Toate personajele vor să uite ceva, doresc să depășească traumele trecutului, uitarea fiind considerată o posibilitate de regăsire a inocenței pierdute. Destrămarea nu îi cuprinde doar pe oameni, ci dobândește dimensiuni cosmice. În felul acesta, numele localității devine simbolic, trimitând la sfârșitul implacabil. De aici și observația în măsură să justifice titlul romanului: „Așa cum vor sfârși toate casele și străzile orașului Ocasum, spre care se întinde implacabil prăpădul. De fapt, mereu numele orașului, pentru cineva atent, vorbise despre soarta care a stat pregătită pentru această așezare: Ocasum, Occasum, Occasus – asfințit, sfârșit. Cum tot apus înseamnă, din turcește, și chindie. Chindia mare, marele sfârșit. Iar Eratiu citit invers dă exact cuvântul uitare. Eratiu Mare, adică marea uitare”. Nu numai oamenii, dar și locurile se degradează, dispar, chiar dacă mai încet. Finalul romanului este insolit. După ce își pierde identitatea prin uitare, personajele cărții (Slobodan Stoianovici, Bebe, Dajana, doamna Teodorescu și soțul ei, gemenii Monica și Dan, Aurora, soția lui Dan, Bazil Costea, Radu, antrenorul de fotbal) se risipesc în univers, luate de vântul uitării.

Semnificativ se dovedește și epilogul romanului, intitulat *O pagină din marea carte a uitării*. Meditațiile continuă în mod firesc observațiile din finalul narațiunii. În esență, uitarea devine un sinonim cu timpul blagian ce ne măsoară destrămarea. Ea este considerată stăpâna tărâmului locuit de oameni. Neîndurătoare, uitarea nu iartă pe nimeni și aduce cu sine neantul. În aceasta constă – vorba lui Ion Vlad – dreapta și necruțătoarea magistratură a timpului. Astfel se explică și uitarea care se

așază asupra personajelor și a locurilor zugrăvite. Mai mult – consideră Gabriel Chifu –, fenomenul se extinde de la personajele plăsmuite, la autor. Și acesta este supus degradării. Lucrurile nu sunt însă chiar atât de grave, deoarece în urma creatorului rămâne cartea, în măsură să țină veșnic trează memoria textului și a semnatarului acestuia. Prin *Marea carte a uitării*, Gabriel Chifu reușește să înnoiască în mod semnificativ formula epică a romanului „obsedantului deceniu”.

Capcane pentru lumină

Despre supraviețuire și uitare

Olimpiu NUȘFELEAN

Gabriel Chifu deschide *Marea carte a uitării* cu, de fapt, trei precizări și anume că romanul în cauză este „Cronica, de autor întocmită, a unor întâmplări aproape reale petrecute într-un oraș aproape imaginar roman”, că acesta este scris „În *memoria* părinților [...] și a fratelui...”, mărturisind că „N-am descris ce s-a petrecut, am descris ce mi-am imaginat că s-a petrecut.” Se anunță astfel o încercare de salvare a memoriei – ce include amintirea celor dragi, dar și a unei lumi, făcută cu ajutorul imaginației/imaginarului, imaginar care este însă angajat în căutarea realului/realității, a unei anumite realități, cu conotații istorice, înscrisă într-o „cronică” strict organizată, din care subiectivitatea este tacit eliminată, fără însă să nu poată fi identificat și un suport subiectiv. Este ocolit astfel un anume nombrilism, de care se cam face exces în proza actuală. Epoca evocată este apusă, apusul ei ține nu doar de istorie, ci și de o eliminare din suflet (din conștiință?), fiind configurat un univers crepuscular cu o încărcătură ontologică.

Scriitura e rece, dar asistată de o emotivitate difuză, descinsă poate și dinspre autorul care este și poet. Privirea e filmică, ca printr-un ochian ce operează o constantă „focalizare” asupra subiectului. Ochiul narativ urmărește dinamica unor contrarii care se armonizează într-o *greșeală acceptată* prin adevărarea la istorie, care mai apoi este absorbită de uitare. Tema este provocatoare. Mișcărilor ochiului narativ li se poate găsi o metaforă în scena așteptării, în gara din Ocasum, de către tânărul Dan Teodorescu a surorii sale, venită din București după eșecul înscrierii la facultate, dar și după găsirea unor soluții de compromis: „Aici, la ei, în Ocasum, e *capăt de linie*. [...] Abia așteaptă să dea cu ochii de Monica apărând în ușa deschisă a vagonului și să citească pe fața ei radioasă

confirmarea că a izbândit, că mersul ei la București a fost cu folos: e încredințat că Monica a ieșit *biruitoare* în ce și-a propus [...] oricât de mare ar fi *năpasta* ce se abate asupra ei. E adevărat, de-acum nu se mai numește Teodorescu, ci Gherasim, dar a ajuns la liman.” (s. n.) Protagonistii narațiunii se află mereu „la capăt” de linie, confrunțați cu tot felul de năpaste, dar ies mereu învingători, cu un preț pe care analele... minții îl vor refuza mereu, acesta constând în schimbarea identităților înscrise într-un univers greșit. Iluzoria biruință este asistată constant de năpastă. Uneori năpasta de biruință, dar cu ce preț?

Incipitul își lasă amprenta asupra evoluției epice. Ocasum – „Orășelul acestor întâmplări este situat în sud-vestul țării, pe malul Dunării, mai exact într-un pliu al fluviului...” Epoca evocată este și ea situată într-un pliu al istoriei, nu în devenirea firească a acesteia. Trăită și ocolită în același timp, într-un mod schizoid. Eliminată de conștiință în cele din urmă. Însuși numele orașului are o tentă caricaturală, o privare de semnificație deplină: „dacă, în negura și în zbuciumul veacurilor, n-ar fi pierdut o consoană, litera c, s-ar fi scris Occasum, adică acuzativul substantivului *occusus*, care, în limba latină, înseamnă *apus, asfințit (de soare)*.” Semnificația crepusculară ar fi fost întreagă. Și: „La ce se vor fi gândit întemeietorii când au botezat Occasum castrul clădit pe malul fluviului? [...] poate, la altceva, mai tainic, nu se știe.” Acel *altceva* la care anunțau triumfalist „întemeietorii” societății evocate în roman n-a mai fost găsit/ atins. „...lucrările de sistematizare realizate în secolul al XIX-lea de către Sima Nazaret. Sunt făcute cu cap și cu simțul duratei.” („Odată pentru totdeauna!”, așa cum îi place să constate profesorului Bazil Costea, unul dintre protagoniștii acestei narațiuni.) Intenția duratei a fost înfrântă, chiar

de către „constructori”. „Durata” a fost înfrântă și apoi aruncată în uitare. Nevindecată.

Narațiunea debutează cu „anul 61 din secolul 20 și este trecut de miezul nopții de duminică, 5, spre luni, 6 noiembrie.” O dubă a securității, evoluind sub un cer care „seamănă cu o lespede de piatră așezată deasupra orașelului Ocasum”, imprimă în peisajul social sentimentul fricii, oprind în fața locuinței „tovarășului” Stoianovici, medic stomatolog, acuzat că deține aur. De acum, transformările profunde proclamate de oficiali vor afecta catastrofic destinul protagoniștilor, fie că aceștia le acceptă sau nu, mai mult acceptate cu sentimentul înfrîngerii. Precauția nu mai funcționează. Încarcerarea – a persoanei sau a întregii societăți – se anunță a fi fiind „o viață ca o moarte trăită de viu”. Înstrăinarea își face loc în familie, ca și în societate, precum e cazul lui Bebe Stoianovici – un străin –înverșunat împotriva surorii Dajana. Înstrăinarea prin alegerea plăcerilor ușoare, înstrăinarea de sine prin complacerea în anumite compromisuri, toți fiind cuprinși de „*suferința asta fără leac și fără capăt?*”, cum se exprimă doamna Teodorescu câștigă suflete și conștiințe. În acest „miez de noapte [...] violent, cu militari înarmați, care au dat buzna în locuință”, cu distrugeri se biblioteci, cu ruperi de lume, starea de imprezibilitate stârnește cele mai neașteptate reacții și atitudini, culminând poate cu vânzarea sufletului și decizia de a face rău, conștient sau, poate, mai mult inconștient. De a trăi sub auspiciile răului, fără, în forul interior, trăirea bucuriei vieții, așa cum s-ar cuveni.

Revenirea, târziu, la adevărata viață se face prin diferențiere, dar diferențierea de convenție, de năpastă, prin întoarcerea la un imaginar, să-i zicem, sănătos, la închipuirea salvatoare, reparatorie, așa cum se întâmplă cu doamna Teodorescu, după ce i se întoarce soțul din reclusiune, ofițerul Emanoil Teodorescu, total schimbat, total pierdut în rătăcirile captivității: „Fulgerător, bătrâna re trăiește totul diferit, așa cum s-ar fi convenit să se petreacă, nu cum s-a petrecut: în închipuirea ei de-acum,

ea este permanent alături de soțul ei iubit, împreună își îngrijesc copiii și îi cresc cu dragoste, toți patru, fericiți, muncesc, luptă, suferă, se bucură, și, da, da, călătoresc în locurile unde visaseră cândva să ajungă, și la Nisa, și la Paris, și la Roma. *Cu puterea minții e posibil să faci orice*. Și ea, în noaptea aceasta, izbuteste asta, își oferă în sfârșit adevărata viață, de care n-avusese parte.” (s. n.) Prin puterea minții, care nu a avut putere să se împotrivescă tuturor nedreptăților. Virusul uitării – pornit din mintea maiorului Emanoil Teodorescu, smuls din viața sa, cum se tînguiește Monica – se insinuează (vindicativ?) în lumea prietenilor trăind în compromisuri. E vorba de trăirea în miez de noapte, fără puțința de sustragere: „Într-adevăr, arestarea maiorului Emanoil Teodorescu, ca și arestarea doisprezece ani mai târziu a stomatologului Slobodan Stoianovici, avusese loc tot *în miez de noapte* și tot *violent*, cu militari înarmați, care au dat buzna în locuință. Și tot în fața familiei îngrozite.” (s. n.) În groaza generalizată, oamenii reacționează cum pot, fără mari gesturi de refuz. În remarcarea acestui aspect constă una din izbînzile romancierului, aceea de a diagnostica o lume care și-a făcut veacul împotriva unei evoluții firești. Puterea care își afirmă supremația prin frică își menține constantele. Supraviețuim, într-o societate nedreaptă, prin compromis – nu prin revoltă – și ne vindecăm prin uitare, ca prinși într-o moarte desigur irevocabilă. Prozatorul citește cu un ochi remarcabil o lume de care ne despărțim fără să avem sentimentul că am învins-o. Supraviețuim și uităm, nu învingem? Poate, prin cartea sa, exprimă intenția unui personaj: „Iar poveștile sale aveau totdeauna niște însușiri aparte: prin ele, Nelu îndrepta lumea și corecta vremurile. [...] ...adică, făcea să se petreacă lucrurile cum ar fi fost normal să se petreacă, și nu cum se petrecuseră în realitate.” Vezi și... mărturisirea scriitorului de la începutul romanului. Doar literatura lucrează, direct sau nu, la continua *îndreptare* a lumii.

Gabriel CHIFU

„Consider că este un privilegiu să am acces, prin puterea intelectului, a sensibilității, la o dimensiune care-mi transcende condiția umană efemeră și suferindă”

Cărțile m-au fascinat, de la început

– *Stimate Gabriel Chifu, vă urmărește vreo imagine din copilăria lecturii? Adică din acea perioadă când omul e fascinat de cărți într-un mod inocent, impresiile reverberând în viața obișnuită, ca și în activitatea de creație.*

– O, da, cărțile m-au fascinat, de la început. Chiar pe la patru-cinci ani, când nu știam să citesc, îmi venea să plâng că nu pot să le pătrund înțelesul, dădeam pagină după pagină, priveam pozele și-mi imaginam eu povestea, o „scream” eu în gând, după ilustrațiile frumos colorate. Mă rugam de cei mari să-mi citească ei, verificând în felul acesta cât de plauzibil era ceea ce închipuisem eu: uneori, mi se părea că se potrivește, alteori – nu.

Iar cărțile care efectiv m-au marcat sunt numeroase și, așa cum inspirat ați remarcat, impresiile au reverberat în felul meu profund

Dialogurile Mișcării literare

de a vedea lumea și au reverberat chiar în scrisul meu. Dau aici un singur exemplu: *Aventurile lui Pinocchio*, minunata poveste scrisă de Carlo Collodi. Avem acolo unele elemente prețioase din ceea ce va însemna mai apoi sistemul meu de convingeri. Și anume: prezența miraculosului în existențele noastre, concretizată în carte prin apariția Zânei Albastre și a greierului Gemini sau prin nasul care crește când minți și revine la forma normală numai dacă spui adevărul;

sau puterea fabuloasă a artei care transformă obiectele în făpturi însuflețite, păpușa de lemn făurită de Geppetto se preschimbă într-un băiețel de lemn aproape om, Pinocchio, care, după o serie de încercări, ajunge la starea de ființă umană pe de-a-ntregul (e aici și o pilduitoare parabolă care spune că umanitatea omului nu e neapărat ceva dat, ci e ceva dobândit, după exerciții în care demonstrezi că ești pregătit, că înțelegi ce presupune condiția umană).

– *Când ați avut conștiința că vreți să deveniți scriitor? Ce și/ sau cine v-au mobilizat deciziile, aspirațiile, încercările?*

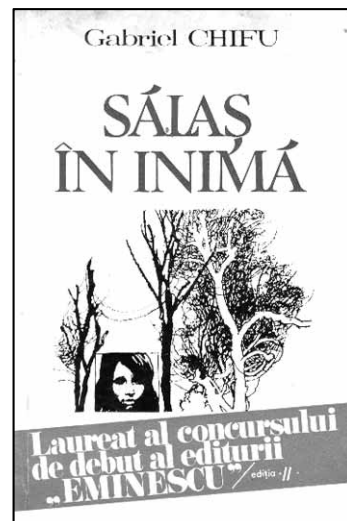
– Poate nu direct, dar am mai răspuns la aceste întrebări, inclusiv sub formă ficțională, printr-un personaj sau mai multe din romanele mele. Să reiau subiectul. De timpuriu, aveam o înclinație spre a literariza. Îmi plăcea să compun propoziții frumoase. Așa îmi venea mie, nu era ceva voit, căutam întruna formulări expresive: *Noaptea și-a lăsat mantia înstelată peste orașul adormit...* Ceea ce nici nu mi se părea a fi o calitate, ci mai degrabă o suceală a firii mele. Cu anii, am constatat că această mică ciudățenie a mea, în loc să dispară, cum bănuiam că se va întâmpla, se amplifică până devine o trăsătură *sine qua non* a mea. Nimic nu mă bucura mai mult, nu mă făcea să mă simt întreg, decât să plăsmuiesc diverse compoziții verbale. Însă tot nu-mi propuneam să devin scriitor. În reprezentarea mea, să fii scriitor era ceva aproape supraomenesc, îmi ziceam că

scriitorii, prin câte știu și le este la îndemână să exprime, sunt ființe asemenea zeilor, nu niște bieți muritori de rând, plini de slăbiciuni, ca mine. Pe la sfârșitul școlii generale, preocupările mele literare au primit o confirmare: la un concurs literar pionieresc, o povestire de-a mea a fost răsplătită cu o mențiune pe țară și premiul a fost trimiterea mea într-o tabără literară, vara, la Homorod. Pe lângă compuneri, începusem deja să scriu și povestiri și versuri, iar într-a noua, când ajunsesem elev la un liceu de elită din Craiova, *Nicolae Bălcescu* (azi revenit la numele antebelic, *Carol I*), mi-a apărut în revista școlii prima poezie. De încurajat, nu m-au încurajat părinții (tata, care era avocat, avea o bibliotecă foarte bună, care mi-a folosit), dar nici nu mi-au pus piedici. Singurul care a fost împotriva aplecării mele spre scris considerând-o deplasată, o ambiție deșartă, a fost fratele meu mai mare. Opinia lui că se cade să urmez o facultate serioasă, inginerie într-o specializare de vârf, Automatizări și Calculatoare, a avut câștig de cauză în familie și așa s-au petrecut lucrurile. Rezumând: eu am ajuns scriitor mergând mereu împotriva curentului, căutând să mă las de îndeletnicirea asta, scrisul, și neizbutind. Dacă n-aș mai scrie, viața mea și-ar pierde rostul, m-aș simți ca și cum n-aș mai exista. Așa a fost tot timpul și așa a rămas, și așa va fi până la sfârșit. Scrisul este cel care îmi dă cea mai înaltă formă de libertate și sentimentul acela special de eu-însumi și de complinire.

– Aveți priorități de desfășurare: poezia, proza, publicistica, implicarea în viața literară?

– Publicistica și implicarea în viața literară vin de la sine, țin de forma mea de manifestare cotidiană și la vedere. Am o energie care este atâta câtă este și care mă îndeamnă să fiu activ pe teritoriul acesta literar, cel pe care l-am sau m-a ales, cel în lăuntru cărui există. În schimb, poezia și proza fac parte dintr-un alt palier al meu, unul privilegiat, delicat-fragil, esențial, de intimă ființare: scrisul literar, înțeles ca străduință de a construi acel edificiu verbal care să mă reprezinte, să rămână, să conteze. Iar în privința muncii de a scrie proză și poezie, eu am o anumită regulă

clară (și despre aceasta am mai vorbit): alternanța, mă odihnesc de una prin alta, dar mă și încarc pentru una prin alta. Concret, când scriu proză scriu cu dăruire numai proză, apoi, când scriu poezie, scriu cu dăruire numai poezie. De ce fac asta? Fiindcă cele două forme de expresivitate verbală sunt complementare, implică forme diferite de efort intelectual. Pentru roman, se cuvine să ai răbdare, să construiești pe spații mari, să investighezi lumea pe orizontală și să fii cu luare aminte la galeria umană captivantă, de necuprins, pe care urmează s-o descrii. Pe când, în poezie, expresie concentrată, o adevărată verticală ascensională a rostirii, scrisul implică un fel de așteptare, de pândă, până când ești vizitat de grație și, ca o scăpărare de amnar în noapte, o imagine sau o expresie luminează cerul minții tale. E limpede, sunt teritorii diferite cele două și eu unul mă feresc să le amestec.

Poietica heracleitică, a permanentei deveniri

– Ați debutat în epoca textualismului. Cât „textualism” era/este în creația Dvs.? Ce alt curent/ moment literar vă influențează?

– Se poate spune, într-adevăr, că am debutat în vremea textualismului, dar e vorba doar de textualismul autohton, care prelua (și nu văd în această preluare o formă de mimetism minor, ci o încercare de deschidere a literaturii noastre spre modalități de înțelegere înnoitoare a ei!) elemente din textualismul original, cel lansat în anii 60 de gruparea de la revista franceză *Tel Quel*, care-i cuprindea, între alții, pe Julia Kristeva și Philippe Sollers. Lor li s-au adăugat, prin descoperiri subtile, nume ca Roland Barthes sau Jacques Derrida. În centrul poieticii lor stătea textul, care se producea din el însuși,

prin propria mecanică generativă. Influențe, împrumuturi vor fi fost în exercițiile mele literare și din aceste teorii, așa cum sigur au fost și din neomodernism, dar și din suprarealism și, neapărat, din atitudinea postmodernă, care întorcea creația literară de la supremația textului în sine, la un nou „autenticism”, la concretul existenței, la realismul cel mai pronunțat. Un timp, prezența în scrierile mele a tuturor acestor poetici contradictorii mă deranja, fiindcă aveam impresia că nu se asigură coerența textului literar. Apoi am făcut o descoperire simplă ce s-a dovedit salvatoare pentru mine: în loc să refuz diversii afluenți, am hotărât să le las porțile larg deschise; originalitatea se va obține tocmai prin această „toleranță” absolută, prin însumarea împăcată de expresivități foarte diferite, uneori până la incompatibilitate. Mi-am spus că nu se cade să resping nimic, ci trebuie să asimilez tot. Pentru mine, scrierea literară devenea aidoma unui „căpcăun” textual care înghite tot, care se hrănește cu tot ce există viabil până la el și care sfârșește prin a deveni altceva decât ceea ce a mistuit impetuos. Am dat și un nume acestei poetici, numind-o cu un termen împrumutat, heracleitică, adică una a permanentei devenirii, nu una încremenită în propria, unica sa normă de ființare.

„Cred că e una din trăsăturile umane formidabile această oscilație, acest balans între finit-infinit”

– *Cât de mult poate fi dilatat eul poetic? Romanticii l-au dus până la dimensiunea Demiurgului. Azi care mai sunt dimensiunile acestuia, cum se încadrează în standardele (sociale și politice) ale zilei? Spuneți într-o poezie: „și iată brusc/ marea se dilată, se/ îndreptă spre pieptul meu, e/ un moment de mare echilibru, se/ aud cuvintele respirând, se/ aud îngerii cum sunt arși de/ razele lunii, marea firesc,/ deplin, intră în pieptul meu/ ca mâna într-o mânășă” (Pasărea aflându-și cuibul).*

– Văzând versurile pe care le citați, sunt teribil de surprins: nu-mi amintesc, chiar nu-mi amintesc când le-am scris și unde le-am publicat. În prima clipă m-am întrebat îndoit,

nedumerit: Oare chiar le-am scris eu? Altfel, vorbind despre dilatarea eului poetic, sau, în loc de dilatarea, am putea folosi termeni ca amplificarea, expansiunea sufletului și minții până dincolo de limitele fizice ale propriului trup, mărturisesc că eu adeseori exersezi în poemele și în construcțiile epice astfel de mișcare de extindere, fac tentative de a ieși din mine însumi, cel limitat și ca durată și ca strictă corporalitate. Cred că e una din trăsăturile umane formidabile această oscilație, acest balans între finit-infinit. Cum spuneam, și corporal și ca durată suntem marcați de finitudine, dar mintea și simțirea ne proiectează într-o dimensiune supraumană, infinită. Indiferent de tendințele momentului, fie ele sociale, ori politice, ori de altă natură, consider că este un privilegiu să am acces, prin puterea intelectului, a sensibilității, la o dimensiune care-mi transcende condiția umană efemeră și suferindă. Un privilegiu extraordinar la care n-am de gând să renunț.

– *În proză se aud cuvintele respirând?*

– Bineînțeles. Și cuvintele, dar și personajele create. Dacă nu respiră, edificiul tot se năruie, ca un castel de nisip. Întâi cuvintele trebuie să fie vii, iar dacă ele sunt vii, atunci și întâmplările povestite, și personajele sunt vii. Iar semnul că personajele sunt vii e acesta: de la un moment dat încolo, ele se eliberează de autoritatea naratorului, devin complet autonome, se mișcă, au gesturi, replici, evoluții care-l surprind și pe autorul însuși. E una din extraordinarele vrăjitorii, magii ale literaturii.

– *Emoție sau obiectivitate a creației? Cum se înțeleg poetul Chifu cu prozatorul Chifu, care nu e chiar „liric” în cărțile de proză? Cum se împacă sau fuzionează artele poetice între ele? („În clipele acelea sigur anatomia mea comună/ era dublată de altă anatomie invizibilă, poetică” – spuneți undeva.) De fapt, cum se împacă/ funcționează ființa scriitoricească servită de două anatomii?*

– Emoție sau obiectivitate a creației... De fapt, nu este *sau*, ci, cel puțin în cazul meu, este și. Așadar, corect formulat ar fi: emoție și obiectivitate; fragilitate a reveriei, a lirismului și cruzime a relatării; subiectivitate și realism

et caetera. Toate nuanțele încap, deodată, în pana, în mintea unui scriitor. Sau ar trebui să încapă. Dozajul este inefabil și e greu de explicat altora. Fiecare autor are propria sa rețetă. Cât despre cele două anatomii, s-ar putea în realitate să existe, să coexiste chiar mai multe. Mereu am fost preocupat să-mi augmentez prin diverse metode ființa, să experimentez mai multe forme de existență și prin aceasta să-mi prelungesc, să-mi sporesc această viață prea scurtă. Iar pentru mine, scrisul a fost soluția concretă: prin scris, sunt un om de probă care trăiește plural, are parte de mai multe vieți.

– *Este Gabriel Chifu un scriitor religios, în acest secol care încă nu-și găsește reperele? În ce sens ar putea fi? Care ar fi „religia” scrisului dvs.?*

– Am evitat să vorbesc despre convingerile mele religioase. De ce? Fiindcă acesta reprezintă un capitol foarte personal, un fel de nucleu al ființei, pe care n-am dorit să-l expun. Am căutat să protejiez zona aceasta extrem de delicată care constituie adevărul ultim, amestec de raționalitate și de temeri, de neliniști, de vulnerabilități atavice. E drept că nici nu am fost niciodată întrebat atât de direct, așa cum o faceți acum. Iar dacă sunt întrebat de-a dreptul, atunci e obligatoriu să mărturisesc ce cred, nu-mi pot îngădui să mistific. Și răspund răspicat: da, sunt un ins religios, ceea ce se proiectează și asupra ipostazei mele de scriitor. Dar nu sunt o persoană religioasă în înțelesul obișnuit al termenului, ortodox practicant. Religiozitatea mea comportă două niveluri. Întâi, consider că omul în general, cu gândirea lui, poate concepe starea de idealitate în care lui, ca făptură imperfectă, îi vine greu să pătrundă. Iar această stare de idealitate imaginată mental capătă numele de Dumnezeu și conține un set de valori absolute (iubire de ceilalți, bunătate totală, pasiunea pentru adevăr și dreptate, dăruire de sine etc.) spre care el, omul supus erorii, e firesc să tindă și pe care uneori, în cazuri rarissime și efemer, e posibil chiar să le atingă. El duce o luptă extremă, străduindu-se să lucreze asupra firii sale, străduindu-se să-și țină sub control faptele și gândurile, adică străduindu-se să se purifice, să se desăvârșească mental, sufletește. Dacă

izbutește toate acestea, omul acela, cel slab, se îndumnezeiește. Și atunci Dumnezeu chiar capătă realitate, este compus din suma fărâmelor de Dumnezeu care prind temei în fiecare dintre oamenii care pășesc pe această cale. Eu însumi mă supun acestei probe, adică mă distanțez cumva de propria mea făptură, mă uit la mine ca și cum aș fi altcineva, îmi observ defectele, îmi măsoar slăbiciunile și mă pun în balanța aceea înaltă, apelez la instanța supremă numită Dumnezeu, într-o năzuință spre starea de maximum al ființei. De aceea, se cheamă că sunt un ins norocos în acest secol al atâtor derute, fiindcă mi-am găsit, mi-am fixat reperele. Aceasta e o primă formă de religiozitate pe care o practic.

A doua, e concretă, modestă și reprezintă un soi de panaceu al meu care m-a scos din atâtea suferințe, și drumuri înfundate, și hăuri, unde am tot nimerit: am o cărticică, pe care o port peste tot cu mine, oriunde m-aș duce, *Noul Testament*: în fiecare dimineață a fiecărui an, citesc câteva pagini din ea, mereu și mereu. Astfel încep toate zilele: recunosc o autoritate mai presus de înțelegerea mea și sub puterea ei, ca un copil neajutorat, mă așez, iar sentimentul de siguranță care îmi este indus prin această lectură mă ajută să trec peste tot felul de obstacole.

– *Senzația eșecului de cine este trăită, de scriitor sau de omul actual, sau „recent” am putea zice (acceptând o anumită distanță între scriitor și obiectul exprimat, căci, ca să privești ceva, trebuie să ai o mică distanțare?). Cine trasează limite?*

– Senzația eșecului face parte din natura umană, de nedespărțit. Ea este resimțită din cauza finitudinii, a vremelniciei care ne sunt proprii. Și atunci când reușești, de fapt – și nu e o viziune sumbră, negativă! – ești pierzător, fiindcă tu ai o durată de viață strict limitată,

asupra căreia nu poți interveni. Oricât ai fi de atașat, de încântat de universul acesta viu, mirific, tu ești silit să-l părăsești, definitiv, ceea ce este sfâșietor. Iar momentul acela nu-ți este cunoscut: trăiești într-un soi de provizorat. Eu, recunosc, încă nu reușesc să mă împac cu ideea de a nu mai fi într-o anumite zi, nu știu când. Mi se pare o nedreptate până la cer a destinului nostru să fim alungați din această lume magică, de la un moment dat încolo, mai devreme sau mai târziu, să nu ne mai bucurăm de ea. Bineînțeles, sentimentul acestui eșec fundamental, efemeritatea, pe care-l trăiește omul se prelungește și asupra scriitorului. În fond, scrisul încearcă tocmai acest lucru: să lupte cu vremelnicia, să ne prelungească viața și după dispariția pământească, să ne dăruiască o supraviețuire abstractă.

„Prin scris, fiecare autor remodelează existența”

– *Sunteți un simplu „descriptor” al existenței sau încercați să-i dați un anumit suflu acesteia, să o înviorați, în situația în care avem impresia că existența „stagnează”, că omul renunță la idealuri în favoarea unei vieți aproape larvare?*

– Da, în primă instanță, sunt un „descriptor”. Dar apoi, inevitabil, prin scris, fiecare autor remodelează existența, îi împrumută ceva din forța imaginației sale, caută s-o îndrepte, caută să miște altfel lumea, făcând-o să asculte de un plan coerent, poate utopic, care nu se regăsește în lumea reală, unde totul se petrece cumva la-ntâmplare, e mult haos, și cruzime fără justificare, și iraționalitate.

– *Moartea se trivializează? Ce mai putem aștepta de la ea? Ne îndreptăm spre o moarte... culturală, spirituală, „existențială”? Trivializând, am putea spune că, în vreme ce oamenii de știință luptă pentru prelungirea vieții omului, anumiți indivizi optează pentru scurtarea vieții, reducerea populației Terrei, vezi, într-un fel, și războiul din Ucraina, unde agresorul varsă sânge nevinovat. Exemplele pot continua, într-o lume care începea să creadă într-un optimism... cultural, într-o*

filozofie de viață sanogenă și care își vede idealurile aruncate în derizoriu...

– Exemplul pe care-l dați, Ucraina, demonstrează perfect ceea ce afirmam anterior, brutalitatea irațională pe un anumit segment al lumii noastre. E adevărată și cealaltă parte a aserțiunii pe care o propuneți: lumea e contradictorie, pășește în două sau mai multe direcții divergente în același timp. Descoperim în oameni o formidabilă dorință de a face binele și, totodată, o voință la fel de intensă de a sluji și de a instaura răul. Se poate ajunge la un echilibru?, ce tendință va învinge? Niciodată nu știm, lupta aceasta a contrariilor e permanentă și deznodământul e mereu amânat.

– *De către cine și cum poate fi scos omul actual – social, politic – din marasm? I se mai acordă culturii, literaturii în speță, un rol? Se pierde și rolul scriitorului, sau e o falsă impresie?*

– Sunt mai multe întrebări. Să le luăm pe rând. Pot fi privit cu neîncredere când afirm asta, dar eu am o soluție privind ieșirea din marasm, felul cum poate fi stopată decăderea. Soluția mea e simplă și e la-ndemână: școala. Dacă vom izbuti să reparăm școală, vom avea un om așezat mai temeinic în lume. Nu neapărat mai bun în sensul de generos, iubitor, sensibil (deși, până la urmă chiar și aceste însușiri îi vor fi accesibile un individ uman mai instruit, mai informat, mai educat!). Dar, în mod sigur, omul școlit va avea mai multă judecată și, deci, va fi capabil să ia decizii corecte într-o situație dificilă sau alta. Ceea ce este enorm. Actualmente, literatura, cultura în general, cel puțin în spațiul autohton, sunt într-o pierdere de teren neliniștitoare. Calitățile intelectuale nu mai sunt prețuite mai deloc în societatea noastră. Tot din pricina slăbiciunii școlii, care produce pe bandă rulantă analfabeți funcțional. O școală puternică ar schimba lucrurile în bine și în privința culturii: într-o lume de oameni deștepți, cultivați, scriitorii, creatorii și-ar recâștiga locul central care li se cuvine, pe care sunt pregătiți să-l ocupe. Întorcându-ne la prezentul imediat: da, scriitorul și-a pierdut importanța. Gândindu-ne la ce oferă el contemporanilor săi, se potrivește analogia cu cineva care le ar arăta diamante și rubine unor nevătători care nu sunt în stare să

facă diferența dintre pietrele acestea prețioase și bucațele de rocă banale.

„Această discordie fără sfârșit din lăuntrul lumii literare sădește neîncrederea în rândul publicului”

– *Viața literară de la noi e foarte confuză, agresată de tot felul de disfuncții, frământări între „facțiuni” literare, confruntări de opinii mai ales subterane, fără să avem desfășurată o polemică literară funcțională și fructuoasă. S-ar putea ajunge la o „calmare” a acestui... tip de viață?*

– Găsesc exact felul cum descrieți viața literară: confuzie, disfuncții, fracturi între diverse grupuri care se contestă violent și, totodată, lipsa unei reale confruntări de idei, de programe estetice. Îngrijorător este că, în loc să se atenueze în timp, toată această neorânduială se accentuează, prăpastia crește, intoleranța se întetește, motivele de separație a unora de alții sunt și mai numeroase și mai grave. Nu, nu se întrezărește nicio rază de lumină, eu nu întrezăresc, nu am speranțe că se poate ajunge la pace. Pentru pace, ar trebui să cadă toată lumea de acord asupra unui set de principii: or, în realitate, ceea ce pentru unii înseamnă binele, pentru ceilalți este răul însuși. În aceste condiții, comunicarea și pacificarea nu sunt de imaginat. Și mai păgubitor e faptul că această discordie fără sfârșit din lăuntrul lumii literare sădește neîncrederea în rândul publicului, al posibililor cititori, iar aceștia, care și așa nu se mai arătau prea atrași de beletristică, primesc încă un impuls puternic să se îndepărteze de literatură.

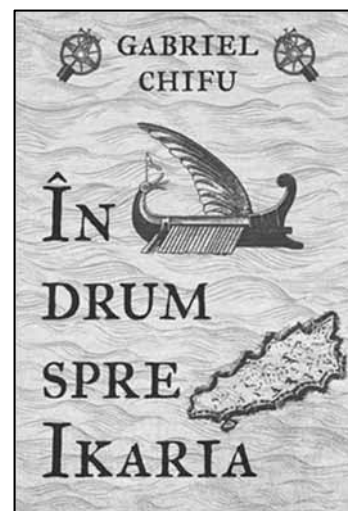
– *Fac față revistele literare avalanșei de creatori care bat la porțile afirmării? Cum se face selecția? Este aceasta una optimă? În situația în care se vorbește de diminuarea interesului pentru lectură, o grămadă de condeieri vin în imediat cu o producție neobosită de texte literare bune sau doar cu pretenții literare...*

– Formidabila accesibilitate la un public chiar planetar, ușurința comunicării, care sunt asigurate de noile tehnologii fulminante, au în literatură un teribil efect pervers, care subminează serios creația literară. Actualmente, au

dispărut filtrele, filtrele critice, filtrele care certifică un nivel decent de calitate. Oricine își poate publica fără probleme, imediat, în regie proprie, producțiile, oricât de inepte ar fi ele. Și, desigur, oricine își poate aduce încântat în ochii mulțimii aceleași compuneri insipide, postându-le în spațiul virtual, un loc viran unde încape orice, de-a valma. Ei, acești „creatori” ajunși astfel la public, se închipuie egali adevăraților scriitori: că doar au și ei o sumedenie de urmăritori, de la care primesc *like-uri*! Această situație îi face să fie în chip nemotivat încrezători în „talentul” lor și să revendice, uneori impertinent-agresivi, dreptul lor indiscutabil de a publica. Dacă le refuzi textele sau intrarea în Uniunea Scriitorilor, argumentând că n-au valoare literară, trec la violențe, uneori te amenință cu procese și chiar ajung în justiție: e foarte greu să le ții piept, o adevărată nebunie! Calitatea literaturii obișnuite/ medii a slăbit foarte mult și aceasta are repercusiuni negative și asupra creației de vârf. Iar destui tineri, cu o brumă de înzestrare, dar fără să fi frecventat asiduu marea literatură de dinaintea lor, intră în literatură cu un sentiment de înfumurată auto-mulțumire, care, din păcate, îi pierde. Cât despre constatarea că se scrie mult, aceasta, da, e corectă. Însă faptul că se scrie mult nu înseamnă, cum am fi tentați să credem, că se și citește mult. Aceste mărimi, în cazul de față, sunt invers proporționale.

– *Ați primit numeroase premii literare, de la unele propuneri de premiu v-ați recuzat... Care ar fi, în opinia Dvs., cel mai râvnit premiu de scriitorul român de azi și de ce l-ar râvni?*

– Cele mai râvnite, nu știu sigur. Cele mai însemnate, probabil sunt, în domeniul poeziei, Premiul „Mihai Eminescu” și Premiul „Lucian Blaga”, iar pentru toată opera, Premiul Național de Literatură, acordat de Uniunea Scriitorilor. Aș adăuga la acestea și titlul

Scriitorul Anului, care se decernează în fiecare an la Iași. Eu am avut șansa să le câștig pe toate. Pentru mine, așa cum am specificat altă dată, ele sunt niște jaloane care îmi marchează traseul, arătându-mi dacă fac sau nu bine ceea ce fac.

Însă opinia mea e că, din nefericire, nu există la noi un premiu care, într-adevăr, să te impună, să-ți aducă popularitatea, așa cum se întâmplă, de exemplu, în Franța cu Premiul Goncourt sau în literatura de limbă spaniolă, cu Premiul Cervantes. De ce nu au un asemenea prestigiu premiile de la noi? Pe de o parte, din pricina atmosferei viciate din lumea literară autohtonă, despre care tocmai am discutat în acest dialog și, pe de altă parte, din pricina dezinteresului accentuat al societății românești față de performanța literară, față de creația artistică majoră.

„O experiență auctorială specială”

– *Ce surprize (editoriale mai ales) ne-ar mai putea aduce evoluția scriitoricească a lui Gabriel Chifu?*

– Am predat Editurii Cartea Românească un roman care va apărea chiar anul acesta: e o narațiune extinsă, are aproape 600 de pagini, care se intitulează *Marea carte a uitării*. Are și un subtitlu, *Cronica, de autor întocmită, a unor întâmplări aproape reale petrecute într-un oraș aproape imaginar*. E o experiență auctorială specială, în comparație cu celelalte construcții epice ale mele: prin dimensiuni, prin numărul mare de personaje aflate sub lupă, prin durata de timp în care ele evoluează, circa o jumătate de secol, prin reflecția asupra condiției umane pe care o propune și, nu în ultimul rând, prin pasiunea implicării mele. Cartea este dedicată părinților mei și fratelui meu, care nu mai sunt în viață. Mi s-a părut că e o datorie fundamentală a mea să caut să reînviez literar lumea în care ei s-au mișcat, lumea lor și, în fond, o versiune a lumii înseși.

Iar acum scriu, după alternanța pe care enunțam, poezii, fără condiționarea de a le publica. Le scriu pur și simplu, din plăcerea și necesitatea de a le scrie.

Scriu fiind tentat să transfer neconținut viața în literatură, să transform tot ce trăiesc în

pagină literară. Scrisul a ajuns pentru mine formă supremă de existență.

Iar dacă voi trăi și voi fi sănătos și dacă totuși mă voi plictisi vreodată de magia versurilor și a ficțiunilor prozastice (ori dacă va seca izvorul lor în mintea mea!), poate voi trece și la eseu. În mod serios, sistematic, nu ca până acum, când am scris eseu numai ca o formă de sprijin, de fortificare a prozelor și a liricii mele.

– *Stimate Gabriel Chifu, perioada dintre ultimul răspuns la întrebările mele și apariția revistei e marcată și de apariția romanului Marea carte a uitării, una aparte și în bibliografia dvs. și între aparițiile românești din țară. Poetul e ascuns foarte bine în „obiectivitatea” narațiunii, în personaje, în evitarea aspectului subiectiv al narațiunii, a „nombrilismului”, cum s-ar putea zice. Cartea e foarte bine structurată. Dar, mai ales, e foarte bine tratată tema uitării, anunțată de titlu. Noi, ca generații, am fost formați în cultul memoriei, al faptelor care nu trebuie uitate – bune sau rele. Și iată că lumea – o anumită lume – se cufundă în uitare. De ce are lumea nevoie – și mai ales aceea evocată, a părinților noștri sau chiar a noastră –, de memorie sau de uitare?*

– Într-adevăr, în perioada care s-a scurs de când am purtat noi acest dialog (a trecut aproape o jumătate de an), mi-a apărut romanul *Marea carte a uitării*, o carte la care țin în mod special. Și au apărut deja destule comentarii critice, toate cuprinzând remarci nu doar favorabile, ci și foarte subtile. Între ele nu am cum să nu amintesc, de pildă, eseu lui Mircea Mihăieș, care conține interpretări de o mare finețe. El scrie dovedind o intuiție critică excepțională: „Gabriel Chifu nu înfățișează o luptă între bine și rău, ci între ființă și ne-ființă. Nu e vorba, așadar, de un tratat de etică, ci de o ontologie sui-generis.” Această observație înseamnă o schimbare de accent extrem de importantă: Mircea Mihăieș scoate încercarea mea prozastică din planul etic-social-istoric-politic și o transferă în cel ontologic. Ceea ce corespunde intențiilor mele auctoriale. Toate aceste descrieri din perspectivă istorică și

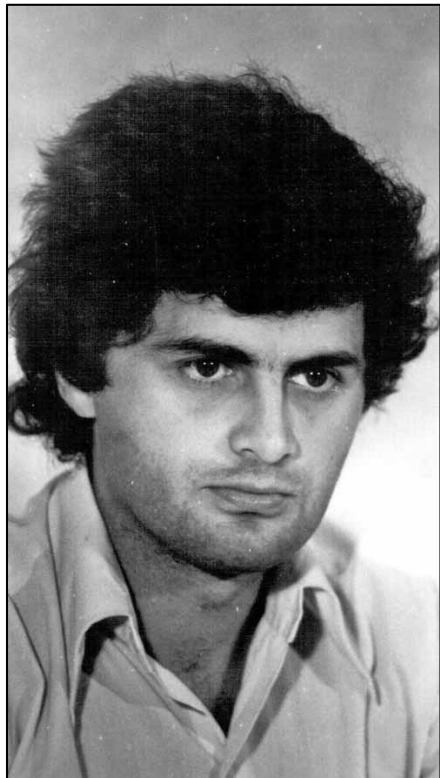
socială există, desigur, în romanul meu. Dar ele nu sunt decât cadrul în care este așezat omul. Țelul meu suprem în această carte era să încerc să deslușesc ce se petrece cu omul aflat în acest cadru (anii 1944 – 2004). În acest cadru și nu în altul fiindcă, să nu uităm, cartea e dedicată memoriei părinților mei și fratelui meu și deci eram dator să încerc să reînsuflesc lumea în care au trăit ei și în care am respirat și eu alături de ei. M-a interesat condiția umană, m-a interesat să surprind câte ceva din felul în care se manifestă misterioasa natură umană. S-a vorbit despre carte ca despre o frescă socială, o cronică de familie, un tablou al României din a doua jumătate a veacului trecut etc. Și probabil e îndreptățit să fie privită astfel: o carte, dacă nu e ratată, are mai multe fețe, mai multe niveluri de semnificație suprapuse. Dar,

dincolo de această perspectivă, repet corectă, eu am vrut să scriu un poem. Un poem care este totdeauna tragic, despre vulnerabilitatea și, deopotrivă, măreția ființei umane, despre efemeritatea lui dureroasă, despre vremelnicia condiției sale. Fiecare om, atunci când e viu, se află în centrul lumii, universul există prin el și parcă pentru el, iar apoi, în clipa dispariției, miracolul încetează și materia însuflețită și iluminată care a fost acel om devine iarăși materie amorfă, negrăitoare, risipită în negura cosmică. Amnezia, uitarea reprezintă semnul sfârșitului ineluctabil... Cât despre întrebarea propriu-zisă, cred că avem nevoie de amândouă, și de memorie și de uitare. Evident, din motive diferite. Fără ele n-am putea ființa cu adevărat.

Lansarea romanului *Marea carte a uitării*, la Baia Mare, în cadrul unui eveniment organizat de Revista *Nord Literar* – manager Dana Buzura-Gogniuc, în atelierul artistului plastic Mircea Bochiș.
Au vorbit despre roman Dan Cristea, Angelo Mitchievici, Ovidiu Pecican, Olimpiu Nușfelean.

Încercând să mă pregătesc pentru ceea ce niciodată nu voi fi pregătit

Încercând să mă pregătesc pentru ceea ce
niciodată nu voi fi pregătit,
privesc în urmă cu luare aminte.
Îmi caut trupurile risipite care pe unde,
în zile de demult, prin felurite ținuturi uitate.
Aș vrea să le adun la loc, în mine. Ce bogat aș fi,
cu o asemenea comoară.

Ei, dar cine nu și-ar dori ce-mi doresc eu,
sfârșitul să-l găsească întreg,
adică, în bocceaua făpturii sale
să strângă iar
ce altădată, cheltuitor, nesocotit,
a împrăștiat prin lumea largă?

E firesc așadar să visez și eu la asta, cum altfel?,
însă nu-i chip să izbândesc:
din firimiturile căzute pe drum din buzunarul
lui Hansel
nimeni, nicicând, n-a izbutit să recompună
pâinea intactă, de la început.

**Un poem de
Gabriel CHIFU**

Gabriel Chifu, Premiului Național pentru Poezie „Lucian Blaga” Opera Omnia, ediția a VI-a, 9 mai 2022.

Povestirile lui Cesar Leofu

Motto:

„Credem că reproducerea acestor documente astăzi
va interesa pe iubitorii de istorii,
care sunt prea mărunte ca să poată-ncăpea în istorie.”

I.L. Caragiale

1. (Acum, când fac însemnările astea în caietul meu...)

Acum, când fac însemnările astea în caietul meu, undeva, la radio, răsună acordurile răscolitoare ale unui concert de Beethoven. Efectul asupra mea al acestei muzici este unul extraordinar, ea mă transformă în sensul în care o cere firea mea complicată și fantasmatică, imaginativă până la delir și vagantă, paranoic de curioasă și de bănuitoare, versatilă, glisantă, inextricabilă, persecutată de scenarii apocaliptice pe care chiar eu le inventez: simt cum mă amplific, capăt o identitate sporită și multiplă, cumva abstractă, căreia aproape orice biografie i se potrivește. Această stare îmi convine de minune, repet, în acest moment sunt gata să trăiesc orice biografie, să mă contopesc cu orice destin, să mi-l asum...

Aseară, la teatru, am zărit o femeie izbitor de frumoasă. Din loja unde mă aflam puteam foarte bine s-o văd din profil, în schimb ea, ocupând un loc în sală, nu avea cum să mă observe, decât dacă ar fi fost înzestrată cu un al treilea ochi, undeva în partea laterală a capului sau în creștet, ceea ce nu era cazul. Desigur, am încetat să mai urmăresc spectacolul de pe scenă. De altfel, era cu totul neinteresant, o dramatizare neinspirată a unui text scris de un laureat al Premiului Nobel: un fel de poem, o metaforă extinsă despre Marele

Vid pe care căutăm să-l locuim cu logosul, cu propozițiile noastre, numai că, odată rostite, ori numai gândite, aceste propoziții dispar aproape instantaneu, înghițite, topite în Marele Vid, ca o scăpărare de amnar în noaptea veșnică sau ca o bucățică de materie oarecare într-o baie de acid sulfuric. Cred că e nimerită analogia dintre Marele Vid și acidul sulfuric: foarte coroziv, acesta este un acid anorganic obținut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa și e un lichid incolor, fără miros, se pare cu gust acrișor, eu unul, cum e ușor de presupus, nu l-am gustat...

Mi-am concentrat întreaga atenție asupra spectacolului fermecător-fabulos pe care tânăra femeie îl oferea privirii mele prin simpla ei prezență. Micuțul meu binoclu pentru teatru m-a ajutat să-mi apropiu chipul său: i-am admirat linia gâtului ce forma un arc de o grație seducătoare, i-am privit extaziat lobul urechii, parcă trasat și el de un artist genial și am căutat în zadar să găsesc vreun defect profilului ei; nasul desăvârșit, buzele senzuale perfect conturate care rimau ca într-un poem cu bărbia rotundă și voluntară – toate aceste forme, pentru ochiul meu de expert, ilustrau convingător ideea de frumusețe totală, într-un triumf al ideii de geometrie divină, aidoma templelor grecești. O așteptasem atâta vreme și acum, dintr-o dată, ea îmi apărea în sfârșit în cale, eram amețit, beat chiar de ceea ce

vedeam, mă lăsam cuprins de un vertij neasemuit, totuna cu fericirea.

În pauza dintre cele două acte ale montării anoste, am așteptat ca ea să iasă în foaier. Imediat, am coborât și eu, dorind cu ardoare să verific dacă, privită de aproape și pe de-a-ntregul, necunoscuta confirma extraordinara impresie pe care mi-o provocaseră cele câteva detalii ale fizionomiei sale. Am descoperit-o ușor în mulțime: era într-un grup de prieteni. Nu mă înșelasem, frumusețea ei întrecea orice închipuire: era înaltă, statuară și fragilă în același timp, întregul său corp emana o senzualitate magnifică.

A întors privirea (ochii ei aveau un defect minunat – unul era căprui, iar celălalt era auriu) și, brusc, m-a zărit. Prezența mea a făcut-o să tresară, parcă atinsă cu fierul roșu. S-a schimbat la față și nu a mai avut aer să respire, aidoma femeilor splendide din filmele cu James Bond, în momentul când își face apariția, aureolat, Pierce Brosnan. Fără s-o mai intereseze nimic altceva, i-a abandonat pe cei din anturajul său și, hipnotizată, a pornit spre mine. Ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat ca și cum ne cunoșteam dintotdeauna sau ca și cum toată viața nu ne pregătiserăm decât pentru această clipă. Fără să avem nevoie de cuvinte, ținându-ne de mână, lăsând o dâră luminoasă în urma noastră, asemenea unui avion pe cerul amurgului de vară, am părăsit foaierul, clădirea teatrului și am hoinărit încântați pe străzile orașului. Era evident că, în chip obscur, ne sincronizaserăm – mental, fizic, sufletește. Potrivirea dintre noi era subtilă și perfectă. Atracția fizică era de nestăvilit. Necunoscuta a început să mă dezbrace încă de pe stradă, trădând o dorință carnală care nu avea în ea nimic vulgar, trivial. Mi-a desfăcut cravata și a azvârlit-o superior-nepăsătoare pe caldarâm. Apoi, rând pe rând, mi-a dat jos sacoul, cămașa albă cu butonii de argint, pantofii chiar și ciorapii. Când am ajuns la ușa apartamentului său, mi-a tras delicat cureaua de piele fină și i-a dat drumul să cadă în golul de la casa scării. Un singur nasture manevrat cu pricepere de degetele ei ravisante și pantalonii mei negri, de stofă englezească, nemaisusținuți de nimic, s-au prăbușit leneș pe mochetă, de îndată ce

am pășit în apartament. O, ce trup de atlet antic, suplu și puternic, și cât de bine miroși, au fost primele ei cuvinte, la vederea goliciunii mele. O singură mișcare a fermoarului a adus-o și pe ea în aceeași postură: goală, de o armonie a formelor care m-a făcut să leșin. La propriu, mi-am pierdut cunoștința. Când mi-am revenit, mă afluam întins în pat, în dormitorul elegant lumina era difuză, se auzea în surdină o muzică de Mozart și ea era aplecată deasupra mea și mă veghea, privindu-mă cu nemăsurată tandrețe. Două cupe cu șampanie franțuzească așteptau alături. Ea a luat una dintre cupe, mi-a întins-o pe cealaltă, am ciocnit delicat și a spus șoptit Bine ai venit în viața mea. Am băut. Cu buzele încă umede de licoarea amețitoare a început să mă sărute îndelung, cu pasiune, lent, pe întreg trupul. Apoi a introdus o pauză savantă în dezmierdările sale: cu mișcări unduitoare s-a îndepărtat, a ieșit din încăpere și imediat m-a strigat. M-am dus după ea, am găsit-o în cada plină cu sute, mii de petale de trandafiri albi. Așa a debutat noaptea noastră de amor nețârmurit, ne-am contopit, căutând să ne aducem unul altuia plăcere cât mai neobișnuit, intens și fără limitele dictate de pudoare, n-am numărat și nu mai țin minte de câte ori ne-am iubit, în noaptea aceea de deplinătate, oricum am senzația că ne-am iubit continuu, fără să fi simțit că mi-ar fi scăzut puterile bărbătești, așa cum, de altfel, ar fi fost firesc. În zori, ieșeam pe ușă, când mi-am dat seama că nici nu știam cum o cheamă. Ca și cum mi-ar fi ghicit gândurile, necunoscuta, misterioasa mea iubită, a rostit cu glasul ei melodios: Clara e numele meu, iubituie. Am intenționat și eu să-i spun numele, Cesar, Cesar, dar n-am mai apucat: venise liftul, era liber și m-am grăbit să intru în el...

Ușa se deschide și în prag apare figura suspicioasă, posomorâtă și belicoasă a Chiarei, nevastă-mea. Doar numele ei îmi pare simpatic, poetic. În rest, Chiara este o femeie mai acră decât o tonă de oțet. Abia se mișcă din pricina unui reumatism nenorocit și suferința asta o înrăiește. Zic:

– Da, mamă...

– Cesar, ți-am spus să te duci după pâine, nu mai avem niciun pic. De ce nu te-ai dus?! mă pune ea la zid nemiloasă, convinsă de culpa mea și de faptul că nu există niciun argument care m-ar putea disculpa.

– Da, mamă, mă duc imediat, o asigur eu spășit și speriat.

Într-un fel, mi-e teamă de ea, recunosc, am un complex de inferioritate în fața ei, care vine din vinovăție, iar ea îmi cunoaște slăbiciunea și exploatează foarte bine situația.

Îmi pun pardesiul ponosit, îmi iau bastonul cu mânerul subțiat de atâta folosire și mă pregătesc de plecare.

Pășesc încet pe scările igrasioase și întunecate ale blocului în care locuim și inima în mine e cât un purice, nu cumva în lipsa mea Chiara să se apuce să-mi cotoască prin lucruri și să-mi descopere caietul.

Deja coborâsem un etaj, când de sus, ca vocea poruncitoare a zeilor neîndurători, o aud iarăși pe nevasta mea:

– Vezi, în drum, treci și pe la administratorul de bloc, suntem datori pe trei luni cu întreținerea, vorbește cu el să ne mai amâne, și-a amintit ea în ultima clipă o nouă sarcină pe care trebuie negreșit s-o rezolv.

– Da, mamă, îi răspund eu zelos, plin de supușenie și îmi continui drumul.

Ajung afară și constat că este mai cald decât în casă. Suntem la începutul lui martie, suspendați undeva între iarnă, primăvară și chiar un fel de vară, fiindcă temperatura este mai ridicată decât o arată calendarul. Înaintez pe aleile părculețului din fața blocului și mă opresc într-un loc anume. Aici am grijă în fiecare zi să aduc hrană pentru vrăbii. Și acum scot punguța de plastic în care am pregătit boabe de grâu pentru ele. Păsărelele mă cunosc și mă așteaptă. De cum mă zăresc, se adună în stoluri vesel-gălăgioase și se apropie de mine fără pic de teamă. Îmi ciugulesc din palmă. Mă bucur și le las vrăbiilor mai multe grăunțe decât

de obicei. Mulțumit, pornesc mai departe pe traseul bine știut.

N-apuc să ies din scuarul modest, când își face apariția Dudu, un puști de opt ani, care stă la scara D.

– Domnu Leofu, domnu Leofu, strigă el, bucuroso nevoie mare că mă vede.

E și el tot un fel de vrăbiuță. Agitația lui sonoră are efectul scontat: îndată, din senin, se ivesc o sumedenie de copii care se îmbulzesc spre mine plini de speranță. Și pentru ei am de fiecare dată ceva ce le place foarte mult, o cutie de jeleuri trase în ciocolată. Copiii se așază la rând și fiecare ia câte o bomboană. Doamna Verdeanu, care stă de vorbă pe alee, la câțiva pași mai încolo, cu doamna Gâdea, exclamă cu duioșie, suficient de tare ca s-o aud eu:

– Ce om, domnu Cesar, pâinea lui Dumnezeu!

Știu că vecinii au o părere bună despre mine și mai cu seamă doamnele pensionare, care mă simpatizează vădit. Cu ochii mei albaștri, senini, cu pielea mea întinsă, lipsită de riduri și fără umbre, cu părul meu de un alb imaculat, cu hainele mele modeste, dar totdeauna curate, cu ținuta îngrijită de pensionar care nu-și arată vârsta de peste șaptezeci de ani, las tuturor o impresie excelentă, le trezesc sentimente de deplină încredere.

Că așa stau lucrurile, verific la brutărie, unde vânzătoarea îmi alege cu zâmbetul pe buze cea mai rumenă pâine, și verific în biroul administratorului, care îmi acordă încă o amânare la plata întreținerii, aproape scuzându-se că el este obligat să încaseze bani de la un om ca mine, atât de cumsecade și cu o pensie probabil neîndestulătoare.

Apoi, fac drumul înapoi spre apartamentul micuț și neprimitor, unde așteaptă neîndurătoare și înfrigurată Chiara. Sunt puțin ostenit, dar împăcat, căci toate misiunile primite au fost duse la îndeplinire.

(Fragment din ediția a doua, revăzută și adăugită, a romanului cu același titlu.)

Referințe critice - fragmente -

- **Nicolae Manolescu**, în *Istoria critică a literaturii române*, Editura Cartea Românească, 2018:

„Poezia lui Gabriel Chifu din timpul din urmă, apărută în reviste și care foarte probabil va face obiectul unor volume viitoare, ilustrează cazul destul de rar, mai cu seamă astăzi, al unui poet care nu numai că își confirmă promisiunile debutului, dar care, la maturitate poate fi considerat unul din liderii generației lui. [...] Cu *Punct și de la capăt* Gabriel Chifu revine la roman. Și ce roman! Are toate datele să fie unul excepțional: o supratemă originală despre cum intră și iese din evenimente reale, unele istorice, duhul povestirii, un subiect foarte interesant și semnificativ (istoria trăită de două personaje antagonice, dar totodată complementare, înger și demon, cu o soartă deopotrivă tragică, fiindcă istoria nu alege) și o compoziție a (d)racului (care sugerează în felul ei că istoria merge de-a-ndăratelea, ca racul). Faptul cel mai uimitor este că personajul așa-zicând „pozitiv” este, literar, mai pregnant decât acela „negativ”. De obicei, lucrurile stau pe dos, chiar și la cei mai mari romancieri, cu excepția unui Dostoievski. Diavolul are șarmul lui! Faptul că grația celui bun, angelismul lui, „idiotenia” lui dostoievskiană, capacitatea de a-și cruța sufletul într-o lume necruțătoare, cum este aceea din romanul lui Gabriel Chifu, silindu-l la nevoie să iasă din trup, îl biruiește în final pe *cel rău*, reprezintă o raritate prețioasă. [...] Ca și poetul, cu date de identificare mai vechi, romancierul este unul dintre cei mai de seamă scriitori români de azi. Cota lui literară va continua să crească.”

- **Mircea Mihăieș**, despre *Marea carte a uitării*, în *România literară*, nr. 12-13, 2023:

„Gabriel Chifu nu înfățișează o luptă între bine și rău, ci între ființă și ne-ființă. Nu e vorba, așadar, de un tratat de etică, ci de o ontologie sui-generis. [...] Cartografiile propuse de el reprezintă partea vizibilă a unui aisberg în care marea tradiție a literaturii își vede oglindite obsesiile și aspirațiile.”

- **Gheorghe Grigurcu**, despre poezia lui Gabriel Chifu:

„Spirit neliniștit, perspicace față de sine, așa cum se cuvine unui poet, dar și față de peisajele lumii care nu o dată generează stupefacție și alienare, Gabriel Chifu suferă, evident, de ceea ce se poate numi răul secolului (ne referim la cel abia încheiat, în raza de conștiință și expresie a căruia ne aflăm încă atât de solid situați). În poezia sa constatăm o perpetuă comunicare între subiect și obiect (ambianța), care capătă o înfățișare de circularitate astfel încât ne-ar fi greu a preciza dacă eul imprimă lumii criza sa ori lumea modernă își răsfrânge într-însul absurda-i alcătuire. Cert e că ia naștere o substanță lirică omogenă, în egală măsură elocventă în raport cu ceea ce presupunem aici a fi intenție auctorială și cu contextul în care se află ființa. În viziunea lui Gabriel Chifu, realul e frământat, mobil, de-o negativitate prolifică în care citim neapărat și propriul d-sale dinamism productiv în registrul damnării.”

- **Irina Petraș**, *Cetăți și ruinuri*, în revista *Viața Românească*, nr. 11-12, 2020 – cronică la volumul *O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră*:

„Sunt legat la ochi țin în mână ciobul de cristal / și pășesc pe treptele unei scări lichide./ nu-mi dau seama dacă urc sau cobor/ pe această scară neînțeleasă.» Citesc în aceste versuri descrierea lapidară a chiar manierei ondulate a scrisului lui Gabriel Chifu. De-a lungul cărților succesive de proză ori de poezie, am putut identifica impetuoasa gesticulație a constructorului de *cetăți* scripturale, bine primite de critica literară, dar am văzut mereu și umbra insistentă, dezvrăjită, a temătorului de *ruinurile* la purtător, sensibil și la întâmpinările presupus apatice ori în dezacord cu așteptările sale. Altfel spus, deși încrezător în harul său, înaintează cu reticențe și amărăciuni, căci zidurile de piatră pe care le înalță nu par, crede el, tuturor astfel. Cu fiecare nouă carte, marchează în jurnalul său existențial deopotrivă o izbândă și o dezamăgire, o iluzie și o deziluzionare geamănă. Există o coerență de adâncime în acest parcurs/ discurs, tot mai apăsător conturată, o istorie a omului

sfâșiat între nemărginirea proiectelor și viziunilor sale și limitarea drastică impusă de murititudine, dar și de vremi. Este vorba în esență despre condiția de trecător a omului, firește, dar desenată cu tușe aspre și scrijelituri adânci, căci, în cazul artistului, intemperiiile cad, bacovian, direct pe creier.”

- **Alex Ștefănescu, *Sunetul literaturii bune***, în *România literară*, nr. 14, 2017 – cronică la volumul *Ploaia de trei sute de zile*:

„Romanul lui Gabriel Chifu, *Ploaia de trei sute de zile*, ar merita un premiu de originalitate. Să-ți imaginezi România copleșită de o ploaie care parcă nu se mai termină, iată un mod vizionar de a reprezenta destinul unei țări pedepsite de istorie, pentru o vină neidentificabilă. Spre deosebire de Márquez, la care ploaia fără sfârșit abătută peste Macondo este expresia fanteziei și a spiritului ludic, la scriitorul român fenomenul meteorologic are o rezonanță gravă, profetică și justițiară. [...] Finalul romanului, tragic – apoteotic, este și o posibilă definiție a literaturii. Povestea se termină, autorul ne întoarce spatele și toată construcția lui de cuvinte se prăbușește. *Ploaia de trei sute de zile* are sunetul inconfundabil al literaturii bune.”

- **Ioan Holban, *Călătorie spre țara pierdută***, în *România literară*, nr. 41, 2020 – cronică la volumul *O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră*:

„În *O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră*, Gabriel Chifu continuă, la același nivel al excelenței valorice, aventura lirică din *Elegia timpului*. Un an de poezie (9 decembrie 2016 – 8 decembrie 2017); romanele *Punct și de la capăt*, *Ploaia de trei sute de zile*, *În drum spre Ikaria* și poezia din volumele *Însemnări din ținutul misterios*, *Elegia timpului*, *O viață*, integrându-se într-o vastă bibliografie care începe, în urmă cu mai bine de patruzeci de ani, într-un Sălaș în inimă, sunt ale unui mare scriitor de azi.”

- **Dan Cristea, *Un roman mistic, profund și original***, în revista *Luceafărul de dimineață*, nr. 4, 2014 – cronică la volumul *Punct și de la capăt*:

„Romanul lui Gabriel Chifu este, în bună măsură, un roman mistic, profund și original, desfășurat pe fondul unei istorii care se arată ca o agresiune a omului contra lui însuși. Marea miză a

romanului constă în accentul apăsător, convingător, pus pe indicarea drumului salvării ca drum deschis de grația divină.”

- **Monica Lovinescu –** despre romanul *Maratonul învinșilor*:

„V-am citit romanul mai devreme decât vă anunțasem că o voi face. Și, bineînțeles, cu mult interes. Sunteți printre destul de rariii scriitori care nu șovăie să se întoarcă spre experiența suferită și s-o considere demnă de a deveni subiect literar. Teama de «a face politică» se răsfrânge în această ciudată fereală. Dumneavoastră ați înțeles – și vă felicit – că un om care a trăit sub totalitarism suferă mutații nu de ordin politic, ci psihic, și că acest tip de mutilare și de nevroză își cere romancierii. *Maratonul învinșilor* dă, în același timp, dovadă de curaj estetic. Restabilind narațiunea și personajele în drepturile lor, în fond sunteți, cu un termen prea vast, dar de data asta exact așa: postmodern.”

- **Mihai Zamfir, *În Grecia eternă***, în *România literară*, cronică la romanul *În drum spre Ikaria*:

„Când un poet autentic scrie și romane, comentatorul său devine prudent: cele două forme literare sunt atât de diferite una de alta, încât poetul – romancier pare pândit de o schizofrenie creatoare. Romancierul Gabriel Chifu, făcându-i concurență poetului omonim, stârnește un interes legitim; a devenit autorul care scrie «la două mâini» cu succes comparabil. [...] Deocamdată să subliniem că o aventură narativă îndrăzneată s-a terminat cu succes și că posedăm la ora actuală un model românesc cu marcă individuală precisă, modelul Gabriel Chifu. [...] Iată că și romanul românesc al începutului de secol XXI pășește deja pe propriile sale picioare.”

- **Răzvan Voncu –** cronică la volumul *Marea carte a uitării*, revista *România literară*, nr. 5, 2023:

„Roman tulburător și lectură deloc comodă din punct de vedere moral, *Marea carte a uitării* este o amplă frescă a societății românești, creată nu

de sus în jos, dinspre marile structuri politice, ci de jos în sus, pornind de la oamenii din care această societate e alcătuită. Toate darurile prozatorului Gabriel Chifu sunt prezente aici, ca într-un concert în care, după ce a pus totul la punct, dirijorul, modest, s-a retras în sală, lăsând locul artei propriuzise.”

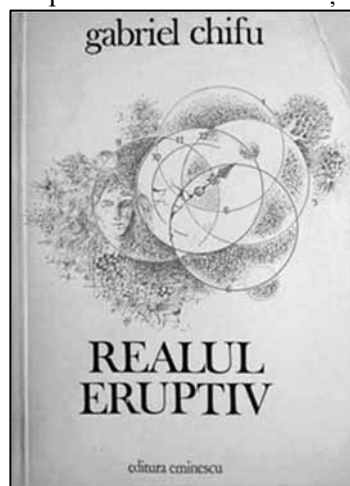
- **Daniel Cristea-Enache**, în volumul *Linia de contur*:

„Felul în care prozatorul își conduce romanul către un final așteptat, dar atât de puternic literar, e la înălțimea intervalului epic parcurs, de la un capitol la altul. *Ploaia de trei sute de zile* este unul din cele mai bune romane românești apărute în ultimii ani, cu potențial de a fi tradus, ecranizat și chiar dramatizat.”

- **Ion Stanomir**, în *Luceafărul*:

„*Maratonul învinșilor* este unul dintre puținele romane ale suferinței umane sub istorie din România contemporană.”

- **Cornel Ungureanu**, *Romanele lui Gabriel Chifu și terapia amintirii*, revista *Arca*, nr. 3, 2020 – cronică la volumul *În drum spre Ikaria*:

„Să notăm că fiecare biografie dezvoltă o polisemie care numește Nașterea și Finalul, inocența și asasinatul, Vina și Iertarea. Sau Judecata, fără iertare? Ținutul misterios al ultimului roman al lui Gabriel Chifu este o Insulă, de unde se poate trece Dincolo. În romanele mai vechi, geografia literară a lui Gabriel Chifu se oprea la Dunăre. Sau la Marea Neagră. În ultima sa carte (ultima?), poetul rescrie marile

poeme de odinioară.”

- **Gabriel Coșoveanu**, *Atât de direct și, totuși, misterios*, în *Ramuri*, nr. 4, 2014:

„Cu fiecare volum, versul ori alineatul par mai elaborate, textura e mai lisă, biogramele,

material îmbrățișat cu program, se aglomerează fără să pară repertor sau ghem de obsesii. Discutăm, fără îndoială, de un traseu ascendent, plin de lecții sublimite de viață, aceasta fiind și miza generală: topirea constituentelor oltenesti și bucureștene într-o substanță vorbitoare de la sine, fără efort, ca și cum ar fi autonomă, ca și când s-ar fi descoperit, într-un târziu, *perpetuum mobile*, într-un loc neașteptat. [...] Nu reușesc să mi-l închipui altfel pe Gabriel Chifu [...] decât ca pe *maître* de cuvinte, care tinde spre metadiscurs, după cum spiritul său, personaj circular prin cărți, tinde să se elibereze de un trup care îl ajută la scris, ce-i drept, dar care îl șicanează continuu, cum face orice zestre organică de la Cădere încoace.”

- **Gabriela Gheorghișor**, *Apocalipsa metaficțională*, revista *Ramuri*, nr. 5, 2017 – cronică la volumul *Ploaia de trei sute de zile*:

„*Ploaia de trei sute de zile* este oglinda fidelă a unei lumi românești în derivă morală, care-și primește pedeapsa divină. Dar cartea are doar un rol de *memento*, de zgâlțâire a conștiinței colective, ea nu este produsul unei imaginații punitive, întrucât ontologia ficțională este distrusă finalmente, ca și cum autorului i-ar fi părut rău să lase țara sa scufundată pentru eternitate.”

- **Horia Gârbea**, *Între Evanghelie și Epistole*, revista *Luceafărul de dimineață*, nr. 8, 2022 – cronică la volumul *Cartograful puterii*:

„Ca și în alte romane, Gabriel Chifu se arată un prozator abil, capabil să dezvolte cu acuratețe teme complicate și să contureze numeroase personaje remarcabile. Acestea au consistența oamenilor vii și trăiesc intens în clocotul unei lumi complexe, groțesti uneori, paradoxale adesea, însă care arată resurse de frumusețe și puritate. Stă în capacitatea de înțelegere a fiecăruia să le descopere, eventual după experiențe traumatizante și îndelungate. *Cartograful puterii* este o carte puternică și memorabilă.”

- **Nicolae Oprea**, „*Cartograful puterii*” sau *pactul cu Natas*, revista *România literară*, nr. 20, 2022:

„*Cartograful puterii*, prefăcut cu pertinentță de Angelo Mitchievici. Un roman de originală actualitate, în rama căruia mitul faustic și motivul

pactului mefistofelic sunt localizate în spațiul balcanic. [...] Intuiția și, deopotrivă, inventivitatea creatoare îl determină pe romancierul contemporan să evite subordonarea față de tema consacrată în proza universală, dincolo de Goethe, de ilustrații Thomas Mann (*Doctor Faustus*) și Mihail Bulgakov (*Maestrul și Margareta*)."

- **Vitalie Ciobanu**, *Revanșa literaturii sau Cele zece zile ale martorului*, revista *Contrafort*, nr. 7-8, 2014 – cronică la volumul *Punct și de la capăt*:

„Romanul lui Gabriel Chifu marchează, cred, o schimbare a felului în care vom aborda în proza românească fatalitatea istoriei și conceptul de libertate. Un roman grav, profund, provocator artistic, stăpânit cu o mână de maestru, atent să nu lase nicio cenzură, nicio discontinuitate ce i-ar fragiliza narațiunea – demonstrație. Aș fi vrut ca realitatea să aibă cel puțin același respect pentru literatură. Dar dacă mă gândesc bine, nici nu are încotro. Pentru că totul e în mintea omului. A omului care scrie, a omului care trăiește.”

- **Iulian Boldea**, *Unul și multiplul*, revista *Apostrof*, nr. 6, 2015 – cronică la volumul *ploaia trivalentă*:

„Resimțind cu acuitate negativitățile unui real polimorf și agonice, dar și ipostazele damnării, poezia lui Gabriel Chifu, retractilă adesea, dilematică, paradoxală, fixează relieful frumosului supramundan, adierile transcendenței sau zvonurile originarului, într-un registru liric specular și autospecular, din care nu absentează nici sugestiile tematice sau expresive postexpresioniste, dar nici detașarea ironică a postmodernismului.”

- **Angelo Mitchievici** – coperta romanului *Cartograful puterii*:

„Gabriel Chifu intră cu acest roman într-o galerie prestigioasă de romancieri, își demonstrează capacitatea de a jongla cu diferite registre, de a construi personaje memorabile, de a plasa într-o narațiune complexă interogații fundamentale. Dar, mai ales, Gabriel Chifu ridică toată această problematică locală – pe care un neorealism obosit o tot mestecă invariabil – la o altă putere, făcând din ea un câmp de reflecție, conectând-o la marile teme ale literaturii europene, la demnitatea unui gând care-o transcende.”

- **Adrian Alui Gheorghe**, *Un roman neo-cartezian sau suntem ceea ce uităm*, în revista *Luceafărul de dimineață*, nr. 1, 2023 – cronică la volumul *Marea carte a uitării*:

„Scriș cu sentimentul despărțirii de o lume care ficționalizează ea însăși prin contaminare toate destinele individuale, romanul *Marea carte a uitării*, semnat de Gabriel Chifu, este una din izbânzile cu adevărat semnificative ale prozei noastre de azi.”

- **Andrea H. Hedeș**, *Melancolia cu-al ei soare negru*, revista *Neuma*, nr. 9-10, 2022 – cronică la volumul *Cartograful puterii*

„Un spațiu fertil, extraordinar de bogat în teme, motive, simbolistică, un spațiu cu totul aparte care a fost valorificat meritoriu de Ismail Kadare, Marguerite Yourcenar, Orhan Pamuk. Este o moștenire culturală care conferă autorului o voce pe cât de specială și unică, pe atât de bogată și de puternică. Sclipirea de geniu a lui Gabriel Chifu nu constă însă în asumarea acestui avantaj, care este, pentru cine știe să îl folosească, bogatul spațiu cultural românesc și balcanic. Ea constă în faptul că, fără a se opri aici, cum o fac scriitorii mai sus menționați, Gabriel Chifu explorează și imaginarul occidental, scrierile, literatura consacrată Diavolului în civilizația apuseană, de la cultura populară la grimoare, magicele chei ale lui Solomon, până la valorificarea temei de către literatura cultă, prin Marlowe și Goethe. Pe lângă acestea, mai sunt și finele cunoștințe de teologie ale lui Gabriel Chifu, veterotestamentare, dar și ale tradiției Sfinților Părinți. Această uriașă acumulare de informații, care presupune și o bună înțelegere, decantare și gestionare, a fost remarcabil alchimizată și, cu ajutorul unui talent plin de forță și personalitate, a fost forțată într-o operă literară unică, al cărei text e creat din ceva unic, nou, în care sunt topite secole de tradiție laică și creștină,

apusene și răsăritene și în care vocea autorului se manifestă cu eleganță, fără a copleși, fără a epata, cântând parcă această liturghie neagră care este «Cartograful puterii» și, la fel ca în toate romanele sale, vestind, aidoma unui herald, Paradisul.”

- **Vasile Spiridon**, *Șezu și nu plânse*, revista *Conta*, nr. 33, 2019 – cronică la volumul *Elegia timpului*:

„Criza existențială pare a fi atenuată doar de încrederea în puterea regeneratoare a Poeziei. Gabriel Chifu este convins că expresia poetică poate să asigure neliniștilor sale un grad optim de stabilitate emotivă, o dorită transfigurare eliberatoare. Este motivul pentru care își configurează cu nesaț lumea ficțională, în interiorul căreia se exprimă în largul său.”

- **Viorel Mureșan**, *Fugit irrepabile tempus*, revista *Familia*, nr. 7-8, 2018 – cronică la volumul *Elegia timpului*:

„Poet cu magie la verb, Gabriel Chifu a scris o carte încărcată de emoții tragice, aflată sub semnul concilierii realismului vieții cu lirismul.”

- **Vasile Dan**, *Dialog cu vizibilul*, revista *Arca*, nr. 4-5-6, 2018 – cronică la volumul *elegia timpului*:

„Poezia lui Gabriel Chifu din «elegia timpului» e una, la vedere, confesivă, curgând, din poem în poem, firesc, natural, fără ascunzișuri și sensuri anecdotice camuflate, de unde și sentimentul de puritate, de curățenie lirică prin reflecție. O carte de colecție!”

- **Cristina Chevereșan**, *Poveste împotriva uitării*, revista *Orizont*, nr. 4, 2014 – cronică la volumul *Punct și de la capăt*:

„*Punct și de la capăt* e un avertisment necesar, matur, tulburător, o adăugire eficientă decalogului biblic, pentru uzul (ne)inițiaților contemporani: «Conștientizând acest pericol, s-a străduit să nu uite ce învățase.»”

Negru zburător

9 Chifu

- note bibliografice -

Gabriel Chifu – poet și prozator.

Născut la 22 martie 1954, în orașul Calafat.

A absolvit Colegiul „Carol I” din Craiova (clasa specială de matematică) în 1973 și Facultatea de Electrotehnică, Secția Automatizări și Calculatoare, din același oraș, în 1979.

Între anii 1985 și 1990 a fost redactor la revista „Ramuri” din Craiova și apoi, din 1991 până în anul 2009, a fost redactorul-șef al acestei reviste.

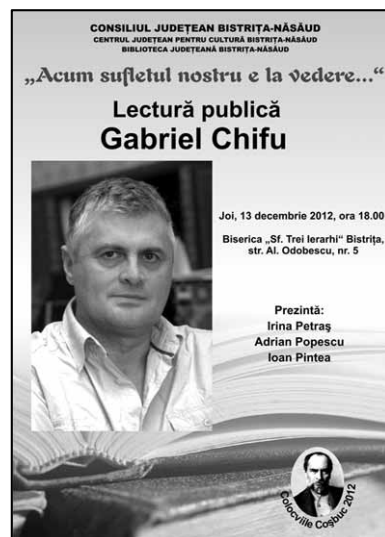
Este membru al U.S.R. din 1980.

Între 2005 și 2009 a fost Secretar al Uniunii Scriitorilor din România și membru în Comitetul Director.

În 3 mandate succesive (2009, 2013 și 2018) a fost ales vicepreședintele Uniunii Scriitorilor din România, iar în anul 2010 a devenit directorul executiv al revistei „România literară”. La 1 ianuarie 2021 s-a retras din funcția de vicepreședinte al U.S.R., rămânând în poziția de consilier al U.S.R.

A publicat în majoritatea revistelor literare din țară. Scrierile sale au apărut în antologii și reviste din Anglia, Franța, China, Italia, Serbia, Grecia, Statele Unite, Haiti, Belgia, Cehia, Israel și altele. I-a fost tradusă o plachetă de versuri în limba engleză.

O dramatizare a romanului *Relatare despre moartea mea* i s-a pus în scenă la Teatrul Românesc din Voivodina (Vârșeț). O antologie din poezia sa, tradusă în limba maghiară, intitulată *Táblajáték (Jocul de table)*, a apărut în anul 2009, la Editura AB-ART. O traducere a romanului *Cartograful puterii* a apărut în China, în vara anului 2012. O altă antologie din lirica sa, sub titlul *Peștele mai mare decât râul*, în traducerea lui Slavomir Gvozdenovici, a apărut în Serbia, la Novi Sad, în 2016 și alta în Franța, în 2018, în traducerea Lindei Maria Baros, sub titlul *Poèmes (Personne n’a jamais ressuscité dans ma ville)*. De asemenea, romanul *Povestirile lui Cesar Leofu* a apărut în traducere spaniolă la Editura Albert Editor (Madrid, Spania, 2017) și la Editura El Aleph (Buenos Aires, Argentina, 2017). Volumul antologic *În orașul meu nimeni n-a înviat niciodată* i-a fost tradus în limba albaneză de Luan

Topçiu (*Në qytetin tim askush nuk është ngjallur kurrë*), la Editura OMBRA GVG, în anul 2019. În anul 2021, la Editura Huso din Madrid, a apărut romanul *Punct și de la capăt* (*Punto y aparte*), în traducerea Cătălinei Iliescu-Gheorghiu. Același roman a apărut în limba maghiară, sub egida editurilor Kalligram – Bookart (traducere de Gabriella Koszta).

Este autorul următoarelor cărți:

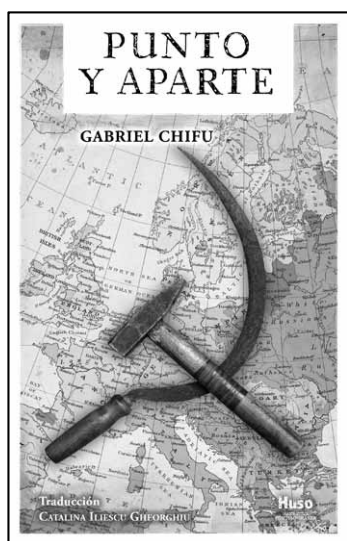
Poezie:

- *Sălaș în inimă*, Ed. Eminescu, București, 1976;
- *Realul eruptiv*, Ed. Eminescu, București, 1979;
- *O interpretare a Purgatoriului*, Ed. Eminescu, București, 1982;
- *Lamura*, Ed. Eminescu, București, 1983;
- *Omul nețărnut*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1987;
- *Povestea țării latine din Est*, Ed. Eminescu, București, 1994;
- *La marginea lui Dumnezeu*, Ed. Cartea Românească, București, 1998;
- *Bastonul de orb*, Ed. Cartea Românească, București, 2003;
- *Lacătul de aur*, antologie, postfață de Dan Cristea, Colecția Hyperion, Ed. Cartea Românească, București, 2004;
- *O sută de poeme*, antologie, prefață de Nicolae Manolescu, Ed. Ramuri, 2006;
- *Însemnări din ținutul misterios*, Ed. Cartea Românească, București, 2011;
- *Ploaia trivalentă*, antologie, prefață de Dan Cristea, postfață de Răzvan Voncu, Ed. Brumar, 2015;
- *Papirus*, antologie, prefață de Dan Cristea, postfață de Răzvan Voncu, Ed. Paralela 45, 2015;
- *Elegia timpului*, Ed. Școala Ardeleană, 2018;
- *O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră*, Ed. Junimea, 2020;
- *Plăcuțele din Medio Monte. Cuvânt și imagine* (colaborare cu Mircea Bochiș), Ed. Neuma, 2022.

Proză:

- *Unde se odihnesc vulturii*, Ed. Eminescu, București, 1987 (ediția a doua, revăzută și adăugită, în anul 2020, la Ed. Cartea Românească, în seria de autor Gabriel Chifu, cu prefață de Răzvan Voncu);

- *Valul și stâncă*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1989;
- *Maratonul învinșilor*, Ed. Cartea Românească, București, 1997 (ediția a doua, revăzută și adăugită, în anul 2021, în seria de autor Gabriel Chifu, cu prefață de Mircea Mihăieș);
- *Cartograful puterii*, Ed. Cartea Românească, București, 2000 (ediția a doua, revăzută și adăugită, în anul 2021, în seria de autor Gabriel Chifu, cu prefață de Angelo Mitchievici);
- *Povestirile lui Cesar Leofu*, Ed. Cartea Românească, București, 2002;
- *Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită*, Ed. Polirom, 2004;
- *Relatare despre moartea mea sau Eseu despre singurătate*, Ed. Polirom, 2007;
- *Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită*, Ed. Ramuri, 2009;

- *Punct și de la capăt*, Ed. Polirom, București, 2014;
- *Ploaia de trei sute de zile*, Ed. Cartea Românească, 2017;
- *În drum spre Ikaria*, Ed. ART, 2019;
- *Marea carte a uitării*, Ed. Cartea Românească, 2022.

A primit de mai multe ori Premiul Uniunii Scriitorilor din România: pentru debut (*Sălaş în inimă*, în 1976), pentru roman (*Maratonul învinșilor*, în 1997) și pentru poezie în două rânduri (*La marginea lui Dumnezeu*, în 1998 și *Însemnări din ținutul misterios*, în 2011). Acest volum din urmă a fost distins și cu premiul „Cartea Anului 2011” de către ARIEL.

În anul 2021 a primit Premiul Național al Uniunii Scriitorilor din România pentru întreaga operă.

În ultimii ani, a fost nominalizat la prestigioase distincții literare și s-a recuzat: de șase ori de la Premiile U.S.R. (cu volumele: *Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită; Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită; Punct și de la capăt; Ploaia de trei sute de zile; Elegia timpului și În drum spre Ikaria*) și de trei ori de la Premiul Național de Poezie „Lucian Blaga”.

A mai primit: Premiul Filialei Craiova a U.S.R. (în 1983 și 1994); Premiul de Haiku al Comunei Literare Vârșeț-Serbia (1987); Premiul de Poezie al C.C. al U.T.C. (pentru volumul *Lamura*); Premiul I pentru Poezie al revistei *Amfiteatru* (1975); Premiul revistei *Luceafărul* (1976); Premiul revistei *Convorbiri Literare* (2000); Premiul revistei *Tomis* (2001); Premiul revistei *Poesis* (2003); Premiul de Excelență „Laurențiu Ulci” al Fundației „Luceafărul” (2004); Premiul de Poezie „Virgil Mazilescu” (2010); Premiul de Excelență „Radu G. Țeposu”, acordat de Filiala Pitești a U.S.R. (2010).

A câștigat prima ediție a Turnirului de Poezie (Premiul „Cununa de Lauri de la Muntele Olimp”, 2011).

Pentru cartea *Punct și de la capăt* a primit Premiul de Proză al revistei *Convorbiri literare* – 2014, Premiul „Cel mai bun roman al anului 2013-2014”, acordat de juriul Colocviului Național de Proză (Alba Iulia, 2014) și Premiul Cartea Anului 2014, acordat la prima ediție a **FestLit Cluj**.

În anul 2014, la Botoșani, a primit Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia.

În anul 2017, în cadrul Galei *Scriitorii Anului*, un juriu național i-a decernat Marele Premiu *Scriitorul Anului 2017*, pentru romanul *Ploaia de trei sute de zile*.

În anul 2022, la Lancrăm, a primit Premiul Național de Poezie „Lucian Blaga”.

Este cetățean de onoare al municipiilor Calafat, Botoșani și Petroșani. Este distins cu titlul **Meritul Cultural** în grad de comandor.

Alături de colegi de la Uniunea Scriitorilor și *România literară*.

La Gala Poeziei; Alba Iulia, moderată de Nicolae Manolescu.

Cu Daniel Cristea-Enache, Dan Cristea, Răzvan Voncu.

Gabriel Chifu cu Mircea Ciobanu și Dinu Flămând.

Cu Laurențiu Ulici și Ștefan Augustin Doinaș.

Foto-album Gabriel Chifu

Cu Marin Sorescu, Eugen Negrici și Eugen Simion, 1986.

Gabriel Chifu cu Nicolae Manolescu, Varujan Vosganian, Gabriel Dimisianu – Foto Ion Cucu.

Un curriculum vitae liric

Cornel COTUȚIU

În recentul său volum de versuri – *Linia orizontului* (Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2022), Ion Radu Zăgreanu își previne prezumtivii săi cititori (încă în poezia de debut, *Autobiografie*), într-o manieră inedită: „M-am născut normal,/ în nouă luni/ de la eliberarea tatălui meu din închisoare”. Acest determinativ – „normal” – are o inserție ușor amuzantă, derivată dintr-un fond existențial de unde provin momentele retrospective. Impresia cititorului capătă susținere imediat în textul următor: *Recviem pentru casa noastră* începe în aceeași manieră: „După 42 de ani,/ descălecam în satul meu natal”. Poetul își tâlmăcește autobiografia în sintagme decente, vizibil ferite de șabloanele care evocă un timp revolut, provocator de suferință și umilințe. Nu o face pătimaș, ci cu tristețe reținută. De pildă: „primul meu palton/ a fost al tatălui meu./ Când îl îmbrăcam,/ parcă aveam pe deasupra lui/ gratiile după care a stat el.”

E evocat un timp marcat de personalitatea tatălui său, Monseniorul Grigore Zăgrean, preot greco-catolic, care a refuzat să părăsească această biserică, cu prețul câtorva ani de închisoare, hotărâți de regimul ipocrit comunist, de după război, iar după eliberare nu i s-a îngăduit decât un post de ceferist necalificat. Numai că fiul, poetul de acum, ține să se știe:

„Tata avea și atunci/ spațiul lui liber de comunism./ În fața altarului său,/ improvizat în camera mare/ a cantonului CFR nr. 41 din Chintelnic, el ieșea din comunism/ în fiecare dimineață (...).”

În poezia *Capul tatălui meu*, după un moto din Ana Blandiana („Ascultatul Europei Libere era o formă de respirație”) poetul revede o secvență din anii lui din copilărie, re trăită acum de omul matur:

„Amintiri din copilărie,/ când lupta de clasă/ se învățea ca o elice/ peste viețile noastre/ capul tatălui meu/ doborât de somn, străjuit de aparatul de radio,/ de unde la ora exactă/ se auzea:/ „Aici Radio Europa Liberă!”

Această primă parte a volumului (dintre cele trei) – *Nașterea eului liric* –, nu întâmplător are scurte secvențe narative, cu undă melancolic-evocatoare, tocmai pentru a preveni lectorul asupra efortului creator al poetului de a putea comunica, în zare poetică, stările sale de spirit. Un fel de derogare de la osatura lirică prin această motivație de edificare a cărții. Iată:

„Pasta albastră/ care curge din pix/(...) este de fapt/ o locuință de sânge/(...) adăpost pentru cuvintele/ care se vor răzvrăti/ la prima citire a poeziei/ în fața tăcerilor mele/ atârinate în ștreang”.

Apoi, dascălul Zăgreanu nu-și uită profesia: „Toamna,/ în compunerile elevilor/ poezii sunt puși

la germinat.” Iar pentru poet septembrie e „Jar de tristețe”. Și: „A căzut prima brumă/ Mai am de tencuit/ câteva poeme.” Deopotrivă: „De câte ori recit/ aceste versuri/ simt că am locuit cândva/ în cuvintele lor”. Dar: „Ori de câte ori termin/ de scris un poem,/ o iau la fugă/ de la «locul crimei»,./ E însă și o mică recompensă: „A scrie/ – a mângâia pielea singurătății”. (În ce mă privește, am făcut doar o selecție din

În oglinda lecturii

primele 60 de pagini care se vor a compune imaginea condiției de creator liric.)

Partea a doua reia titlul cărții: *Linia orizontului*. De aici încolo, prezumtivul cititor poate avea impresia că autorul are o gestică de joc ghiduș. Își începe demersul editorial cu un moto aparent naiv: „Linia orizontului este locul unde ni se pare că cerul se unește cu pământul.” Și își justifică această inserție pe un ton de om care-și cere scuze: „Dintr-un vechi manual de școală primară.” Sunt două cuvinte în acest moto care par să protejeze două valori existențiale. „Pământul”: la încheierea lecturii acestor pagini, acest prim element care marchează *viața* pare a fi un palier determinant pentru „Cer”, iar vocabula stârnește încrederea că se face referire la *dumnezeire*. Doar că unirea e echivocă: „Ni se pare”. Sunt momente în care o metaforă necrezută, neașteptată, dă textului un fel de lirism șugubăț, intenționat naiv. De pildă:

„Linia orizontului este locul unde mi se pare/ că cerul se întâlnește/ cu o locomotivă”. Sau, „pe linia neagră a orizontului” „se odihnește Dumnezeu”.

Încât, partea a treia, *Timp oprit*, vine cu eșantioane de probabilități. Vocabula din titlu nu este de luat în ipostaza ei abstractă, ci ca o concretizare diurnă a existenței poetului la vârsta ultimă: „timpul didactic” – pensionarea. Dar are o șansă pe seama țesăturii sale de creator:

„Doar cuvintele,/ dintre copertile DEX-ului,/ se bucură:/ – Să fii mai mult al nostru”. Atitudinea sa față de timp nu o face cu jelanie mascată, ci înțelept, contemplativ, ușor ironic:

„La șaptezeci de ani/ și înmulțirea cu unu/ devine un dar fără rost.” Acest „și”, acum adverbial, (din postura sa banal gramaticală), capătă o semnificație neașteptată, căci „de-aici încolo – restul”. Se poate lua în seamă, pentru tâlcul epitetului „oprit” ceea ce poetul însuși sugerează : „Până aici -viața mea/ de-aici încolo – restul.”

Acest rest e împărtășit chiar din titlurile textelor (părții finale): *Pensionare*, *Septembrie iar...(I)*, *Timp furat* („Dar cineva/ ne fură mereu nisipul/ din clepsidră”), *Pastel cu amintiri*, *Timpul de pe față*, *Viața* („Viața – un acvariu/ în care facem striptis/ în fața morții”), sau un gând liniștit: „Sub metafora/ întinderilor albe –/ semințe în rod.”

Cine cunoaște volumul de debut în poezie al lui Ion Radu Zăgreanu – „*Dulcea povară*” (1997) – îi va fi lesne să releve tonul liric de acum, din *Linia orizontului*. Despre poetul de atunci scriitorul Olimpiu Nușfelean opina astfel:

„Poezia lui cu versul cald și ferm, iscoditor sau ceremonios, circumscrisă unor teme ce-și mențin relevanța – satul, poetul sau durerea surdă prinsă în țesătura socială, poartă sigiliul unei trăiri sensibile și autentice, de care sinele poetului nu se dezvăță niciodată.”

Cât despre cartea de acum, cărturarul blăjean (de origine someșeană) Ion Buzași își încheie obișnuitul „cuvânt înainte” cu un prietenesc *Cuvânt însoțitor*, în finalul textului conchizând astfel: „*Linia orizontului* este o carte a devenirii poetice [...]” care „demonstrează virtuțile poetice ale lui Ion Radu Zăgreanu.”

Recuperator de iluzii

Prezentul – Pod de cuvinte

Virgil RAȚIU

Fereastra deschisă prin vadurile melancoliei conduce pe Cetățuie. Sunt secvențele/ capitolele „desprinse” din sumar, care alcătuiesc volumul de poezie *Pod de cuvinte* de Romulus Moldovan (Ed. Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2020). Prin titlurile enunțate mai sus, nu înseamnă că poetul și-a propus să dedice elegii și cântări unor locuri emblematice geografic și istorice care oferă unicitate Clujului regal și modern, ci urmărește în lirica sa să dezvăluie efigii ale unor construcții, dăinuitoare edificii, încărcate de mistere epifanice, dătătoare de speranțe care pot împlini vise, realități, iubiri. Locurile pomenite în texte, Cetățuia, Podul Garibaldi, Someșul, Parcul, străzile și ferestrele ce tăinuiesc stări vegheate de inefabilul ceresc, stau structuri poematice construcțiilor lui Romulus Moldovan: „Am cutreierat/ .../ tocind tălpile multor perechi de încălțări/ pe străzi și alei, ziua și noaptea./ Căutam echilibrul focului și luminii/ în fulgere și comete, dar mai ales/ în apusul molcom și roșiatic/ ...// Pe umeri sentimente subtile/ își fac cuib/ .../ prin somn le percep apăsarea și/ le deslușesc licărirea deasupra Clujului/ .../ Miros a cetină proaspătă, a lemn de brad./ Au gustul schimbător al apei Someșului./ Iubirea caută mereu adăpost statornic” (*Căutări*, pag. 14-15). Și continuă: „Apa Someșului curge impasibilă/ despiciând cetatea Clujului în două./ Mai sus de Podul Garibaldi, noaptea/ poți să admiri de pe mal licăriri jucăușe/ și să ascuți șopotul încifrat al curgerii,/ alături de răuștele sălbatice,/ întocmai ca odinioară.// În aval, pe malul drept,/ încerc să mă bucur/ de bătaile accelerate ale inimii/ adulmecându-ți existența fragilă” (*Apa Someșului*, pag. 19). Nu zădărnica domnește în aceste rânduri, ci speranța și împlinirea, emoțiile iubirii enunțate cu

tandrețe, șoptită din penumbra. Uneori poetul se lasă cuprins de melancolii exotice, evocând imagini care fac din capitala Transilvaniei un ținut neuitat, adorat. Deși născută la Cluj, fetița Sahar, acum, își petrece timpul între bone filipineze, înconjurată de părinți ce și-au regăsit cutumele oceanice, ancestrale, înconjurată și împăcată de păpuși Barbie. Imaginile par a etala o împlinire între credința coranului și cea creștină. Prietenia și înțelegerea planează deasupra tuturor.

Autorul se ferește de dezechilibre sufletești și-i dominat de intensitățile creației. Cauza pornirii lăuntrice de a înșira cuvinte în formă de poeme rămâne ascunsă în unde cosmice și în vibrații telurice. Autorul știe cu certitudine: „Un lucru despre muze este cert:/ ființează cu adevărat deasupra Clujului./ Odată am zărit una preț de o clipă” (*Mărturisire*, pag. 23). Dar este dezamăgit de febra oamenilor care aleargă dezorientați căutându-și sănătatea trupească: „Pe strada Clinicilor/ nu se suflă o vorbă/ despre poemele mele reușite/ sau despre scriitorii clujeni remarcabili” (*Strada Clinicilor*, pag. 25).

Fereastra deschisă este titlul unui scurt poem dar și titlul celei de-a doua secvențe a volumului, care descrie o teribilă fericire: „Ești fereastra deschisă/ prin care m-a izbit/ o teribilă fericire.// Ca într-un zbor/ deasupra oricărui gând/ muritor mă zbat captiv/ în propria-mi dorință” (pag. 34). Și mai departe: „O,

Doamne,/ cât de frumoasă poți fi!// Răsfăț al celor șase simțuri./ Curgerea apei./ Licărire./ Un pod./ O lacrimă./ Totul...” (*Frumusețe*, pag. 33). Iar evaluarea sentimentului propriu iubirii conduce la glosarea lui: „Atât de mult te iubesc/ încât din sufletul meu/ uneori se preling/ picături de iubire/ cu chipuri de lacrimi” (*Uneori*, pag. 35). Declarațiile entuziasmate conduc la consimțiri totale, sentimentele se înșiră cum mărgăritarele, palpitând, iar dăruirea lăuntrică se impune ca temelie a lumii, cu toate realitățile ei: „De bună voie/ consimt să devin apă,/ consimt să izvorăsc/ din ființa ta.// Consimt să curg/ peste mesajele tale împietrite./ Consimt să te văd/ prin pânda de apă.// Consimt ca inima mea/ să rămână atârnată/ de gândurile tale –/ nisip sub apă limpede” (*Atârnată de gânduri*, pag. 50).

Prin versurile care compun capitolul *Vadurile melancoliei* ne întoarcem împreună cu poetul în lumea disipată a unei iubiri rătăcite, aparentă, înstrăinată. Stările încremesc iar rupturile simțămintelor pot răni lumea din jur. Întrucât toate sunt trecătoare, cum apele lumii, autorul nu încearcă să se consoleze, mâhnirea se transformă în melancolie, iar sferele de beatitudine activează alternanța lumină-întuneric care își urmează nestingherită cursul. Timpul („ceasurile”) curge și el, tot alternând: „Casa aceasta îmi pare străină./ Întunericul acoperă somnul./

Ascuțișul liniștii rețază/ dulcețările sufletești.// Au amuțit toate ceasurile.// De departe mai pot desluși/ un gând rătăcit/ și un vuiet al neputinței” (*Zbucium*, pag. 64). Probabilitatea că sentimentul iubirii, iubirea însăși se impune a fi urmărită, pândită, invocată și vegheată dezvăluie dureri dar și decizii capitale, și deschide încrederea către *suprema întâmplare*, așteptată febril, care poate izbucni izbăvitoare și liniștitoare. În felul acesta, *eroului* îi e rezervată calea și truda construirii unui *Pod de cuvinte* (pag. 68), susținut de pilonii vieții – bărbat și femeie: „Îngrozitoare teama/ acelei secunde reci,/ fereastra și poarta/ prin care deopotrivă/ va trebui să treci.// Cu atât mai prețioase/ aceste simțăminte,/ însângerați fiori./ Femeie, bărbat,/ pod de cuvinte/ agoniseli deșarte,/ dar același drum deschis/ și mereu alți trecători”.

De la primul volum la cel de al doilea, prezentul, *Pod de cuvinte*, construit cu pași tot mai fermi care cuceresc poematice arii după arii de căutări, împrumutate cu metafore bine închegate, Romulus Moldovan reușește în arhitectura acestuia să etaleze un standard ridicat creațiilor sale, în siajul liricii contemporane. Prefața buchetelor de poeme transparente ce acoperă *Podul* este semnată de Ion Cristofor, iar textul escortă de pe copertă, nu întâmplător, de Ion Mureșan.

Orizont galben

Grădina cu pomi-fluturi

Menuț MAXIMINIAN

Am cunoscut-o pe Lucia Cuciureanu din cronicile semnate în revista arădeană *Arca*, bine argumentate, așezând cărțile propuse spre lectură în curentele literare, făcând incursiuni în istoria literaturii. Evoluând sub influențe metaforice, prin preocupări specifice, severitatea criticului literar îngăduie jocul cu cuvintele în cărțile în care versurile sunt așezate „drept în inimă”, așa cum spune și unul dintre titlurile cărților sale.

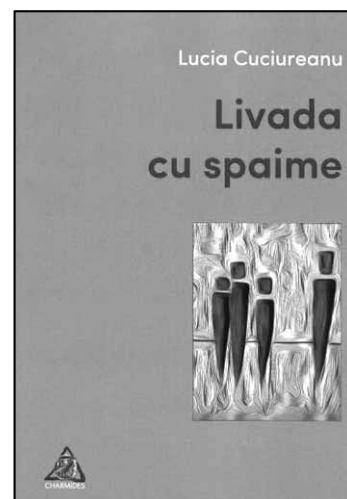
Livada cu spaime, Editura Charmides (2023), este cea de-a șaptea carte de poezie. Structurată în șase capitole, cartea ne poartă pe o punte ce duce spre un tărâm al versurilor conceput astfel: „Viața e o călătorie cu metrour/ roz/ Încântătoare/ Întuneric și câteva fuioare/ de lumină despletite”, după cum spune poeta, care ne înfățișează până și întunericul în lumină, atunci când avem de-a face cu „o zi frumoasă/ plină de beznă”. Totuși, spiritul critic se întrezărește în paginile cărții, lecturile fiind vizibile, iar structurile versurilor bine conturate. Cuvintele „ce denumesc obiecte zburătoare” sunt cele care vor reazeza în normal „nume de oameni/ de cărți”, fiind ca un ghid pe drumul în care viața este „un labirint cu mai multe ieșiri/ niciuna de rezervă”. Când „oamenii se sperie de moarte”, retrăgându-se în case, salvarea vine de la poezie, cea care schimbă prin puterea cuvintelor lumea, schimbându-ne viziunile și, precum în basme, făcându-ne să ne regenerăm ca și cum am avea „o piele de rechin-înger”. Poetul este cel care, plimbându-se printre cuvinte, poate să facă toate aceste lucruri și multe altele, veghind la granița tărâmurilor atunci când muzele poeziei se arată: „Când mă atingi foșnesc/ ca filele unei cărți/.../ Când alunec din palma ta/ tai iarbă

fragedă/ în galben ruginiu/ ca o peniță subțire”. În clipele de deznădejde, poeta ne îndeamnă să luăm o foaie de hârtie și un creion și să zburăm de pe un mal pe altul al vieții, conștienți fiind că, pe calea destinului, nu există cărări pe care ne putem refugia: „Nici măcar azi/ nu pot/ să mă întorc din drum”.

Spuneam de așezarea poeziilor pe capitole și de titlurile acestora, unele pornite de la întâmplările simple, dar încărcate de semnificații (*Tata închide o poartă*, *Te-am văzut undeva*, *Din viață nu poți evada*) sau altele ce ne șochează la prima vedere (*Cu-cu-ri-gu*, *zicea Brâncuși*). In-spirate din cotidianul imediat, poeziile ne poartă din adâncul pământului până spre cerul străbunilor, fiind prezentate după un scenariu bine pus la punct:

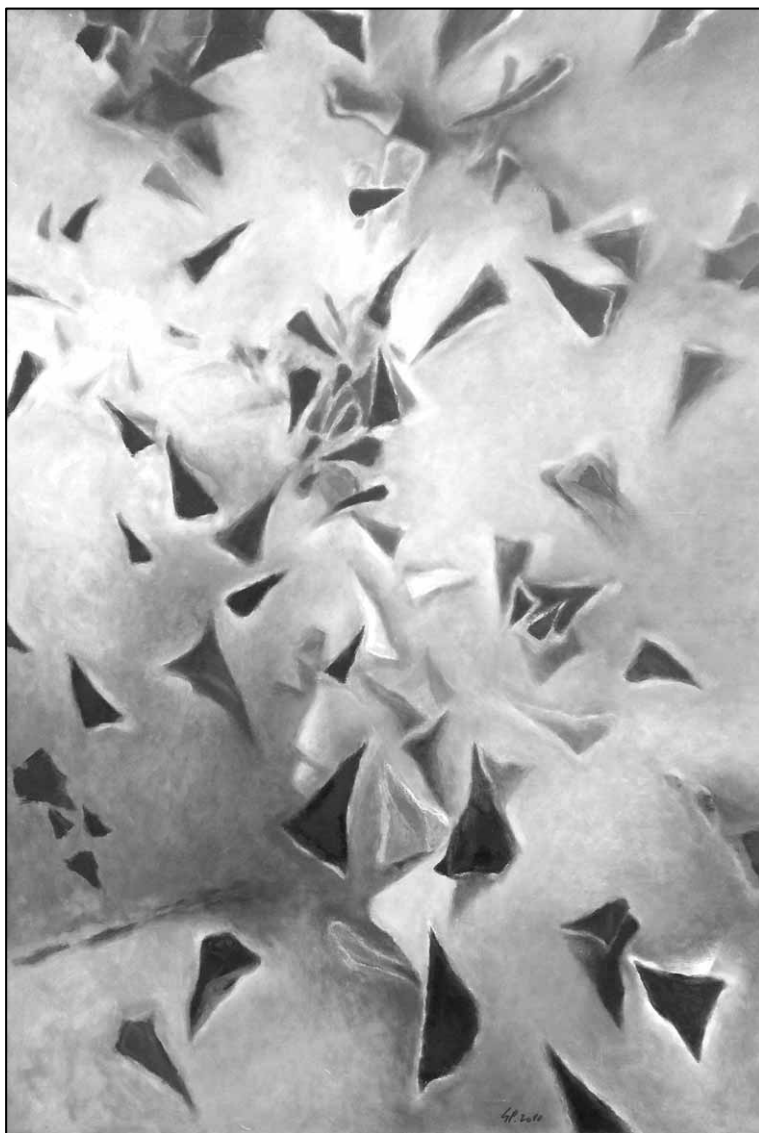
„Să dăm drumul rolei de film/ Când oamenii rămân în case”.

Și nu putea lipsi povestea Ucrainei care ne-a impresionat pe toți în ultimul an. Sensibile sunt versurile în care sunt surprinse ipostazele războiului atunci când „Morții se întorc printre noi/ În mii de fotografii”. Întotdeauna există însă o speranță și cineva care ne veghează: „Îngerul are nevoie de tine/ Deși sunt atât de multe primejdii/ privește/ Tânăra ucraineană/ Asta nu e țara ei/ Nu e cerul de acasă/ Purtat închis într-o valiză/ Copilul e un punct de cenușă/ Taci/ lacrimile sunt destule/ Ca să

înece lumea în ele”. Și în toată această atmosferă tulbure a apocalipsei, poetul își conturează creația („Ascult orele bătând/ Din aripi/ În câmpul larg deschis/ Al gândurilor”) ducându-ne pe tărâmurile de basm, acolo unde „O căsuță cu mușcate/ Odihnindu-se în ape” este semnul speranței.

Dacă Lucia Cuciureanu, criticul literar, ar scrie despre acest volum, cu siguranță ar spune, precum noi, că este unul în care pomii din grădina poeziei sunt plini de roade, cuvântul semănat încolțind și mai apoi devenind, din floare, fluture.

String

Poezia sau jgheburile de aur ale lui Dumnezeu

LÓRINCZI Francisc-Mihai

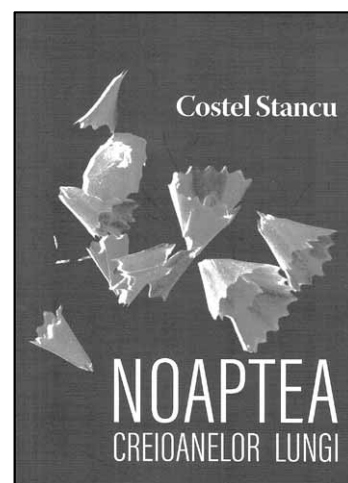
După *Hoțul de ferestre*, Costel Stancu începe o nouă aventură lirică. *Noaptea creioanelor lungi* este titlul recentului său volum de versuri, apărut la *Casa de pariuri literare*, 2022. Un alt decupaj, alte mirodenii suprarealiste încapsulate în bobocii cuvintelor gata să se spargă în floare.

În scrisul lui Costel Stancu se simte acea prospețime dată de imprevizibilul artistic, acea autenticitate artistică, un nebănuț elevat, mreje aruncate în ape adânci, acolo unde se gătuie ființa. Prin excelență, un poet al ascensionalului, o creație arteziană, prin definiție. Posesia își are substanța în ou, în colivie, dar pasărea își revendică zborul. Dar numai dincolo de uitarea acestuia este acea fereastră prin care se pătrunde în *jgheburile de aur* ale cuvântului. Acolo unde se petrece mistuirea. Se observă în poezii un adevărat holocaust interior, o ardere sublimă, un distrofism liric. Poetul mizează pe forța extrasenzorială a cuvântului, pe rolul său taumaturgic, mântuitor. Și este o adevărată combustie poetică în urma căreia se distilează poemul, într-o construcție ermetică aparte, cu o cinetică a geometriilor interioare debordantă, într-o relație esențială, buberiană, cu Celălalt, o perieghetă, căutare mereu dilematică, între identitate și alteritate: *îmi împart singurătatea cu Celălalt/ uneori el își ia jumătatea și o ascunde/ în mine*, alteritate ca deschidere spre celălalt, dezvăluire prin ascundere, deoarece „mereu sunt cu alții în lume”, cum scrie Heidegger. Alteritatea afectează identitatea prin faptul că limbajul este dăruit de către un celălalt.

Costel Stancu scrie o poezie existențială, cu accente suprarealiste, pirrandeliene, naumiene, în tonalități dramatice, diluate de reflexivitatea metaforică, mereu traversate de

grave interogații retorice interioare. Așadar, un poet autentic, care duce o luptă dramatică pendulând între interiorul cuvântului-ou și al cuvântului-pasăre. Poezia parcă e vizuală, are ochi, dar și luminează și întuneric din abundență, dar ținute în frâu prin metaforă: *inima de ciocolată albă a întunericului*. Un poet al linei curbe, a spiralei și al cercului, un „zburar” al labirinturilor nevăzutului, într-un exercițiu de libertate lirică, de claustrare nu cu sens de închidere, ci de deschidere spre un orizont interior, cu un efort mai mult decât sisific: *rostogolesc oul singurătății până se face pătrat*, într-un efort de sfășiere lăuntrică. Intuiesc chiar o deplasare dinspre suprealism spre un suprematism liric, prin așezarea unui fundal negru, peste care o adevărată explozie cromatică, à la Malevici: *ciugulesc în ochii asimetrici ai întunericului*.

Temele majore care prind într-o acoladă substanțială volumul acesta de poezii sunt moartea și liniștea, de la început și de la sfârșit. Tăcerea este mai mult decât oraculară. Între granițele ei poezia pare fluidă, simți cum ți se scurge printre degete. Parcă stai ca E.A. Poe pe țârm, *Dream within a dream*, și simți cum viața se destramă prea repede cedând nisipul de aur morții, dar Costel Stancu nu este vătămat de furia thanaticului, ci rămâne în orașul construit în jurul unui cuib de pasăre și ne invită pe corabia cea plină cu mirodenii din largul mării: *timpul trece apropiindu-ne de noi înșine*. Este

o reflecție de mare finețe. Tăcerea este de sorginte blagiană, dar cu labirintul altui năvodar: *e-atâta liniște că se aude oftatul/fecioarelor departe în mănăstiri* sau, în alt loc, *să ascuți cum cad pe acoperiș șoaptele de cristal fin ale nopții*.

Poeziile nu au titluri pentru a nu obstructiona libertatea celui care citește, iar versul e alb, fără zăgazuri, nicio opreliște între cel care scrie și cel care citește, într-o apropiere intimă, despărțiți doar de o respirație, o poezia eliberată de orice constrângeri stilistice, uneori prin abolirea semnelor de punctuație conferind fluiditate și autonomie poemului.

Ca un portal dintre lumi apare mitul oglinzii și cel al chipului. Fântâna e purtătoarea asemănării. Este întâlnirea cu tine însuși ca în oglinda lui Hermes, într-un joc al reprezentării, într-o relație de alteritate, ca pe o oglindă magico-onirică a copilăriei. Și cercurile creșteau în jurul leagănului, ca într-o retrospecție blagiană, într-o căutare metaforică a nebănuțului din noi, chiar ca un Iona suprarrealist, *în care tablourile lui cu pești se transformau în acvarii*.

De la inocența copilăriei la frigul morții e o întindere nebănuită: *sunt copilul unui timp pierdut și regăsit în Celălalt*. Copilăria este un loc sacru unde se refugiază frumusețea lumii. Este un teritoriu de o curăție liturgică la care ne întoarcem după apa vie ca să învingem fiara din lume. Copilăria de-ține sâmburele luminii.

Și astfel calul înaripat, zmeul, trenulețul, roțile ajutătoare ale bicicletei copilăriei devin vehicule ale salvării din real. De aici și prezența ca o instanță rânduitoare a mamei.

Este o artă aceea a scrierii poeziei, care nu stă la îndemâna oricui, metamorfozarea furiilor, a suferinței sau a bucuriei în frumos. Și această introspecție în universul copilăriei devină o spirală ordonatoare a multicercurilor, împărțite între real și imaginativ, între lucid și magic. Decupajele acestea anizotrope pendulează între real și oniric, un du-te vino suprarrealist, zig-zaguri pe partitura conștiinței profunde, martor al acestora fiind memoria, *acest animal de companie*. O realitate invazivă abolită prin mituri, simboluri, idei insolite, tăceri, neliniști metafizice, drame existențiale care sunt camuflate în exprimări încifrate, stranii, de sorginte suprarrealistă.

Poezia lui Costel Stancu este traversată de filoane elegiace, dar cu un fior metafizic și religios, o poezie privită din perspectiva unei realități grave, *dușmanul din tine însuși*, poetul fiind stăpânit de dorul nemaiîntoarcerii, captiv în colivia scrisului, în *Noaptea creioanelor lungi*.

Vă invit și pe voi, cititori îndrăzneți, să treceți prin Reșița și să luați din *jgheaburile de aur* Poezie. Poate veți avea norocul să îl găsiți pe Costel Stancu lângă *fântâna cinetică* din *Orașul cu poeți*.

Răsadniță

Tentația micropoemului

Ion Radu ZĂGREANU

„Scriu versuri în palmă
Pe linia de destin.”

(Laura Cîrcu Munteanu – *Sub zăpadă*)

Poeta Laura Cîrcu Munteanu cultivă o predispoziție pentru exprimarea lirică esențializată, concisă, deși ea nu se încadrează în rigorile de măsură ale haikuului. Acest fapt este evident și în volumul de versuri *Tăcerile din amintirea florii* (Editura „George Coșbuc”, Bistrița, 2022). De fapt el este subintitulat „micropoeme”. Larii tutelari ai poetei sunt părinții ei, poeta Nazarica Munteanu și scriitorul Dumitru Munteanu, „Cele două stele ce-mi luminează drumul din cer, dictându-mi în vise poeme”, după cum ne mărturisește poeta.

Citatul din mottoul cărții, din Carl Sandburg, confirmă starea de „fulgurație” (Ioan Milea - *Fulgurații VIII*, Editura „Limes”, 2021) a micropoemului: „Poezia este deschiderea și închiderea unei uși, lăsându-i pe cei care privesc prin deschizătură să ghicească ce s-a văzut în frântura aceea de clipă.”

Micropoemele sale sunt construite pe baza efectului final al acestora, el luminând discursul poetic anterior. Sfârșitul micropoemului poate fi o concluzie firească, efectul unei imagini: „Nuanțe de roz/ Se sinucid înviind/ Floare de leandru” (*Sinucidere-n roz*); „Grădini de cireș/ La capătul lumii/ Pictori visând” (*Vis cu cireși*). Mai sugestive sunt finalurile unor micropoeme în care o imagine de pastel pune în evidență starea sufletească a eului liric sau cele cu un final surprinzător. „Fumul din horn/ Se ceartă cu norii de nea/ Tremură iarna din inima mea” (*Tremură iarna*); „Pentru această furtună/ Am lucrat o Duminică întreagă/ Scoțând acele de gămlie/ Cu care agățasem norii de cer” (*Această furtună*).

Mama și tatăl poetei sunt pomeniți de câteva ori în aceste versuri: *Cântec de leagăn*, *Cădere de stele*, *Prea liniște*, *Pe chipul tău*, *tată*, *Prin ochii mamei*, regretații părinți bucurându-se că fiica lor le continuă destinele literare: „Scriu versuri în palmă/ Mama și tata/ Zâmbesc sub zăpadă” (*Sub zăpadă*).

Multe micropoeme conțin mici pasaje de pastel: *Cămașa de stele*, *Peisaj*, *Arzând*, *Rugăciune*, *Vis cu cireși* etc. Cadrul natural descris, de multe ori, este un pretext, o pregătire a unei concluzii: „În alb și în mov/ Primăveri înviind/ Magnolia se roagă” (*Rugăciune*).

Timpul și moartea sunt alte două teme prezente în aceste micropoeme. Natura și obiectele sugerează direct trecerea timpului, venirea iminentă a morții: „Trupu-mi firav/ – O frunză de toamnă –/ Înfrunzește odată cu moartea” (*Frunza*); „Cum să-mi apăr clipele/ De-nțepăturile criminale/ Ale acelor de ceasornic?” (*Crimă cu premeditare*). Timpul trecut se transformă în amintiri, în aduceri-aminte, stropite cu apele nostalgiilor (*Îndrăzneala*). Sfârșitul implacabil este același, în natură sau printre oameni: „Să fii om, nu e mai dureros/ Decât e să fii floare/ Ofilirea-i la fel/ Și la fel se și moare” (*Om sau floare*).

„Omul exterior”, de multe ori, nu poate anihila pe cel „interior”: „Totul se va schimba în curând/ Rana va străluci/ Devenind unicul accesoriu/ Al rochiei/ Al rochiei de seară” (*În curând*). Personificată, naturii i se atribuie dureroase manifestări umane: „Mușcând din iarnă/ Alb sângerând/ Soare cu dinți/ Ce aproape e rana!” (*Rana*).

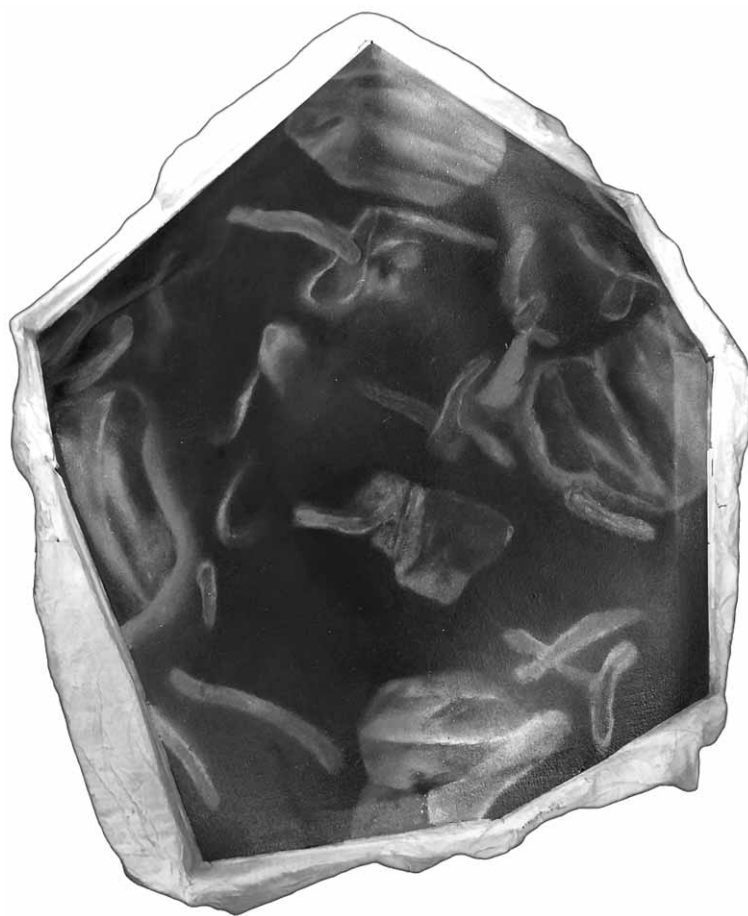
Iubirea este când o chemare (*Vino*), când o pendulare între iluzie și certitudine: „Poate lacul meu de unghii/ Va deveni lacul tău preferat/ Din care vei pescui iluzii/ Sau certitudini” (*Poate*). Nu lipsesc accentele ironice: „Purtai vestă de salvare/ Și totuși te-ai înecat/ În lacul meu de unghii” (*Și totuși*).

Laura Cîrcu Munteanu reușește a ne sugera acea stare a creației, mai bine zis, acea „stare de poet”: „Pe masa de scris mă așteaptă/ Creionul și hârtia/ Ne-nțelegând de ce/ Am

întârziat” (*Masa de scris*); „Noaptea târziu/ E ziua mea preferată/ Mănânc dulciuri și scriu./ Noaptea târziu/ Sunt cea mai corectă erată” (*Cea mai corectă erată*).

Căutarea divinității este o șansă a redescoperiri de sine: „Pe urmele mele/ Pășea Dumnezeu./ Astfel în urma mea/ Înfloreau grădini/ Pe care nici nu știam/ Că le am” (*Grădini*). Reușite sunt micropoeemele în care finețea sugestiei este aparent perceptibilă: „Spinul din piele/ Condamnă iertând/ Trandafirul captiv/ Între palmele mele” (*Captivitate*); „Doar când eram pământ/ Înțelegeam/ Sonorele tăceri/ Din amintirea florii” (*Tăceri din amintirea florii*).

Micropoeemele Laurei Cîrcu Munteanu te încântă, efectul lor de ecou predispune la visare, te surprinde, de multe ori prin finalurile lor neașteptate, surprinzătoare.

Fântâna

Cireșe dulci cu lacrimi amare

Olimpiu NUȘFELEAN

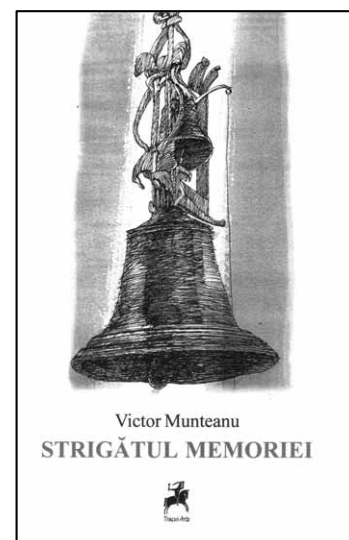
Trecutul este un timp despre care dicționarul ne spune că nu mai este actual/actualitate?, iar valorile adjectivale ale termenului sînt dezarmante: omul este îmbătrînit, plantele – veștejite, fructele – degradate, aproape necomestibile, materialele – consumate, cel învins de băutură – amețit. Trecutul se opune viitorului, se închide în fața acestuia. E o continuă închidere. Și totuși el aparține mentalului colectiv, individului. Prezența în trăirile noastre se face prin intermediul memoriei, care îl „actualizează” în conștiința noastră, în manifestările ființei. Cînd este neglijat sau neînțeles, memoria ni-l aduce în față cu forță, cu perseverență, cu persuasiune, ca să-i fie recunoscut dreptul de temei al ființei. Ca un strigăt, menit să fie luat ca act de referință. Un astfel de rol pară să aibă memoria în recenta carte de proză a poetului Victor Munteanu, *Strigătul memoriei*, apărută la Tracus Arte în 1922. Memoria apelează, aici, la parapsihologie și ocultism, care nu mai aparțin unui timp revolut, acum, ci prezentului, infuzînd un univers în care condiția umană își trăiește și deslușește acuitatea, cu semne ce copleșesc mintea și îi propun acesteia înțelesuri surprinzătoare. Tema memoriei reverberează dinspre crezul poetic, mărturisit într-o poezie precum *Broboane pe frunte*: „Sînt strigătul singelui meu răzvrătit/ și talpa desculță ce lovește-n țepușă,/ sînt drumul spre Cer mereu ocolit,/ văpaie și geamăt, cuțit și cenușă...”.

Victor Munteanu este un poet trăitor în durerile rănii și ale vederii însîngerate. E surprinzător că se dăruiește unei cărți de proză, dar discursul narativ nu este încărcat de efuziuni lirice, este bine structurat, ritmat aproape dramaturgic (și dramatic), succint, alert și revelator, cu personaje conturate din cîteva tușe, antamate într-o societatea strict

actuală, cu comportamente și obiceiuri, cum s-ar zice, la zi. Și asta în ciuda faptului că anumite credințe și ritualuri te-ai aștepta să tragă societatea spre un trecut închis. Lirismul însă, în ciuda aparențelor de adecvare la epocă a personajelor, e detectabil în unele gesturi sau trăiri, menit să configureze și nuanțeze psihologiile, cînd, de exemplu, starea de confuzie a unui personaj poate fi translatată între-o cheie poetică, concomitent și în una psihică.

Cartea cuprinde patru proze: *Cireșul sălbatic*, *Întoarcerea*, *Tăcerea din ploaie*, *Împușcătura*, dintre care prima

este cea mai cuprinzătoare, cu o dinamică a planurilor ce probează calitățile scriitoricești ale autorului, cunoașterea psihologiilor și a paradoxurilor comportamentale, adecvarea la limbajul universului evocat, la cutumele acestuia. „Ajuns pe meleagurile copilăriei”, într-o încercare de limpezire a frământărilor destinului și de reiterare a drumului iubirii sale, protagonistul-narator, Didi Cărare, se regăsește, „cu sufletul greu”, sub „cireșul bătrîn și sălbatic”, unde, acum, mănîncă „cireșe dulci cu lacrimi sărate”, iar, cîndva, în urmă cu 15 ani, s-a „logodit” cu aleasa inimii, Irina, în prezența unui grup de prieteni de nedespărțit. Femeia ideală – rîvnită în taină de toți prietenii din grup, devine, însă, „fata care m-a trădat”. Luat în armată, Didi află că Irina s-a căsătorit cu prietenul său de cruce, Roni, decedat după o

vreme într-un accident de mașină. Relațiile dintre personaje sînt complexe și destul de încîlcite, în sens psihologic. Deloc lipsite de autenticitate. Și bine rezolvate într-un text care face economie de discurs. Cel trădat, liberat, pleacă la muncă în Italia, să facă bani și să uite loviturile vieții, dar fără să reușească să-și scoată iubita/ iubirea din suflet. În același timp, Irina îi va mărturisi într-o scrisoare, că „Mă doare moartea prematură și tragică a lui Roni, dar la fel de tare continuă să mă doară și dragostea pe care ți-o port.” Cei doi se vor regăsi și în cele din urmă se vor căsători, dar traumele (trecutului?) îi vor marca: Irina ascunde o boală fatală, declanșată probabil în urma unei frustrări (renunțarea, prin întreruperea unei sarcini, care părea să fie conceput cu logodnicul de sub cireș), iar Didi va fi bîntuit de fantoma lui Roni, fantoma care îi va afecta și pe ceilalți prieteni. Iată, femeia fatală și trădătoare ilustrează din nou misterul feminin, cu implicații paradoxale în inimile și mințile celor din jurul ei. Stările paradoxale sînt exprimate atît de bine în imaginea cireșului, recunoscut a fi „bătrîn și sălbatic”, ilustrînd oarecum îngemănarea dintre tradiție – cu credințe și obiceiuri aparținînd trecutului (trecutelor vieți și trăiri) – și setea de viață și iubire, de adevăr deopotrivă (tendință regășibilă și în celelalte proze ale volumului).

Paradoxul e anunțat încă de la început, în descrierea scenei în care Irina acceptă condițiile umilitoare ale recăsătoririi, acum, cu Didi, iar acesta îi cere să-l uite definitiv pe fostul soț, prietenul lui de cruce. Lacrimile femeii cad peste brațele albe „cufundate în poalele rochiei de culoarea cerului senin” (!...). Dialogul dintre ei este aproape de neînțeles, „abrupt” și asociat cu „durerea ascunsă în niște cuvinte aparent banale”. În ciuda sentințelor, confuzia trăirilor nu este îndepărtată: viitorul soț nu este sigur „dacă dădea apă la șoareci pentru mine sau pentru Roni, fostul ei soț”. Confuzia nu va fi elucidată nici pînă la capătul narațiunii, doar că, probabil, prezența fantomelor se va diminua.

Cireșul sălbatic este cartea unor paradoxuri. Este povestea lui Didi și a fantomei care îl urmărește în încercarea de refacere a

unei iubiri, dar tot atît de bine este și povestea vieții unei femei reflectată în conștiința celor care i-au fost aproape. Este o carte despre singurătate și neputință (în relație și cu dumezeirea), despre încercarea de autodefinire, dar și legată de întrebări cum poți scăpa de sine, fără însă să poți scăpa de alții, despre absență, fugă sau trădare, trai greșit. Dar și despre iertare.

Fantasme ale minții, nu neapărat în sens malign, se regăsesc și în trăirile protagoniștilor din celelalte proze. Lumea adusă în și la viață (prin evocare) e firească, deloc stringentă, fără tentații esoterice sau strict exotice. *Întorcerea* ar putea fi o proză despre așternerea tăcerii peste întoarcerea fiului risipitor, refuzat și înstrăinat: „Ar fi vrut să desfunde o sticlă de șampanie, dar privirile Omului de sub încrețiturile frunții îl țintuiau, mai departe, pe scaun. [...] După un timp, omenii din sat auziră cum zgomotul jeepului fu înghițit în tăcerea deja fierbinte a soarelui”. *Tăcerea din ploaie* dezvăluie actul detectivist prin care este dovedită o iubire vinovată: „Dumneata n-ai știut niciodată să iubești, Grig, urmă el (Meșterul, n. n.) cu un glas mai scăzut.” *Împușcătura* este un admirabil poem despre omul captiv în destin, scris însă cu unelte prozastice și dramaturgice abil mînuite. Provocările tramei pot fi găsite într-o secvență de genul: „Știu că din cauza frigului încep halucinațiile. Acest drum fără direcție, fără nimic, numai cu moș Țandără pe banchetă lovind spinările cailor și noi răsturnați în sanie ca niște butuci înghețați...” E aici prins și înghețul vieții, al destinului.

Fantometele, stîrnite de gîndirea magică, sînt fantasme ale minții care caută explicații, argumente, ieșiri din situații critice, justificări, mărturisiri. Narațiunile la persoana întîi pot fi și semnul unor mărturisiri auctoriale, transcrise nu poetic ci prozastic. O mărturisire a tramelor unui eu profund încercat de viață, chiar dacă (și chiar prin asta) proza inițială este inspirată de o poveste a tatălui. Uneori ai impresia că narațiunea e furioasă și dezinvoltă precum autorul în viață, prins într-o puternică luptă cu traumele vieții. Asta nu îl împiedică să fie obiectiv și detașat în actul estetic. *Strigătul memoriei* de Victor Munteanu este o carte de luat în samă și care așteaptă replici din partea prozatorului.

Lumea estompată a lui Iris Wolff

Vasile V. FILIP

Iris Wolff este o prozatoare din Freiburg, membră a PEN International, distinsă cu mai multe premii literare germane („Ernst Habermann”, „Alpha”, „Otto Stoessel”, „Taddäus Troll”, „Marieluise Fleißer”, nominalizare pentru „Alfred Döblin”). Ea s-a născut în Sibiu, dar a emigrat împreună cu familia sa în Germania (RFG) încă din 1985, pe când avea opt ani. În romanul său din 2020, tradus în românește în 2022 sub titlul *Lumea estompată* (Editura „Lebăda Neagră”, Iași, 2022, 225 p., traducere din limba germană de Andreea Odoviciuc), scriitoarea se întoarce asupra locurilor de origine, alcătuind, de-a lungul celor șapte capitole ale cărții, o istorie a familiei sale, cu rădăcini în Banat, istorie care acoperă aproximativ patru generații.

E discutabil dacă această istorie poetică în șapte trepte se încheagă ca roman, mai ales ca roman realist, ca *saga* a unei familii, dacă ne raportăm la atâtea prestigioase modele preexistente, cum ar fi, bunăoară, *Casa Buddenbrook*, al lui Thomas Mann (ca să ne limităm doar la acest exemplu din literatura germană). Mai apropiat, prin viziune și stil, pare a fi modelul Garcia Marquez din *Un veac de singurătate*, chiar dacă o anumită dimensiune simbolică a poveștii nu este tocmai suficientă spre a împinge lucrurile spre atât de proliferantul realism magic sud-american.

Nu e o carte care se citește ușor. La final, se poate reconstitui, pe fondul declinului comunismului românesc și est-european, povestea unei familii șvabești din Banat, ale cărei legături cu locul sunt atât de puternice, încât continuă să pulseze în indivizi o anumită sevă moral-atitudinală, dar mai ales o anumită mireasmă (ca a vinurilor de regiune), inclusiv după strămutarea ei în Germania. Dar atât faptele, cât și agenții lor, personajele (tot șapte

la număr, cele principale, stând sub accente diferite în funcție de capitol), întreaga lume concretă pare, la Iris Wolff, scufundată în apă, într-un lichid amniotic de o voită, cultivată ambiguitate, în care contururile individuale se șterg. Iubitorul de limpezimi, de relații familiale și social-istorice concrete, are de înfruntat anume dificultăți: personajele nu se rețin (poate cu excepția lui Samuel și a fiicei sale, Liv), contururile identitare, chiar poveștile lor individuale, se încheagă greu și târziu: un personaj feminin e mai întâi *fata*, apoi, *Stana*, apoi fiica lui Konstanty Novak (tipul turnătorului la Securitate este și el doar vag schițat, mai degrabă sugerat) și a Malvei, un cuplu de etnie slovacă, ca mai apoi ea să devină *Sana* (pierzând „t”-ul), prietena din copilărie și viitoarea soție a lui Samuel, care, fugind cu un prieten în Germania, doar părea a o fi abandonat, mai ales că fata nu-i spusese că a rămas însărcinată.

De altfel, apa este o prezență constantă ce pare că scaldă și încearcă să dizolve această lume, în contururile ei diurne, solare, dar o și unește subsidiar, în regimul nopții și al visului.

În primul capitol apa invadează lumea sub formă de *zăpadă* (element ce dă și titlul capitolului, autoarea reluând astfel, conștient sau nu, titlul unui capitol din *Muntele vrăjit*, al aceluiași Thomas Mann, capitol în care eroul central, Hans Castorp, „moare și renaște” din

acest element haotic). Zăpada îngreunează drumul nașterii lui Samuel de către Florentine, soția pastorului Hannes, pentru că ninsese două săptămâni la rând și „nu existau culori sau contururi clare, ci doar alunecarea înainte a saniei, sunetul limpede al clopoțelului și mirosul de pește sărat”, ce vine dinspre butoiul conducătorului de atelaj, negustor de pește, „un bărbat îmbrăcat cu manta și căciulă de blană, cufundat în sine de parcă dormea.” (pp. 10-11). Zăpada pare a arunca asupra lumii lințoliul somnului și al iluziei, ce se va dovedi definitiv pentru viziunea mai degrabă intuitiv-lirică a lui Iris Wolff.

O necesară atenționare pentru traducătoare, însă: zăpada nu se „rânește” (p. 9), termen potrivit doar pentru ceea ce se scoate din grajd. În curte, ea pur și simplu se curăță.

Apoi, în capitolul următor, un copil (Gregor, devenit Ecou), se îneacă în Mureș, lovit fiind în cap, în timp ce plutea pe spate, de un buștean plutitor. Ca la sfârșitul capitolului, tatăl său, Severin, să ia în brațe capul „vițelei care visa”, a cărei blană, mată și lipsită de culoare ziua, noaptea „strălucea ca mătasea”. „Ecou!” nocturn al copilului dispărut, poate.

„Plutirea” va rămâne, totuși, nu doar modalitatea predilectă de a înota în Mureș (a Sanei, de exemplu), ci atitudinea exemplară a personajelor pe râul timpului, adică al unei istorii ostile, căreia individul nu are șanse a i se împotrivi.

În capitolul al treilea, întruchiparea apei e biblic-mitologică încă din titlu: *Leviathan*. În regim concret-realist, monstrul acvatic e mai întâi o mașină de spălat lână, din poveștile „despre Transilvania” ale bunicii Karlina pentru nepotul Samuel, mașină care asigurase prosperitatea familiei în finalul secolului al XIX-lea și în perioada interbelică; dar apoi monstrul ia forma mai explicită a vaporului comercial al familiei, pe care – la vreme de furtună – se desfășoară scena dantescă a nașterii lui Hannes (tatăl lui Samuel): „la un moment, dat se dezlănțui ceva ce dormea pe fundul mării și aruncă totul în haos.” (p. 87).

Titlul capitolului *Macromolecular* se referă la compușii chimici la care „se pricepea” Elena, soția „Fiului Soarelui”, cum îl numește ironic un personaj pe Ceaușescu, dar simbolul

principal al capitolului va fi cu totul altul: anume *dragonul* (în basmele românești: balaurul), ca simbol mitologic al autohtoniei, al pământului, al văzduhului și al apei. Dialogul celor doi prieteni care se gândesc să treacă granița rămâne voit abscons ca sens: „– Dragonul zboară, nu-i așa?// Oz îl privi nedumerit.//– Dragonul zboară prin aer, repetă Samuel.// Oz dădu aprobator din cap.// Și astfel planul fu bătut în cuie.” (p. 138). Dragonul pare a fi, în primă instanță, avionul agricol cu care cei doi vor să părăsească România concentraționară. Dar în paginile următoare va fi vorba de „umbra avionului” (deși zborul are loc între orele trei și patru din noapte). Iar mai departe „umbra” va fi una tot mai abstractă. Românește, am zice că e cea a „dorului”, sau cea peste care – conform proverbului – „nimeni nu poate sări”: o umbră care ne însoțește oriunde, ne amintește trecutul și ne cheamă spre rădăcini. Ne leagă, adică, pe dedesubt. Această „umbră” nu doar că va face din transfugul Samuel un nostalgic, un visător, un contemplator al celor nevăzute („M-am uitat la apă și mi-am imaginat că toate mările și râurile și pâraiele sunt legate între ele.” – p. 153), ci îi va da o anume luciditate a celor esențiale, într-o conjunctură nouă și plină de tentații, făcându-l să recunoască superficialitatea Minei (ce se contura ca posibilă parteneră a prietenului Oz) și să rămână fidel Sanei, rămase în țară. Și Mării Negre. Și României.

Cititorul român ar putea alege de aici un alt înțeles al noțiunii de *țară*, de *autohtonie*, înțeles fără limite etnice. La un moment dat, aflați deja în Germania, cei din familie sunt certați de către Karlina (de-acum, străbunică), pentru că nimeni nu-i în stare să gătească „o supă băștinașă”. Florentine (nora ei) o întreabă: „Ce vrei să spui cu «băștinașă»? Șvăbească, slovacă, ungurească, românească, cehă, evreiască, sau poate sârbească?” (p. 118). Nu avem un răspuns intratextual. Răspunsul pare a fi textul însuși: acest roman al unei lumi care, abia scufundate în apa amintirii (*estompate*), își dezvăluie „miezul” translucid, supraetnic, al legăturii misterioase și indestructibile dintre om și loc. În fond, etimologic *autohton* înseamnă „născut de pământul însuși”. Dar pământul naște mereu, naște continuu.

Faptic, lucrul acesta se întrevăde încă din Banat, acolo unde un epitrop al bisericii evanghelice le cere participanților la o înmormântare, amestecând limba germană cu română, să încheie cu imnul „dreihundertoptzecișiopt” (p. 65). Dar abia din Germania, recompunând poveștile înaintașilor, „magiciana” Liv le va găsi un principiu ordonator: „Părinții ei erau memoria bunicilor, bunicii ei erau memoria străbunicilor. Așa putea să funcționeze.” (p. 212). Liv și Jarik sunt fiii lui Samuel și ai Sanei, iar fata, ca personaj, pare a păstra cel mai mult nu doar din acea visătorie lucidă (pentru cele esențiale) a tatălui, ci chiar din profilul biografic al autoarei. Liv este „magiciană”, la un prim nivel, prin trucurile cu cărțile de joc pe care le știe de la nașul Bene. (Ultimul capitol, în care Liv devine personajul central, se numește *Prestigio*, ceea ce numește tocmai gestul final al magicianului, acela de a da la iveală tocmai cartea ce părea ascunsă.) Dar Bene, nașul ei (care, ca tânăr student din RFG, vizitase cândva familia bunicilor ei din Banat) o inițiază, ca fost librar ce promovase literatura din Est, în iubirea pentru citit, pentru cartea propriu-zisă, pentru cartea-corp („A citi cărți împrumutate este ca și cum ai face sex cu hainele pe tine.”), pentru cărțile care conservă tocmai timpul în care le-ai citit. De observat, iarăși, lunecarea inițierii „magicienei” Liv de-a lungul sensurilor cuvântului *carte*. E util să ne amintim însă, pe linia mai sus amintitelor apropiere de Thomas Mann, că marelui scriitor i se spunea în familie cumva asemănător: *Der Zauberer (Vrăjitorul)*. Dar, mai ales, e util să observăm că și Liv vine cu experiența unei „pășiri” în apa unui lac, la trei ani, din barcă, salvată fiind în ultimul moment de tatăl său, Samuel. Are, așadar, convingerea (fie și subiectivă) a posibilității mersului pe apă: poate îndărăt, pe apa timpului, pe firul subțire și aleatoriu al memoriei, care dezvăluie „în loc de un șir de amintiri [...] doar o continuă dispariție, o uitare, până când, din întâmplările trecute, nu mai rămânea nimic, decât niște banalități; nu o cunoaștere autentică, ci interpretări transmise.” (p. 213).

Semnificativ este și faptul că Liv nu reține numele (de exemplu, cel al lui Noah, băiatul de la bistroul din insula Corfu, care-i va

deveni partener): „Adesea numele nu avea legătură cu persoana, iar ea considera că vina nu-i aparține ei, ci aceluia care nu fusese în stare să construiască o legătură cu propriul nume.” (p. 212). Or, principiul ordonator pe care Liv îl introduce în memoria familiei sale este tocmai refacerea legăturii misterioase dintre lucruri și numele lor. Este principiul literaturii înseși, cu deosebire al intuiției lirice, adică al poeziei. Căci, consideră Liv, „Dorința de diferențiere există doar în limbă [...] Practica arată că lucrurile se întrepătrund. Tot timpul.” (p. 220). Iar „un magician este un mincinos sincer” (p. 222). Unde avem, de fapt, o scurtă și esențială definiție a scriitorului.

Prin aceste reflecții ale lui Liv, ultimul capitol, *Prestigio*, este o artă poetică implicită. Dar sugestii ale unei apăsate receptări și folosiri senzoriale a limbii sunt presărate de-a lungul întregii cărți. Pentru Iris Wolff, nu atât frazele sau propozițiile evocă, chiar cântă, cât cuvintele însele. (Pentru Bene, Samuel „vorbea o germană care se scufunda ușor în cuvinte” s.n. – p. 171)

De aici, un stil nominal, cu elipsa verbelor predicative: „Orizonturile, câmpurile, nemărginirea, depărtarea.” Sau: „Presiunea? Înălțimea? Despărțirea? Frica?” (La despărțirea de Banat, trecând granița cu avionul, p. 140). Stil nu totdeauna accesibil, care mai eșuează uneori în ambiguități supărătoare („Cu un sâsâit mai sonor decât orice altceva, avionul, inima lui, albastrul, dragonul se îndepărtau.” – p. 142), nu știm cât „datorate” autoarei, cât traducătoarei.

Iris Wolff nu atât povestește, cât „vede” (culori, scene dispartate, rupte de sensul lor), „aude”, „miroase” lumea: „O grădină, o bucătărie în care se jucau cărți, o fântână, niște scări, o femeie.” (p. 175); „Carpații. Prezența lor modifica lumina. La amiază era violet-verzuie (iarna albastru-argintie), după-amiază era de un galben auriu, care seara se transforma în arămiu.” (p. 48); „Și când Oz privea spre Est, avea impresia că orizontul licărea cu o culoare verde.” (p. 145); „În grajd mirosea a paie, acid butiric și un pic a vanilie” (p. 46); „Germana pe care o auzeau (de la cei din Est, la testul de limbă, n.n.) era rotunjită cu vocale lungi și multe sunete de ș.” (p. 143). Clopotele din satul bănățean în care păstorea Hannes aveau o

limbă a lor: „Trasul clopotelor era o artă aparte. Ele dezvăluiau ce confesiune avea cel mort, dacă se înmormânta o femeie, un bărbat sau un adolescent. Indica durată priveghiului, aminteau îmbrăcămintea pentru înmormântare și dădeau semnalul pentru procesiunea spre cimitir.” (p. 62).

Exemple de acest fel se pot selecta câte 3-4 pe fiecare pagină.

Efectul muzical se extinde și asupra limbilor Banatului multicultural. Care sunt receptate nu prin diferențiere, ci prin armonizare: „Samuel începuse târziu să vorbească. Un amestec între o germană cu nuanțe dialectale, română și slovacă.” (p. 48). Sana conștientizează frumusețea vocalică a limbii române. La întrunirea familiei în Germania, la moartea Karlinei, Florentine și Hannes vorbesc o germană arhaic-regională. Malva vine fără soțul, Konstanty, nu știe germană și ar putea vorbi în slovacă doar cu Samuel, dar tatăl acestuia, Hannes, nu știe slovacă. Ca atare, vorbesc toți românește, chiar dacă cei tineri, Liv și Jarik, nu cunosc această limbă. Dar e glasul locului, de care Liv, cel puțin, se va simți tentată.

Limba, una anume, e – cum am văzut că reflecta Liv în ultimul capitol – rezultatul dorinței de diferențiere. Sensul în care e folosită o poate degrada, înstrăina de adevăr. Româna a fost și limba rapoartelor către Securitate pe care Hannes a fost obligat să le facă, din cauza faptului că familia sa era frecvent vizitată de „străini”. Atunci, pentru el, germana „rămânea o limbă în care cuvintele chiar însemnau ceea ce spunea.” (p. 62). Dar – trecând acum din nou la Thomas Mann – Hans Castorp nu-i poate declara dragostea sa Clavdiei Chochat în germană (ar fi prea autentic, prea grav), ci în franceză, căci o face la modul ludic, într-o noapte de carnaval.

„Adevărul” apare doar la intersecția mai multor spoturi de lumină. Și acesta este mesajul esențial al cărții lui Iris Wolff. Chiar dacă, punctual, survin și note false, rezultat al acelor „interpretări transmise”, de care vorbea Liv. Mai ales atunci când autoarea își exersează „observația” în regim diurn (la mâna a doua sau a treia, evident), istoria poetică cedând pasul dimensiunii de roman realist. E interesant să aflăm despre regimul sever din școala germană (p. 112-116), informații

credibile prin aceea că le atestă și alte surse. (De altfel, nici școala românească a momentului nu era esențial diferită, din acest punct de vedere.) Dar cititorii de-o anumite vârstă, care au trăit pe viu (nu fără suferință și revoltă) istoria comunistă a locului, vor sesiza acum și efectele procesului invers, proces ulterior și de influență mai cu seamă vestică, al unei excesive demonizări a acelei perioade. E greu de imaginat, de pildă, că un avorton ar fi putut fi abandonat în întunericul unei băi, câtă vreme nici îngroparea lui nu rămânea un lucru sigur pentru cea împricinată. Sau, în altă parte, aflăm că „Dacă aveai nevoie de pantofi noi, vânzătoarea de pantofi ți-i vindea doar dacă aveai ceva de dat la schimb.” (p. 144). Nu, eventual ar fi condiționat vânzarea, asociindu-i cu un produs greu vandabil. Se știe azi că „statul român [...] negocia cu RFG tarifele pentru emigrarea germanilor” (p. 131), sau că practica furturilor de pe câmp de către muncitorii agricoli (din ferme și CAP-uri) era tot mai frecventă în anii '80, iar din acest punct de vedere scena pe care o vede Oz, lunetist în turnul de veghe al unei închisori (în timpul stagiului militar – p. 130) are nu doar dramatism, ci și adevăr realist. Nu este însă și cazul informației despre „biblioteca în care literatura trebuia camuflată cu coperti socialiste” (p. 162). De asemenea, atmosfera de noncomunicare din comunitatea satului bănățean, în condițiile bănuielilor de turnătorie care converg asupra lui Konstanty Novak (tatăl Stanei), este într-un totu credibilă. Inclusiv statutul privilegiat de care se bucura Stana la școală, ca urmare a practicilor de colaboraționist ale tatălui. Nu și faptul că acesta ar fi putut să facă, printr-un simplu denunț, să dispară un om („Poți să-l dai dispărut. Malva nu zise nimic. Bărbatul dispăru.” – p. 115). Cel puțin nu în acei ani, '80, care încadrează scena în cauză. Etc.

Dar nu în astfel de micro-adevăruri realiste sau în eventuale derapaje punctuale rezidă adevărul mare al romanului lui Iris Wolf. Ci în viziunea de ansamblu, multiculturală și integratoare, plutitoare pe deasupra lucrurilor, de care vorbeam mai sus; viziune ce relativizează granițele etnice și sesizează un spirit al locului (vizibil mai ales de la distanță) mult dincolo de acestea.

Pe firul literaturii, între compătimire și reabilitare

Iacob NAROȘ

Andrea H. Hedeș a debutat cu poezie în revista *Echinox*, 2002, dar scrie și proză scurtă, roman sau povești. A fondat și conduce *NEUMA*, editură din 2014 și revistă din 2017. Este președintele Asociației Culturale „NEUMA” și secretar de redacție al revistei *Steaua* din 2021. Prezintă în antologii și dicționare, tradusă și publicată în Albania, China, Turcia și Vietnam.

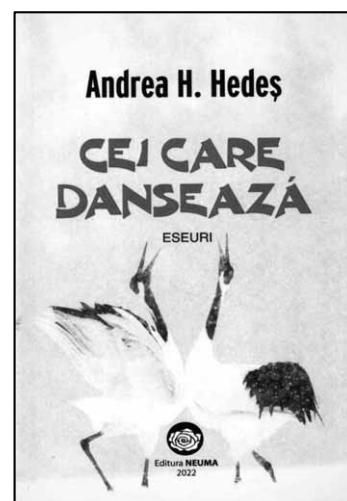
În domeniul criticii literare are două cărți: *Celei mai frumoase. Șapte ani de recenzii*, Editura *NEUMA*, Cluj-Napoca, 2018 și cea amintită mai sus. O primă remarcă: dacă în primul volum se reluau articole din revistele bistrițene (*Mesagerul literar și artistic*, *Răsunetul literar* și *Mișcarea literară*, toate din Bistrița) plus *Luceafărul de dimineață*, în recentul volum se face un salt spectaculos și totodată evolutiv, în ideea că revistele literare se schimbă radical, e vorba doar de : *Neuma*, *România literară* și *Steaua*. În primul volum amintit se face prezentare de carte masivă, mai întâi clujenii (Alexandru Jurcan, Mircea Muthu, Ion Pop, Mircea Petean, Aurel Rău, Horia Gârbea, Horia Bădescu, Marta Petreu, Adrian Popescu, Irina Petraș, Ion Mureșan, Leon-Iosif Grapini; nu sunt uitați cei din Bistrița-Năsăud, alături de care a ucenicit temeinic (Dan Coman, Alexandru Petria, Marin Malaicu-Hondrari, M. Gălățean, Olimpiu Nușfelean, Mircea Măluț, Aurel Podaru, Gavril Moldovan, Sandu Al. Rațiu, Elena M. Câmpan, Ion Pinte, Ioan Cioba, Vasile George Dâncu); câțiva din Nord (Viorel Mureșan, Florica Bud, Ioan S. Pop) și, nu în cele din urmă, cei consacrați pe plan național (Cassian Maria Spiridon, Ștefan Manasia, Radu Țuculescu, Alex Ștefănescu, Doina Ruști, Radu Sergiu Ruba, Răzvan Voncu, Ioana Pârvulescu, Daniel Cristea-Enache). În mod surprinzător, cel de-al doilea volum de publicistică – *Cei care dansează – Eseuri*, Editura *Neuma*, 2022 – se axează, după cum

precizează și subtitlul, pe eseistică, nu vom întâlni nicio prezentare de carte de niciun fel.

Iată câteva direcții orientative ale eseurilor: prima este desigur, despre istoria revistei *NEUMA* cu semnul ei vizual, trandafirul, iar înțelesul de dicționar e cel de notație muzicală fără portativ, compus din virgule și puncte, folosit în Evul Mediu pentru cântarea liturgică (*Începem*). Normal că e și un pro domo și pentru editura cu același nume, ce-și propune un înțeles mai larg de gest scenic în teatru, adică sunet în muzică și cifră în matematică. Din programul revistei cu profil cultural nu lipsesc teme de la literatură la istorie,

de la teatru la filozofie, de la sport la educație, dar și despre aparițiile editoriale și recenzii de ultimă oră. Eseul *Dacă într-o noapte de iarnă un cititor* adaugă alte completări asupra revistei și editurii *NEUMA*, semnificații ale titlului, urmărirea unui ideal, articolul-program, dar și necesitatea și rolul revistelor de cultură; deviza e încurajatoare: „După noi, peste veacuri, rămân nu vedetele și gladiatorii, ci poeții, gânditorii și istoricii.” *Arbori și reviste* – precizează rolul revistelor literare și al criticii de întâmpinare; *Ora albastră* – Revista *NEUMA* la doi ani de existență, bilanț mulțumitor.

Un alt aspect urmărit de autoare este cel despre munca scriitorului văzută și nevăzută între compătimire și reabilitare, dar și îndemn de progres în cultură și civilizație (*100 Reloadet*). În eseul intitulat *Măcar scriitor*, se urmărește corelația dintre carte-librărie,

scriitor-cititor. Cititorii sunt puțini, cei specializați și mai rari, iar cartea își pierde rolul și rostul ei în ziua de azi (*Unde ne sunt cititorii?*). În *Un alt fel de curs de miracole* se abordează lectura ca modalitate de umplere a unui gol în răstimpul dintre două activități. Dar se vorbește și despre carte, cum se vinde ea astăzi, câte librării mai rezistă, ce cărți se vând mai bine. În *Realități prozaice* – vom afla starea bibliotecilor de la sate precum și alte date asupra tripticului magic pentru un scriitor: tiraj, distribuire, cititori. *Noile Alexandrii* – avantajul cărților virtuale care nu se pot arde. *Și cărțile sunt sub vreme* – analizează lectura de plăcere și cea profesională, întrebări retorice de actualitate: Ce se citește mai mult? Poezie sau proză?, proza străină ar fi un răspuns, de ce? „Deoarece ea dansează pe muzica timpului.” Față de cei de la noi care se bucură de recunoaștere numai după ce au plecat în alte spații culturale (Herta Muller, Bogdan Teodorescu, Eugen Ovidiu Chirovici, Attila Bartiș). *Triunghiul, spirala și covorul zburător* – se revine la literatură cu cele trei elemente ale ei: autor/ emițător, mediu de exprimare/ intermediere, receptor/ decodor, adică cititor. *Si j'etais Prezident* – soarta scriitorilor în zilele noastre, scrisul ca o formă de rezistență, cultura, în Vest, e apanajul elitelor, la noi prea puțin, scriitorii sunt marginali. *Divinități periferice* – cărțile își au destinul lor, dar împletit cu cel al scriitorului.

Pandemia, timpul circular (ce a fost mai poate veni), criza sanitară, sărăcia și criza economică și rolul literaturii în această perioadă se regăsesc în *Saga. Cântec despre viață și oameni*. În *Urzeala vremurilor* aflăm ce a însemnat coronavirusul, cum a fost gestionat de către stat și ce a suferit școala și educația, iar *Appassionata* ne dumirește despre impactul pandemiei asupra artei. Alte eseuri: *Însemnarea călătoriei mele* – natura, satul, călătoria; *România Educată?* – scurtă istorie a sistemului de educație în România; *Dincolo de Cortina de Fier. Țărmuri, capitale* – impactul cu alte meleaguri; *Grădina secretă* – rememorarea unor cărți uitate, dar care te bântuie. *Cei care dansează* – eseul care dă și titlul cărții, acesta surprinde reacția publicului la o supradoză de frumusețe (opera de artă) sau natura, schimbarea de paradigmă, cartea și ecranul, inteligența artificială, cartea și

internetul, „cei care dansează sunt considerați nebuni de cei care nu aud muzica”.

Referințe critice pertinente vin din partea unor critici consacrați ai momentului sau confrăți de condei: Alexandru Jurcan, Dan Cristea, Horia Bădescu, Andrei Moldovan, Horia Gârbea, Radu-Ilarion Muntean. Pentru alte amănunte biobibliografice sau aprecieri nuanțate ale operei în ansamblu, recomand consultarea lucrării regretatului Andrei Moldovan, *Scriitori din Bistrița-Năsăud Dicționar critic cu 55 de parodii și o postfață în versuri de Lucian Perța*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, Colecția „Bibliotheca”, 2018, p. 139. În *Dicționar al scriitorilor din Transilvania* de Irina Petraș, apare și Andrea H., unde Horia Gârbea o vede ca poetă, având „un avangardism netemperat și bine augmentat cu umor, cu ecouri din Urmuz și Cugler, cu ecouri din Topârceanu.”

Radu Toderici, pe coperta a doua, sintetizează succint volumul de față: „Regăsesc cu plăcere în eseurile scrise de Andrea H. Hedeș, în mijlocul îmbinărilor de idei și fraze, acea zbatere a minții care caută să ridice ceea ce e pus pe foaie deasupra exprimării obișnuite... Când citești însă eseuri așa de evident preocupate de ordine și expresivitate cum sunt cele scrise de Andrea, cred că e inevitabil să te gândești la tot procesul de scriere de la prima literă la ultimul punct.” Cristian Pătrășconiu, în *România literară*, nr. 38/ 23 sept. 2022 adaugă: „Andrea H. Hedeș este unul din numele în evidentă ascensiune ale publicisticii culturale.”

Scriitoarea a fost premiată pentru poezie, povești și roman, proză scurtă, dar și pentru critică literară și eseu: Premiul Revistei *Luceafărul*, 2012 și Premiul Revistei *Mișcarea literară*, Bistrița, 2014. De asemenea, a primit și Premiul „Scriitorul lunii iunie 2022”, pentru volumul în discuție, din partea unui juriu select (Nicolae Manolescu, Ion Holban, Mircea Mihăieș, Irina Petraș, Vasile Spiridon, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir). Un premiu de ultimă oră vine din partea Fundației „Spirit Românesc – Arte și caritate”, București: Premiul „George Coșbuc” pentru excelență literară, jurnalistică și editorială, în cadrul Galei Premiilor „Rinocerul”, ediția a III-a, 2022, București, atât pentru revistă și editură, cât și pentru autoare.

Dansând pe mare

Menuț MAXIMINIAN

Director al revistei *Neuma* și al editurii cu același nume, Andrea H. Hedeș s-a făcut cunoscută în viața literară mai întâi cu cărțile de poezie. Au urmat cele de proză și critică literară, ce au conturat un nume din literatura românească actuală, cunoscut și peste granițele țării, fiind tradusă și publicată în reviste și antologii din Europa, dar și din China, Turcia și Vietnam. Am însoțit-o pe acest drum pe Andrea, fiind cititor al tuturor cărților ei publicate până acum, poate și din motivul că am pornit în același timp în lumea literaturii. Am în față trei dintre cărțile tipărite recent la Editura Neuma, Andrea având o energie deosebită și un ritm alert în aparițiile editoriale. Volumele merg pe firul literaturii în perioada în care viața culturală a fost pusă sub semnul întrebării în anii grei de pandemie.

Cei care dansează este un volum de eseuri care pornește de la un motto atât de adevărat în aceste zile în care parcă totul s-a răsturnat într-un sens negativ, uitând de frumusețea artei, „Cei care dansează sunt considerați nebuni de cei care nu aud muzica” – Nietzsche. Bucuria întâlnirii cu literatura de calitate este sancționată de către „publicul” ce s-a pervertit odată cu influențele de prost gust. Andrea Hedeș știe să surprindă cele mai sensibile subiecte punând degetul pe rană și invocând „tandru și sensibil, crize sau apocalipse, întrucât volumul a fost scris pentru a ne convinge că nu există potop fără vreun pai (sau o carte) de care, prinzându-ne, să ne putem salva”, după cum declară Constantina Raveca Buleu. La rândul lui, Adrian Alui Gheorghe spune despre eseurile semnate de Andrea că sunt „scrise cu nerv, cu o implicare emoțională și intelectuală bine stăpânită... decupaje dintr-o realitate care mai mult „ne trăiește”, decât o trăim”.

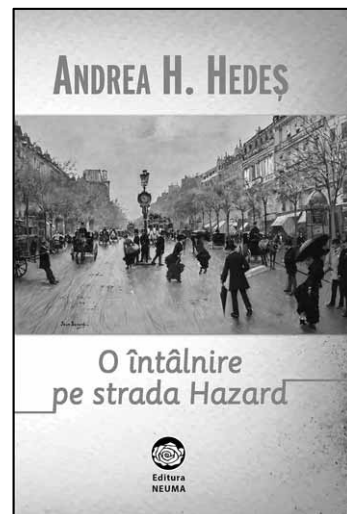
În această lume tulbure trebuie, totuși, să credem în forța cuvântului și în creșterea

noastră în lumea literaturii pentru că „vine o vreme când riscul de a rămâne boboc este mai dureros decât acela de a înflori”. E adevărat că publicul cititor trebuie educat, că ar trebui să cunoască valoarea literaturii și „să știe acesta că nu orice are pagini între coperti este carte”. Librăriile sunt din ce în ce mai goale, realitate oglindită și în clasaamentul în care suntem la coada achiziției de cărți în Europa, iar pragul acestora, care „deschide o altă lume”, este trecut din ce în ce mai rar.

Despre un proiect al cărților, despre atragerea cititorilor spre lectura de calitate, despre vremurile în care „ochelarii de cal devin ochelari de intelectual”, despre aspirații la statutul de scriitor care doresc să bifeze și acest lucru în agenda personală după ce au toate celelalte „casa, pensia, copiii aranjați și nepoți care au terminat clasa I”, gândindu-se că nu e mare lucru să așezi cuvinte pe hârtie, uitând însă că e greu când „nimic nu ai a spune” sunt eseurile Andreei, întâlnite înainte de adunarea într-o carte, parte dintre ele, și în revistele *Neuma*, *România Literară* și *Steaua*.

„Regăsesc cu plăcere în eseurile scrise de Andrea H. Hedeș, în mijlocul înlănțuirilor de idei și de fraze, acea zbatere a minții care caută să ridice ceea ce e pus pe foaie deasupra exprimării obișnuite”, spune Radu Toderici.

În scrierile Andreei Hedeș întotdeauna, la masa poveștilor, personajul principal este cuvântul. Poezia, critica literară, eseurile și proza pornesc toate de la un fir invizibil care le

leagă între ele ca o matrice în care importantă este aducerea în faţă a cuvântului.

Romanul *O întâlnire pe strada Hazard* aduce în faţă o poveste ce alternează între două timpuri şi două ţărâmurii în care personajul feminin Cleopatra îşi duce viaţa de zi cu zi ca o mamă responsabilă pentru fiica ei, Sara, iar noaptea, precum în basme, se transformă într-o prinţesă purtată de timp pe ţărâmurii ancestrale. „Dacă mergi tot înainte pe Strada Hazard, la o anumită oră din zi, poţi vedea o femeie tânără, minionă, într-un pardesiu uşor cambrat, verde smarald, cu o eşarfă galbenă din mătase în jurul gâtului ivoriu, cu pantaloni la dungă până deasupra gleznelor, tropăind mărunţ în botine de lac negru, cu o poşetă la fel şi cu un rucsac bleumarin pe umărul stâng. Părul negru, lucios, îl poartă în stil Cleopatra, de aceea aşa îi vom spune de aici înainte. Ține de mână o fetiţă mărunţică pentru vârsta ei, în rochiţă de catifea albastru cerneală şi haină matlasată, cu glugă, de un turcoaz care face ape la fiecare mişcare. Are bucle negre pline de fundiţe şi agrafe cu mărgelă, ochii mari, de un verde absint, la fel ca mama sa, face gesturi hotărâte în timp ce vorbeşte. Din felul cum o priveşte mama ei reiese limpede că e o adevărată prinţesă, de aceea îi vom spune Sara. După ce traversează penultima trecere de pietoni, cele două se opresc o clipă, Cleopatra scoate telefonul auriu din poşetă şi se uită la ceas”, începe povestea noastră în care personajul feminin se confruntă repetat cu o regenerare a timpului, cu „promisiunea unui nou început, amăgirea speranţei, credinţa în salvarea ivită odată cu zorii o învăluiră ca o îmbrăţişare maternă”. O însoţeşte în viaţa aceasta modernă în care trăim fiica Sara şi pisica Rândunica, iar în lumea onirică regele Basil, cel a cărui invitaţie la bal apare periodic în cutia poştală de parcă nimic nu ar fi repetabil. Succesiunea aceasta de întâmplări la indigo are loc într-un timp care pare să încremenească, în care personaje din lumea miturilor îi dau viaţă: Baltazar şi Abbadon, cei doi prinţi, alături de Arhanghel, şi se prind în vorbă nopţi întregi ca într-o poveste fără sfârşit.

În lumea reală, ne întâlnim cu şcoala de azi, în care copiii sunt însoţiţi de telefoane şi aparatura modernă de care nu se pot despărţi,

dar şi de Feţii Frumoşi actuali, cum este tânărul „cu alură de culturist”. Cerbul de diamant şi Albă ca Zăpada sunt personaje rămase undeva în trecut, astăzi importantă este călătoria cu maşina şi întâlnirea personajelor colorate, dar fără profunzime.

Scrisă pentru cei mari, dar şi pentru cei mici, cartea are şi o doză de ironie pentru vremurile acestea în care structurile mitice nu mai fac parte din lecturile noastre şi reperele au fost dizolvate odată cu apariţia altor tentaţii deloc folositoare pentru cultura noastră şi pentru basmele populare atât de îndrăgite de generaţiile trecute. „Andrea reuşeşte... un roman care, deşi special ca formulă (în raport cu tendinţele actuale), e capabil să captiveze de la primele pagini. Construită pe linia foarte subţire care desparte realismul cotidian de fantastic, naraţiunea atestă nu numai capacitatea autoarei de a imagina o ficţiune neobişnuită, ci şi subtila ei artă a o „îmbrăca” stilistic într-o „haină” postmodernă, amintind fie de proza vieneză de la începutul secolului trecut, fie de proza noastră artistă din aceeaşi perioadă. Din banalul cotidian, trama trece instantaneu, cu măiestrie, într-o feerie plină de semnificaţii parabolice”, scrie, pe coperta IV, Răzvan Voncu.

Până la urmă şi hazardul face parte din viaţă, depinde cum ştim să trecem peste toate, creionând un destin şi unind lumi.

Romanul *Marea e frumoasă ca tine* ne poartă pe alte ţărâmurii, de această dată europene şi asiatice, însoţind pe tânărul doctorand Leander în cercetările sale ştiinţifice. Cartea prezintă incursiuni în mitologia profundă, debutând, de altfel, cu *Cântecul milei*, ale cărui versuri sunt atât de cunoscute în spaţiul asiatic. Din lumea ziarelor, a blogurilor, a youtuber-ilor, a vlogger-ilor, în care timpul este dat de capodoperele maestrului ceasornicar Pierre Jaquet-Droz, ajungem, trecând frontierele aerului la Hanoi, aici unde cercetătorul este însoţit de prietenul lui Bao.

Conturându-şi proiectul doctoral, personajul principal nu-şi uită nici menirea de scriitor, declarând că „poezia e artă şi intelect deopotrivă”, aşteptând o trezire lirică „un salt la un alt nivel de măiestrie, un alt nivel intelectual”. Studiind renumitul teatru de

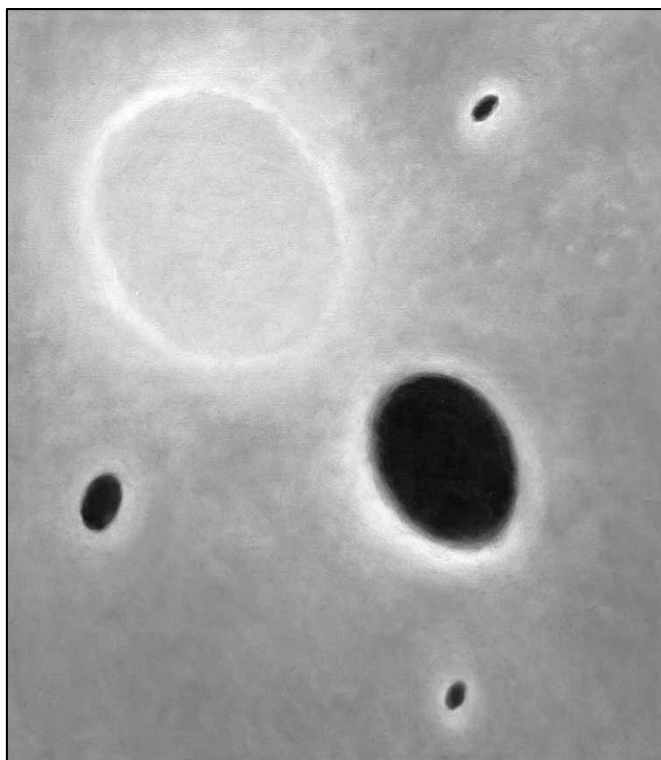
marionete pe apă din Hanoi, ajungând în Golful Dragonilor, la Marea Chinei de Sud, Leander este un atent observator al culturii asiatice. Găsim în carte date exacte și detalii pe care scriitorul nu avea cum să le cunoască decât dacă a fost la fața locului sau a studiat această cultură. Andrea Hedeș a reprezentat România în Vietnam și China la întâlniri literare, iar trăirile proprii sunt așezate în carte prin intermediul personajelor. Dacă nu ai fi fost aievea acolo nu ai avea cum să știi ce lipsește din camera unui hotel (cutia rotundă din porțelan cu ceai) sau ce oferă tarabele din centrul orașului (portofelul din piele de crocodil de un maro coniac). Poveștile din satul pescarilor surprind și ele lumea aceasta și marea ei cultură spirituală.

Numite de decanul ce i-a oferit bursa de studiu în Asia coclauri, tărâmurile acestea pline de locuri sacre găzduiesc mistere nedescifrate în timp. Notațiile poetice vor da, la rândul lor, frâu liber imaginației, ele nefiind îngrădite precum cele științifice și putând vorbi deschis despre marea-ocean și marea-cer.

Reajuns acasă, doctorandul nostru reintră în povestea lui zilnică în care frecventează

biblioteca, așteptând noutăți de la prietenii lui – Bao și Mister Li. Și viața merge mai departe cu realitățile familiei, cu lipsa mamei și a tatălui, cu dorința de a-și vedea doctoratul finalizat. Și precum în povestea în care păpușa de lemn Pinocchio prinde viață, la fel se întâmplă și aici unde păpușa pe care o pregătește pentru susținerea temei de doctorat – Floare de Păr – va avea o inimă însuflețită și va fi purtată, în Ajun de Crăciun, pe maluri de mare, acolo unde viața a apărut având rădăcini în mituri și unde cuvintele se așază ca perlele într-un „poem alcătuit din multe poeme, precum picăturile ce împreună formează marea. Albastrul, adâncul și valurile”, născându-se versul memorabil ce dă și titlul cărții, *Marea e frumoasă ca tine*.

O poveste de dragoste derulată pe două continente, de la Graz la Hanoi, ce are în centru credința. Scrisă pe o structură ce păstrează date ale unor lumi diferite ca spiritualitate, cartea unește, prin poveste, deschizând frontierele Asia și Europa, demonstrând că dragostea este cea care învinge dând viață și sens lumii.

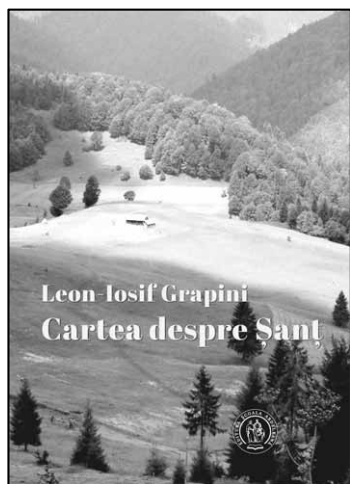
Serenitate

Lumea de poveste a lui Leon-Iosif Grapini

Icu CRĂCIUN

Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, Leon-Iosif Grapini și-a câștigat, prin cărțile sale, un loc binemeritat în cultura națională. Născut la țară, în localitatea Șanț din județul Bistrița-Năsăud, petrecându-și copilăria aici, unde toate simțurile i-au fost puse în mișcare, și cultivându-se la oraș, el se

reîntoarce tot mai des în satul natal, „locul său de poveste”, având impresia că își începe *viața, de la capăt*, ca să citez un titlu al unui roman reprezentativ al acestuia. Mai toate personajele sale din cărțile de proză, scrise cu colțul inimii, își au sorgintea în oamenii cunoscuți aici, unora – vorba

lui Rebreanu –, metaforic vorbind, le-a pus o mână, altora le-a tăiat un picior, dar majoritatea sunt șanțeni autentici, cu sufletele lor amorțite ori dezamorțite, unii „încărunțiți înainte de vreme”, dar neîntrebuți povestitori. Întoarcerea la copilăria fabuloasă, când nu știi care îți sunt limitele, este o constantă a creațiilor sale. Nu încap nicio îndoială că există o similitudine între felul său de a fi - seriozitatea sa este proverbială și inalterabilă - și cel al creațiilor sale; citindu-l, te apropii și mai mult de sufletul autorului. În felul acesta vei descoperi virtuțile cardinale care i-au ținut și îi țin emblematici, slobozi la spirit pe acești semeni cu mințile treze ai căror strămoși au irigat cu sângele lor pământuri străine ori ale patriei; smerenia, dărnicia, bunătatea, răbdarea, modestia, abstenența și sânguința sunt la ele acasă, trăind

un sentiment de solidaritate cu ei. Firește, nu lipsesc și păcatele în care cad unele personaje cu firi mărginite, mai puțin descuiate la minte, surprinse în situații expresive, cei lacomi, dedați cu desfrăul, avarii, invidioșii, mânioșii și leneșii sau trufașii, care ocupă și ei un loc aparte în mai toate cărțile sale. Tipologia lor este complexă, iar transfigurarea realității depinde de vocația acestui scriitor înzestrat cu o imaginație și un meșteșug al scrierii de invidiat. Fraza lungă, tipic grapiniană, folosită în literatura sa, îl singularizează, el știind să conjuge realitatea cu ficțiunea cum rar întâlnești la autorii contemporani. Narratorul, răsfățat de magia cuvintelor pe care le îmblânzește cu un rafinat simț al esteticului (textul *Visul* îmi justifică afirmația aceasta), rememorează fapte, oameni evlavioși ori sfioși și locuri care și-au pus amprenta în creațiile sale, amintirile încep să curgă lin, realitatea prinde contur, personajele, în complicitate cu autorul, își mărturisesc încercările, bucuriile, valorile vieții, mai aspre ori mai domoale.

Textele din secțiunea întâi abordează un spectru larg de subiecte. Ele au savoare și parfum de epocă, te țin captiv, chiar dacă semenii săi sunt conectați la provocările contemporane sau nu mai au vreme nici să moară din cauza telefoanelor și internetului, ori nu doresc să-și lase viața să le scape printre degete ca niște pești dornici de libertate, în comparație cu cei înregimentați în oastea anonimă, fugăriți de viață și căințe, trăitori într-o logică a efemerului, supuși regelui-phone și grațiați doar în fața morții imanente. Vocea sa narativă găsește eroi interșanjabili, memorabili, bine reliefați prin gândurile semnificative ce merită puse într-o carte. Iese în evidență evocarea oamenilor satului, a fierarului priceput la toate, a membrilor familiei, a

frumoasei învățătoare și a profesorilor, a colegilor de joacă și de gimnaziu, a preotului satului, a clopotarului, dar și a nevestelor tinere „pofritoare”. În scrierile sale nu trebuie căutate sensuri ascunse, greu descifrabile, ori sofisme încheșate, întotdeauna vei constata că eticul și esteticul se echilibrează reciproc, prioritate având totuși ultimul. Este retractil la banal, la superficial, livrescul este folosit cu multă parcimonie, deseori recurge la un limbaj local, oral, mai convingător și vindecător decât ifosele livrești ale unora care ne învață „la gât cravata cum se-nnoadă” și fac concesii neologismelor ademenitoare, dar reci, aride.

Truditor de marcă întru frumos și bine, Leon-Iosif Grapini, stăpân pe mijloacele epice, a rămas consecvent cu propriile creații și cu pecetea stilistică care l-a consacrat, împrăștiind limba română cu expresii și termeni pitorești, preluați din gura congenerilor săi, fără a ne vinde melancolii sentimentale, siropoase, din fluxul diurn al cotidianului, ca să folosească o expresie consacrată.

De data aceasta el vine în întâmpinarea cititorului cu această nouă carte, tipărită la prestigioasa editură „Școala Ardeleană” din Cluj-Napoca. Din capul locului afirmăm că Leon-Iosif Grapini a manifestat un interes constant și benefic pentru istoria locală. Ca mai toate satele din Ținutul Năsăudului, localitatea Șanț a fost și este un microcosmos al sufletului românesc și o matcă a latinității. Nu întâmplător sociologul Dimitrie Gusti l-a ales în 1935, cu dreaptă măsură, să-l studieze, împreună cu echipa sa regală, obiceiurile, tradițiile, graiul local, veșmintele, construcția caselor, onomastica, porecele etc. Fabulosul copilăriei și voluptatea evocării nu se dezminț nici în aceste texte. Memoria lui Leon-Iosif Grapini a reținut secvențe esențiale legate de nașterea, viața și moartea șanțenilor. Pe ecranul minții sale se perindă situații expresive și sugestive la care și el a fost martor sau actor amator. În felul acesta, strămoșilor consătenilor săi, le aduce o eternă reverență și un pios omagiu. În pofida năvălitorilor și a vânturii celor două conflagrații mondiale, locuitorii acestei așezări au știut, din timpuri imemorabile, că doar trăind și simțind împreună vor avea legitimitate și vor supraviețui liberi pe acest pământ; prin ei și mulți

alții cu destine aruncate în existența asta trecătoare, românii au rezistat și și-au câștigat un loc binemeritat în concertul națiunilor europene.

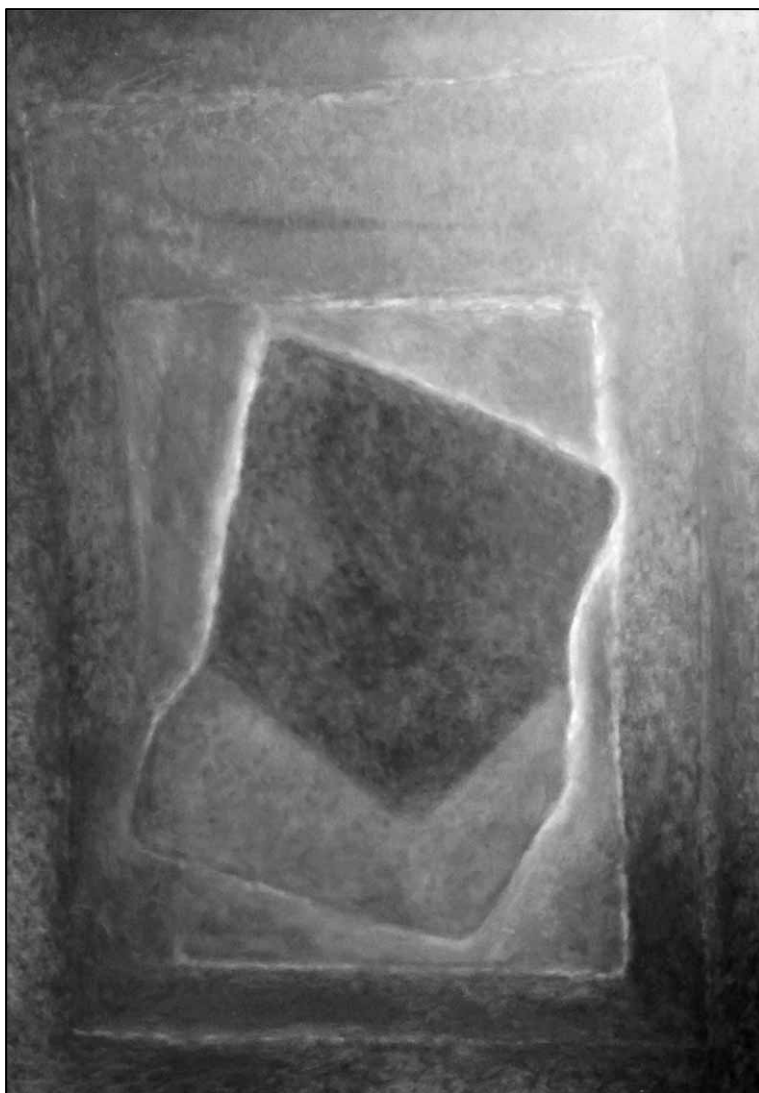
Contribuția autorului la o eventuală completare a unei monografii a comunei Șanț este binevenită prin „reperele în timp”, legate de istoria acestei localități binecuvântate, începând cu anul 1773 și până în anul de grație 2022, trecând în revistă personalitățile locale care au lăsat o urmă în istoria satului cu evenimentele sale mai importante. În această „incursiune în timp” ne întâlnim cu informații stufoase legate de 1 Decembrie 1918 și urmările importantului eveniment în acest sat, desprinse din „cele patru monografii ale comunei Șanț, lucrări publicate sau în manuscris”, îndeosebi *Cartea vieții părintelui Pamfilu de Florea Grapini, Însemnări din viața comunei Șanț 1900-1989* de Viorica și Septimiu Grapini, precum și alte documente din arhiva cotidianului *Răsunetul*. Sunt prezentați, în brevis, și câțiva oameni de ispravă ca: Grigore Moisil (1814-1891), bunicul academicianului Constantin Moisil și străbunicul matematicianului academician Grigore C. Moisil (1906-1973), Leontin Pop (1829-1909), Ilarion Filipoi (1834-1901), Mihail Domide (1842-1898), Pamfilu Grapini (1855-1949), George Olari (1865-1953), Octavian Domide (1869-1949), Mihail Cotu (1872-1936), Dumitru Cotu (1886-1967), Enea Grapini (1893-1980), Constantin Iugan (1898-1989), Onisim Filipoiu (1914-2000), Septimiu Grapini (1921-1998), Lucian Valea (1924-1992), Iosif Moisil (1925-2009), Viorica Grapini (1925-2001), Sabin Sas (1932-2020), Florea Grapini (1938-2019), Dumitru Munteanu (1948-2021) și Nazarica (Onoie) Munteanu (1949-2020). Pagini aparte sunt dedicate „Teatrului Nescris Constantin Iugan – cea mai veche trupă de teatru comunitar din țară”, „marca spirituală a Șanțului” (coautor Grigore Cotul), „Bisericii Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, „Caselor-muzeu” din această așezare, filmului documentar „Satul Șanț” din 1935, noii reviste a Șanțului, *Izvorul Someșului*, care cuprinde în corpul redacțional pe: Grigore Cotul (director fondator), Leon-Iosif Grapini (redactor-șef), Adela Cotul (redactor), Maria Forogău

(redactor), Ana-Floarea Timiș (redactor), Valer Pop (redactor) și Dănilă Filipoi (redactor); în *Anexa* acestui volum veți întâlni câteva imagini de neuitat din această frumoasă comună românească.

Dacă, vreodată, veți avea ocazia să stați la taifas cu talentatul scriitor Leon-Iosif Grapini, vă veți da seama că, în perioada comunistă, cărțile, lectura lor, i-au fost – ești

tentat să zici – un fel de „suspîn spre libertate”. Atât de mult a iubit și iubește cărțile, încât, pentru el, a arunca o carte pe foc este ca și cum o mamă și-ar azvârli copilul pe fereastră de la etajul zece.

Vă invit la o lectură agreabilă, reconfortantă, și sunt convins că amintirile vă vor cutreiera multă vreme pe cărările întortocheate ale memoriei afective fără să se risipească.

Capcană pentru lumină

Iubirea, mijlocitoare între inocență și vinovăție matură

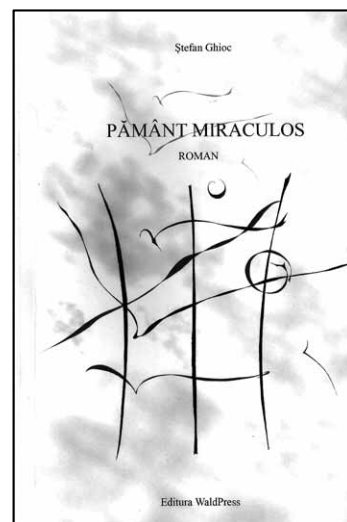
Virgil RAȚIU

Un roman de buzunar, care ascunde iubire și dragoste sincere de-o virginitate îngerească. Pe ea o cheamă Iulia, pe el, Florin. În spatele acestor copii ai iubirii nevinovate, inocentissime, ar fi bestial, cum/ ce, să se „deruleze” fond de războaie, întemnițări politice, penitenciare, lagăre, domiciliu obligatorii, zărci – cum au fost (vezi de ce, pag. 254) – răzmerițe fratricide care zdruncină stările mondiale. (Copiii din acest mini-roman nici nu aveau cum cunoaște asemenea monstruozi omenești, ei, găsiți și regăsiți, așezați pe un tărâm paradisiac.) În fond, frumusețea poveștii băsmuitoare ar înfrânge oricând netrebnicia a ceea ce astăzi înseamnă *măcelăria* Rusia-Ucraina, Ucraina-Rusia, un război cu muchii fierbinți, cu clonțuri de fier, purtate de smintii „asistați” de alți smintii ai lumii, pe care nici cei mai mari strategii de belicoșenie nu au cum le descifra. (Nici că ar dori tinerii să priceapă ceva din re poziționările cazone, „strategice” (ruse, ucrainene), fitilite de „nebeligeranți” ori de „mascați” aflați pe poziții de război!, desfășurând de fapt un *nou război rece* încălecat între Rusia – Statele Unite ale Americii – Uniunea Europeană – iarăși Rusia, „tatonând zone” de profituri proprii pe seama celei mai mari netrebnicii/ nemernicii ale bietului secol XXI..., „care va fi ori nu va mai fi”).

Micul roman de care mă ocup, *Pământ miraculos* (Ed. WaldPress, 2021), doar aparent se înfățișează fără legătură cu toate câte s-au petrecut anapoda în jurul nostru, de mai bine de un veac, cu adevărat un „secol cu terenuri” minate de disperare în comparație cu tot ceea ce se desfășoară mutilant împrejur, scrierea arătând o modalitate și cale de depășire a oricăror bariere prin simplul sentiment omenesc atât de vechi, abandonat și recuperat de sute de veacuri în de sute de ori și de ori, iubirea de femeie și bărbat, dragostea de copil

și copilă, iar de la Isus Cristos încoace, iubirea de semen, față de toți semenii, indiferent de neam, rasă, credință, smerenie sau țăfnă. Iată cum demonstrează *Pământ miraculos* că peste veac au avut loc întâmplări contrare legilor naturii, prin narațiuni exprimate cu finețe, așa cum ar fi de pildă *La Medeleni* sau frageda copilărie din *Dumbrava Minunată*. (În care carte de împărtășire a sentimentelor inimii nu întâlnești o dumbrevă, o poiană, o arie străjuită de stei și vulturi măreți, impunători vederii, poteci și „rătăcirii”?)

Iluzia descifrării sentimentelor femeiești-bărbătești, tinzând spre maturitate, creează o atmosferă de plenitudine, alături de peisaje idilice, păduri, bungete, tufișuri, stânci, toate descrise de autor cu dăruire și talent scriptic. Poienile plimbărilor celor doi iubiți, Florin și Iulia, copacii seculari, plopii bătând din frunze semănând pufuri ca de gâscă, poreclele celor mai „întâmpinați”, locuri care dau să plesnească de frumuseți. Chiar și oamenii din jur... Muntele cel păzitor a toate, cota înălțimilor amețitoare, iar mai sus de stei, peste alte stânci, în vârf, cuibul vulturului, urmărit an de an cum hrănește pui, care apoi dispar cine știe unde, peste care plaiuri. Oare pot vulturii fura sentimente omenești?... Pot fi premonitorii stărilor naturii celei cam *nebune*? Greu de precizat. Florin și Iulia, cei fără griji, mereu încrezători, ating punctul de rouă, *acordul fin*, semnând prin și din privirile lor un legământ de taină, numai al lor. Drept martori

ai jurământului lor au ascuns sub un bolovan „amulete” pe care le aveau asupra lor, un fluiet de arbitru și un cerceș de aur, și au roștit ținându-se de mână:

„Eu, Iulia, iar eu spun Florin, jur să fiu prieten până la moarte cu Florin, iar eu spun Iulia, și-mi iau martori cerul, pământul și aceste obiecte! Așa să-mi ajute Dumnezeu!” Legământ suficient de poetic pentru o viitoare pianistă și un viitor profesor de chimie.

Prima parte a romanului este un poem în proză în care personajele sunt abia bănuite, „cioplite” pe ascuns în întregul desfășurării narrative. Sunt încurajați de-o casă ocrotitoare, de plaiul, poienile, pădurea, potecile care conduc oriunde și niciunde, până la cuibul vulturului. Supravegheați fără prezență ostentativă, Iulia și Florin cresc, pe urmă Iulia își ia zborul pe clapele unui pian, de familie, pe care a „exersat” cum să devină vedetă a lumii. Pianul și natura. Pianul și Florin, copii ai unui tărâm pe care numai ei, copilăind și crescând le-au putut cunoaște. Iar Iulia a plecat. Lui Florin singurătatea, visele și iubirea cățărându-se pe el ca poveri nu ușor de purtat. În Florin maturizarea întârzie să se facă simțită. Onirism curat, liric, prevestitor de orice!

Cartea a căpatat miez de calibrul unor lirici contemporane, dar mai cu seamă a frumoșilor poeți clasici care au intuit cum din iubire se pot naște perle în rime ori simple versuri, nu cum *trompeții* „noi”, din prezent, ce din „lire” scremute suflă și respiră de parcă au înghițit șacali și șacalițe care li se împerechează în piepturi. Un șirag de inocențe și curățenii sufletești împachetează viața Iuliei și a lui Florin încă de copii. Harul autorului penelopează sentimentele sonone ale celor doi, într-un peisaj de rai. Copilăria lor se „înălță” în văzduhuri, de invidiat.

După ani și ani, Iulia cu Florin se regăsesc. Nu se știe precis ce căuta, ce aștepta Iulia. Prezența Iuliei și reîntâlnirea cu Florin reinterpretează mitologic toate ipostazele ficționale ce au avut loc de-a lungul vremii lor și a vremii noastre. Mai corect spus este că Iulia s-a întors la Florin, singuraticul silvestru, poenar și haihui. Ea pianistă, el profesor de chimie, repet. Amândoi puțin aiuriți. După ani de vise s-au îmbrățișat și căsătorit. În ciuda opoziției părinților fetei, mai ales a tatălui, și spre bucuria mătușii lui Florin, Maria, care l-a crescut. Iubire sentimentală chiar, reanimată – sub semnul: nimic nu este pierdut.

Cine știe, se petrec apoi fapte tot sub semnul frumuseții dar și rătăcirii, în azururi, derapaje în sinea lui Florin, ca bărbat (om a cărui natură este duală, ca „eșec” erotic), și un ciudat absenteism, din partea ei, a Iuliei, ca femeie (comportament cu semnificații nu ușor de decriptat). „Petrecerile” de natura aceasta sunt cu acuratețe de artist ținute în frâu de narator. Știe Ștefan Ghioc să epicizeze de felul în care să stârnească curiozitatea celui care citește. Poate să afirme fitecine că astfel de povești romantice s-au mai scris, s-au tot scris. Da. Însă nu în acest mod, cu aceste caracteristici! Autorul ascunde abil pe toate paginile un *ce* numai al său, secretul povestirii fiind divulgat la finalul narațiunii, și romantice, și realiste, în *Încheiere*, sub semnătură proprie: „PĂMÂNT MIRACULOS a fost finalizat în 1982, dar nu era nici timpul și nici locul de a fi publicat. Nu vorbește decât despre sufletul omului, iar în acea perioadă se cerea cu totul altceva...”

Încheind, ar mai fi de precizat că volumul e însoțit de un „Prolog” semnat de Crin-Triandafil Theodorescu (Năsăud, toamna lui 2021) și o „Scurtă prezentare” semnată de prof. Romulus Berceni.

Gh. Glodeanu – incursiuni în imaginarul ezoteric, un domeniu propriu de investigație, cu mari răsrângeri în plan teoretic și analitic

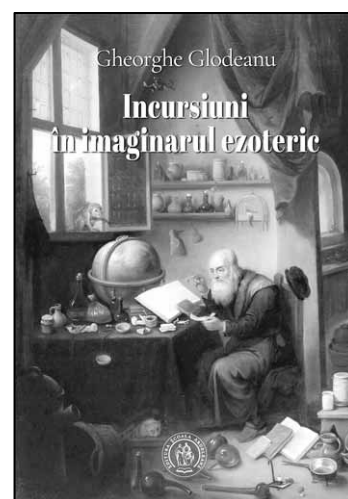

Mircea POPA

De la un volum la altul, Gh. Glodeanu ne surprinde prin varietatea și seriozitatea subiectelor abordate, luminând de fiecare dată aspecte noi și prea puțin cercetate de restul criticii literare. După ce a dat de curând un volum masiv despre imaginarul francez, acum el revine în actualitate cu *Incursiuni în imaginarul ezoteric* (Școala Ardeleană, 2022). Problema ezoterismului nu e, așa cum ar părea la prima privire, doar o chestiune filosofică sau de secundariat artistic. În fond, el vizează latura misterioasă, ascunsă, a lumii, acolo, unde e loc pentru imaginația scriitorilor de a îmbogăți realitatea cu aspecte ale imaginarii care să le facă mai atractive și mai misterioase. Ezoterismul este în fond o dorință de a pătrunde dincolo de realitatea palpabilă, într-o lume în care comunicarea cu lumea de dincolo e posibilă, și chiar potențată de imaginația creatorului de a propune drumuri, căi și aspecte de conexiune care devin irepresibile, de neocolit. Și un poet și un filosof de talia lui L. Blaga a fost atras de acest aspect al cunoașterii, abordând în publicistica sa teme de acest gen. În cartea noastră *Cuibul privighetorilor* (Casa Cărții, 2017) am reperat câteva din aceste preocupări, pe care el le-a avut în tinerețe, cum ar fi cele despre chasidism sau ocultism științific. Chasidismul e un fel de ezoterism oriental, definit ca „un curent de adâncire a sentimentelor, de mistică înțelegere a vieții”. L-a preocupat și fenomenul hipnotismului și al ideilor lui Mesmer, al freudismului, puterea vindecătoare a culorilor, recenzând adeseori revista „Idea europeană”, acolo unde ezoterismul a fost cultivat activ, la fel ca ideile lui Guénon sau antropozofia lui Rudolf Steiner. La acesta din urmă revine în repetate rânduri,

vizitând chiar și orașul german unde s-a născut și unde, un centru de cercetare, îi continuă să-i dezvolte ideile. O altă notă a lui Blaga privește „valorificarea științifică a unor fenomene oculte”, în care sunt implicați Crawford și Moeselli, ale căror teorii acreditează ideea că „Sunt cu mult mai multe lucruri în lumea aceasta decât visează înțelepciunea scolastică.” În altă parte, vorbește de energia cerebrală care poate produce surprize, Blaga colaborând chiar și la o revistă ezoteristă, așa cum a arătat Raveca Buleu, care, la rândul său, s-a ocupat și ea de ezoterism, dând la iveală rezultatul acestor incursiuni în volumul *Splendor singularis* (Idea europeană, 2021).

Cărțile celor doi merită a fi comparate și analizate împreună, întrucât se ocupă de același subiect și fac trimiteri la aceeași scriitori români preocupați de ezoterism, precum Hasdeu, Marcel Avramescu, Bogdan Pitești, Bucura Dumbravă. Mai mult, Constantina Raveca Buleu detectează simbolurile thanantice din ideologia drepte românești și găsește o încărcătură ocultă fenomenul Maglavit. Cartea lui Gh. Glodeanu este însă mult mai amplă și mai atent structurată, beneficiind de o bibliografie europeană mult mai bogată, pe care o discută atent, oferind mai toate detaliile lămuritoare. El are acces la cele

mai noi antologii sau investigații de ordin teoretic, oprindu-se în principal asupra opiniilor lui Olivier Santamaria, ca unul care a sintetizat metodic toate aspectele ezoterismului. Alte precizări i-au fost furnizate de antologia lui Robert Amadou și Robert Kanfers din 1975, foarte generoasă și informată, dar, spre regretul nostru, în cuprinsul căreia n-a reținut niciun român. Un alt caz de abordare principială a subiectului l-a constituit cartea profesorului timișorean Marcel Tolcea, intitulată *Ezoterism și comunicare simbolică* (2004), care a deschis noi perspective spre cercetarea fenomenului literar pe teren românesc, cu germinația bogată și cu aspecte teoretice și practice productive. Prețuind-o în mod deosebit, pentru sintetizarea modernă a problemelor ezoterismului, autorul așază cartea lui Tolcea la răscrucea discuțiilor pe care le inițiază, ca punct de plecare pentru demersul său analitic.

Cel mai important capitol al lucrării sale Gh. Glodeanu îl rezervă legăturilor lui Mircea Eliade cu ezoterismul, scriitor cu care exegetul are o veche și trainică relație, materializată în studiile pe care el le-a oferit fantasticului eliadesc, dar și unui domeniu înrudit, precum cel al literaturii fantastice în general, aspecte tratate în trei dintre lucrările sale (2014, 2020). Autorul ne vorbește astfel despre un Eliade convertit la ezoterism încă din tinerețe, interes adâncit de contactul cu literatura italiană și franceză, preocupări care se adâncesc prin lecturi permanente, ca și prin cercetarea și editarea scrierilor lui B. P. Hasdeu, când scriitorul s-a lăsat cucerit de multe din ideile Magului de la Câmpina, și când literatura lui apelează la numeroase sugestii de tip ezoteric, ca o condiție a realizării estetice. Capitolul consacrat lui Hasdeu, îi prilejuiește autorului pagini dense de reflecții și incursiuni palpitate în preocupările obsesive ale lui Hasdeu, de a devansa realitatea imediată prin autosugestii care îl situează în vecinătatea imposibilului. I-a stat la îndemână cartea Jenicăi Tabacu, fostă muzeografă la Muzeul Memorial „B. P. Hasdeu” din Câmpina, unde a petrecut ani întregi în atmosfera impregnată de viziunile lugubre hasdeene. Cartea acesteia, *Amurgul Demiurgului*, apărută în 2017, e „scotocită” cu

un aer detectivist și implicat, ajungând să ne facă cunoscute multiplele procedee hasdeene de a „fura” secretele Iuliei, prin tehnici aplicate și mereu diversificate, în cercului spiritist al savantului, unde acesta experimentează legătura cu lumea de dincolo. E urmărită în acest scop și producția publicistică a savantului (după lectura *Istoriei literare* a lui Mihai Zamfir mi-e cam greu să-i spun astfel!), care și-a făcut publice aceste idei într-o serie de articole, precum *Știința sufletului*, *Telegrafia iubirii*, *Ipnotismul în spiritism*, *Materialismul în spiritism*, *Excelsior*, spre a le da un contur autobiografic de mare amploare în cartea sa testamentară *Sic cogito. Ce e viața? Ce e moartea? Ce e omul?*, apărută în 1892. Autorul analizează extrem de bine contextul biografic care l-a dus pe Hasdeu la interpretările spiritiste, al căror început este fixat la 29 septembrie 1888, când a avut loc moartea subită a unicei sale fiice, pe care o dorea moștenitoare a preocupărilor sale enciclopediste, și care se afirmase de mică drept o talentată scriitoare. Lovitura a fost atât de puternică, încât savantul nu și-a mai putut reveni și viața sa ia o întorsătură ciudată, de căutare obstinată a căilor posibile și imposibile de a lua contact cu ea, plecând de la teoriile lui Allan Kardec, care i-au influențat întregul comportament. Semnele criptice își pun amprenta asupra gândirii sale arhitectonice, așa cum pot fi ele văzute în cele două monumente funerare clădite de savant, mausoleul de la Bellu și Castelul de la Câmpina, autorul cărții consacrand un ingenios excurs descifrării simbolurilor din încăperile construcției arhitecturale ale castelului hasdeean, stăruind asupra concepției hasdeene despre dimensiunea materială și cea spirituală a vieții omului. Preluând unele date oferite de Jenica Tabacu, autorul reconstituie întregul arsenal al arhivei spiritiste de la Câmpina, inclusiv cele referitoare la ședințele ținute de Savant cu mediumurile care îl însoțeau (între care se numărau și o serie de ciraci literari, ca Vasile Cosmovici, Th. Sperantia, Zamfir C. Arbore, Ioan P. Șerbulescu puțin credibili), analizând cu discernământ mesajele primite și conferind acestor pagini calitatea unor aventuri insolite. Câteva lămuriri suplimentare despre aceste

începuturi spiritiste au fost furnizate și de colaboratorul apropiat al marelui istoric, G. I. Ionescu-Gion, care a dat la lumină, în 1891, un articol important, sub titlul de *Un mormânt poemă*, iar mai apoi, aceste date au fost coroborate cu cele oferite de Ionel Oprișan în lucrările lui (*Romanul vieții lui B. P. Hasdeu*, *B. P. Hasdeu sau setea de absolut. Tumultul și misterul vieții*, *Opera literară a lui B. P. Hasdeu*), cercetător care a aprofundat, la rândul-i, unele din tainele misterioase ale vieții hasdeiene, mai ales când luminoasa lui minte a început să se aburească de vălul unor năluciri extramundane.

O altă serie de sugestii au fost verificate de autor prin rezultatele și opiniile lui Mircea Eliade din 1937, când acesta era preocupat să dea la iveală o ediție cât mai completă a Magului de la Câmpina, și când, în prefața lămuritoare, a ridicat unele chestiuni de interes notoriu. Pentru Gh. Glodeanu e limpede că întâlnirea lui Eliade cu opera hasdeeană a marcat profund spiritul vizionar al scriitorului Mircea Eliade, ca punct de plecare pentru noi întrebări și soluții literare, îmbogățite ulterior de arsenalul mitologic al credințelor religioase orientale, act determinant în cultura română, întrucât n-a mai fost făcut de niciun român până la acea dată. Extrem de concis și dispunând de o viziune de sus asupra întregului material examinat, cu o curiozitate mereu reînnoită, Gh. Glodeanu dă dovadă de o mare răbdare în cercetarea inventarului de elemente ezoterice, prin care imaginarul scriitorilor noștri a contribuit la aportul internațional al temei, ținând dreptă cumpăna aprecierilor, fără a fi zgârcit în epitete și în evaluări, ceea ce face bine arhitectonicii întregului, construcție pe care noi o urmărim fascinați, cu fiecare piatră și cu fiecare ornament-surpriză pe care le ni le dezvăluie. Experiența bogată dovedită de autor în fiecare chestiune a dificilei sale întreprinderi ne dă o imagine cât se poate de convingătoare asupra metodei de lucru a autorului, care nu lasă nelămurită nici o pistă a ezoterismului literar, pe plan mondial și național, apelând la o hermeneutică atractivă, înaintările și revenirile sale, rostuite în cercuri concentrice și cu multă abilitate, beneficiază de o bună pigmentare

teoretică și analitică și printr-o dozare a elementelor de contrast și culoare, care conduce lectura spre punctele noi și fierbinți ale enigmelor eliadești sau hasdeene, în așa fel încât tensiunea ideilor să rămână mereu crescută. Corelația realului cu elementele surprizei imaginarului este făcută sistematic, printr-o explicație atentă, avizată și onestă, așa cum constatăm din completările pe care Mircea Eliade le face despre B. P. Hadeu, în subcapitole ca *Epistolarul B. P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*, *Hasdeu și setea de absolut*, ce trebuie raportate la paginile din incipit, unde sunt plasate considerațiile teoretice la care va apela pe parcurs. Capitolele care ne dezvăluie secretele *Arhivei spiritiste a lui B .P. Hasdeu* sau *Hasdeu și știința sufletului*, sunt adevărate contribuții proprii de ample dimensiuni, care oferă o dimensiune nouă, puțin cunoscută, a Magului de la Câmpina, echivalând cu o micromonografie.

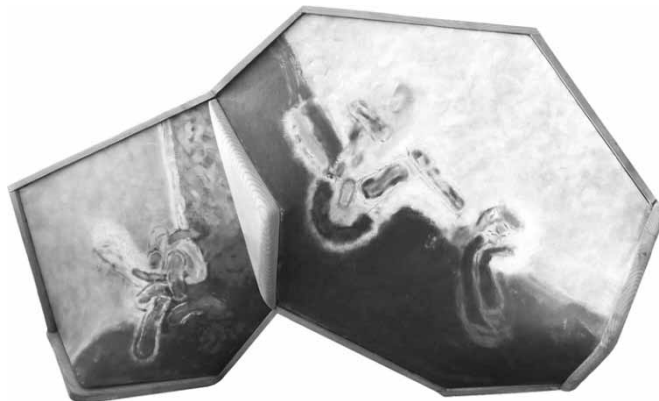
Gh. Glodeanu face un adevărat tur de forță în stabilirea preocupărilor românilor referitoare la ezoterism, aducând elemente noi la cele cunoscute până acum, și conturând o anume deltă de preocupări românești, prezente în scrierile lui G. Călinescu, Bucura Dumbravă, Ieronim Șerbu, Marcel Mihail Avramescu, Vasile Lovinescu, Mihail Sadoveanu, Adrian Maniu, Gellu Naum, dintre interbelici, și Radu Cernătescu, Cornel Ungureanu, Constantina Raveca Buleu, dintre contemporani, insistând asupra contribuției fiecăruia la consolidarea fenomenului ezoterist, a miraculosului imagistic care transcende realul, prin simboluri și metafore care au adâncit sensurile simbolice ale textului, punând în pagină mereu alte și alte aspecte ale fenomenului. De fiecare dată el are grijă să fie cât mai explicit, apelând la rezumate extinse din scrierile acestora, nu întotdeauna fixate după opinia noastră pe un calapod ezoterist, ci, mai degrabă cu aspecte colaterale, care nu vizează esența fenomenului discutat, ci mai degrabă false piste și identificări (Cornel Ungureanu), născute din dorința de a atrage atenția cititorului din punct de vedere comercial, întrucât ele nu sunt în cazul amintit întotdeauna justificate. În aceeași categorie intră și unele aspecte tratate de Radu

Cernătescu, văzute mai degrabă din exterior, ca simple tangente nesemnificative (Radu Cernătescu). Ca atare, ar fi trebuit poate, în cazurile amintite, decelate mai apăsător aspectele de ezoterism de cele aparținând fantasticului, mai ales că autorul a dat dovezi de investigație superspecializată în scrierile anterioare. Acest important arsenal e pus în funcțiune și aici prin bogatele trimiteri ale autorului la mari scriitori universali, a căror operă se pretează unor astfel de investigații, din rândurile cărora nu lipsesc nume prestigioase, ca Dante, Swedenborg, Borges, Balzac, Yeats, J. K. Huysmans, August Strindberg, Jacques Cazotte, Gustav Meyrink, Franz Bardon, ale căror „mistere” ni le descifrează cu reală pasiune. Pentru o înțelegere cât mai exactă a lucrurilor apelează și la dosarul doctorului Honigberger, receptat prin intermediul lui Mircea Handoca, sau la modul în care gândirea lui Guénon a influențat interesul pentru ezoterism în România (Sorin Nemeti).

Desigur că autorul nu pierde din vedere scopul principal al acestui excurs și anume ce a beneficiat literatura de pe urma contactului scriitorilor amintiți cu sugestiile ezoterice. În acest sens, el aduce în discuție operele de succes ale lui Mircea Eliade, în scrierile căruia tentația irecognoscibilității miracolului, eschatologia și soteriologia se îmbină cu o tehnică a mântuirii de esență proprie, cărora le adaugă știința camuflării sacrului în profan și relevarea funcției rituale a spectacolului, prin care s-a făcut cunoscut pe plan mondial. Scrieri ca *Șarpele*, *Nouăsprezece trandafiri*, *În curtea la Dionis*, *Isabel și apele diavolului* până la *Noaptea de sânziene*, îl așază alături de Borges, sporind puterea de fascinație a intrigei, prin

anumite elemente luate din istoria religiilor, prin care literatura sa s-a impus pe plan mondial. Toate aceste popasuri cu caracter inovator capătă sub pana lui Gh. Glodeanu semnificațiile dorite. Un alt capitol meritos este cel consacrat lui Vasile Lovinescu, scriitor și simbolist, mai mult citat, dar mai puțin investigat, domeniu în care autorul identifică anumite tematici și constante, care îl apropie de cadrul european contemporan, în timp ce investigația referitoare la Marcel Avramescu, are, prin bogăția informațiilor și punerea în pagină, un caracter magistral, de operă critică și portretistică de mare acuratețe. Toate aceste contribuții vin să deschidă noi perspective asupra modului în care ezoterismul a fost folosit de inteligența unor scriitori spre a conferi acestuia noi valențe ale modernității, ignorate până atunci.

Cartea lui Gh. Glodeanu este o carte specială ca mai toate scrierile sale. Îndreptându-se în ultimul timp tot mai multe spre subiecte spectaculoase și mai puțin tratate, el are meritul că și-a creat deja un domeniu propriu de investigație, cu mari răsfângeri în plan teoretic și analitic. Neîndoios, el poate fi socotit un etalon al scrisului serios și temeinic, care contrazice simpla incursiune a cronicii de întâmpinare la care se reduce cea mai mare parte a colegilor noștri hiperelogiați din capitală, obligând oarecum elitismul exagerat al acestora să recunoască provinciei creatoare meritele de seriozitate, noutate, pasiune și dăruire pentru scris, pe care școala clujeană îndeosebi, cu ramificațiile ei multiple, le-a afirmat cu eleganță și decență în tot mai multe cazuri.

Orizonturi

Cartea misterului și tainelor în desfășurare dialectică. Misterul etern dumnezeiesc

Virgil RAȚIU

Departe de a fi vorba despre o carte de esoterie, cum își pot imagina unii glosând în numele titlului cărții și a vieții omenești pământene imprevizibile, existența este neconținut încărcată de „neînțeleșuri pline de înțeleș”.

Autorul, Ioan L. Danciu, mărturisește că volumul *Prolegomene la o metafizică a mântuirii* (Editura Grinat, Cluj-Napoca, 2022, 718 de pag.+ anexe 128 pag.), s-a „construit” aproape singur, pe măsură ce a înaintat în cercetarea credinței creștine și ale studiilor ample de filosofia spiritului. *Lucrarea s-a înfăptuit singură, șoptită*. Nu este o exegeză teologică de teorie și practică, nici carte de teorie în exclusivitate, este un studio aplicat de filosofie și filosofare dialectică asupra credinței creștine (nesubsumată vreunei doctrine!), asupra Misterului Etern al Vieții. Prin urmare, lucrarea urmărește dezvăluirea adevărului existenței pământești și universale a Omului în relația cu Dumnezeu, cu Isus Cristos, prin metode de cercetare implicite filosofiilor grecești și europene moderne.

La baza întregii arhitecturi a acestui volum stau mai multe scrieri de filosofie, dar principale sunt lucrări de G. W. F. Hegel: *Prelegeri de filozofie a religiei* (Ed. Academiei R.S.R., 1969 – traducere de D.D. Roșca), *Spiritul creștinismului și destinul său* (Ed. Paideia, București, 2002), *Studii filozofice* (Ed. Academiei R.S.R., 1967). Desigur, eșafodajul principal al desfășurării metodice analitice îl formează scrierile Vechiului Testament și Noului Testament, numeroase scrieri biblice, istorice, religioase, care preced actualele *prolegomene*, conduse de autor energic în structura complexă a volumului și de descifrare a „fenomenelor” străbătute de umanitate.

Nicio cercetare științifică, filosofică, istorică, teologică nu poate fi făcută fără

metodă. Metoda este începutul oricărui demers sistemic. Cercetarea trebuie să aibă bine definit obiectul pe care îl urmărește și scopul care să susțină și să justifice cercetarea. Întâii filosofi preocupați sistemic de metodă în procesul cunoașterii au fost Aristotel (384-322 î.Ch.), urmând, la mare distanță, Descartes (1505-1650), Immanuel Kant (1724-1804), G. W. F. Hegel care a dezvoltat pentru metodă un adevărat cult în studiul filosofiei, istoriei științelor, sociologiei, prin sistematizarea micro și macro cosmosului. Omul de la bun început a căutat să depășească aceste proximități, deplăsând *realul* dincolo de granițele lui. Autorul Ioan L. Danciu, în baza criteriului istoric și

cel dogmatic, plecând de la ideea că religia creștină este puternic ancorată în istorie și de la constatarea că în centrul acestei religii se află Isus Cristos, Domnul și Mântuitorul nostru, consideră că îmbinarea organică a celor două aspect constituie osatura lucrării sale. Pentru realizarea întregului său demers, autorul apelează la o largă galerie de personalități, gânditori preocupați de istorie, filosofie, de studiul fenomenelor sociale, economice, culturale, religioase etc., de domenii conexe filosofiei și științelor, în dezvoltarea cunoașterii (v. pag. 13), impuse în secolele XIX și XX.

Cel care a introdus cu adevărat o metodă în studiul religiei creștine a fost G. W. F. Hegel, prin operele de „tinerețe” și de mai

târziu, citate mai sus. Hegel face o analiză a „religiilor naturale”, religii anterioare iudaismului, apoi se apleacă asupra iudaismului constatând că în iudaism se trece de la „Dumnezeul tuturor oamenilor”, la Dumnezeu „poporului ales”. Această „confiscare” a universalității lui Dumnezeu nu se mai împacă cu „binele general”, care este Dumnezeu. „Cele cinci cărți ale lui Moise – analizează Hegel – ...compun acea profecie al cărui conținut general n-a devenit adevăr pentru poporul israelit. Dumnezeu este numai Dumnezeul acestui popor, și nu al oamenilor, iar acest popor este poporul lui Dumnezeu”.

Prin evenimentul Isus – notează autorul – evreii înțeleg să întoarcă spatele lui Dumnezeu și rup „Legământul” cu El. Pe evrei nu i-a interesat „părerea” lui Dumnezeu, redată cu atâta acuratețe de majoritatea profeților. Cei mai mulți dintre ei (profeți) au plătit cu viața îndrăzneala de a fi spus adevărul. Isus se înscrie tocmai în această tradiție funestă. Evreii înțeleg prin atitudinea lor că refuză să recunoască noul Legământ făcut de Dumnezeu cu întreaga umanitate prin intermediul lui Isus. De acum înainte, „poporul ales” devine/ va fi poporul lui Isus Cristos. Astfel, evreii și iudaismul rabinico-sinagogal rămân prizonierii lui Moise.

„Trebuie să fie revelată omului unitatea existentă *în sine* a naturii divine și umane în chip obiectiv – aceasta s-a realizat prin *devenirea lui Dumnezeu ca om*. (...) Omul nu se raportează la Dumnezeu ca la ceva exterior, ci e, potrivit libertății sale, subiect în Dumnezeu; dar acest lucru este posibil numai întrucât această subiectivitate a naturii umane este în Dumnezeu însuși și întrucât unitatea existentă *în sine* a naturii divine și umane este *pentru el*, întrucât Dumnezeu apare ca om” (G. W. F. Hegel, în *Prelegeri de filosofie a religiei*). Plecând de aici, autorul concludă: Hegel se oprește asupra relației care există între cele două ipostaze sub care ne apare Isus: ca Om și ca Dumnezeu. Această determinare este fundamentală în creștinism și unică în religie. Nimeni nu a vorbit atât de profund până la Hegel despre creștinism și relația specială dintre Om și Dumnezeu, prin Isus Cristos. Expresia cea mai clară a unității în diversitatea

ei este *credința creștinilor*, a tuturor – nu numai Isus – *din Dumnezeu și în Dumnezeu*. Punctul culminant al vieții lui Cristos este moartea!... Moartea lui Isus are o simbolistică aparte. Victoria lui Cristos asupra morții este, în dialectica acestui proces, *negarea negației* sau cum o numește Hegel „moartea morții”, care este de fapt o înviere și nu una oarecare – ca cea a lui Lazăr – ci una în care este cuprinsă întreaga umanitate, astfel renăscută prin El. Dacă Cristos n-ar fi înviat, întreg creștinismul s-ar fi prăbușit. Autorul precizează, după Hegel: Nu moartea este esențială la Cristos, ci învierea! Aici omenescul devine dumnezeiesc, omul muritor, prin natura sa, își depășește condiția prin credința în El.

„În moartea lui Cristos a fost omorâtă finitatea omului pentru adevărata conștiință a spiritului. Această moartea a naturalului are în chipul acesta semnificație universală, finitul, răul în general, este nimicit. Lumea a fost astfel mântuită, prin această moarte i s-a luat lumii răul ei *în sine*” (G. W. F. Hegel, *idem*). Este recunoscută de Hegel existența *kenozei*, caracterul tainic al lui Cristos, evident prin tot ceea ce a făcut și a adus el în lume. Misterul persistă, el există și e mereu prezent în „lucrarea” lui Isus. Se vorbește astfel despre o *perspectivă istorică*, care are în vedere *timpul real* și despre o *perspectivă esoterică*, care are în vedere *timpul mistic*. Din această perspectivă se poate vorbi de *Biserica văzută* (exterioară) și *Biserica nevăzută* (interioară), înțeleasă ca locaș al Spiritului Sfânt și al celor care au primit Harul prin intermediul lui Isus Cristos. Hegel observă că *Biserica văzută* este rezultatul mâinilor și minții oamenilor, în timp ce *Biserica nevăzută* este rezultatul Voii lui Dumnezeu coborât în lumea oamenilor prin Isus Cristos.

Ioan L. Danciu arată că Hegel face mereu vorbire despre „Împărăția” lui Dumnezeu, care nu poate fi gândită în afara *Bisericii nevăzute*, tocmai pentru că este o expresie a *tainei*, a misterului. *Biserica văzută* este doar o expresie exterioară a spiritualității omului; ea nu îl reprezintă direct pe Dumnezeu; ea este doar proiecția lui Dumnezeu în lumea și conștiința oamenilor. Există o discordanță între Biserica

„văzută” și cea „nevăzută”. Adevărata Biserică a lui Cristos este *Biserica nevăzută*.

În lumea oamenilor, Cristos este împărțit și revendicat în moduri atât de diferite de Biserici, culte și secte, uneori profund antagonice, *de structuri care vor să-L „confiște” pe Cristos în interesul lor propriu, încalcând tocmai esența mesajului creștin care propovăduiește universalitatea, comuniunea în locul particularității și exclusivismului de tip iudaic* (pag. 21). Drumul cunoașterii lui Dumnezeu este unul selectiv, iar singurul criteriu care operează în această zonă specială este *Credința* (pag. 22). Raportarea obligatorie a Omului la Isus Cristos devine fundamentală creștinismului și totodată hotarul care desparte definitiv și iremediabil creștinismul de iudaism. Iudaismul rabinico-sinagoga atacă creștinismul prin toate metodele posibile, pentru a șubrezi credința și a pune la îndoială autoritatea și autenticitatea Cuvântului lui Dumnezeu, adus nouă de Isus Cristos. O distincție importantă între aceste „hotare” este reprezentată și de Hegel (pag. 24-25). Eforturi mari către această „ruptură” între creștinism și iudaism a făcut în secolul precedent (sec. XX) de către materialismul dialectic și istoric prin explicația „științifică” despre lume și viață a marxism-leninismului, dar nu s-a reușit decât organizarea unei societăți bazate pe „lupta de clasă”, pe crimă și violență îndreptate tocmai împotriva Omului. În timp ce iudaismul se mărginește a-l înțelege pe Dumnezeu ca pe ceva secret și exterior Omului, creștinismul pune bazele unei relații cu Dumnezeu deschise, lucrative, funcționale, relație care se „obiectivază” – spune Hegel – prin Isus, prin Fiul, adică prin Dumnezeu întrupat (pag. 25).

Capitolul I (*Propedeutică și metodă în abordarea creștinismului*) al acestui complet și masiv studiu aplicat creștinismului și iudaismului se încheie concluziv: Dumnezeu nu e iudeu, creștin sau musulman. El doar *Este* sau nu. Doar Isus ne spune ceva despre adevărata identitate a lui Dumnezeu. Restul sunt numai alternative reziduale ale conștiinței noastre despre El. Creștinismul își are fundamentul în Isus Cristos, înțeles ca Fiu și tocmai asta îi conferă o legitimitate deplină. Iudaismul și islamul nu sunt decât alternative

umane la identitatea lui Dumnezeu. Ele sunt expresii ale conștiinței noastre referitoare la El; o proiecție subiectivă. În timp ce creștinismul este forma conștiinței obiective privitoare la identitatea lui Dumnezeu înțeleasă prin existența și prezența lui Isus Cristos.

Capitolul al II-lea (Partea I – **Mic îndreptar creștin**) este intitulat *Principii, norme, valori de viață și gândire creștină*. Acesta cuprinde o suită paremiologică de texte capitale din și despre viață, spiritualitate, societate și gândirea superioară umană.

Partea a II-a – **Mântuirea și capcanele ei**, a volumului semnat de Ioan L. Danciu, este mult mai amplă, structurată istoricește și documentar, însumând următoarele capitole, din ale căror titluri se pot „citi” înțelesurile și „miezul” subiectelor abordate: I – *Despre mântuire*, II – *Despre puterea ispitei și căderea în păcat*, III – *Despre puterea atotcuprinzătoare a Harului*, IV – *Despre Sfințenie*, V – *Despre Dragostea și Adevărul lui Dumnezeu*, VI – *Despre autoritatea Cuvântului lui Dumnezeu, la Ioan și schimbarea paradigmei biblice*, VII – *Despre puterea Faptelor apostolilor*, VIII – *Epistolele și importanța lor*: 1. *Epistola către romani*, 2. *Epistola către evrei*.

Partea a III-a – **Martiri și Părinți ai Bisericii**, cu sumarele capitolelor adecvate enunțului din titlu acestei părți: I – *Despre martiraj și semnificațiile lui* (Isus: „Căci bunătate voiesc, nu jertfe, și cunoștință de Dumnezeu mai mult decât arderi-de-tot!”); II – *Ignațiu de Antiohia* (m. în anul 110); III – *Iustin din Roma* (100-165); IV – *Policarp din Smirna* (m. 177); V – *Irineu din Lyon* (140-202); VI – *Tertulian* (160-240); VII – *Ciprian din Cartagina* (m. 258); VIII – *Hipolit Romanul* (170-235); IX – *Clement din Alexandria* (150-215); X – *Origen* (183-253); XI – *Eusebiu de Cezareea* (265-340); XII – *Grigorie din Nazian* (330-389). *Vasile din Cezareea* (329-379); XIII – *Ioan Crisostomul* (346-407); XIV – *Sfântul Augustin* (354-430).

Anexele cuprind trei părți: I – Tertulian: *Adversus Iudaeus/ Împotriva iudeilor* (trad. de Ion Omilitov); II – Sfântul Augustin: *Contre les juifs/ Împotriva evreilor* (trad. de Roland Székely); III – Martin Luther: *Von den Juden*

und ihren Lügen – M.D.XLIII/ Despre evrei și minciunile lor – 1543 (trad. de Carla Schmidt).

Postfața propusă de Ioan L. Danciu vine cu precizări pentru a înțelege cheia în care trebuie citit volumul. Iată un fragment: „O istorie a luptei și jertfei creștine e bine să fie mereu vie în memoria noastră colectivă, pentru că ea se suprapune perfect cu istoria civilizației umane. Este evident că dovezile incontestabile ale suferințelor, umilințelor, persecuțiilor și martirajului [...], nu pot fi înțelese dacă sunt abordate într-un registru mai degrabă escatologic, decât ca manifestări directe și indirecte ale luptei eterne dintre Dumnezeu și dușmanul, „adversarul” Său dintotdeauna, Satan. ...Odată cu venirea lui Isus, ele sunt răspunsuri directe la victoria lui Cristos asupra păcatului și morții. Isus a răsturnat prin „lucrarea” Sa toate valorile și principiile vechii lumi, înțeleasă fie ca tradiție elenistică arhaică, fie ca tradiție iudaică”.

Mai departe, autorul conchide: „Scopul acestei lucrări este de a atrage atenția asupra naturii dialectice a relației dintre *credință* și *necredință*; *religie* și *știință*; *creștinism* și *iudaism*. Acestea trebuie înțelese ca un tot unitar care nu poate fi gândit separat pentru că spune ceva esențial despre natura noastră;

respectiv, despre relația trup-suflet, înțeleasă ca *unitate* supusă unui proces de distrugere, dizolvare și anulare de către ateismul materialist. [...] După aproape un secol de fizică cuantică (începând cu Bhor) s-a ajuns la concluzia că totuși «particula lui Dumnezeu» (bossonul lui Higgs) există și stă la temelia universului! Lumea materială are însă *logica* (înțelesul) ei, dar această «logică» există pentru noi numai în măsura în care o descoperim prin gândirea noastră, iar gândirea este expresia puterii spiritului. Ea nu există *în sine*, decât în măsura în care este rezultatul unei «creații», iar *puterea de a crea ne-a fost dată*. Orice *gândire* rămâne *formală*, din momentul în care este lipsită de *conștiința de sine*. Or, tocmai această conștiință de sine este pusă în pericol și atacată prin toate mijloacele, pentru că doar ea ne deschide drumul spre împlinire, *Libertate* și *Adevăr*. Adevărul este în Dumnezeu în măsura în care Omul crede în El. În acest caz, *credința* este *cunoaștere*, iar capătul acestei cunoașteri este Adevărul absolut: *Dumnezeu*! Această nouă formă a *conștiinței de sine* înțeleasă ca și *conștiință creștină* ne-a fost dată *de și prin* Isus Cristos. El este *Adevărul* fără de care noi nu am fi ceea ce suntem”.

Laponă

Pe vatră se rumenesc cuvintele

Viorica POP

S-ar putea așeza întreaga operă publicistică a lui Cornel Cotuțiu sub genericul „Ipostaze ale eului în preajma și pretutindena românească”, în sensul cugetării lui Mihai Eminescu: „Suntem români și punctum”. Și totuși..., itinerarul său spiritual stabilește conexiuni, interferențe de „așa DA, așa NU”; „așa și așa”; „râsu’-plânsu’”, toate ca alcătuire a ființei umane.

Primul volum din *Avem un vis neîmplinit*, conceput în prelungirea volumelor *La noi*, are tot un titlu din lirica lui Octavian Goga și tot aceeași cauză: impulsuri din pulsul conștientizării că a rămâne indiferent la ce ne înconjoară echivalează cu moartea spirituală. Ideea nu e nouă, la Cornel Cotuțiu motivația e a unei inspirații respirând din „județul Rebreanu-Coșbuc”, așa cum îi place să-și revendice apartenența, și publicistul anulează, în verva scrisului, granițe de vârstă, de teme abordate anterior, de stil, dar rămâne la aceeași viziune etică.

Din perspectivă subiectivă, lectura lasă impresia unei recitiri, dar după ideea lui G. Ibrăileanu, anume că o carte recitită nu e niciodată aceeași. Cornel Cotuțiu trece prin vămi reale sau imaginare pentru reîntoarceri în Basarabia și Bucovina transcarpată, în Maramureșul istoric ca stări ale visului de împlinire, ca mesaj de intrare în „orizontul lacrimii”, spre a o zvânta cu corolarul limbii române.

Sub titlul-metaforă *Orizontul lacrimii nezvântate*, din prima parte a volumului *Avem un vis neîmplinit*, conotațiile intră în țesătura stilului publicistic asemenea unor vertebre în haină narativ-descriptivă, în dialoguri și monologuri cu invenții lingvistice, demonstrative, nuanțate, ca de obicei, pamfletar, ironic ori sub forma unor oximorone (subcapitolele „Kakaia vî pișete”, „Dicțiofăcătura”, „Umblătoarea statuie a lui Ștefan cel Mare”). Se desprind și

mirări admirative pentru oamenii simpli, păstrători de identitate românească patriarhală, în care omul și natura trăiesc în armonie, ca în poezia lui Gheorghe Pituț, din care autorul reproduce versuri sugestive: „La noi un om e ca o casă,/ Pe deal o casă-i ca o țară/ Și țara seamănă cu-o masă/ A cerului înalt de vară”//. O nostalgie poematică străbate de la „Cântarea României”, a lui Alecu Russo, la gălețile pline cu apă ale oamenilor care își întâmpină musafirii, găleți-metafore, adâncite în fântânile revelatorii ale lui Lucian Blaga. „La noi – îmi spunea Andrei venind de peste drum cu gălețile pline – omul, înainte de a-și ridica o casă, mai întâi coboară să-și facă fântână”. Întrebările primesc răspunsuri aluzive, ca niște scântei din vorbele țăranilor lui Liviu Rebreanu (romanul *Răscoala*): „Andrei, de ce sunt atâția cucii în satul ăsta?” „Eeee, ca să cânte”. Ce replică a țăranului român din Basarabia la confuziile generale din stupizenia lozincară al unor autorități! (subcapitolul „Plastilina numită istorie”).

A contempla înseamnă în viziunea subiectivă lui Cornel Cotuțiu o simbioză de atracții senzuale și de melancolie, de patetism sau zeflemea, de ironie și autoironie din flacoane cu lacrimi și ghimpi. Imaginea unei frumuseți blonde, adolescente, îi dă senectuții bărbatului furnicături și imaginația reacționează: „Ce peisaj superb! Îți venea să întinzi mâna și să-l mângâi”. Luciditatea cenzurează însă cu aluzii la imaginarul poetic

eminescian: „...peste mâna imaginară întinsă m-am plesnit imaginar cu cealaltă mână și mi-am îndreptat privirea înspre nuci. Mde! cineva cândva număra niște ploi fără soț..., eu acum număr nucii”. (Nucii – cucii, am zice...). Compensațiile îi vin prozatorului din biblioteci sătești, urbane, din statui ale unor personalități, statornice semne de românism din stânga și din dreapta Prutului, așezate antitetic prezentului debusolat de după 1990. Stilul alert alternează cu tihna unor versete biblice, menite să întrețină mesianismul: „Cât de basarabean este românul ardelean Octavian Goga!” Am putea răspunde în subtext: „Cât de român e basarabeanul Grigore Vieru, cu tot neamul său românesc de pe malul stâng al Prutului, care încă plânge.

Pentru a nu pune granițe nici între vârste, unele pagini iau forme de compuneri școlare sub ochiul didactic al autorului, în contrabalans cu absurdități politico-administrative. Egoul pedagogic echilibrează contrarii, experiența de la catedră are scilipiri de critică nepărtinitoare (*În suferință, Ubi patria..., Douăzeci ori patru fac optzeci*). În permanența spiritului românesc, ele vin de la responsabilitatea lui Miron Costin asupra cuvântului, de la programul pașoptist al *Daciei literare*, ca să ajungă, sub auspiciile ASTREI, la Despărțământul „Mihail Kogălniceanu” Iași (*Cinci zile altfel*). În plan cultural și afectiv, publicistul așază portrete din Basarabia (scriitoarea Valeria Florea-Dascăl) și din Iași (Areta Moșu – președinta Despărțământului menționat).

Pe corolarul „Limba noastră”, ideea împlinirii visului de reîntregire trece prin întemeieri de reviste literare, cum este *sud-est*, fondată de Vadim Bacinski în zona Odesei, (în corespondență de titlu și viziune cu „Nord-Vest” din Maramureș) prin omul de cultură Ion Botoș (cel care a înființat reviste și muzee românești la nord de hotarele actuale (*În Ucraina pe românește*). Portretele lor, ale oamenilor simpli, care „nu vor să moară până nu se face Unirea”, s-au așezat în inima scriitorului ardelean simultan cu săgețile îndreptate spre obtuzități și cinism din viața

politico-administrativă a Basarabiei și a Bucovinei. Dialoguri spontane scot la iveală adevăruri dureroase pentru românii din afara granițelor, atitudini voit șovine ale autorităților (casa din Cristinești a savantului B. P. Hasdeu e lăsată în paragină). Cu toate acestea, trăirile românești păstrează gustul perelor din livada părintească și lumina vibrândă a cupolelor din cetățile de la Hotin și Camenița. Stările sufletești ale oamenilor se așază gânditor pe pagini în semne: semnul mirării, semnul întrebării, pentru căutări și limpeziri de incertitudini, punctele de suspensie ca meditații, reflecții.

Scoasă de sub „mustăți imperiale” austriece și din fala țăfnoasă a bolșevismului, iluzia eternității dictatoriale e prinsă în piuneze ironice: „Ce au construit aici austriecii (e vorba de Cernăuți), e de mirare admirativă (clădiri și străzi vieneze), dar desigur că au făcut-o nu de dragul băștinașilor și nu pentru un timp trecător, ci pentru trănicia lor pe aceste meleaguri. Numai că, iată, eternitatea lor a durat... două secole, până în 1918, când cu destrămarea imperiului dualist al concubinajului dintre epuizata Viena și fudula Budapesta” (pagina 141).

Are Cornel Cotuțiu o intuiție aparte de a prefăce realitatea de la fața locului în iriși imaginari, coborând în istorie pe „reazim al naționalității (Timotei Cipariu) spre oglindirea adâncului, ca să poată urca printre bolovani pe Coloana Infinitului în vibrații de poezie eminesciană și de vioară de la Scripcă, toate pentru VIRTUS ROMANA REDIVIVA. Rămân într-un con de umbră atitudini părtinitoare (preferința pentru anumiți politicieni de azi), abateri de la limbajul-standard, un oarecare radicalism de atitudine, dacă nu cumva autorul le include în câmpul semantic de „licență literară”.

Entuziasmul comunicării pe vatra limbii române are ca finalitate o legătură intrinsecă a identității individuale cu identitatea colectivă numită ROMÂNISM și astfel adâncirea în lăuntric, pentru înălțare creștină, ar putea însemna acel „Suntem români și punctum” în „orizontul lacrimii nezvântate”.

Pe drumul crucii lui Hristos...

Marcela MARDARE

Am împrumutat pentru câteva zile cartea scriitorului Cornel Cotuțiu. *Avem un vis neîmplinit* (vol.1), apărută la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022.

Cine este autorul?

Cornel Cotuțiu este membru al Uniunii Scriitorilor din România, prozator și publicist, născut în Beclean, Bistrița-Năsăud, absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Debutează publicistic în revista „Tribuna” (1964), iar editorial cu volumul de nuvele *În căutarea altui final* (1978). Semnează până în prezent peste 40 de cărți: volume de proză (*Opt zile pentru totdeauna, Șarpele albastru, Ce rămâne, Spate în spate* etc.) și de publicistică (*Taifas în purgatoriu, Am fost pe lumea cealaltă, Cărbușii de sub pernă, Securea cu rotile* etc.).

La creația scriitorului s-au referit: Laurențiu Ulici, Val Condurache, Cornel Moraru, D. R. Popescu, N. Steinhardt, Anton Cosma, Alexandru Țion, Aurel Sasu, Adrian Dinu Rachieru, Iulian Baicus ș.a.

Am selectat doar câteva din numeroasele opinii critice cu referire la creația dlui Corneliu Cotuțiu:

„Norocul lui Cornel Cotuțiu stă în darul său de observator, în susținuta atenție cerută de urmărirea nuanțelor psihologice de extremă finețe,...” (N. Steinhardt);

„Meritul lui Cotuțiu vine și din strădania sa de a deosebi adevărul vieții de falsitatea care de atâtea ori creează confuzii...” (D. R. Popescu);

„...un spirit rafinat..., un interesant prozator (Adrian Dinu Rachieru);

„Despre Cornel Cotuțiu (relata Mariana Stratulat în 2016) se spune că este genul de scriitor care jonglează fără a scăpa din mână literele între tradiționalism și modernism

într-un atelier de creație pe a căror rafturi se află numele marilor scriitori ale tuturor timpurilor.”

Pe parcursul anilor a adunat în palmaresul său numeroase recunoștințe și premii: Premiul Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Tg. Mureș, 1995, pentru publicistică; Marele premiu la Concursul Național de proză și critică „Liviu Rebreanu”, Bistrița, 2002; Ordinul „Meritul Cultural în grad de Cavaler”, București, 2004 etc., etc.

La una din manifestările culturale la care a participat, Corneliu Cotuțiu s-a referit la românii lăsați „în suspensie”: „Când mă gândesc la ei, când mă aflu printre ei, mi-e nesuferit să accept sintagme de genul: „românii de peste graniță”, „de peste hotare”, „de la fruntariile țării” ș.a.m.d. O ședere de câteva zile în Banatul Sârbesc mi-a întărit convingerea, mi-a confirmat îndreptățirea unei stări de suflet și spirit, când este vorba despre ei, cei „de peste...”. La Uzdin, Petrovasăla, printre românii din Zrenjanin, Novi Sad, la Coștei... m-am simțit ca „la noi”. O arbitrară linie statală, circumstanțial – tipografică, nu-mi dădea deloc impresia că mă aflu „în străinătate”, „la alții”. Trebuie să vă mărturisesc că am trăit o mai consistentă înțelegere a stării de „a fi acasă”, pentru ei, cei pe care i-am cunoscut în Basarabia, Gyula (Ungaria), Banatul Sârbesc, Cernăuți și cei de la Nord de Tisa. Cu toții ne exprimăm sentimentul apartenenței la „patria-mamă”.

Precum mărturisește autorul în *Avem un vis neîmplinit* (vol. 1): „Antologia de față cuprinde texte datorate (în bună măsură) călătoriilor organizate de Despărțământul ASTRA M. Kogălniceanu Iași... Trasee prin Basarabia și Nordul Bucovinei, deci de la Odesa la Cernăuți”.

Între copertele acestui volum au încăput multe amintiri, emoții și trăiri sufletești, sentimente profunde pe care le poate avea doar un om sensibil, cu mare dragoste de Țară și de Neam.

M-a impresionat faptul că dl Cotuțiu se identifică cu noi, „cei de peste...”, cu problemele noastre, iar suferința și durerea

noastră, cea de a fi înafara Țării, este și a lui. Atunci când vorbește despre „românii de pretutindeni”, își dezvăluie natura interioară, starea-i de spirit concentrată, emoțiile, meditațiile, viziunea asupra lumii întregi și a chintesenței omului ca om, atitudinea practică și

activă, poziția-i civică, trăirile ce-i animă sufletul și spiritul, afectivitatea pentru ceea ce formează „esența de neam”.

În acest secol tensionat și agitat, care ne dispersează, ne îndepărtează, ne înstrăinează nu numai unul de altul, ci și de propria noastră ființă, scriitorul și omul Cornel Cotuțiu știe a ne descoperi, a ne aprecia și a ne apropia. În itinerarele sale prin lume a cunoscut mulți români care trăiesc și se împlinesc în sfera trăirilor lor spirituale.

În cartea sa *Avem un vis neîmplinit*, autorul se referă la unele personalități din Republica Moldova: scriitorii Grigore Vieru și Nicolae Dabija, apreciindu-i ca oameni ai cuvântului și faptei. Mai multe pagini îi sunt dedicate Valeriei Florea-Dascăl, pe care a cunoscut-o inițial de pe paginile revistei *Literatura și arta*, din rubrica săptămânală *Jurnal vienez*. Din discuțiile cu academicianul, poetul și publicistul Nicolae Dabija, redactorul-șef al prestigioasei reviste, care s-au referit și la Valeria Florea-Dascăl, acesta a mărturisit: „Schیțele ei (ale V. Florea-Dascăl – n.n.) sunt izvorâte din dragoste. Din dragoste de oameni. Din dragoste de baștină. Din dragoste de dragoste. Unele seamănă cu niște icoane pe sticlă. Altele cu niște stropi de vin

mănăstiresc. Mai altele cu niște ghiveci de flori vindecătoare. Sau cu un strigăt...”.

Am participat la mai multe lansări de carte ale Valeriei Florea-Dascăl (toate apărute la editura „Pontos”). La multe din ele era invitat ca oaspete drag Nicolae Dabija care, de fiecare dată vorbea concret despre cartea care se lansa, apreciind harul prozatoarei, individualizând-o ca scriitoare, menționând dăruirea și felul ei de a surprinde și a descrie lumea în care trăiesc personajele sale, or, majoritatea acestora nu sunt plăsmuite de imaginația sa, ci sunt luate direct din realitatea de ieri și de azi, Valeria știind să pună accentele potrivite, specifice unei sau altei etape istorice prin care trece societatea noastră... Cărțile scriitoarei și jurnalistei V. Florea-Dascăl pot fi caracterizate succint prin fraza ce-i aparține academicianului român, istoricului, criticului literar, documentaristului și memorialistului Nicolae Iorga: „...amintirea totdeauna vie a trecutului și conștiința datoriei împlinite”.

Amintirile V. Florea-Dascăl, risipite în toate cărțile sale, vorbesc despre oamenii care au trecut prin viața ei și sunt, de fapt, istoria noastră vie...

Constat cu tristețe că scrierile Valeriei Florea-Dascăl nu sunt apreciate la justa valoare, ca și ale altora... Astfel, în tagma scriitorilor din Republica Moldova (de fapt ca și în alte domenii!) sunt doar un grupuleț de condeieri care se consideră „buricul pământului” și ei sunt „mușuroiul” care adună (pe drept sau nedrept) toate premiile existente în republicuța noastră, de te crucești uneori de „capodoperele” apreciate și promovate insistent, dar lipsite de har și departe de a fi considerate „valori spirituale ale neamului”.

De aceea m-am bucurat nespus de mult când am descoperit în cartea *Avem un vis neîmplinit* (vol.1), că autorul ei a dedicat pagini întregi creației Valeriei Florea-Dascăl, însoțite și de imagini ale scriitoarei, apreciind truda, potențialul și omul care este Valeria Florea-Dascăl. Da, „...piatra pe care n-au băgat-o în seamă ziditorii...” a observat-o Cornel Cotuțiu care a descoperit-o pe V. Florea-Dascăl ca prozatoare în Potcoava de ciocolată, inclusă în antologia *Anotimpul cailor*, Editura Clubul

Saeculum, Beclean, 2006. Din acel an, cei doi scriitori au început a-și citi reciproc cărțile.

Vorbind despre *Caznele* – cea de-a unsprezecea carte semnată de Valeria Florea-Dascăl (monografie documentar-publicistică în baza materialelor din dosarele desecretizate ale victimelor regimului comunist și a mărturiilor persoanelor supuse represaliilor, scriitorul Cornel Cotuțiu notează: „Impresionează... prin bogăția fotografiilor reproduse și a documentelor olografe sau tipizate, ale celor rămași la baștină și ale celor aruncați în așa-zisele lagăre de corecție prin muncă” („lagăre de exterminare”), adăugând: „Cunosc și celelalte 10 volume (ale V. Florea-Dascăl – n.n.): ele sunt fie de ficțiune prozastică, fie opuri de proză, marcate de autobiografia autoarei sau rezultate din valorificarea documentelor de arhivă (organizate de așa natură, încât curg pe o albie epică...”

Trecând în revistă cărțile Valeriei Florea-Dascăl, dl Cotuțiu a alcătuit portretul metaforic al scriitoarei din titluri ale cărților sale, publicate în anii 2003-2020: „Trăind uneori un „desert amar”, îi „arde gheața de pe gură”. Dar speră să aibă parte de „iertarea în straie de ploaie”. Simțind „ursitul rătăcind pe orbită” și

urmărită de „ecoul dragostei dintâi!”, este convinsă că „morții nu au nevoie de reabilitare” și lasă prin „autoizolare, pentru urmași” o exclamație patetică: „Spune-mi, viață, că mă iubești!”

Fiecare scriitor trăiește viața personajelor sale, ducând povara crucii lor ca pe a sa. Fiecare amintire a Valeriei Florea-Dascăl, mărturisită într-o carte sau alta, are o anumită semnificație și înseamnă un vis, un dor, o durere, o amintire mereu vie în sufletul său. Aceste amintiri, dar și oameni asemeni dlui C. Cotuțiu, îi întăresc rădăcinile și-i dau vigoare copacului ce o reprezintă și prozatoarea, atunci când îi este greu, se reazemă de tulpina acestui Copac al Neamului ce o sprijină, o susține, apărând-o de vânturile năprasnice, pornite din adâncurile unor oameni fără suflet”.

Dar, precum menționa autoarea în una din cărțile sale, „...suferința nu se strigă!”, dar nici nu se tace, căci Valeria o încredințează cărților sale care vorbesc pentru ea.

Îi dorim Valeriei Florea-Dascăl să-și continue cu încredere calea pe care a pornit și-i amintim o frază rostită de personajul liric în volumul „Din autoizolare, pentru urmași”: „Rămâi ce ești, nimic mai mult!..”

Corpus mundi – Ecou

Din corespondența primită de Nae Antonescu

Ioan L. ȘIMON

Profesorul Nae Antonescu de la școala din Terebești, județul Satu Mare, a avut intense preocupări legate de istoria presei și a literaturii, publicând studii apreciate în numeroase reviste literare, precum: *Steaua*, *Tribuna*, *Convorbiri literare*, *Viața românească*, *Limbă și literatură*, *Vatra*, *Revista de istorie și teorie literară*, atrăgând

astfel interesul unor oameni importanți ai literelor românești, care i-au trimis scrisori, întreținând astfel o corespondență fructuoasă, despre care vom vorbi în cele ce urmează.

Printre aceștia se numără și tânărul cercetător dr. Călin Emilian Cira, un eminent intelectual

consacrat în munca de cercetare publicistică, cel care a realizat acest volum îngrijit cu profesionalism, ca o „ediție critică epistolară”, după cum afirmă prof. univ. dr. Doru Radosav în *Prefața* volumului.

Sub titlul generic de **NAE ANTONESCU. Corespondență primită (1960-1969)**, ediție, transcriere, precizări asupra ediției, note și indici de Călin Emilian Cira, a apărut la Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022, și cuprinde în mare parte scrisori care au drept conținut informații redacționale privind publicarea materialelor trimise de profesorul Nae Antonescu, dar și răspunsuri pozitive sau refuzuri din partea expeditorului redacțional, „decii un fel de repertoriu al «așteptării» consacrarilor ca istoric

sau critic literar” în revistele de specialitate ale vremii.

O serie de scrisori îi cereau intermedierea publicării unor literați neconsacrați, în rânduri care veneau din diferite colțuri ale țării.

Dorința febrilă de reînscrisoare a lui Nae Antonescu pe tărâmul publicistic, după ani de închisoare, de interdicții și amânări ideologice, se regăsește în aceste scrisori ca „o așteptare” fundamentată de înțeles. De fapt, Nae Antonescu, retras în spațiul rural, în care și-a regăsit un refugiu pentru preocupările lui literare, realiza totuși o ieșire sau o „aerisire” în scopul unei relansări în spațiul public literar.

În *Prefața* volumului, prof. univ. dr. Doru Radosav subliniază că: „Solitudinea muncii răbdătoare și temeinice a fost o reconversie fecundă a depărtării și izolării rurale în raport cu centrele literare și academice din țară”, astfel scrisorile primite între 1960-1969 pot semnifica o străpungere a spațiului închis și suplobat în fața orizonturilor literare conturate de marile centre literare urbane românești.” (*Op. cit.*, p. 8).

Editarea acestor scrisori primite de prof. Nae Antonescu, realizată de dr. Emilian Cira, este un veritabil suport editorial și informativ, degajând o „biografie epistolară” a lui Nae Antonescu „în sensul în care preocupările literare erau însoțite de o infrastructură a corespondenței, dar și o cultură a «genului epistolar» în condițiile în care demersurile publicistice au fost precedate și susținute de schimbul de scrisori cu diverși literați și cu diverse edituri și reviste. (*ibidem*. p. 11).

În laboratorul de lucru al profesorului din Terebești, scrisorile reflectă atmosfera ideologică a vremii în care cărturarul, muncitorul și țărănul erau înregimentați de scopul social al conformismului comunist.

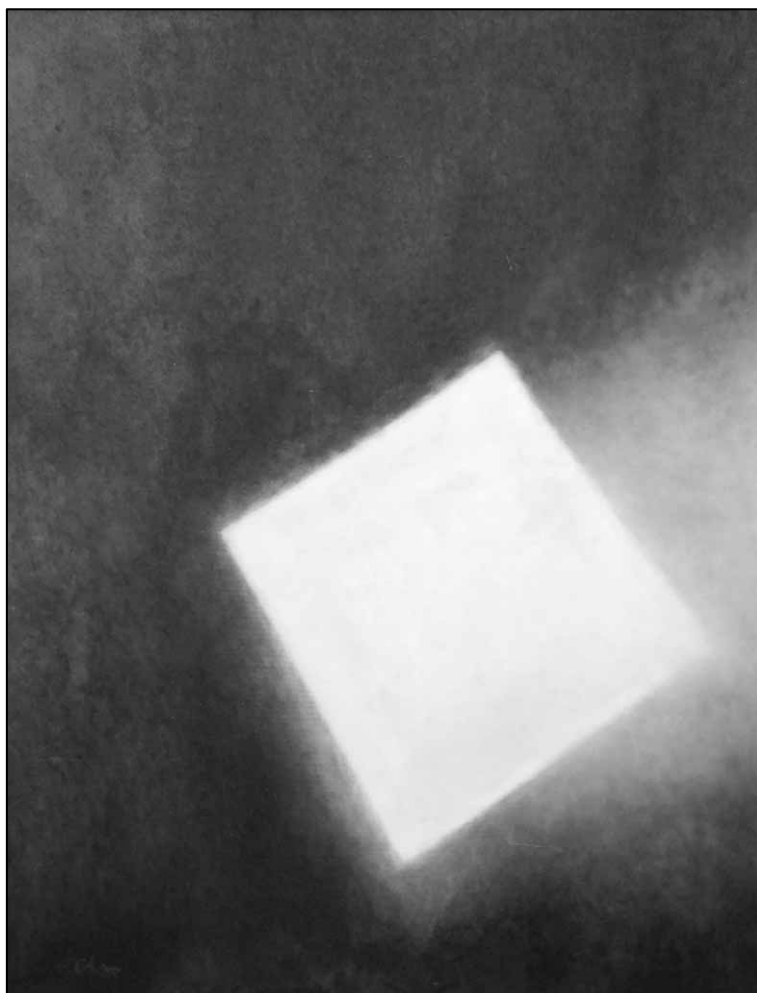
Nae Antonescu a fost o personalitate intelectuală, fapt ce reiese și din setul de adresări ce relevă prestigiul și condescendența față de profesorul și istoricul literar, „care se validează mereu ascendent în mediul literar din România de atunci și în care profesoratul avea încă un rol dominant și de prestigiu, perceput ca o îndeletnicire profund respectată în mediul social” (*ibidem*, p. 11)

Volumul se prezintă drept un document valoros prin eleganța editorială și tipografică, dar mai ales prin competența de cercetător și editor a domnului Călin Emilian Cira, care a dat dovadă de o capacitate de selecție și interpretare inteligentă a informațiilor documentare, de o rigoare științifică pe măsură

în ordonarea și structurarea textelor cuprinse în volum, obligat să cerceteze un mare volum de epistole și documente bibliografice.

Lucrarea cuprinde astfel un aparat informativ impresionant, atașat volumului, care conține: *Lista corespondențelor*, cu informații utile și la obiect despre fiecare corespondent, o *Lista revistelor* menționate în corespondență, *Indice de nume*, precum și *Indice al revistelor*, toate în ordine alfabetică.

Toate aceste elemente relevă o muncă sisifică de studiere, de ordonare și selecție într-o concepție științifică revelatoare, dar și erudiția complexă demnă de invidiat a tânărului cercetător, cu o perspectivă sigură în munca de cercetare.

Descompunerea luminii

Implicațiile tăcerii în poemele lui Horia Bădescu

Viorel CHIRILĂ

Omul, drumul său în lume și confruntarea sa cu tăcerile absolutului devin repere majore în demersul liric modernist. Incertitudinile, declinul sensurilor și certitudinilor, derutele fac parte din substanța majoră a poeziei dintotdeauna. Cu o asemenea

provocare fertilă se confruntă conștiința lirică a poemelor din volumul *Dinaintea ta merge tăcerea*, (Editura Școala Ardeleană, 2021), al poetului Horia Bădescu. Ființa lirică din aceste poeme se reflectă, mai întâi, într-un eu ce inițiază fluxul comunicativ, vede și aude semnele lumii, se alarmează,

descifrează evoluțiile perturbatoare din fluidul fenomenal și, în al doilea rând, printr-un „tu”, care receptează mesajele, le interiorizează ca efecte afectiv-reflexive mai adânci. Poemele mizează pe această vorbire interioară a eului cu simțurile deschise spre lume cu sinele profund, mai interiorizat, mai măsurat în reacții în ce

privește conduita optimă în procesul viețuirii. Iată un exemplu, luat la

**Horia Bădescu –
80**

întâmplare: „Nu sunt răspunsuri să le mai ceri./ Acru e vinul vieții la vrană”. Eul implicat în observarea și evaluarea relației cu lumea îi comunică sinelui profund dureroase limitări: nu poate primi răspunsuri la multele nedumeriri, „vinul vieții” e „acru” chiar de la extragerea din butoiul simbolic, adică de la naștere. Sinele înregistrează tot ce i se

comunică, interiorizează obstacolele și limitările, iar tăcerea, faptul că nu se grăbește să comenteze intuițiile eului implicat în dinamica imediatului sugerează o poziție oarecum diferită. Alteori cele două instanțe ale comunicării devin „noi”, recunoscându-se astfel apartenența amândurora la aceeași entitate, ca în versurile de mai jos: „Stăm de vorbă,/ cu noi vorbim la răscruce”. Nu există nicio ruptură între cele două instanțe discursive, chiar dacă reacțiile lor vor fi diferite, fluxul dintre ele e mereu convergent, de susținere reciprocă, în fapt ele se întregesc una prin alta într-o conștiință deplină – procedeul revelând astfel actul problematizării datului existențial. În ceea ce privește măștile la care apelează cele două ipostaze ale conștiinței lirice, semnificative sunt cea de victimă derutată de incongruențele modernității, neputincioasă a desluși semnele din fața sa și cea de conștiință vindecată de traumele contactului violent cu existentul, ce întrezărește în haos vechea ordine primordială, pledând pentru întoarcerea la conștiința mitică. Victima se va lamenta în fața tainelor obnubilate de văluri, de pecetea umbrelor. Eul fortificat, adoptă o atitudine militantă, face eforturi pentru a se reconecta, pe sine și pe semenii, la totalitatea cosmică a originilor. Prima ipostaziere detectează cursuri declinante, obscurități, semne răvășite, cealaltă își folosește harul, spiritul creator pentru a devoala măcar parțial „ceva” din cele ce stau dincolo de tăcere, pentru a recupera frânturi din memoria originară, peste care amnezia colectivă și-a așezat vălurile. Victima suferă peste măsură când se izbește de muțenia lucrurilor, de refuzul lor de a se lăsa descifrate, dar și când își descoperă secătuirea interioară, memoria în impas, privirea neputincioasă a mai

trece dincolo de opacitatea lucrurilor. A doua ipostază păstrează reminiscențe din memoria începuturilor speței, când era posibil dialogul fără opreliști cu formele absolutului. Aceasta are o poziție privilegiată, mai poate desluși încă adierea esențelor, freamătul adâncului, ori urmele absolutului în geografia terestră.

Cât privește „tăcerea”, ca topos liric fundamental din poemele autorului, aceasta devine un orizont ce restrânge aria vederii și înțelegerii, închide căile și posibilitățile de expansiune ale ființei prin cunoaștere. Tăcerea, într-o primă ipostaziere este un factor frustrant, pentru conștiința neputincioasă în a deschide un veritabil dialog cu lumea. Ea merge „înaintea” ființei, înaintează odată cu ea, își pune amprenta peste lucruri, le opacizează iremediabil. E adevărat că mai apoi, tăcerea se mai domesticește, își îndulcește relația cu omul, permite intuiției acestuia să croșeteze posibile sensuri. Tăcerea devine astfel un cadru mai flexibil, mai permisiv cu eforturile eului de descifrare a semnelor lumii și cu reveriile de salvare. De aici rezultă două serii de poeme: una a lamentațiilor în fața tăcerilor paralizante, alta a poemelor ce comunică bucurie întrezăririi unor poteci salvatoare în labirintul mundan. Se conturează astfel tiparul strategic al autorului, acea pendularea între *tăcerile paralizante și tăcerile fertile reveriilor de salvatoare*. Aceasta apare ipostaziată fie ca motiv definitoriu între alte motive din poeme, fie ca temă majoră, în altele. Frecvent tăcerea e un atribut misterios, provocator al lucrurilor, face parte din esența lor, e un mod aparte de manifestare a acestora.

1. O primă serie de ipostazieri semnificative include *tăcerea elementelor telurice*, reflex neliniștitor ce răzbate din ființa lor. Eul o identifică în respirația pământului: „fără voce și fără sine/ pământul” (p. 14); în strategiile vântului, prin care răspunde la întrebările omului „cu tăcerile Sale” ori prin „umbra/ tăcerilor Lui care pleacă” (p. 62); în conduita nopții personificate, care pur și simplu o ingerează spre a-și fortifica ființa: „în goluri limba nopții lingând/ sarea tăcerii” (p.30); în relaționările imaginare ale râului ce străbate geografia, menite să-i anuleze singurătatea: „Râul vorbește fără oprire/ și

tăcerea-i ține tovărășie” (p. 47). Tăcerile articulează de câteva ori, nu doar neliniști ca mai sus, ci și perspective tragice.

Semnificativă este „tăcerea” toxică a unor elemente ale naturii, ce ies în calea „poemului” condamnat să „umble desculț” prin lume. Muțenia acestora sporește umilința și drama victimei, nu mai empatizează cu cel sosit să le deslușească temeiul. Elementele se arată ostile, par a constitui o veritabilă conspirație împotriva lui: „*Poemul umblă desculț:/ gol și fără capăt e drumul/ nicăieri nici o urmă,/ doar sânge-nchegat pe buzele/ vântului./ Sub arborii desfrunziți/ nimeni nu va vorbi despre asta,/ nimeni!/ Până-n zori/ mute se vor roti constelațiile,/ până-n zori/ din tăcere-n tăcere./ Apoi viața și moartea,/ cuvântul...*” (p. 46). Toate „se vor roti” în jurul victimei „din tăcere-n tăcere”, refuzând să-i vorbească despre esența lor tragică. Textul configurează în acest fel, prin enumerație, un întreg lanț sau zid al muțeniilor. Prima este muțenia drumului care i se ivește în față „gol” de repere, fără vreo „urmă” care să sugereze vreun sens. La fel de ostil se arată „vântul”, ce are buzele pecetluite de sânge închegat, semn că nu poate, nici nu va mai putea vorbi pentru multă vreme poetului. Se adaugă apoi refuzul de a vorbi al semenilor, reprezentați prin pronumele negativ „nimeni”. Intervine și muțenia „constelațiilor” care se vor roti toată noaptea fără a trimite vreun mesaj celui dornic să înțeleagă ce se întâmplă. „Din tăcere-n tăcere” se vor perinda apoi prin fața poemului celelalte enigme ale existenței: „viața și moartea”, „cuvântul” și toate celelalte acte ale ființării, mereu pecetluite de tăcere, – cum sugerează și punctele de suspensie. „Poemul desculț” ca metaforă a creatorului ostracizat, are de înfruntat un întreg front al incomunicării, iar misiunea sa devine aproape imposibilă: „Poemul umblă desculț/ iar drumul/ nu mai există”. Avem aici o excepțională figurare a dramei poeziei în criză, care și-a frânt punțile spre metafizic, care a constituit din totdeauna un privilegiu al său.

În alt poem, descoperim că sub „tăcerea” lucrurilor familiare se ascunde un complot uzurpator și o demonică dorință de anihilare a posesorului lor. Trăirea sub teroarea lucrurilor

se prelungește în coșmar. Reveria aceasta nu poate fi ruptă de meditația filozofilor moderni despre reificarea umanului sub presiunea mașinismului, mai aproape de noi, a lui McLuhan, ce releva presiunea alienantă a mediilor. Victima agresiunii e sinele, „tu”, iar cronicarul („eu”) relatează ce vede și ce deduce, de pe margine, pune evenimentul vizionar în discurs. Inofensivă inițial, tăcerea întrupată obiectual se încarcă de umbre și energii tot mai ostile, privirea lor devine „pândă”: „În jurul tău/ liniștite, tăcute,/ la pândă:/ lucrurile” (p. 48). Apoi intervin raționamentele acestora, menite a dezvălui faptul că lucruri aparțin unui orizont deosebit, că s-au rupt de condiția lor de auxiliare umane. Omul și lucrurile își măsoară orele cu alt ceas, cu alte interese: „Fiecare zi are ceasul ei/ și ele de-asemenea”. Mai apoi e devoalat planul de uzurpare: „Lucrurile,/ gata mereu să-ți ia locul”. La final, cade ca o ghilotină dorința de anihilare a victimei prin puterea gândului, ca în magia neagră, unde organicul e substituit printr-o absență olfactivă: „Moartea nu-i treaba lor:/ mirosul tău deja/ văruiește pereții,/ cu vocea ta vorbește/ tăcerea”. Tăcerea monstruoasă a obiectelor se contopește astfel cu tăcerea morții definitive. Omul e anihilat pentru a i se lua atât locul în spațiu, cât și vocea, identitatea în ordinea comunicării verbale. Tăcerea toxică a lucrurilor iese triumfătoare din confruntarea cu omul, ruina omului e consfințită de acea absență nevorbitoare rămasă în urma anihilării sale prin volatilizare. Scenariul coșmaresc proiectează infernul în cea mai dureroasă depozitare pentru un profesionist al comunicării: privarea de limbaj. Dincolo de tragica aservire a umanului de către lucrurile devenite omnipotente, sintagma „cu vocea ta vorbește/ tăcerea” conotează cea mai dureroasă scoatere din rol, o victorie a neantului asupra fragilei noastre voințe de a comunica. Altă alarmă, altă profeție amară despre anihilarea spiritului ce se lasă aservit de materialitatea lumii.

Există și „tăceri” ale eului creator, care-și suspendă inexplicabil proiectele, nu le mai duce la împlinire. Tăcerea se concretizează în seria de proiecte, schițe, eboșe lăsate la sertar. Ele sunt victimele tăcerii auctoriale. Dacă

altădată, „tăcerea” este impusă din exterior, acum ea emană din interioritatea apatică a spiritului creator. Două voințe, interiorități, sunt puse în confruntare. O vreme victimele își acceptă condiția de eventual rebut, dar de la un punct, uitarea pentru o vreme sau pentru totdeauna prin sertare și ciorne, devine insuportabilă. Tăcerea aruncată despotice peste ele se contaminează de angoasa inevitabilei alunecări în moarte. Starea de indeterminare în care au fost lăsate toate aceste eboșe aparține neființei și noncomunicării. Așa că „lucrurile” conspiră împotriva tăcerii autorului, cer să fie convertite în forme pline, în acte de comunicare artistică autentice: „Atâtea lucruri așteaptă/ de ele însele golite/ atâtea lucruri așteaptă,/ atâtea lucruri care/ refuză tăcerea” (p. 26). Sunt îngrozite de ceea ce „tăcerea” creatorului și propria lor „așteptare” au făcut deja din ele: „lucruri fără grai/ și fără umbră,/ lucruri uitate înainte de-a fi”. Proiectele creatorului aspiră la condiția de structură cu sens, la certitudine formală, refuză absența sensului și a formei, condiția de virtualitate, de proiect suspendat, cu riscul pulverizării în uitare. Revolta lor nobilă împotriva „tăcerii” auctoriale va rămâne însă fără efect. Plăsmuitorul nu se implică în destinul lor, amână reluarea actului creator, scoaterea lor din cursul declinant spre neființă. Creatorul nu poate decât să-și recunoască dezabuzat neputința: „atâtea lucruri pe care viața ta/ nu le va întrupa niciodată”. În fața simbolicei revolte a textelor sale abandonate, plăsmuitorul simte doar compasiune, una care-l implică direct, căci el și proiectele sale amânate vor avea același destin, urmând aceeași cale a zădărniceii, nu vor putea evita disoluția în imperiul tăcerii-neant: „cu moarte ta/ o vei face uitată pe-a lor,/ atâtea lucruri care împreună cu tine,/ care împreună ...” Adică vor dispărea în uitare odată cu autorul. Perspectiva este de tip nihilist, actul creator nu mai constituie un sens salvator, tăcerea creatorului e un semn al acceptării poziției insignifiante, derizorii a omului din epistema modernistă. Textul poate fi citit și ca o parabolă a Creatorului cu majusculă, care-și acceptă nietzscheanul „amurg”, își abandonează creaturile, se pleacă în fața zodiei de fier a Rațiunii.

Altădată, ca într-un veritabil coșmar, eul simte cum povara tăcerilor metafizice se dilată peste toate zilele „viețuirii” în mod egal. Textul debutează cu două elemente aparent în conflict: tăcerile cerului și vorbăria cotidiană. Dureroasa egalizare a zilelor din calendar, ce-și pierde individualitatea e semnul tăcerilor cerești ce se dilată insuportabil. Vorbăria celor din jur nu poate anula tăcerile celeilalte dimensiuni aflate dincolo de simțuri: „O zi care începe,/ aceeași/ mereu/ și plină de vorbe/ tăcerea” (p. 59). Ziua „care începe” mereu în aceleași culori nu are nimic care s-o unicizeze, vreo revelație, vreo epifanie, din contră., ea întregeste un ciclu al uniformității exasperante. Zilele au fost și vor fi aceleași prin „pecetea” tăcerii așezate peste obiecte, numitorul comun al tuturor. Tăcerea se camuflează în monotonia zilelor din calendar, rămânând neafectată prin nimic de vorbăria mediocră din jur. Presiunea frustrantă a tăcerii formează un factor agresiv insuportabil, ce pare potențat de flecăreala cotidiană. În secvența mediană, tăcerea frustrantă e coborâtă în lucruri, prin enunțuri-reproș, ce sugerează exasperarea: „Niciun lucru de apă,/ nicio oglindă în care să-ncapă/ vâlvătaia adâncului”. În toată succesiunea de zile mediocre, „vâlvătaia adâncului” din lucruri rămâne nerevelată. Tăcerea conotează aici și neputința sinelui de a descifra temeiul altor semne: „nici un început/ în care sfârșitul să se poată/ citi,/ nicio întoarcere/ dintr-o plecare neîntâmpată”. O mențiune: „întoarcerea” ce nu poate fi deslușită aici nu mai aparține semnelor reale, din preajma eului, căci e una „neîntâmpată”, ipotetică, precum a fost și „plecarea” în care ea s-ar fi convenit a fi intuită. E semn că eul nu mai poate citi nici în semnele materiale, nici în cele plăsmuite de propria imaginație. Secvența finală reia cele două elemente: monotonia clevetitoare a zilelor și presiunea crescândă a tăcerii, accentuând neputința de a citi ceva esențial în fluidul zilelor. O tăcere „fără sfârșit” le va lega pe toate, una ce nu poate fi tulburată de inflația verbală a oamenilor din jur: „O zi care începe, aceeași mereu,/ și tăcerea fără de capăt,/ tăcerea colcăind de cuvinte/ precum o gaură neagră/ gravidă de aștrii uitați”. Aceste „cuvinte” colcăitoare au condiția „aștrilor

uitați”, dispăruți de mult în vintrele unei „găuri negre” a uitării. „Colcăiala de cuvinte” nu poate pune capăt tăcerii obsedante, cum se întâmplă în poemul eminescian *Privesc orașul furnicar*, unde flecăreala lumii anihilează vocea-avertisment a timpului („Și orologiile bat,/ Dar nimeni mai nu le ascultă/ De vorbă multă, lume multă”). Aici vorbăria evoluează în paralel cu expansiunea tăcerii chinuitoare, delirul colectiv însă nu va dezvălui nimic din ordinea esențelor, nu poate recepta acea râvnită „vâlvătaie a adâncurilor” din lucruri.

Tăcerile sunt agresive, presiunea lor dureroasă e sugerată prin analogie cu spinul înfipt în tălpile celui desculț, fie el om sau poem: „spinii tăceri-n tălpile goale” (p. 54). După ce zăpezile pecetluiesc elementele peisajului, presiunea tăcerii, adică neputința de a ajunge la sens, e simțită ca un ghimpe în carne: „Nimic de-nțeleș,/ doar ghimpii tăcerii/ în care se sfâșie/ pielea văzduhului” (p.61). Acești „ghimpi” sfâșiind pieile cerului e o imagine cu puternic impact, ce conotează faptul că tăcerea ajunge să urâtească, să desfigureze viziunea despre cer a iubitorului de armonii, a conștiinței mitice.

Vulnerabilitatea ființei în fața tăcerilor, în alt poem, ia forma unui eu fără atribute interioare, a unui suflet dezarmat în fața misiunii pentru care a venit în lume. Tăcerea se materializează în vidul interiorității. Eul nu are nimic din cele necesare unei rezolvări onorabile a sarcinilor legate de descifrarea semnelor și comunicarea despre ele. Între carențe, pe primul loc, figurează un limbaj pe care să-l simtă al său, căci cel aflat la dispoziție pare de împrumut, inadecvat adevărilor proprii simțiri. A învățat limba tribului ca pe ceva străin, indescifrabil: „Cum ai învățat cuvintele vântului/ și tăcerile ploii” (p. 42). Nu îl ajută nici memoria, tot mai puțin percutantă: „cum ai uita să-ți speli ochii cu apa/ memoriei”. Îi lipsește unitatea interioară, o conștiință de sine puternică: „și-n inimă te-ar lovi/ uitarea de sine”. Deficitar este elanul vital; sângele necesar unor acțiuni creative curajoase e și el în reflux: „cum prin venele tale/ nu sângele,/ ci niciunde ar bântui subteranele/ inimii”. Nu se poate lăuda nici cu forța spiritului, aceea de a oferi răspunsuri întrebărilor proprii: „cum ai

întreba:/ Doamne, unde sunt toate?/ – și-n marea pustie/ s-ar oglindi doar ziua/ care n-a început încă/ să fie”. O stare de totală și gravă inadecvare în fața destinului propriu. Tragismul eului sporește prin faptul că își conștientizează condiția precară, prăpastia dintre ce este și ce ar fi trebuit să fie.

2. Alte poeme aduc în scenă *tăceri de dincolo de ordinea terestră*. La un moment dat se vorbește despre tărâmul sacru, unde tăcerile pământeste par a-și afla resursele, unde acestea vor înceta să agrezeze ființa, își vor dezvălui enigmaticele, vor redeveni comprehensibile: „pe unde Iadul, pe unde Raiul/ își află tăcerea graiul” (p. 19). Altădată, tăcerea de dincolo „de hotarul zilei” ia forma absenței evenimentului sau mesajului etern așteptat: „Încă nimic nu se-ntâmplă dincolo/de hotarul zilei,/ încă nimic” (p. 31). Un fel de a mărturisi că intuiția metafizică a eului e blocată. În alt loc taina ocultată e numită ironic „bâlbâiala neantului” (p. 36). Aceasta ia și forma unui „gol” misterios, peste care stă aplecată „casa părăsită”, evocare inspirată de un tablou la lui G. Petrașcu. În reprezentarea poetului, simbolică ființă caută deslușiri de ordin metafizic, adică mai mult decât „ceea ce e încă aici/ umbră și zvon”(p. 44). Opoziția dintre aici și acolo e resimțită dureros. De aceea apar și unele reacții repulsive în fața inaccesibilului. În acele momente, tăcerea e percepută ca un simptom maladiv al tărâmului de dincolo, în ciuda faptului că atașamentul față de lume e tot mai palid, iar chemarea de dincolo e tot mai presantă: „mireasmă de noapte și zi/ doar ale tale de-acum,/ duse cu tine-n tărâmul bolnav/ de tăcere/ în care te cheamă lumina cea oarbă-a/ sfârșitului”. Altădată, tăcerile de dincolo sunt sinonime cu umbrele impenetrabile. Atunci când eul se imaginează întorcându-se prin „subteranele sângelui” spre origini, tărâmul în care descinde e tot sub stăpânirea umbrelor ce pecetluiesc înțelegerea spiritului investigator: „acolo unde umbra încă păstrează/ pecetea ta/ și a ei” (p. 60). E un tărâm incomprehensibil, fiind pecetluit atât de umbrele tăcerii, cât și de „pecetea ta”, adică de neputința eului de a-și desluși sensul printre lucruri și dincolo de ele. Tăcerile cerului sunt receptate în plan terestru prin „cenușile”

înaltului pe care vântul le împrășteie peste pământ. Praful cotidian, așternut peste obiectele noastre e un simptom al mușeniei cerești. Vântul pune și el umărul la păstrarea pecetilor sub care se ascunde absolutul: „S-a răcit vremea. E timpul./ Pe la porți vântul împrășteie/ cenușile cerului” (p. 31).

3. „Mâna tăcerii” participă pretutindeni la plămuierea și manifestarea lucrurilor, își lasă amprente în carnea lor, sporind calvarul conștiinței venite să dezvăluie taina din ele. Urmele ei se văd însă și mai frecvent în *destinul cuvântului* ce nu se mai poate întâlni cu sensul lumii. Astfel, cuvântul alterat de tăcere devine o „zicere a fărădezicerii lui” (p. 29), adică o exprimare ce rămâne în conștiința omului opacă, formă goală, neputință a comunica. În alt poem, acest impas al comunicării devine și mai ostentativ, căci cuvintele sunt acuzate că vin spre noi ca argumente irefutabile ale refuzului „realului” de a vorbi despre sine. Acestea nu mai încorporează nimic altceva decât tăcerile ostentative ale realului. Ele au fost născocite pentru a întrupa această eschivare de a se comunica pe sine: „Cuvintele nu există./ Ele nu sunt decât refuzul realului/ de a ne spune ceva despre el” (p. 27). Cuvintele împrumută astfel ceva din vulnerabilitatea eului năucit de dilemele finitudinii. Nu au o esență proprie, nu pot traduce temeiul din lucruri, sunt amnezice, sensul le scapă, nu pot mijloci vreun transfer de informație majoră despre lume: „cuvintele nu știu niciodată «nici cine sunt și/ nici ce»./ ele nu au memorie./ Ele sunt memoria/ a ceva ce totdeauna le scapă:/ precum uitarea/ ori îngerul care sărută tâmpla/ sinucigașului/ .../ Ele sunt camera goală/ în care locuiește nimicul/ zilelor tale”. Revolta și neîncrederea în limbaj sunt aici la cote maxime. Între nevoile spiritului implicat în comunicarea esențială și cuvinte, prăpastia este insurmontabilă. Reprezentarea cuvântului degradat se apropie de blasfemie.

Chiar în ipostaze interogative, cuvintele își pierd forța de a penetra vălurile spre sensul căutat, acestea se revelează ca jalnice paliative, ca mijloace de sondarea lumii perimate: „Când, unde ?/ Cândva, undeva ?/ Întrebări fără răspuns,/ crengi de care-ncerci să te agăți,/ în apele repezi și limpezi și reci/ ale zilei” (p.

151). Interogativul nu mai e o formă eficientă de sfidare a tăcerilor metafizice, acesta își relevă neputința, pare un instrumentar prea fragil a mai salva din impasul trăit. Uneori eul se trezește dojenit de lumea postmodernă pentru obrăznicia de a fi tulburat incognoscibilul lumii cu interogațiile sale și pentru păcatul de a râvni la înțelesuri prea înalte: „Cine ești tu,/ scursură din mahalalele cerului/ mâncată de lepra dorinței,/ să dezlegi baierile tăcerii?” (p. 152). Conștiința comună, iată, dezaprobă ispitele înalte ale eului profund, impertinența de a violenta tăcerile, căci omului i-ar fi de-ajuns relevanța simbolurilor tradiționale: „pe masă/ pâinea și vinul mărturisesc!”

Noaptea de vară cu umbrele și tăcerile ei expansive devine pretext pentru a revela încă o dată precaritatea cuvântului, sentimentul nesiguranței și al solitudinii existențiale. Auzim tânguiri și reproșurile conștiinței extenuate de „dezordinea” lumii: prea multe „Umbre, penumbre, ascunderi,/ viclenii ale nopții,/ arcan pe gâtul fragil/ al luminii” (p. 147). Suita continuă: prea multă singurătate în viața omului, prea multă „părelnicie” în destinul cuvântului și prea copleșitoare tăcerea cerului în relația cu creatura: „Cu tine însuși/ prin glodu-ntunericului,/ cu tine însuși prin țărâna/ uitării,/ cu tine însuși până la capăt./ Până la capătul capătului/ părelnicia cuvintelor/ și vântul tăcerii măturând/ goliștea cerului”. O vară în care realul terestru pare a-și spori accentele viclene și primejdioase. Ni se spune cu îngrijorare, că după orice colț, al „casei”, al „inimii” sau chiar al „tăcerilor” pândește ea, fantasma finitudinii: „Îmbrăcată-n odăjdii/ și-n strălucirea-ntunericului/ pândește” (p. 149). Aceasta face semne, zâmbește și „parcă invită la dragoste”. Timpul modern, fără miez, care „abisu-nhide”, include și un cuvânt ce și-a uitat dimensiunea mitică, desfigurat de uzul mediocru. În acest netimp, el e singura hrană disponibilă, una care nu poate astâmpăra nici minimal nevoile de comunicare ale spiritului: „Pe masa-ntinsă, unică hrană/ cuvântul poticnit în tăceri” (p. 63). Suntem în contextul acelorași reproșuri ale inadecvării instrumentelor la exigențele elitiste ale spiritului, pe care le formula în celălalt

secol și Ion Barbu în poemele sale ermetice, față de limitele lirismului captiv în jocul aparențelor, în evocarea aproximativă a „durerii divizate”, din *Timbru*. Precum, acolo, „cimpoiul veșted” sau „fluierul în drum”, nu erau în măsură să exprime trăirile și revelațiile supreme ale spiritului, nici aici „cuvântul poticnit” nu poate media o apropiere a eului de esențele ascunse dincolo.

4. E firească deci aspirația poetului spre o zodie în care cuvintele să-și recupereze esența originară, pe care sângele propriu chiar și vlăguit de eșecuri visează totuși să o actualizeze: „Va să spună, cine va să spună?./ cum în sine sinele se cere,/ cum pustia sângelui adună/ nenăscuta vorbelor tăcere” (p. 57). De data aceasta „tăcerea nenăscută” e dimensiune ideală, potențialitate provocatoare, ține de fascinația condiției de increat. Se deschide astfel scena pentru cealaltă ipostază a tăcerilor, cea legată de reveriile salvării. În noua serie de poeme, descoperim condiția poetului misionar pentru care tăcerile devin comprehensibile. Vocea disperării lasă loc unor poziții constructive, propunerii de soluții salvatoare. Poziția sinelui în fața tăcerilor e privilegiată, căci e singurul factor care poate intui un „ceva” tulburător în cele ce sunt dincolo de văluri. Creația sa nu trebuie să fie altceva decât un efort de mărturisire a memoriei originare a omenirii și a cuvântului. În cazul lui, poemul devine „memoria spusă a tăcerii” (p. 8). Prin urmare, poetul din această serie de poeme e acea „memorie” recuperată și vocea care o mărturisește. În acest mod sinele se definește ca intermediar între exigențele tăcerii și condiția umană alienată. Acesta ne asigură că poemul său se naște din recuperarea celor uitate de cuvintele noastre de toate zilele. Nașterea poemului presupune o confruntare, de data aceasta fructuoasă, între „gramatica sângelui” și „sintaxa tăcerii”. Sondarea tenace

în „sintaxa tăcerii” și mai ales „în uitarea cuvintelor” va recupera materiile atât de necesare edificării poemului. Nu mai avem lamentații, spaime sau reproșuri, ci confirmarea extrem de laconică a unei izbânzi: „Poemul,/ în uitarea cuvintelor” (p. 36). În evocarea îndurerată a poezilor excluși din cadrul social, de imperativele postmodernității, marele merit al acestora rămâne faptul de a fi slujit „amintirea tăcerii” originare, adică faptul că au făcut din tăcerea ordinii mitice un centru al creației lor, singurul orizont autentic al aspirației umane. La despărțire, el le urează ca „amintirea tăcerii” pe care au slujit-o să le rămână mereu vie și presantă în conștiință, o misiune împlinită peste măsură de apostoli ai tăcerilor descifrate: „Fie-le amintirea tăcerii/ ca o piatră murind,/ ca o piersică jupuită/ din care se scurge sudoarea/ luminii!” (p. 41). Acum cuvântul e intermediar funcțional între tăcere și lumina înțelesului. În aceste poeme, un semn de biruință a poetului asupra tăcerilor este lumina. O urmare firească este deschiderea poemelor spre bucuria deplină a poetului aflat sub zodia unor tăceri protectoare. Aici tăcerile nu mai agresează spiritul, permit trecerea din faza incertitudinilor și absenței sensurilor, în cea în care lucrurile mijlocesc o sărbătoare a înțelegerii: „Și totuși ziua,/ sărbătoare uitată/ în care te întorci să afli/ ceea ce nicicând și niciunde/ nu va mai adăsta./ Sub uraniscul inimii/ e cu tine acum ființa tăcerii” (p. 67). De remarcat că eul se situează în noua zodie sub patronajul „inimii”, nu al rațiunii, și că inima e cea care convertește tăcerea cu vălurile ei într-o entitate prietenoasă, protectoare („e cu tine acum ființa tăcerii”). De la „cenușile tăcerii”, am ajuns la „ființa tăcerii”, iar noua vecinătate devine prilej de extaziere. Poetul deslușește în ființa tăcerii o dimensiune nouă, un orizont suficient sieși, iar cuprinderea sa în acesta devine un privilegiu: „Fie ea bucuria nespusă/ în care te afli/ și te desfeți/ dimpreună cu ceea ce rămâne/ și stăruie:/ uimirea lumii care te-ngăduie!” Iată o zi fastă, în care sunt posibile „bucuria nespusă”, „uimirea” în fața lumii și recunoștința că eul e încă îngăduit printre frumusețile ei. O alternativă la tăcerea insondabilă ce-l hăituește pe om, devin înțelesurile oferite de Sfânta Scriptură: „La

capătul zilei/ tăcerea/ și versetele Facerii” (p. 153). Timpul exilului terestru primește, în alt loc, chipul aluziv al unei „zile alungate din cer”, cu lumina dintâi risipită prin ierburi. Memoria mitică mai păstrează ceva din faptele începutului, spre a da un sens aproximativ condiției umane. Deși elementele din centrul tabloului amuțesc, ele devin embleme ale unei tăcerii familiare, cu tâlcuri deductibile: „Nicio adiere de vânt,/ nicio horă de greieri./ În firea lor se țin toate./ Dincolo de orizont se pierd căile/ drumului”(p. 154). Semnele sfârșitului își pierd dimensiunea neliniștitoare, tragică, confruntarea cu finitudinea nu mai copleșește ființa, căci aceasta a fost răscumpărată de altcineva: „Dincolo de tine, cineva pășește/.../ Nu te grăbi,/ capătul nu mai e-al tău!” (p. 155). Nici „truditorii pământului”, nu țin să mai problematizeze tăcerile semnelor, aceștia se eschivează din câmpul dilemelor, ignoră sau minimizează, „tăcerea” ascunsă în cuvânt. Preferă cuvântul identic cu lucrul desemnat, pe care: „dacă l-ai strânge în pumn/ ar curge țărână/ și sânge”. Cât privește dimensiunea „tăcerii” ascunsă în verb, ei preferă s-o bagatelizeze, e doar: „o buruiănă pe care nimeni/ nu vrea s-o culeagă” (p. 150). Semnificativă ne pare și imaginea „disc-jockeyului de clipe și chipuri” ce-și provoacă receptorii prin tăcerile și ambiguitățile risipite prin poeme: „pe care doar tu le deslușești/ și tu le-așăți în neînțelese/ ecouri” (p. 160). Și totuși, dincolo de jocul manipulării abile cu clipele și tăcerile, dubiile lui rămân active: „Nici tu însuși, nici altul/ și totuși umbra e-aceeași/ aici și acolo,/ cu ea de mână dai seamă!” În ciuda eșecurilor în confruntarea simțurilor cu tainele, vara resuscită simțurile, făcându-le să-și dorească un contact mai viu cu materia, o nouă confruntare cu esențele din lucruri: „Nesătul de lume e ochiul,/ nesătule degetele de atingerea ei;/ după ploile care s-au dus,/ după picătura de apă/ setea lăuntrului” (p. 165). Asemenea momente de înflorire a ființei sunt semnificative. În alt loc, eul presupune că va mai zăbovi o vreme printre umbre și tăceri, ocrotit sau hăituit de acestea, apoi se va produce ieșirea din timp, călătoria solitară spre „lumea fără hotar”, unde sufletul se va arăta „ducând în brațe/ lumina răstignită” (p. 163).

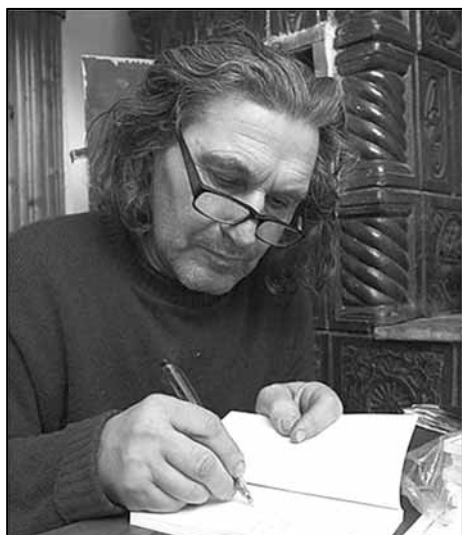
Un ultim și simbolic gest de salvare a celor din urmă sensuri și valori, din imperiul întunericului victorios.

5. „Capătul capătului” va aduce mult așteptata desprindere a ființei din finitudine și integrarea în armonia eternă a tăcerilor pline de sens, moment proiectat în dimensiuni apoteotice. În spațiul tăceri finale inundă lumina: „În frumusețea ei nepăsătoare/ te-mbracă lumina./ Cade înaltul în inima ta,/ înainte-ți se-ntorc umbra/ și pașii;/ ziua de mâine s-a pierdut/ în memoria unui timp/ revolut” (p. 161). Într-o superbă reverie a sfârșitului, omul și tăcerile care l-au chinuit se prezintă împreună la judecata finală. Și tăcerile au de dat seamă pentru derutele și suferințele generate în biografia umană. Deși limba nu

poate întrupa un descântec vindecător, compensația vine din viziunea tăcerilor resemnate, ce vin la judecată ca toți muritorii: „murmurul cu care-și/ vindecă rana-ntrupării/ nimeni nu-l poate-ngăima,/ nimeni nu-i știe/ limba pierdută,/ doar tăcerea se duce pe sine,/ la judecata sfârșitului” (p. 166). Reveria eliberării din timp rămâne aspirația cea mai presantă. E rostită pe un ton de mare delicatețe, într-un fel de ludică negociere cu absolutul ce nu se mai obnubilează în fața creaturii. El liric îi mărturisește divinității că sufletului său, dornic de a se întoarce acasă, îi lipsește locul în care să se așeze. Așa că-l invită să-i ofere palmele sale ca suprem adăpost în eternitate: „Întinde palma, Doamne,/ și prinde licărul de lumină/ care se-ntoarce/ acasă!” (p. 146).

Capcane pentru lumină

Teofil RĂCHIȚEANU

Noaptea lui Orfeu

Îl văd, pe-un țărm în neguri, pe Orfeu

Stau adâncit în mine și ascult...
De din adânc de timp, ca o maree,
Un cânt în mine suie – Parcă vînt
Sunînd prin vechi păduri hiperboree...

Îl văd, pe-un țărm în neguri, pe Orfeu.
O, grea, de-argint, în mîinile lui liră.
În glasul ei, agonizînde, lumi
De-un dor bătrîn, întunecat de liră...

De-o jale grea tot universu-i plin.
Tot mări din mări, de întunerice grele,
Noian adînc peste noian adînc
Și-n cer, murind, cele din urmă stele...

Teofil Răchițeanu
– 80

Închinător eu însumi însingurării mele

Mereu, mereu în mine se-aude-un plîns amar.
Sînt ca o apă, Doamne, în murmur greu de jele
Cu anii mei de-a pururi spre întunerice curg,
Închinător eu însumi însingurării mele...

Ci vină, vină somnul cu apele lui mari
Iar eu să fiu o umbră pe țărm lunecătoare,

Prin surele lui neguri să le presimt abia,
Grele de plîns corăbii spre-o-ntucecată mare...

Ca pe catarguri nalte pe umerii mei stînd
Sirenele să-mi cînte cîntarea lor de moarte,
Să mă închid, în urmă, în raclă și un val
Tot mai adînc spre Marea-cea-făr' de Țărm
mă poarte...

Tot universul e un val de plîns

Un plîns în tot și-n toate e, pustiu,
Și lumile prin bezna lui se poartă
Se leagănă cu prea înalt murmur,
Călătorind prin ceruri Marea Moartă.

Tot universul e un val de plîns.
Cum să-l oprească nimenea nu știe
Și Dumnezeu e-un pustnic rătăcind,
Stîrnind nisipuri galbene-n pustie...

El va muri plîngînd în legea lui.
Nu va fi nimeni să-l binecuvînteze
Și lumile s-or destrăma încet
Doar golurile rămînînd să cînte.

Ochiul Luminii, singur, se amurgea pe mări

Se leagănă acolo oceanele-n înalt.

Pustnicii trec a moarte cîntînd pe țăruri
sfinte

Mările lumii toate se leagănă în cer
Acoperind pămîntul cu jalea lor fierbinte...

O muzică răsună înalt sub bolți. Cîntînd
Lumile curg de-a valma spre-o ultimă-nserare.
Ochiul Luminii, singur, se amurgea pe mări
Și mările se tînguiau amare...

Ci undeva, departe, în Munții de Eter
E cineva din care se izvodește Plînsul,
Fiindu-și sie unic, neterminat izvor,
Cad lumile de-a pururi și izvorăsc întrînsul...

Nici o lumină-ceruri nu-i

Ci veacuri curg, tot curg
De jalea lumilor preapline.
Ultimii pustnici rătăcesc
Pe țărmi pustii de mări streine.

Nici o lumină-ceruri nu-i.
E noaptea nopților, prelungă,
Și sorii, de-o suflare stinși,
Prin bezna făr' hotar se-alungă.

Și Dumnezeu e mort de mult
Și cerul e-un mormînt de piatră
În care cu prelung ecou,
Sfinxul pustiiilor mai latră...

De-o jale blîndă sufletul murea

Lucind amar pe văi îndepărtate
E Ochiul Lui, deasupra, lăcrămînd,
Și de paloare lacrima lui plină
Se-oprea deasupra mărilor cîntînd.

O muzică bura din ceruri lină.
De-o jale blîndă sufletul murea
Și mari corăbii cu mîhnire pline
Zăceau pe apa limpede și grea...

Și, singur, Ochiul sta în contemplare
Și o lumină lină înflorea
Și se nălța la cer o murmurare
Și numai el în lume-atunci era...

Părerea doar a ultimei lumine

Nici o lumină-n preajmă, nici un zvon.
Pustie vreme-i, Doamne, și amară.
Șapte mii pustnici năruți în plîns
La marginile lumilor
strigară...

Depart, -n miezul
beznelor, clipind
Părerea doar
a ultimei lumine
Și este frig în suflet
și pustiu
Și vremea e o
curgere în sine,

Și beznele tot mai înalte cresc
Și Dumnezeu e mort la o răscruce
Și cerurile toate sînt pustii
Și sufletul meu unde se va duce?...

El singur numai se-ngîna pe sine

Ochiul Luminii tremura pe culmi,
Bolnave, -n jur se destrămau lumine.
Lacrima-Mumă luminînd cădea
În mările-ntunericului line...

Mările plîneră. Cu negru zvon
Lumi în cădere se-ngînau streine.
Pustnicii lumii se-nșirau pe țărmi,
El singur numai se-ngîna pe sine.

Mai naltă umbra lumilor creștea
Evii mureau curgînd în noaptea sură
Din care plînsul izvora pustiu
Tînguitor ca dintr-o neagră gură...

Unde Okeanos pururea murmură

Ci singur El e-acum pe țarmu-acela
Unde Okeanos pururea murmură
Și plînsul lui pe-ntinse-arhipelaguri
Va stărui pe lume ca o bură,

Unde, plutind pe mări în adormire,
Corăbii zac prea pline cu uitare

Și soarele, cuprins, de-o grea mîhnire,
Își trece chipul blînd înspre paloare.

Unde pe țarmuri mult prea argintoase
Ultimii pustnici rătăciră
Și, pline de amar miresme,
Gurile Morții tînguîră...

Ultima stea sta să amurgă

Ora era, grea de-amar,
Ultima stea sta să amurgă
Nimenea-n ea nu era,
Vremea uitase să curgă.

Noapte nu era, nici zi,
Nici amintire, nici
uitare,
O umbră numai decît
tot
Și toate umbrele mai
mare...

Și Dumnezeu, bătrîn Orfeu,
Murea, uitat, pe-o neagră vale
Și Lyra singură cînta
Și Chaosu-l împlena de jale...

Se stinge lumea! Vai! Vai! Vai!

O singură mai luce stea,
Ultimă a lumii faclă.
Și Dumnezeu a adormit
Închis în mine ca-ntr-o raclă

Se stinge lumea! Vai! Vai! Vai!
Și nu-i să o oprească nime
Și Moartea a murit și ea
Și lîngă El stă, moartă,-n mine.

Singur rămas-am, cu-mprejur
Genuni cît gîndul de afunde
Și strig: „e cineva pe-aici?”
Și nimeni, nimeni nu-mi răspunde...

Călător în Noaptea Mare

Cineva ce umbră n-are
Mi-a suflat în lumînare
Și-am rămas făr'o scînteie
Călător în Noaptea Mare

Mă rog, Doamne, mă rog, Doamne,
Să mi se o mîină-ntindă,
Milostivă și-ndurată
O lumină să-mi aprindă.

Că mi-i greu spre Tine drumul
Și mi-i noaptea-ntunecoasă
Și n-am mumă și n-am tată
Și-am uitat unde-i acasă!...

Numai oasele lui cîntă

Tulbure pe mări mireasmă
Ca de somn pustiu adie,
Nimene prin nici o lume
Nu se-ndeamnă să mai fie;

Nimene prin mari pustiiuri
Nu-și mai poartă pasul, plînsul,
Timpului, nu-ș cum, o mîină
I-a oprit cu spaimă cursul.

Căci imens cavou e cerul
De cleștar. Ca-n raclă sfîntă
Dumnezeu e mort. De gheață
Numai oasele lui cîntă...

Încheietor el însuși de vecie

Era tîrziu în vreme și pustiu.
Murea în ceruri ultima lumină.
Sufletul meu la umbra ei plîngînd
Cerșea, nu știe cui, mai multă vină.

Ca din pustiiuri negre străbătînd
O muzică vuia prin lumi amară.
La marginile cerului, bătrîni,
Șapte mii sori deodată înnoptară....

Și Marea Moartă murmura în cer
Și Dumnezeu în raclă străvezie

Plutea, plutea pe apele pustii,
Încheietor el însuși de vecie...

Stinge-se-vor cîndva toate

Stinge-se-vor cîndva toate
Cîte-au fost, cîte mai sînt.
Va fi iarăși, va fi iarăși
Ca-nainte de Cuvînt.

Va fi, necuprins, doar Hăul.
Nici fărîmă-n el de stea.
Ca o apă fără maluri
Doar Tăcerea va fi, grea...

Peste tot și peste toate
Ca o umbră va sta, mare
Duhul Lui numa cu-ntr-însul
Dar de-o altă întrupare...

Lumi cădeau, cădeau, cădeau

În de chaos văi, ca frunze,
Lumi cădeau, cădeau, cădeau
Și de jalea lor pustie
Large, văile s-umpleau

Dumnezeu prin preajmă, sieși
Streinat, cerșea-ndurare...

Ci, căzînd, căzînd ca
frunze,
Lumile-i plîngeau
amare.

Nicipeunde,
nicipeunde
Să-l aline gură nu-i.
Sufletu-mi, prin văi,
pe-acolo
Se frîngea de jalea
Lui.

O, bătrîn, sufletul meu!

O, bătrîn, sufletul meu,
Rătăcit pe-a vieții-i cale,
Mai amar decît amarul
Mărilor pline de jale.

Decît cerul mai înalt,
Mai adînc ca o genune,
Mai pustiu decît pustiu
Pustnicilor din nelume,

Mai întunecat ca noaptea
Decît bezna ei mai greu
Cum, odinioară, numai,
Părăsit de zei, Orfeu.

Teofil Răchițeanu

Picătura deșartă
a gloriei
*La vana goccia
della gloria*

IMES

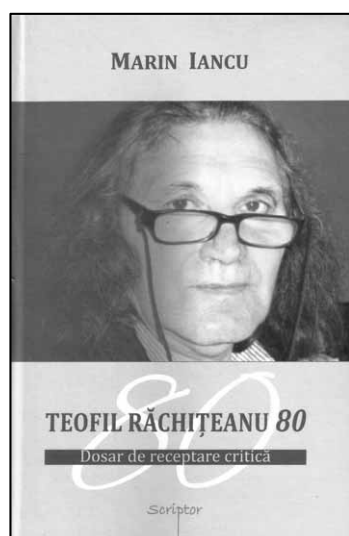

Capcane pentru lumină

Un poet din Apuseni

Mircea POPA

Un harnic critic și istoric literar bucureștean, dar originar de la Aluniș din zona Huedinului, Marin Iancu, a publicat recent, la editura Scriptor din Cluj-Napoca, un impozant volum conținând „Dosarul de receptare critică”

al poetului Teofil Răchițeanu, un frumos omagiu adus poetului din Munții Apuseni, la împlinirea vârstei de 80 de ani. Dispunând de o elegantă ținută grafică, volumul de aproape 600 de pagini, editat de confratele Nicolae Mocanu de la Scriptor, ilustrează, prin bogăția și varietatea numelor, extraordi-

narul fenomen de interes din partea criticii actuale pentru producția lirică a lui Teofil Răchițeanu dovedind astfel, prezența printre noi a unui scriitor nu numai prețuit, dar extrem de iubit. Caz aproape unic în poezia noastră contemporană, când volumul de scrieri despre el, egalează cantitativ, sau poate și întrece, opera sa poetică, deși nu se poate spune că talentul anahoretului din munți n-a dat o roadă bogată și diversă. Prețuirea reală transpusă în atitudine confraternă, de spiritualitate poetică și ideatică față de o operă, care s-a impus în peisajul liricii noastre prin tonul ei singular, de re-dimensionare a modului de a comunica stilistic al poeziei eminesciene, dovedind, în fond bogăția și polisemia textuală a operei însușite din interior, care atestă, iată, la distanță de un secol, că poetul nostru național și-a găsit un afîn de o asemenea statură lirică și sensibilitate rafinată, care își dobândește propria sa arhitectură ideatică și expresivă, prin

care respinge ipostaza de emul eminescian. Prin urmare, nu se pune problema unei dependențe mimetice, ci a resuscitării la alt nivel și cu alte mijloace a tiparului genuin eminescian, care ridică valoarea scrisului acestuia la un nivel identitar de aleasă reprezentare.

Gestul critic al lui Marin Iancu se traduce printr-o serioasă muncă de documentare și de punere în pagină a unei creații care și-a manifestat originalitatea încă din anii liceului, primind, încă din 1964, salutul colegial al lui Ionichie Olteanu, urmat de cel al lui Horia Bădescu și, mai ales, a lui Geo Bogza, care au crezut de la început în steaua norocoasă a poeziei lui Răchițeanu, care, în acei ani, a cunoscut și experiența echinoxistă. Ampla operație de a reflecții critice asupra poetului sărbătorit se deschide cu un substanțial studiu introductiv în care Marin Iancu decelează, cu gust și rafinament, cele mai importante etape lirice din periplul evolutiv al talentatului poet, vorbind de o etapă elegiacă inaugurală a unei cosmogonii armonioase (*Elegii sub stele*), transmitând un sentiment de căutare a unei geografii personale, în care Muntele, pădurea, codrul și marea își împletesc zbaterea și neliniștea cu moștenirea voivodală a Craiului Munților ridicând expresivitatea lirică la plenitudinea unei organicități arhetipale, de mare rezonanță spirituală. Demersul să analitic echivalează cu o bună punere în pagină a zodiei metafizice ilustrată de poezia lui Răchițeanu, ridicând dimensiunea interogativă, gravă, cutreierată de un tragism istoric al locului, dar și la un registru de referință la motivele biblice, sacrale, ale unei divinități ocrotitoare sau numai provocatoare, la un stadiu altitudinal reprezentat de volumele maturității, *Tărâmul de rouă* (2002), *Alizeul de dor* (2006), *Patimile după Iancu* (2006), *Lumina din lacrimă* (2007), *Apa din care bea curcubeul* (2008),

prin care se poate urmări cu atenție modul în care poetul a câștigat un loc deosebit de important în poezia română contemporană.

Mare maestru în a-și însuși anumite modalități expresive ale poeziei populare, în care se contopește sentimentul elegiac al timpului cu sunetul aparte al bocetului ritualic, al liturgicului sau a cu cel al litaniei de tip apocaliptic, Răchițeanu germinează o poezie a gravității destinului și a vocației demiurgice, de tip stihial. Volume ca *Lebăda neagră* (2011), *Somn de voevod* (2015), *Elegii pentru restriștea voivodului* (2018), *Lebăda, când moare, cântă* (2022), definesc starea de singurătate a ființei umane, deșertăciunea existențială, amenințarea morții și a neantizării, accentuând o anume pustiire și degringoladă

sufletească, atingând deșertul sufletesc al nimicniciei.

Însoțită de o *Notă lămuritoare*, de lista volumelor publicate de poet, de o elocventă punere în pagină de tip cronologic, cu încrucișări și trimiteri îmbrățișate (printr-un sistem de relaționări pe ani), la care se adaugă interviurile și o parte din corespondența primită, de autografe primite și acordate, cartea lui Marin Iancu e o reabilitare de științei bibliografice, într-o epocă în care această disciplină e ignorată sau foarte adesea folosită necritic, după ureche. Oglindă vie a valorii prezente și viitoare a scrisului lui Teofil Răchițeanu, ea așteaptă trecerea de la faza consemnativă, la cea interpretativă, printr-o viitoare monografie Teofil Răchițeanu, pe care acesta o merită cu prisosință.

Teofil Răchițeanu și-a cioplit cabana cu barda.

Mihaela OANCEA

dacă întind mâna

dacă întind mâna
am senzația că pot atinge pe rând
clipele copilăriei cu ochi migdalați
și miros de struguri tămâioși.

ca-ntr-o pictură flamandă
năzdrăvăniile vârstei de aur se întrec
aleargă într-o minusculă ureche albă
stârnind un turbion de senzații.

pot inspira în plămâni
viața ce-și flutură bucele
deasupra cenușii devenite țărână.

dincolo de plafonul de nori
e liniște.

Poezia Mișcării literare

înnoptare

umezeală rece. stai gheboșat, cu chelia gălbejită
și o tristețe nelămurită pe chip. îți ștergi
ochelarii
cu o batistă.

noaptea se uită peste umărul stâng.
ți se măsoară umbra și ți se îngroapă
la temelia lumii.

în bătaia gloanțelor

cu aripi de zăpadă iscodești
ce sălășluiește
dincolo de ținuturile alpine.

aș vrea să te îmbrac
în flori de vară și să te port ușoară
cum puful de pădăie
departe de răul înfipt în pereții lumii.

gândul mă narcotizează.
numai privirea îmi tot înoată nevolnică
prin cuștile de sârmă în care suntem
părăsiți în bătaia gloanțelor.

în derivă

prinși de o amorțală dușmănoasă oamenii
planează
printre stele desculțe. probează consistența
aerului
de dimineață. ascund în piept ierni înnegrite
de lavă.
dincolo de geamurile plesnite ale cerului
vertical
cei vii sunt pregătiți pentru orbire.

pirpirii amintiri umblă
cu marginile strivite – glasul cintezelor/
crângul luminat/copilăria căreia încă i se aud
bătăile inimii.

plouă putred. aerul începe să ni se întunece.

prin lentilele unui binoclu

când privești în prăpastie, nu știi niciodată
cine de acolo te urmărește.
cauți cu pupilele dilatate realitatea despuiată,
lumea jupuită până la somnul dintâi,
intervalul dintre primul și ultimul țipăt.

nu știi dacă ești pregătit. doar lumea se învârt
caleidoscopic. distanțele ucid, iar apropierea
strivesc.
în celule răcoroase, singurătatea construiește
ferestre oarbe. în crusta îndoielilor, cauți
fructele coapte.
inutilitatea se depune în strat dens în tăietura
zilelor
imperfecte, ciobite.

din acvarele țâșnesc gropi care asudă, asimetrii
ce înțepă spațiul - înveliș cavernos spart
în zumzetele umede ale amiezii.

colecția ta de minuscule sfere de sticlă
cu firișoare limpezi e realitatea acvatică în care
înoți fără sens.

toate dispar odată cu cloroformul inhalat.

urgie

burnița fluieră mărunț pe la geamuri.
o nemiloasă igrasie înghite zidăria crăpată,
uitată de timp cum o țigară în scrumieră.

chiar și căldura unei îmbrățișări se dizolvă
ca o pastilă efervescentă. în caverna răcoroasă
se deslușesc șoaapte ca o mantră murmurată
în țiuitul sâcăitor al ceainicului.
afară se dezlănțuie urgia.

așteptări înmugurite

topite zăpezi. o eșarfă se pierde pe drum.
în ceainăria cu draperii verde-mentă se adună
voci gălăgioase. clopoțelul anunță
intrările și ieșirile.
număr în gând până se face

liniște deplină.

linii și cercuri

viața se subțiază. realitatea cerne prin sită
durerile unor nopți infirme. cu o tăioasă
regularitate
respirațiile se pierd cum cârțile sub pământ.
fără să observe norii (păsări de fum ce
amenință
dimineța), un copil își înfulecă nestingherit
felia de pepene.

raiul

plouă cu soare. simțiri macerate de vreme
se învârtesc ca niște plăci de patefon,
cu bâzâit nedeslușit.
în pustietatea moale, pari fluturile din insectar
imobilizat cu un bold uriaș.

aici, în simplitatea unei chilii, ți-ai aflat raiul.
sertarele-ți sunt ticsite de iertare și-abisuri
de tăcute spovedanii infinite încolăcite în
țesătura vremii.

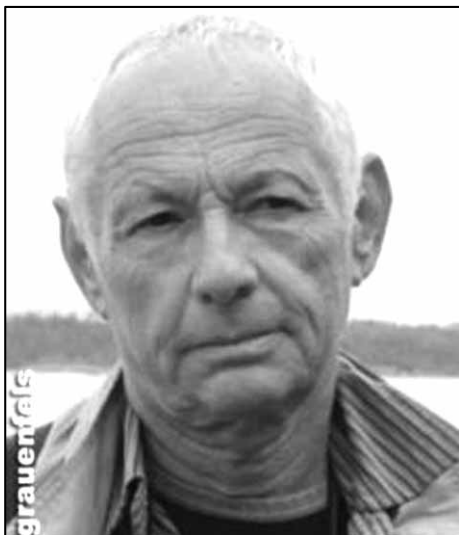
mașina de cusut străpunge pânza scoțând la
iveală
grozave arabescuri. numai ea mai ronțăie
irregularitățile,
singurătățile cicatrizate, prăfuite. zâmbești.
încă plouă cu soare.

degetul lui Dumnezeu

încăperile te cuprind cu brațe uscate de pământ
te dau de-a dura prin întunericul gol
și-ți adulmecă frica – singura care te despoaie
fără sfială

șapte demoni cu chimirele doldora de păcate
umblă în voie prin galeriile de cârțițe

ultima ta falangă descleștată apucă
degetul lui Dumnezeu

Adrian GRAUENFELS

- Israel

Cum se distruge o țară

Violența prosperă ca filoxera de pe viță de vie,
dar eu sunt un slab revoluționar
leneș...

Am venit la protest cu capul în nădragi,
Impresionant de nepăsător, muncit de alte
gânduri grele. Aerul
sărută vinul pe care îl aducem la buze în
libații de anul nou.
oamenii spun, așa cum au fost învățați. Părți
din mine au murit
cu altele care urmează să expire; vremuri
tulburi s-au schimbat
și nu în bine. Lăsată în tăcere, o întrebare se
ridică – dacă au mințit ca să vireze mânia
clocotită spre unii din noi – cei blânzi

Au aranjat orice clipă de pace în care am trăit:
Iubire nu mai e, e greu să ai încredere într-un
lucru bun în zilele noastre, și mai greu să fii tu
bun

Culori albastre în steaguri. Îmi pare rău,
colegi de luptă
nu simt nici un pic de romantism față de
lumea de azi.

Fără pistol nu mă ia nimeni în seamă. Dar
vreau să fiu aici. Trebuie să fiu...
eu, prostul, pe jumătate plin de noroi.

Unii vor să dărâme **ZIDUL**

Alții vor liniște.

În jur lupi galbeni.

Mare Nostrum

Extraordinara răbdare a lucrurilor!
Unele obiecte au răbdare
Acest loc antic a fost desfigurat
de o cultură de case suburbane
Ce frumos era când l-am văzut prima dată,
Câmpul de maci și măracini înconjurați de
stânci albe
Nimeni, în afară de doi cai care pășteau,
Sau vaci de lapte care-și frecau șoldurile de
gardurile de piatră
Nu se grăbesc. Au tot timpul. Se știe că
oamenii sunt un val
Care se umflă și în timp va da afară
Lucrările lor se vor dizolva. Între timp,
imaginea frumuseții
trăiește chiar în simplitatea aerului
În siguranța că oceanul urcă și coboară de pe
faleza noastră.

Cât despre noi:

Trebuie să ne desprindem mintea de noi înșine;
Trebuie să ne revizuim viziunea și să devenim
încrezători.

Ca stânca și oceanul din care am fost cândva
făcuți.

Am defilat contra

Politica aprinde în mine plenitudinea
care parfumează ploaia. Simt
cerul, plin de artificii mincinoase și
muzică. Tobe, trompete, fluiere de buzzz

un cort alb albastru rupt care ordonă
un eveniment iminent, cumulativ,
în care nu există nicio intonație sinceră
a pretinsului rege

peste toate. Până la ultima femeie
bărbat și copil dovadă că ura se dezvoltă
pentru a nu fi niciodată bruiată

Libertatea este punctul singular dincolo de furie
Nu mi-e frică și nu-mi pasă unde se află poliția
antreprenorii de pompe funebre m-au avertizat
să nu

mă cert cu ofițerii
să nu iubesc prea mult,
să nu mă uit prea atent la prezent,
Ce ar mai putea fi de distrus?

Nimic nu a rămas nespart.
Nimic de furat.

Cezarea maritimă

Omul acela a decis –
cenușa lui să fie împrăștiată
de la capătul digului roman

unde obișnuia să pescuiască împreună cu
amicii săi.

Se așezau pe găleți de var răsturnate.
Uneori, valurile se ridicau

și tivurile pantalonilor se udau și deveneau
grele

Îi plăceau pescărușii care stăteau pe balustradă,
toți umflați de prea mult cer.

După ce luase decizia,
se plimba în amurguri până la capătul cheiului
și se uita atent la mare.

La întoarcere, uneori dă
din cap, fericit, ca un om
care se gândește că da,
voi cumpăra această casă.

Adrian Grauenfels (n. 2 noiembrie 1946, București) este un poet, scriitor și traducător, de origine evreiască, originar din România, stabilit în Israel.

Educație: Master în inginerie la Institutul de Construcții din București 1970.

Căsătorit și cu doi copii. A emigrat în Israel în 1972. Din 1999 a devenit activ ca poet, scriitor și traducător din limbile engleză și ebraică. Articole publicate despre artă și cultură în ziare românești editate în Israel. Este activ pe internet cu o listă mare de publicații. (*Nautilus*, *Alchemia*, *Jurnal Israelian*). Director Editura SAGA din 2017.

Cândva în tren spre București

După ce a murit pădurarul, am prins-o pe fata
lui

umplându-i nasul cu ace de pin și stejar,
tânguindu-se în umbrele dimineții la Sinaia

Eu, sunt prea obosit pentru a studia mirosurile
iubite de fantome.

mama mea plină de imaginație a cusut păpuși
din cârpe de bazar
mintea ei atât de dârză puneă vrajă
în cusături, încât precizia, părea imposibilă

Râsul mamei mele era un salt de discuri,
atât de adânc încât a lăsat urme în vinil.
Chiar și în moarte, am vrea să fim fabule.
Nu știu ce-i învață tații pe fii,
dar eu o mut pe mama mea
pe un tărâm unde durerea nu mai există.

Îi plăcea la dans, toalete,
să mă conducă la lumina zilei cu eșarfa ei roz
cu vântul care se strecura prin geamul
bucătăriei spart

peste gâtul deschis al vieții noastre
nu credeam în Dumnezeu,
și totuși îmi amintesc de ea
ca fiind o zeiță fără egal...

Petru COVACI

Sappho

fulg de nea (ce acoperă sălcii vechi, înflorite
însoțind corabia plină de colegi zâmbitori)
pare crinul înzăpezirii (ce soarbe stropul de
miere rămas
pe buzele muzei)

sub lespedeza crăpată de gânduri
doar roata de la căruța uzată vrea să se învârtă
încă o dată, dragă rodica

(poemele non-stop rămân deschise toată noaptea
de se trezesc bieții oameni, în fiecare
dimineață... poeți)

*

pe scaune putrede ne așezăm
„hei, cine v-a chemat aici?”
poate vreți să urcați în nava cosmică
pe care o conduc sfinții înveșmântați în
galaxii de ceremonie?”
„venerăm doar clipa obosită de trecere și flacăra
unde zac disperarea și legiunea de umbre”

mirifica sappho, încremenită în lacrima ei
îmi întinde lutul său resemnat, ca pe un
premiu ce se acordă
(de obicei) zeilor debusolați, amăgiți de
cenușa amurgului

nimeni nu o întreabă

dacă
va urca în carele învingătorilor
ori dacă
se va cufunda în brațele visătoare
... arhaice lumi vor să recite poemele scrise cu
slove serafice

Tractorul galben

pe șampelizeul din țețchea timpul bravează în
brațele propriei identități
pădurea de semne (în aplauze solemne)
răspunde: „prezent”
reluând starea de vis (din poemul nescris)

viitorul, împuținat, trece prin satul oportunist
orologiul tresare, vacile (optimiste) se
bronzază la soare
mierla înlemnește ad-hoc, în căruțe nu mai e loc
monezile au un singur revers, viața pare o
gumă de șters
(mă îmbăt cu venin și abia îmi revin)

*

după concert vioara se desprinde de cântecul ei
eu o așez cu grijă peste notele muzicale
nefolosite
pulberi de lună se contopesc pe galbena strună
onorabilul mit pare de cântec lipit

un rest de virtute bate-n tobele mute (să ne
strângem în hora
ce ni s-a dat tuturora)

*

cu o sapă în mână ionică trece ca o furtună

în dimineața acestui decor pe ulița satului
tușește... primul tractor!

mândră de botnița sa, colorată
cățelușă latră cerul (din care se descarcă
containere prăfuite) (cu sfinți și cu muze)

În oraș

plouă cu stropi de trandafir năucit
cu clipe blonde și muzică beată

tăcut, încărunțim la colțul străzilor

plouă încet, monoton și banal
bărcile clipei sunt trase la mal

printre râuri de vis și ringuri de dans
ochii tăi par sfiosul avans al clipelor blonde

(pe care, dacă le pierdem, redevenim
aceleași năucite corăbii)

*

ca într-un veritabil război (fără învingători și
fără învinși)

aripa fluturului se rupe și zborul e trist
inconștienți, greierii țipă de fericire
doar șobolanii, negri și grași, se plimbă
prin orașul împânzit cu lăzi de gunoi
melcii, surâzători, așteaptă fericirea
supuși acestui calvar imediat
autobuzele, gâfâind și înecându-se-n cavoul
fericit (al plecării)

renunță la drumurile bătătorite

tu, ca o redeșteptare-a memoriei, surâzi!
(orașul cântă marșuri nupțial de albastre)

Petru COVACI s-a născut la 29 iunie 1950.

A publicat poezii în: *Familia*, *Luceafărul*, *Echinox*, *Cele Trei Crișuri*, *Hyperboreea*, *Semne*, *Caietele Oradiei*, *Ramuri*, *Scriptor*, *Tribuna*, *România literară*, *Convorbiri literare*, *Luceafărul de dimineață*, *Mărturii maramureșene*, *Caiete Silvine*.

Cărți de autor: *Geometrii sentimentale*, Editura ABADABA, Oradea, 2000, *Roua clipei nimănui*, Biblioteca Revistei Familia, 2008, *Pelerin de zăpadă*, Biblioteca Revistei Familia, 2013, *Banchetul imaginar*, Biblioteca Revistei Familia, 2016, *Nisipul și pletele muzei*, Editura Junimea, Colecția „Cuvinte migratoare”, Iași, 2019.

Referințe critice: Dumitru Radu Popescu, Ion Simuț, Familia Al. Sfârlea, Ioan Moldovan, Cristian Radu, Lucian Scurtu, Ioan Holban, Nicolae Corlat ș.a.

Laudă metaforei!

aripi solare, esențe primare
prin roua grea și fierbinte
calcă
pomeniri, oseminte

focul curat (din apă) cuprinde
lumi aburinde

plini de eternele noastre himere
alcătuim... legiuni efemere
(convinși de inutilitatea pașilor trăim în
interiorul aripilor)

șoapta aduce cu lacrima ei
olimpuri străjuite de zei

umbra aceluiși vis învăluie
textul nescris

(lăudată fie metafora!)

Dosare

biroul, devastat de truisme
păcătuiește (în zilele aruncate de-a valma)

deasupra dosarelor transpiră, de zor, activistul

pe ziduri tronează portretul
la care se închină... până și dosarele

„nu vă temeți!”, activistul zâmbește
cotrobăind prin hârtiile sale
uzate: se prefacă că nu găsește (pe loc) un
răspuns

„... ai fost aruncat la coș” – scrâșnește el,
imperceptibil

cadavrul meu, exaltat, putrezește (țanțoș)
printre lozinci

Povestea mărului roșu

„într-o apoteotică veselie, pe un pat de spital
(unde se tratează
poruncile)
inimioarele bat (străpunse de răzvrătita săgeată)

și iată-mă fericit!” – țip
pregătit pentru zborul (din care cel însetat va
sorbi)

pe o monedă veche se scriu cifre arabe
și MULTE cifre romane, până se înroșesc
cifrele
(rămân bucățile de moloz) (rupte din zidul
căzut pe banca din afara orașului)

în spatele tufei, în plină câmpie, la poalele
dealului
se încheagă universul (ce vestește, peste
maluri de vreme
vecernia)

„vino!”, îmi vine să zic, „treci prin starea
vrăjită, pregătește-te pentru asediul ce va
urma”

„o, tempora!” – geme, cu năduf, călătorul:
„sunt oare magul?” „O!”, o ce?

(fragmentul acesta lipsește, însumi sunt
pregătit să lipsesc)

*

abandonat pare și mărul rotund, de un roșu
aprinș, poleit cu rubine

Pistolul de jucărie

„destinul pare o damă îmbrăcată sumar (ce-și
duce veacul în orașelul
apocaliptic)” – zice poștașul întinzându-mi un
plic, dăruindu-mi câteva
somații (legale)

„marfa țăranului nu este scumpă: e naturală,
fără e-uri și chimicale” –
strigă șeful de piață (un mic confucius căruia
îi plac
portocalele)

însumi am îndoilei (să îmi
îndoi buletinul?) (declarându-l nul și neavenit?)

blondele? „de când au apărut în acest cartier
nivelul de trai a crescut
brusc” –
șoptește bătrânică (pe care va trebui să o
slujesc, să putem spori populația și
numărul viitorilor cretini) (trăitori în țări
eclatante)

cândva, la casa de cultură rulau filme de groază
despre
realismul socialist și despre producțiile record
„erau doar minciuni”, spui tu

prin piață trec dronele filmându-ne,
îndobitocindu-ne
să putem gusta izbăvirile... fără a mai crâcni
„partidul vrea să fim fericiți!” – strigă șeful de
piață

în timp ce
pistolul de jucărie trage în șmecheria de
prăvălie a

doamnei educatoare

Poem provizoriu

domnilor, adaug o virgulă la această
poveste

pe care o închin eternității (ori poate
singurătății)
în sfârșit! mă simt onorat, cred că mi-am făcut
pe deplin
datoria

împing căruciorul spiritului pe ulița satului de
parcă mi-aș dori să devin
cetățeanul model, devotat cauzei nepieritoare
și, ca minunea să fie completă, mă întâmpină
cititorii pregătiți să se bată pentru
fiecare rând scris, pentru fiecare înțelepciune
(din sfânta pauză meditativă)

o, dragii mei! vă închin vouă această virgulă
contemplativă

pocăiți-vă, dați frâu liber imaginației!

o planetă misterioasă zace-n cuvânt
de parcă s-ar constitui spațiul unui vast teritoriu
în imperiul cel mai înalt și mai sfânt
unde
muzele pactizează cu revoluția
dăruindu-ne acest poem
(provizoriu)

Grădina geometrului

Nina VICIRIUC

Casa

Am locuit mulți ani în casa bîntuită
înălțată proprium manum
de la un timp s-a lăsat într-o parte
sprijinită-n bastoane de timp
știam că e tînără dar și tinerii mor
aud noaptea cum sughiță cuiele ruginite
tablourile și icoanele cu care a fost ținută
se leagănă odată cu răsufarea mea
în ea nu se petrecuse nici un mort
acum holurile au devenit tuneluri de timp
fișiile de lună se strecoară greu prin fisuri
mai ieri era zveltă vopsită în roz
covoare cu modele din vechea Buhara
acum păianjenii se instalează comod
rîd de mine cînd vreau să-i împușc
pantofii scumpi zac într-un colț
tocurile lor mă prăvălesc în vertij
cînd vreau să mă-nalț
împăturesc frumos rochiile apoi le arunc
casa mea tînără are acum sute de ani
se simte acut bătută în cuiele lui Cristos
așteptînd odată cu mine
coborîrea tainică de pe cruce

Criticilor mei

A plecat gloria ca un marfar prăpădit
în timp ce mereu mă visam
în Orient Express-ul
stînd la savante conversații
cu femei mondene

și domni în joben
am răspîndit in/ conștientă
zi de zi poezia/ tragedia
așteptînd să rodească
pămîntul GLORIEI
să- mi treacă numele pe
frontispicii de marmură
criticilor mei le mulțumesc mult
îmbrîncelile lor
m-au proiectat înainte
așa că am aruncat
și eu niște semințe
știu că rodul lor nu va dăinui
nici o zi după mine
precum și critica lor
va fi îndelung
dezbatută
de molii

Judecata

Judecați-mă că toți vom fi judecați
am fost toată viața un edecar
ce-și trăgea anonima corabie
deseori mi-a frînt oasele
simțînd ceva dulce amar
ce agoniza între coaste
chipuri de sfinți rînjeau stafidiți
fără să ofere exemplul binelui
simțeam tot mai acut sub piele
tăișul învățăturilor sterpe
mă apropiam prima de ghilotină
bravînd în eroul nechibzuit

lașitate și îndoială
fără curajul de-a pun mîna pe bici
să despic cu plumbul lui chipul erorii
crîncene lupte în interior
afară duhnea a trădare
solemnitatea minciunii
fanfară din filozofi orbi
bat în nisip moneda calpă a îndoielii
plec mulțumită spre altă lume
să pot savura în sfîrșit
murirea

Vedenii

Ne-am văzut pe aceeași scară
ce urca imperturbabil spre cer
nevinovații se înșirau
împiedicîndu-se unii în alții
tinerii în ițele sure ale bătrîneții
bătrînii în leagănul nou-născuților

abia veniți sau canceroși
împrumutăm lumina Paștelui
să avem mai multă pe cealaltă
lume

la final rămînem doar noi
trecuți eroic prin toate
peste glorii peste nimic
statura înaltă și
picioare de fum
prea sus prea departe
un pas înainte
doi înapoi
astfel am pierit
nevăzută în mine

Orașul

Orașul geme de copii neveniți
octogenari ce au uitat să moară
grădină imensă de umbre
se ciocnesc se
dizolvă unii în alții

o pastă moale
pe care alunec

cît de suportabil a
devenit întunericul
cîndva aducea cu el
coșul cu bunătăți al iubirii
tac cînd se expune adevărul
surzesc la injurii
amînarea pare benefică

observ cum moartea își scoate
noaptea caii negri să pască
tot mai aproape de casă
îmi oferă amabili
șaua lor de argint
să-i încălec spre o altă
definitivă poveste

Sechestrată

Între cei doi pereți ai laptop-ului
plîng și rîd
așez animăluțele în ordine
pe fruntea insomniacă
caut comicii vechi și actuali
hohotesc pînă cînd
geamul ce dă înspre stradă
îmi face observație că vecinii ascultă de zor
gîlceava matinal-histrionică
vor să solicite salvarea
nu le place să fiu veselă și-i înțeleg
ei merg la slujbă sau fac
zeci de km să prindă metroul
cu care circulă zile întregi împrejurul lor
apare și plînsul mut ca un pește urît și gras
rămas cu ochii mari și vii
alteori e sonor și pereții încep să se clatine
iar vecinii dragii de ei vor
să sune iar acel număr
să lămurească acest
dizgrațios comportament
eventual să închidă definitiv laptop-ul
cu tot cu mine înăuntru

Mihaela AIONESEI

Sâmbăta apelor

Plouă în martie ca și cum un suflet de iubire nebun ar plânge moartea nu știu cui. Plouă cu taine. Mărunt și amar ca și cum peste lume un ciur cu blesteme ar fi fost aruncat. Soarele-i la priveghi cu luna pe-o colină. Orașul e mort ca o mandolină peste care nici o mână n-a mai trecut de un veac. Nici o pană de corb să-i șteargă de praf corzile întoarse în voievozi. Doar acolo-s vii. Printre haiducii. Cine să le mai simtă pasul. Cine să le mai audă păsul?

Aici timpuri strivit într-o corcodușă. Acră și ea la fel ca mutra celor care-și ascund năduful sub mască. Liniștea-i un șarpe răstignit pe aleile goale. Peste ierburi și flori care n-au mai apucat să înflorească. Șoseaua se chircește ca un șoarece ud. Și nici o bicicletă rătăcită nu-i să-i spintece în grabă spinarea.

Ferestrele sunt baricadate în oameni. Ușile au rămas fără clanțe. Drumurile nu mai duc nicăieri. Oamenii lustruiesc pereții în case să dea de puțin alb. Albul acela domnesc rămas de la Iisus în fașă. Copiii se instruiesc pe un gadget. Copilăria rătăcește într-o carte scrisă de un moș cu barba albă: „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a

merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi sălta și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci...” Bucuriile stăteau înghesuite într-o inimă pe-o creangă fără să le spulbere nimic.

Un șir de sicrie duc răsul la groapă acum.
Un șir de sicrie umblă cu amintiri de pripas prin ploaie.

Mi-e urât în umbra asta, Doamne! Mi-e urât și n-am cui mă jeli. Ai mei s-au aruncat într-un măr și-s duși de-acasă. Pe strada cu lilioci nici măcar un câine nu-mi iese în cale. Nici măcar o durere nu mă mai încapă. Îmi repet că sunt vie și pășesc apăsător. Nici o iluzie nu țâșnește de sub coastă. Nici o întristare nu mă mai doboară. Cruce în crucea lumii sunt. Laolaltă fumegând.

Caut un ochi să mă arunc. Caut o temelie, ceva. Ploile să le țin în frâu cumva. Singurul cerul înghițit de o vrăjitoare pufăie dintr-o țigară. Toate-s gri. Cri cri cri. O baladă aș mai vrea să ascult. În tinda cireșelor coapte să mă culc. De un sărut să mă las furată până-n Carul cel mic. În zori să mă trezesc scuturată de o zarvă de ciori. Mare să-mi fie uimirea de a fi. Mare cât planeta lui Marte.

E sâmbăta apelor. 13 martie 2021. O pasăre cântând pe țigla casei îmi dă senzația vagă de viață. Mă așez pe treapta cea mai joasă cu genunchii adunați la piept. Plouă. În mine cresc poduri, podețe și nici un curcubeu. Plouă cumplit ca într-un an fără rod. Plouă ca un tăiș năvălitor de coasă rosturi în nouă disecând. Plouă în inimi ce nu se mai simt. Plouă de-o veșnicie și eu încă aștept...

Orașul e asudat de căldură

La fel aerul, carnea, inima. Miroase a buturugă arsă pe vatra bunicii. Ridurile îmi spun că am peste o sută de ani. Sub ele țipă o bufniță. Puii ei plâng. Undeva se aude și mama. Mama a murit cu sânii goi. Așa a vrut ea să se știe că a lăsat pe lume doi copii. Tata n-a venit s-o învelească. M-am înțărcat greu. Am băut whisky Jack Lemmon până am intrat în rolul lui Mutu. Cine naiba m-o fi pus! Mai bine urlam, dădeam din picioare să o scoată cineva din groapă. Dar am tăcut de s-a întors din drum și Calea Lactee să mă vadă cum adun cu traista boabe de grâu. Le sparg în dinți pe ascuns. Nimeni nu-mi știe ciuda, spaima. Dorul ca mosorul mă trage zi de zi mai aproape de groapă. Seara o chem să-i spun povești și ea se amuză de năzbâtiile făcute de nepoți și de mine care umblu cu zdrențele la vedere printre poeți, ca un vagabond printre sfinți. Fratelui meu nu i-am spus niciodată. El stă ceva mai departe. Uneori îmi pare că vine de la capătul lumii. De câte ori îl văd, pe buze i se citește urma de sân de care n-a reușit să se dezlipească. În fiecare zi de paisprezece april își îndeasă întunericul în pântec, în ochi, în urechi doar s-o mai audă o dată. Îmi suflec mânecile și încerc să-l scot din el. Rămân mereu cu o bucată de pământ din care n-am unde să fug. Suflu în pumni până se

albește zarea. De acolo cineva coboară un coș plin cu mere, colaci, struguri, și-un oftat lung de lumânare. Pesemne, un semn duminical de la ea și de la Dumnezeu care a luat-o să bată toaca duminica.

Duminica între 20.30 și 21.00 moartea nu se poate uita în oglindă. Când încearcă, vede doi cărunți cu doi prunci spânzurați în piept și se teme. Se teme hoța naibii să privească. Dar eu cum am privit când creștea în mine mormântul?! Mă înfurii numai când o aud cum respiră tacticoasă lângă mine, neroada! Îi retez capul, coada și ea ca o șopârlă iese întreagă pe piatră. Râul îmi face cu ochiul. E cald și prea asudată carnea, inima, piatra încinsă care sunt.

Dă-te, Doamne, deoparte să-mi fac curaj să m-arunc!

E prea fierbinte viața în 14 april...

Mi-a fost o sete cumplită de viață, mamă

Ca în ziua în care am văzut în ochii tăi ultimul strop fugărit de duhurile nopții și de sfinții arhangheli fără să pot face nimic. Nu m-am iertat niciodată. Aș fi vrut atunci să mă arunc în gol ca într-o fântână. Să scot apă pentru arșița care a cuprins casa până s-a făcut scrum. Să sparg icoanele rămase neclintite pe pereți. Să urlu cu înverșunare la Dumnezeu. Am tăcut și am mușcat îndelung. Ca și acum. Gura mea are gust de pământ. A tritești risipite în cuiburi de cucu în anii când căutam un răspuns. Cu ele scriu despre ultimul tren în care astăzi urc de dragul tău. Nu-ți face griji. Știu unde să cobor după parfumul mâinilor tale și după ceata de îngeri care-mi va ieși în cale. Curând.

Dumitru BRANC

trăsura ta n-o voi opri

numai luna poate invade noaptea
cu dragoste, cu răufăcători
și pot să văd prin pulberea ei, prin scrumul ei
o furtună nouă în blândețea trupului
ah, brațele tale, crengi plâpânde
duhul tău despletit între lut și cer
plec în bejenie, nu cumva să las urme
că am păstrat flăcări în taină
să mă aline mocnirile
azi sunt zadarnice leacurile vracilor
și
învii când vii și mor când pleci
trăsura ta n-o voi opri
poate vor veni iar puterile plecate în lume
dacă țipă cămilele ochilor tăi
dacă vadul mă poartă în marș soldătesc
dacă mă ajută evantaiul pieptului
șoim spre corabia ta voi veni
să plecăm la vânatoare
prin cerul de bumbac al unui Nil nou
revărsat peste inima ta

„unde-i ancora să rețină disperarea” (Sașa PANĂ)

am furat cât am putut de mult de la somn
nu mi-a fost rușine
chiar dacă știu că nu duc o scamă cu mine

planorul liniștii deasupra orașului m-a ajutat
să folosesc pământul tuturor la arat

m-am odihnit într-un fel de neodihnă ciudată
dar n-am descoperit vreun elixir vreodată

fiecare zi trăită, recunosc, mi-a adus
o căpiță de lână pe fus

fir subțire, în altă viață vor toarce
zâne, vrăjitoare, nu știu, tot ele, Parce

de ce e ușoară evadarea spre stele?

când pământul ne scapă din hățuri captive
era, la plecare o întoarcere
și doar țișetele se puteau îndepărta
ca lumile străvechi, ruinate după coliziuni
ca nouă, învechită, inima

noaptea jubilează aruncătorul de flăcări
o desfigurează și fragmente rătăcitoare
poartă o căldură vicleană și deschide sufletul
pomilor
și revarsă peste oameni cascade amare

argonaut încetinit în răspântii, buimac
am amânat, cât am putut, saltul mortal
dar truda lui moare în carne și oase
în dealul-strigoi, în blana de val

am vopsit un necunoscut, să pot recunoaște
dacă sunt oștean sau biet visător
ți-am desmierdat umerii, mestecănul gâtului
am fâlăit într-o aripă de nor

apoi, torturat, înfrigurat într-o cumpănă
am sprijinit o biserică să nu cadă încă în cer
în pustiu din veghe am îndepărtat somnul
în prieteni apropiați, luminile stelelor pier

pete fosforescente, văpăiș slab de opaiț,
mușchi luminosi
inima ta mă cuprinde fără să ardă și știu
că nu va distruge, nu voi fi amorfă cenușă
în care focul meu aștește târziu

„pulvis este/et in pulverem reverteris”

am fost neguțător în Ispahan sau poet, nu știu
în care lumină, mușcă gingiile umbrei și se
face târziu

sub botina monarhică a lui Cyrus, acoperit cu
scumpe brocarturi, poet
întreb pulberea din Pasagarda, iureșul ei încet

oare poți cuprinde totul cu ochii, spiritul poate
păstra
și floarea și spinii și tăcută și învolburată inima?

Oare pot pune lumea în spatele numelui meu
povara purperei, nu face sacul să fie prea greu?

Ca lumina și întunericul, ca plăcile tectonice,
ne destramă
Zeul, pe ascuțișul de lamă

decembrie, cu dragoste

doar marea și neconținutul război
între Pilat din Pont și noi

nici o umbră nu e în preajma altei lumini
în trena ei, înșelătoare tulpini

în care s-au retras în litanii, putrezesc sub topor
sirene strălucitoare de nor

limpezite, spre ziuă, ca după furtună
apele în care plutim împreună

Dumitru Branc s-a născut la 20 februarie 1960 în comuna Seleuș, Județul Arad. A absolvit școala generală în Seleuș, liceul/cu bac în Ineu, apoi școală militară și colegiu universitar medical în Focșani și Oradea. Lucrează la Spitalul Clinic „Avram Iancu” din Oradea din anul 1983.

Frecventează mai multe cenacluri literare din Oradea.

Debut literar în revista de cultură *Familia*, în anul 1984; „nași literari” fiindu-i scriitorii Alexandru Andrițoiu și Radu Enescu.

A publicat în revistele literare *Familia*, *Arca*, *Discobolul*, *Steaua*, *Tribuna*, *Luceafărul*, *Convorbiri literare*, *Nord literar*, *Acolada*, *Caiete Silvane* ș.a.

A publicat volumele de versuri *Corabia cu mirodenii*; *Umbrele memoriei*; *Scrisoare de trăsură*; *Dragul meu, șarpele*; *Frunzele de tutun ale insomniei*; *Slujitorul meu, îngerul*; *Umbre libere*.

Despre cărțile lui au scris: Ioan Moldovan, Ion Simuț, Alexandru Sfârlea, Mihai Vieru, Ionuț Caragea, Dan Horațiu Popescu, Ioan F. Pop, Lucian Scurtu ș.a.

neconținut, prin ferestrele largi, deschise
ca greierii prin pâlcuri promise

sunt cântece despre creștere, pentru cine
se topește zăpada ca o pană pierdută în mine

te port, fără să știu, în cretă și desenez
un profet, să-l pot auzi, de firez

ianuarie, cu dragoste

am scris, am șters praful, păienjeniișul, multor
hârtii
am înlăturat bruma pământului de pe vii

apoi, aburul pătat de cuvinte, gura ta
o scrisoare carbonizată de nea

metalul clipelor oxidează în orice jubileu
în care mă întorc nemuritor, mereu

ca un acoperiș, curățat, după furtună
ca marea, înnoită în spumă

spre Ythaca a fost viața mea, marele drum
nu e nimic viu, dacă e fum

vedeniile vechi, vedeniile noi
n-au umbre docile și moi

doar de sus văd migdalii înflorind
doar așa te port, presată în gând

viața mea e cuprinsă într-o singură răsuflare
și pleacă, în surghiunul din fruct, orice floare

flăcări de fosfor

am trăit, cândva, fără să știu că lumea
este străbătută șerpește, de multe cărări
mă purtam împodobit, să vedeți
amânat, hăul din zări

înarmați cu lăncii, zornăiți fiare vechi, un război
licărește în burgurile fără temelie, cu
ferestrele mici
între leagăn și mormânt, pânza destrămată a
îndoielii
penele pustiitoare ale întunericului, punguța
cu frici

rănit, înflorit, focul meu nu vă iartă
că nu ați păstrat în cenușa viselor ca prins de
război
pentru un timp desfăcut altor ochi, altor minți
mușchiul istovit ținut în mâinile moi

ierni călătoare, argintate, amână victoria unor
frunze străvechi
ce bine e când întârzie toate
aud degetul Domnului, degetele altor Zei
toba trupului meu bate

am fugit din Siberii mâncând pământ înghețat
ca apele șiroind, fără un anume, hotărât făgaș
voi purta încă flamura iar îngerul meu
îmi va fi, mai departe, bunul vrășmaș

sunt prea multe îngenunchieri în care vă port
și strig

ferestrele, iarna, sunt vopsite de ger
tăcerea nu mi-a adus liniștea
să nu uit să pun sare, mi-e frig

sunt un om căzut din lună
le bătrânește iarna pe toate, le ascunde
sub o hlamidă frumoasă și rea
în carnavalul unor umbre pocite, cutreieră,
inima

văzduhul cu nori nu e cerul
iubirea nu ademeneste, uși întredeschise,
ferestre deschise
să creadă hoții că diamante și perle
duc viața în răpă, în perfidele vise

nu mă voi împulbera și voi crede că până aici
mi-a fost
moartea, o altă lume
a, să nu uit să pun sare, iar
pe spongiosul țărâm de spume

am înțeles, pasul mic de la melancolie la manie
m-am dumirit, morții nu dorm, doar așează
umbrele lor peste umbrele noastre
viața să rămână trează

stânca tânărului păstor Asdrupal (Rafael SOLANA)

poetul ține stânca tânărului păstor Asdrupal
să nu strivească lumea

încă mă aflu în fruntea caravanei
încă pot destrăma broderiile sacramentelor

pot risipi nori

poetul e-un fel de maestro Geppetto
dar nu știe ce ține în sfori

Carmen Tania GRIGORE

Inimă de porumbel

Uneori viața
te atrage
într-un lanț trofic
atipic
și nu îți dă răgaz
să aspiți
silabe de alint
și încredere;
când ți-e lumea
mai dragă
ești înhățat
cu rugăciuni cu tot,
nimeni nu te vede,
nimeni nu te crede,
doar o inimă de porumbel
tresare pentru tine.

Între preludiu și fugă

Atâta entuziasm printre rânduri
și câtă ceață nebună
tulbură memoria dorului.

În zadar am invocat trăirea
să picure culoare
în fereastra opacă.

Tăcerea s-a deformat,
a devenit apăsătoare
ca o sentință nedreaptă.

Un sentiment scăpat din vedere
a presărat naftalină
în cutia Pandorei.

Tot ce-am visat
zace acum în tranșee
pe un câmp minat,
între preludiu și fugă.

Armonie

Ca o floare de mercur
mă risipesc când
tu vrei să mă aduni,
am rău de înălțime,
sunt o damă de pică
în armonie cu realitatea.

Iubesc cuvântul fidel
ca un mugure
rodului suprem.
Cuvântul care
se hrănește cu cer
și mă protejează
cu brațele lui
intuitive.
Doar în infinitul lui
mă revărs,
spre o adâncime
care dă sens nimicului.

Carmen Tania Grigore s-a născut la 18 mai 1962, în Nehoiu, județul Buzău. Este membră a Uniunea Scriitorilor din România, filiala Brașov, din 2022. Primul text literar – poezie (debut) în revista *Cutezători*, numărul 6, anul 1977, obținând premiul 1 la un concurs național de poezie pentru copii organizat de revistă. A publicat mai multe volume de versuri, precum *Pulsul țărâni*, ed. Rafet, Buzău, în noiembrie 2009, *Un sezon cât o viață* – aprilie 2012, ed. Editgraph, Buzău, *Cu nostalgii la vedere* – august 2018, ed. Sitech, Craiova, *Cerberul din clepsidră* – iulie 2019, ed. Neuma, Cluj, *Taina în care locuiesc* – ianuarie 2021, ed. Neuma, Cluj ș.a., precum și un volum *Comoara din suflet* – convorbiri cu Alexandra Wilson-Noica, ed. Lorilav, august 2010. A fost tradusă în limba germană de scriitorul Christian W. Schenk, în limba albaneză de scriitorul Baki Ymeri și în limba catalană de scriitorul Pere Besso. A scris despre poezia ei Horia Gârbea, Nicoleta Milea, Ion Roșioru, Ana Dobre, Angela Nache Mamier, Gela Enea, Lucian Gruia, Bîlea Diana Dobrița Flavia Adam, Ottilia Ardeleanu, Valeria Manta Tăicuțu, Zenovie Cărlugea etc. A primit mai multe premii în cadrul unor festivaluri literare, dintre care amintim: Premiul 1 la concursul „Tinere condeie” – în cadrul festivalului Vasile Voiculescu, organizat de Biblioteca Județeană Buzău, în iunie 1977, Premiul Direcției de Cultură Mureș în cadrul concursului de poezie religioasă „Credo”, august 2017, Premiul Juriului la Festivalul Național de Poezie „George Coșbuc”, Bistrița, 2019, Premiul special APLER, ediția XXIV-a, noiembrie 2022, pentru volumul „taina în care locuiesc” – poezie, editura Neuma, Premiul 1 la concursul național de literatură „EMINESCU-1868-ORAVIȚA”, ediția a XXXV-a, ianuarie 2023.

Monolog ascet

Nimic mai înșelător
decât urmele de ruj
într-o oglindă
retrovizoare,
un detaliu picant
care aruncă
provocări
în gura păcătoasă
a zilei,
meteahnă exacerbată
de răbufniri
hormonale
dar cui
să-i mai sfârâie
câlcâiul
după figuri
complicate?

Întors fidel
în cuibul de carne
gândul pribeag
își reînnoiește
meticulos,
monologul ascet

Ironie fără pereche

Ascultăm zi de zi
cârcotași inumani
excluși din agențiile senine;
non-sensul lor
se derulează la nesfârșit
în acceleratorul semantic,
papagali fără pereche
expuși inutil
în centrul atenției.

O variantă mai ironică
nici că se putea oferi
celor o mie și una de nopți
dezamorsate subtil
fără trafic de influență.

Aranjament

Adunăm cu migală
greieri pentru
muzica de cameră,
context ideal
stării noastre de spirit.
Acest aranjament
de bună-dispoziție
și intimitate
ne îndeamnă
să fim sinceri,
astfel că vorbim
mult mai ușor
despre dragoste
și despre alte concepte
din care ies aripi.

Afară, cât vezi cu ochii,
fulguiri de hârtie arsă,
dovadă că niciun cuvânt
nu a plecat de aici.

Paul-Mark PRECUP

w@ist urs3lf

cinci mii de volți orbitori răsună în cor
alunecă-n cântec pe părul tău blond
azi – cu tine – simt alt univers
waste yourself, waste yourself

cinci mii de volți alunecă sincron
pe șuvițe suflate de vânt anacronic
blondul strălucește – mă lasă perplex
waste yourself, waste yourself.

cinci mii de volți ce-mi ard în suflet
cinci mii de bolți văzute în bocet
cinci mii de morți pierdute-n multivers
waste yourself, waste yourself.

8-7-22

gara inimii mele
biciuie omul de plastic
fîrav și slab
kantian.

tărâmul lui
se ascunde înăuntru unde
e totul la locul său
de cuviință.

raze de soare ce-i
hărțuiesc sfidător suprafața
urmate de furtuni ce rîd de el

inima mea cruntă
nu-i dă liniște
joacă un joc murdar,

sunt omul de plastic, pierdut în ultimul
abecedar.

criză

nu trebuie să scriu poezie
ca să

văd

poezie.
eu sunt poezie
eu sunt ritmul inimii tale
eu sunt floarea sălbatică zburată de vânt
în august versuri pe oglinda mea
bucăți din mine
arată-mi interiorul
nucleul.

tot ce pot auzi
doar briza nopții
doar răcoarea
din rădăcină zboară
floarea.

e aproape amuzant aproape hilar chiar
sunt aerul patetic ce-ți umple plămânii
în amiaza mare bunica mi-a zis mă rog pentru
tine
și rugăciunile ei curg și astăzi prin venele mele

**Literatura
tinerilor**

Paul-Mark Precup, născut (25 iulie 2002) și crescut în Bistrița, a absolvit Liceul Teoretic Sanitar Bistrița, unde a citit poezii în cadrul a două dintre aniversările Cenaclului Coșbuc, Bistrița, iar acum este student în anul II la Facultatea de Litere Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, specializare Limba și Literatura Engleză/ Norvegiană. Între timp, a citit la un Open Mic organizat de Lena Chilari, și apoi, împreună cu ea și alți autori, la „Pălăvrăgeală Poetică”, eveniment caritabil organizat de Interact Transilvania, Cluj-Napoca. Se află în ambițioasă căutare de cuvinte potrivite.

„O imaginație poetică proaspătă, îndrăzneță, expresie a unei trăiri vii, încrezătoare în forța cuvintelor, care îl recomandă unei evoluții de luat în atenție” – spune Olimpiu Nușfelean.

umplu timpul,
sufletul.

eu sunt poezie.
eu sunt spicul de iarbă veșnic în soare
eu sunt zilele dulci și nopțile amare
eu sunt tot ce doare și fericirea ce o simți
când trece angoasa e înăuntrul
meu.

sunt ulise.
veșnic pierdut
sunt prometeu
veșnic ciugulit
sunt poet
veșnic chinuit.

rememberingeve

tot ce alcătuiește ființă vie
rădăcină de om, să crească să se înmulțească-n
universul ăsta. ce repede
suntem toți înghițiți de pupilele celuiilalt

arde.
incendii de tu inundă ionosfera
ioni infernali ce ascund dorința
de-a ieși dintr-un nimic bulimic ce te înghite
și te aruncă înapoi.

///

neputincioasă, Eva nu poate decât să
fie ingerată de leviatan

de cobră
de tot ce a fost abandonat de misterul divin.

Eva știa dinainte că nimic nu are sens
și mintea ce emană ignoranță abundă
în fericire nevinovată.

știm, suntem nemuritori până la
probă contrarie
până la reflexie în furculiță
până ce observăm că până și
transparența se rupe când îți termini mâncarea
persoana lichidă în suflare

își părăsește persoana
solidă în simț
lăsăm doar vaporii din spirit
să hoinărească pierduți

cum Eva, după ce păcatul a uscat fericirea
ignoranței
s-a lepădat de blasfemie
plătind cu înființarea ființei ce știe și simte
(și până la urmă se ofilește – pierde virtutea
transparenței –)

prețul dulceții în care a căzut
///

tot ce s-a târât vreodată în mine
și-am zis mărmă fermecat cuvântare de zeu
vreau să uit vreau să uit vreau să uit
infernul buzelor ochilor tăi vreau să văd
ce poți să despați din mine când devin
prea mic
nu ți-a spus nimeni că nu poți scoate nimic
din nimic?

vomită-mă acum dac-ai să încerci să
mă dizolvi de tot am
resturi ce se zbat într-un tu rupt din puzzle-ul
cărării mele

tot ce am încercat a fost să te iubesc ca în cărți
tu ce n-ai fost făcută să iubești
adâncuri și oceane am încercat și-ai fost
luna mea bulimică ce vomită marea
și înapoi cu ea înghite
ochi și neuroni
pupile
găuri negre ce n-au de zis nimic

că doar atât mi-a mai rămas să-ți spun
înghite-mă acum
dac-ai să încerci să mă vomți curând
doar vapori să rămână
să hoinăresc pierdut aer să fiu să fug
de ereziile ce mi le scuipi.

//
dulcele Evei a fost amarul lui Adam
și-n marea de dulceață ca transparente
diferențiale
suntem un amar, despărțit de dulcea jumătate

//

suntem aici să înghițim erezii
suntem aici să vomităm marea și s-o-nghițim
la loc
suntem aici să mâncăm din pupilele altuia
apoi absorbite să fie ale noastre

sunt aici fiindcă
chit că tu lună nu mi-ai fi
eu încă ți-aș putea fi soare.

Capcane pentru lumină

Damaschin POP-BUIA

Iacob, familia, Coțobreana

Iacob era un tânăr serios, o spunea toată lumea. Om de cuvânt, te puteai baza pe el, în cazul în care promitea cuiva ceva, lucru nu tocmai des întâlnit la noi, la români. Bine făcut, acesta se făcea remarcat tocmai prin statură, ceea ce îi permitea și o anumită perspectivă de sus și nu de „broască”, cum citise el într-un roman cu tentă istorică. Se făcea acolo referință la raportul domn-vasal, acesta din urmă uitându-se umil înspre în sus, spre stăpân. Da, da, deși nu a mai apucat să-și facă bacalauratul – luat de ale vieții valuri –, acestuia i-a rămas această aplecare spre istorie, iar dacă ar fi să dea anii înapoi, ar alege acest domeniu, al trecutului, cu tot ceea ce oferă el. Înalt precum un brad, cum se spunea prin partea locului, putea muta munții din loc. Împlinise, în decembrie din urmă, 27 de ani și nu ziceai că are nici mai mulți, dar nici mai puțini. Picioare lungi, trup bine legat, capul parcă prea mic în raport cu statura aproape falnică. Să tot aibă 1 m 85, dacă nu cumva chiar mai mult.

Proza Mișcării literare

Asta probabil datorită spinării, în partea de sus ridicată, ușor încovoiată. Era, precum aproape toți din Coțobreana – o localitate situată în imediata vecinătate a Munților Rodnei – coborâtor din țărani, chiar dacă părinții se trăgeau din familii înstărite, pe vremea aceea acestea fiind mai departe categorisite după numărul loturilor de pământ pe care îl posedau

Fruntea, oarecum îngustă, nasul ușor acvilin, bărbia o idee retrasă înspre piept.

și al animalelor din ogradă. Viața din satele de munte, fie ele mai întinse ori, dimpotrivă, cu caracter mai degrabă de sat ori cătun, este una dură, ori cel puțin cunoaște asperități cu care unul de la oraș ar avea mari probleme, dacă ar fi să ajungă, de pe azi pe mâine, într-o astfel de situație. De fiecare dată când veneau rudele de la Cluj ori, chiar cele din capitală, căci și acolo aveau neamuri, pe Iacob și fratele lui îi încerca un sentiment de invidie, pe care nu întotdeauna reușeau să și-l ascundă. Cauza era cam astfel expusă de coțobreni: în vreme ce ei, copiii dintre măgurile din Coțobreana, erau obligați, pe parcursul întregii veri, să ajute la munca de la câmp, copiii rudelor de la oraș, în vacanță fiind, dimpreună cu părinții lor, aflați în concediu, făceau excursii, ieșeau la câmp doar de plăcere, vizitau muzee, ori leneveau pur și simplu, lăsându-se mângâiați de razele blânde ale soarelui. Ba când se întâlneau cu verii lor, seara ori duminica, mai povesteau aspecte din viața lor de la Cluj ori București. Cică aveau *hobby-uri*, unul juca baschet, o verișoară cânta la pian, se bucurau de tot felul de posibilități de a petrece cât mai frumos timpul liber, în vreme ce ei, coțobrenii, visau să aibă timp să bată mingea în curtea școlii, fotbal, carevasăzică, ori să joace tenis de câmp cu câte o „rachetă” de lemn, folosită de fapt de mama lor la spălatul rufelor.

Munca a început-o așadar foarte devreme, în familie, responsabilitățile fiind încă de la vârstă mică bine împărțite, astfel încât, vrei nu vrei, te obișnuiești cu un astfel de

fel de viață, care, la urma urmei, este proprie aproape fiecăruia din obște. Desigur că și ei creșteau vite, aveau porci, găini și alte galițe, că, se știa și povestea pe tema asta, cine nu se înscria într-un astfel de tablou, intra în categoria *calicilor*, ori a *sărăntocilor*, cum îi numeau gurile rele pe cei mai puțin avuți. Părinții erau amândoi din Coțobreana, ortodocși, bine ancorați în socialul local și oarecum mai răsăriți la minte, chiar dacă, atât tatăl, cât și mama lui nu aveau decât patru clase. Iacob nu scăpa ocazia să relateze despre un fapt care lui i se părea foarte curios în această privință. Bunica lui dinspre mamă a umblat șapte clase la școală și era tare de tot în aritmetică. Iar bunicul, de asemenea, cu el a învățat nepotul să socotească, și asta chiar înainte de a fi intrat la școală, lucru mai rar întâlnit pe atunci. Pe vreme de iarnă, se-nțelege, când timpul se dilata puțin și se găsea răgaz pentru una-alta. O soră și un frate avea Iacob, amândoi mai în vârstă. Trăiau bine, în armonie, atât părinții între ei, cât și copiii. Bineînțeles că Sebastian, fratele mai mare, îl mai lua câteodată la păruială, așa ca între frați. Copii fiind și debordând de energie, trebuia să se mai întâmple și așa ceva, ca în fiecare familie din sat, chiar dacă era vorba de unele mai bine situate, carevasăzică de copii de „domni”. Despre motive nu-i cazul să vorbim aici, căci erau reflexe ale copilăriei și toate se scurgeau într-o împăcare rapidă; se uitau micile conflicte dintre frați, ca și cum ele nici nu ar fi existat. Sebastian era cu aproape cinci ani mai în vârstă decât el, dar se vedea amenințat de vremea când fratele mai mic îl va întrece, într-o bună zi, nu prea îndepărtată, la înălțime. Așa s-a și întâmplat când, cu câteva luni mai târziu, Iacob i-a parat o lovitură, care avea și ea de fapt un caracter de nevinovăție, fratelui aflat deja în anul doi de liceu, în orașelul învecinat, Geolgiu-Băi, localitate care pentru Iacob va juca mai târziu un rol foarte important în viață. I-a prins așadar brațul aflat în cădere asupra lui, spunându-i: „Gata, Sebi, până aici!”, și i-a strâns brațul atât de puternic, încât acesta a trebuit să bată în retragere. Mezinul era cel puțin la fel de înalt și la fel de puternic precum fratele mai mare care, ani de-a rândul, a avut controlul asupra situațiilor de acest fel.

Cât despre sora lor, Felicia, mai mare decât mezinul cu opt ani, cu ea a petrecut mai puțin timp împreună, și asta din două motive: primul, diferența de vârstă, și al doilea, Felicia era plecată la școală mai departe, cum se spunea prin zonă. Tocmai la Craiova. Vă închipuiți că, în vremurile acelea, venitul acasă de la o asemenea distanță, se întâmpla foarte rar. În vacanța de vară se bucurau să fie cu toții împreună, chiar dacă mai tot timpul, atât Iacob cât și, între timp, liceanul Sebastian, se aflau la câmp, la muncă, împreună cu părinții. Felicia era oarecum cruțată de asemenea activități, nu însă și de treaba din casă, unde prelua o serie de mici activități, astfel încât mama lor, Iuliana, nu trebuia să fie tot timpul pe fugă, cum se întâmpla când fata era plecată. Gătea bine, Felicia, și o făcea repede și cu plăcere, lucru care i se putea citi din priviri. Dereticatul prin casă, micile cumpărături, spălatul de rufe și alte treburi gospodărești le lua drept de la sine înțelese, avea însă și o mare rețineră: nu voia nici în ruptul capului să intre în „birou”, cum îl numea în glumă bunicul lor. Adică în grajd. La vremea aceea, frații o cam luau peste picior, dar mai târziu, când ei înșiși făceau nazuri, au înțeles-o fără rezerve. Sora lor trăise ultimii ani într-un oraș mare, la Craiova, și înainte de toate, era o domnișoară, cum era să intre într-un asemenea calvar olfactiv, cum auzise Sebastian odată pe o colegă de la liceul ale cărui cursuri le frecventa, exprimând-se. „O zonă luată în stăpânire de un miros pestilențial”, ar mai fi adăugat colega.

Dacă e să-l vedem pe Iacob ca elev, acesta era unul destul de bun, chiar dacă nu excepțional. Desigur, părinții și-ar fi dorit ca și el să fie, mai târziu, premiant, precum sora lui și fratele mai mare, dar începând cu clasele de gimnaziu el a alunecat în zona mențiunilor, după ce, până pe clasa a patra, avusese premiul întâi cu coroniță, precum Niculai, cel din *Moromeții*. Ceea ce l-a dus la o ușoară pierdere în înfruntarea deschisă cu ceilalți din clasă a fost - cel puțin așa spuneau profesorii - o anumită lipsă a motivării, dublată de interesul în scădere față de orele de curs, ba chiar și cărțile pe care le citea erau din ce în ce mai puține, mai rare. Era cumva curios, căci atât Felicia cât și Sebi, aveau o chemare vie față de

școală și carte, în general. Iacob dispunea însă de alte calități: avea din belșug ceea ce astăzi se cheamă competență socială, era foarte comunicativ și arăta calități clare de căpetenie, luând de multe ori poziția de lider, în grupul de prieteni din care făcea parte. De altfel, dacă ținem cont de zodia acestuia, scorpion, nu-i de mirare că, în general, îi reușeau încercările la care viața, ca pe fiecare, îl pune. Își urmărea cu înverșunare scopul și, cu o intuiție aparte, reușea să îl și atingă.

Timpul liber era averea cea mai de preț pentru copiii din Coțobreana, și, în general, pentru cei din mediul rural. Clar, duminica era ziua lor de „aur” și profitau din plin de ea. Mama lor insista ca ei, copiii, să meargă la biserică, însă propunerea ori aluzia ei se lovea de rezistență din partea odraslelor. Bine că știți numa’ să bateți mingea în curtea școlii, în loc să mergeți să ascultați învățămintele care se împărtășesc la biserică, zicea ea neascunzându-și năduful. Dar vouă, degeaba vă spun că vă comportați ca și cum v-aș zice din ceteră. În această privință, tatăl lor, Iacob, era mult mai îngăduitor, poate și prin faptul că el însuși nu se prea arăta pe la slujba de duminică. Mai degrabă „evada” la câte un film, căci, se știe, pe vremea la care facem referire, programul tv se rezuma la două ore de transmisie, iar aceasta musteau de ideologic. Mai explicit, îl răsătau pe geniul Carpaților și clasa muncitoare care lucra, vezi doamne, până și de 1 Mai, la construirea comunismului și a societății multilateral dezvoltate. Avea însă și el o regulă pe care o impusese încă de multă vreme: la masa de prânz de duminică trebuiau să fie cu toții acasă, regulă nu chiar ușor de respectat de cei doi băieți, căci, la acea vreme, ei nu aveau ceas, iar cel din turnul bisericii încremenise cândva și administrația parohiei încă nu reușise să adune fonduri pentru a angaja un specialist în scopul reparării. Noroc cu trenul de 11:30, care circula relativ punctual și care îi mai ajuta în acest sens. Mai erau situații în care, mai mult sau mai puțin din întâmplare, se nimerea și câte un licean la bătut mingea pe terenul de la școală (unul, de fapt, de handbal), care să aibă și un ceas de mână. Încă nu apăruseră cele electronice, la modă era mai departe rusescul *Raketa*, caz în care Iacob și Sebi (apelativul

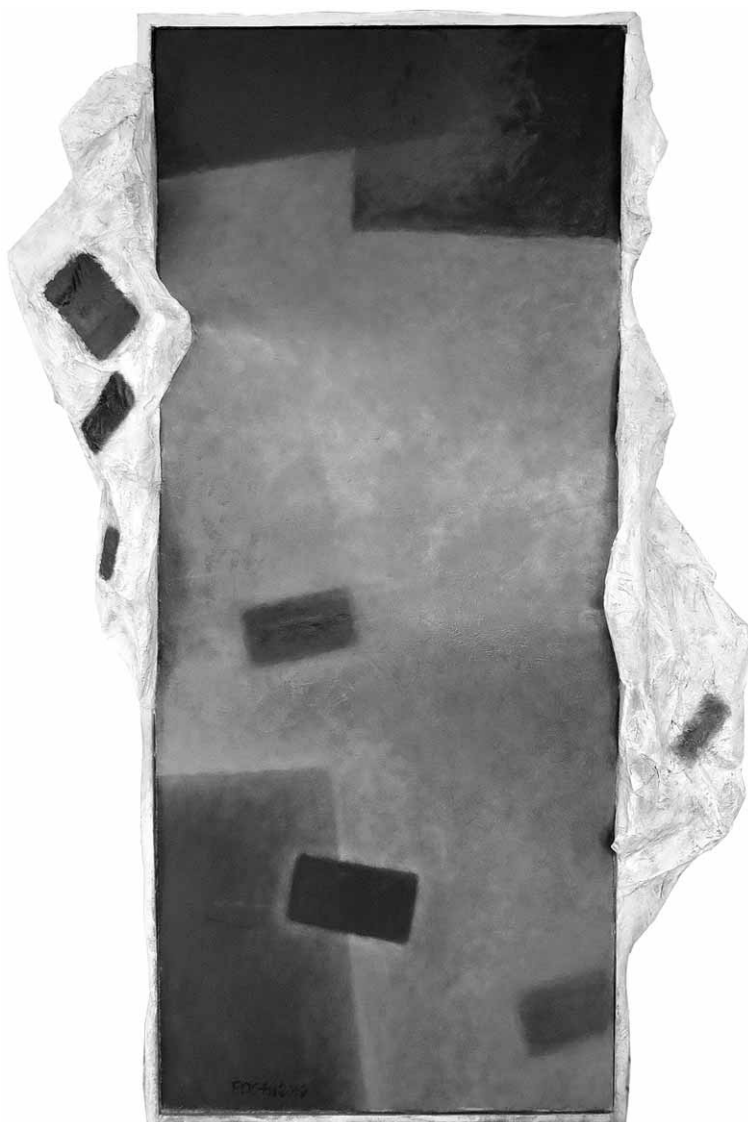
Sebastian i se părea fratelui mai tânăr interminabil) ajungeau acasă cu câteva minute înainte de ora prânzului, adică în preajma orei unu, că ora treisprezece nu spunea pe acolo nimeni. Așa ceva nu se auzea decât la radio și televiziune. Pe Felicia nu o pomenim aici pentru că ea, ori era la Craiova (la capătul lumii, cum ziceau frații ei), ori, vara, în vacanță, apărea punctual la masă. Când se mai întâmpla ca unul dintre flăcăi să întârzie, ori, doamne ferește, chiar amândoi, era bai. Părinții așteptau ei o vreme și, dacă aceștia nu veneau, începeau să mănânce fără ei, iar în momentul în care rătăciții se iveau, invocând veșnicul motiv, acela de a nu fi știut că este așa de târziu, tatăl îi săgeta din priviri, și, văzându-i cu capul plecat, spășiți, se luau încet-încet pe altă vorbă. Mama lor, însă, nu uita întâmplarea și, îndată ce tatăl era plecat cu treburi prin Coțobreana – duminica era singura zi din săptămână când puteau să se întâlnească oamenii din partea locului, de obicei la restaurantul ticsit de clienți, că abia reușea un copil să se strecoare printre ei –, tocmind ba un cărauș pentru a aduce lemne ori, toamna, fân, ba să găsească un cosaș – mama Iuliana începea recitalul: Să știți că am pus eu o vorbă bună pentru voi, că altfel o pățeți mai rău cu tata, zicea ea și, ușor de dedus, nu credea nici pe jumătate din cele ce spunea, voia însă ca feciorilor să le intre odată la cap că nu e de șagă. Tatăl lor vorbea cât se poate de serios.

Mezinul și-a văzut mai departe de-ale lui, creștea ca din apă, de îl întrebau câte unii, mai în glumă, mai în serios, cum e aerul pe acolo, pe la înălțime, la care Iacob zâmbea cu ușoară superioritate. Să fi tot avut vreo 16 ani când, în sfârșit, încetase să se lungească. A fost perioada când s-a hotărât să urmeze cursurile unei școli profesionale deși – am mai amintit-o – acesta ar fi avut posibilități mentale suficiente, cel puțin pentru a lua un bacalaureat. Degeaba au încercat cei din familie, începând cu Sebi și Felicia, de părinți ce sa mai vorbim; ba chiar și verișorii l-au sfătuit să se îndrepte înspre liceu, respectiv treapta a doua, că așa era pe acea vreme: clasele a noua și a zecea constituiau treapta întâi, care era obligatorie, iar a unsprezecea și a douăsprezecea, a doua. O bulversare mare. Mai pui la socoteală că

bacalaureații reușeau în proporții relativ scăzute la examenul de admitere într-o facultate ori la un institut postliceal și se trezeau așa numiți „muncitori cu înaltă calificare”, dar în realitate nu găseau nimic de lucru și asta tocmai pentru că liceele teoretice

nu le asigura un loc de muncă precum cele de specialitate ori școlile profesionale. În felul lui, avea dreptate Iacob, decât așa, pe drumuri cu diploma de bacalaureat în buzunar, mai bine cu profesionala și un loc de muncă. (...)

(fragment din romanul în lucru: *Iacob, sau o provocare a destinului*)
Ostfidern, în februarie 2023

Capcane pentru lumină

Andrei BĂBĂȘAN

Bătălia finală

În primele ore ale dimineții de cearșamba 18 Șaban 860 (joi 22 iulie 1456) în ambele tabere domnea o liniște dubioasă. Mahomed încă nu și-a făcut planul de asediu, se vedea că îi lipsea fostul său comandant de oști Karadja Pașa, un om încercat în multe bătălii.

Înfrângerea ienicerilor săi l-a tulburat atât de mult încât acum era neîncrezător în informațiile pe care le avea și a trimis încă din timpul nopții patrulare de ceauși care să se intereseze cu privire la situația reală a dușmanului. Nici în aceste din urmă clipe ale marii bătălii pentru Europa lui Mahomed nu-i venea să creadă că niște zdrențăroși neîndemânatici i-au putut birui pe ieniceri, floarea oștirii otomane, unul din stâlpii de susținere a întinsului Imperiu Otoman.

Sultanul bănuia că Iancu a primit ajutoare de la vreun principe creștin iar acum voia să se convingă, și mai ales să afle câte ceva despre oștile aduse de creștini pentru a ști cum să se organizeze în noul asediu general. Voia să cucerească cu orice preț Belgradul pentru a-și continua drumul spre Buda și apoi spre Viena.

Încă înainte de a da zorii Iancu i-a chemat la el pe căpitani banderilor sale, pe care i-a grupat după nevoile de apărare a fortăreței. Pe cei mai odihniți i-a adus în cetate schimbându-i pe hânsarii lui Mihai Szilaghyi, care au stat de strajă toată noaptea. Alți luptători au fost trimiși pe corăbii, iar ce care au apărat fortăreața de asediu general al turcilor au rămas în tabără la Zemun pentru a se odihni câteva ceasuri. Pentru mai multă mobilitate el însuși s-a îmbarcat pe cea mai mare corabie și circula pe cele două ape care scăldau Belgradul urmărind cu atenție tot ce se întâmplă. Iscoadele trimise s-au răspândit

cu repeziciune peste tot și veneau la Iancu cu vești proaspete.

*

Pe malul Savei, așteptau semnalul de a porni la luptă câteva mii de cruciați, cu ei fiind părintele Capistrano, boierul Petru, călugării Ioan Tagliacozzo și Niculae de Fara și alți prieteni de-ai franciscanului care l-au urmat în cruciadă. Ceilalți cruciați au fost lăsați pe insule sau în tabăra de la Zemun.

Parcă pentru a prevesti valurile de sânge care se pregăteau să curgă, ziua a început cu un cer sângieru care își potolea disperat focul în apele reci ale Dunării după ce a spălat mai întâi duhoarea produsă de miile de cadavre care au împânzit peste tot Belgradul. Mai mulți corbi hămesiți de foame, care au simțit mirosul din depărtările unde își aveau sălașul, se roteau sperați pe deasupra orașului în căutare de cadavre. De foame nici ei nu mai croncăneau, mulțumindu-se să adulmece prin aer doar, doar, vor mai găsi ceva de ciugulit. Prin grija lui Iancu morții au fost adunați și puși în mormânt, așa cum se cuvine.

Liniștea stranie a Belgradului aflat în ceas de cumpănă era destrămată doar de câte un țipăt asemenea celor făcute de hiene care venea din întinderea ce separa cele două oști. Urlau de durere cei răniți în urma luptelor ce aveau loc între iscoadele lui Iancu și ceaușii trimiși de Mahomed. Era de ajuns să se dea de gol, iar când se vedeau unii pe alții, în loc să fugă și să-și salveze viața, se aruncau cu furie asupra celorlalți și nu se lăsau până când una din echipe era decimată.

Luptele având loc la mare depărtare, în Belgrad ajungea doar ecoul surd al țipetelor de

groază pe care le scoteau cei răpuși, după care se instala din nou tăcerea, o liniște misterioasă care aducea cu ea o groază lăuntrică.

Înfrișoși după ce cu o zi înainte au văzut atâtea mormane de cadavre oamenii nu mai vorbeau nici între ei. Toți așteptau cu groază bătălia finală și se întrebau cum o să fie. Unii se rugau în gând să-i ajute Domnul să scape cu viață, alții își făceau semnul crucii și priveau spre cer cu privirile pierdute, mai toți au lăsat vechile metehne așteptând noul atac al turcilor.

Deodată tăcerea este întreruptă de un strigăt răgușit, care părea că vine din altă lume:

– Ce-i cu trândăveala asta? A urcat soarele pe cer și voi stați și vă holbați la el? Nimeni nu-l răzbună pe Titus al meu?

Bieții oșeni au rămas înlemniți. Se întrebau în sinea lor dacă nu cumva fata a înnebunit.

Văzând că nu primește nici un răspuns, Catinca, ridicată în picioare, ia sabia de pe mormânt și strigă cât o ține gura:

– Dacă molâii ăștia n-au sânge în ei să mergem noi, fetelor, să-l răzbunăm pe Titus!

Ridicând sabia cu amândouă mâinile, Catinca o flutură pe deasupra capului și pornește în fugă spre tabăra otomanilor urmată de fete, care o însoțesc în chiote și strigăte, toate fiind înarmate cu câte ceva.

– Vă arăt eu vouă, nenorociților de păgâni! îndreaptă mânioasă sabia spre tabăra otomană. N-a fost de ajuns că am rămas odată văduvă odată, mi-ați luat și acum bărbatul pe care l-am găsit atât de greu? Vin la voi și vă omor pe toți! Să vedeți voi de ce este în stare o muiere când îi iei omul!

– Ce așteptați? N-o s-o lăsăm singură pe Catinca, c-apoi mă omoară taică-su când mă întorc acasă! strigă judele Dumbravă la ortacii lui, dezmetecindu-se din buimăceala în care a căzut.

– O să te omoare turcii înaintea lui, spune preotul Mihoc. Dar n-am nimic împotriva să-mi dau viața pentru Hristos. Haideți la luptă, fraților! Dacă tot murim să cântăm ceva înainte. Hai să cântați după mine, fraților:

Ascultă Doamne, strigătele mele
Și ia aminte la rugăciunea mea!
Căci, de la capătul lumii, strig la Tine
Și îmi plânge în mâhnire inima.
Alerg la stânca ce nu o pot ajunge,
Căci e prea înaltă și singur nu o răzbesc,

Andrei Breabăn a absolvit Facultatea de drept la Universitatea din București, cu studii postuniversitare. Este jurist (retras din activitate), administrator al unei pensiuni turistice din Suceava, unde locuiește. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Societății Scriitorilor Bucovineni. Este autorul a peste 20 de lucrări, romane, eseuri, legende și poezii, iar lucrări de proză scurtă au fost selectate și incluse în mai multe antologii apărute atât în Suceava cât și în alte părți ale țării. Principala creație a autorului este *Epopoea ștefaniană* din care fac parte mai multe romane istorice.

Colaborează la mai multe publicații din țară și din Republica Moldova, între care *Convorbiri literare*, *Hyperion*, *Plumb*, *Caiete Silvane*, *Literatură și Artă*, *Bucovina literară*, *Monitorul de Suceava*, *Crai Nou* etc. Despre lucrările autorului au scris Ioan Holban, Adrian Dinu Rachieru, Constantin Dram, Marius Chelaru, Ioan Țicalo, Aureliu Goci, Lucian Gruia, Emilian Marcu Emilian, Cristina Rusu și alții. A primit mai multe premii literare din partea Societății Scriitorilor din Bucovina, a Fundației Culturale „Bucovina literară”, a unor reviste de cultură din țară, în cadrul unor saloane sau concursuri literare.

Căci tu ești adăpostul meu cel tare
În contra celor ce mă dușmănesc.

Începând să cânte, își revin din amorțeală și ceilalți oșeni. Înflăcărați de vorbele lui Dumbravă și ale părintelui Mihoc, oamenii pun mâna pe ce arme aveau cu ei și prind a alerga după fete.

– Să mergem să-i omorâm pe păgâni! strigă furioși toți oșenii. Haideți fraților cu noi! Se adresează și celorlalți cruciați care i-au auzit și priveau curioși spre ei.

– Nu-i lăsați singuri pe băieți! Să mergem peste păgâni, fraților! Strigă unul din cruciații din mulțime. Datorită lui Titus i-am biruit aseară. Să tăbărâm peste ei și să-i terminăm odată!

– Moarte păgânilor! Se aude un alt cruciat. Să le arătăm nenorociților că nu se pot pune cu creștinii.

– La luptă, fraților! De asta am venit aici! Domnul este cu noi! răcnește alt cruciat cât îl ține gura, îndemnându-i pe ceilalți să-l urmeze cu un topor pe care îl flutura furios cu amândouă mâinile pe deasupra capului.

– La luptă, fraților! Se întetesc strigătele altor cruciați care îi urmează pe oșeni.

Câteva zeci de cruciați pornesc spre tabăra otomană fluturând armele în mâini în semn de amenințare. Unul dintre ei prinde să cânte fiind urmat și de alți ortaci de-ai lui:

Binecuvântat să fie Domnul, Stânca mea,
Cel Ce-mi deprinde mâinile pentru luptă
Și degetele pentru război,
Binefăcătorul meu, Fortăreața mea,
Întăritura mea, Izbăvitorul meu,
Scutul meu, Cel în Care mă încred,
Cel cu care îi vom răzbi pe dușmani.

De la câteva zeci numărul cruciaților porniți la luptă ajunge la câteva sute, apoi la o mie. Zadarnic strigă Capistrano la ei să se oprească, nimeni nu mai asculta de el. Parcă o voce nepământească îi chema la luptă pe acei oameni necăjiți, mulți dintre ei desculți și cu hainele zdrențuite, cum spunea Mahomed.

– O să vă pedepsească Iancu! răcnește neputincios Capistrano. Numai dacă mai scapă vreunul din voi de păgâni, oftează îndurerat franciscanul văzându-i cum tot mai mulți din cei aflați în jurul lui aleargă în sprijinul celor care au pornit la luptă. Vă măcelăresc pe toți până ajungeți la tunuri, continua cu un nou oftat. Mahomed n-o să vă lase să vă apropiați de ele.

– Să mergem și noi! Nu-i putem lăsa singuri pe amărății ăștia, poruncește Capistrano prietenilor săi văzând că numărul celor plecați a depășit două mii de oameni și continua să crească vertiginos.

– Ia crucea, Petre, și să pornim odată! Noi i-am adus aici, noi o să-i ducem în luptă. Nu-i putem lăsa pe amărății ăștia să-i omoare turcii după cum vor ei. Dacă o fi să murim, barem să murim cu toții, că pentru asta am venit aici. La luptă, fraților! ridică deodată vocea adresându-se celor care încă nu s-au hotărât. Învingem sau murim!

– Învingem sau murim! strigă boierul Petru ridicând cu mândrie drapelul de luptă al cruciaților de la Ierusalim.

– Învingem sau murim! îi răspund cei din jur.

Urmărit de boierul Petru, Ioan Tagliacozzo, Niculae de Fara și alți apropiați de-ai lui, așa bătrân cum era, Capistrano a pornit în urma cruciaților care alergau spre tabăra otomană.

– Îndreptați-vă cu toții spre tunuri, fraților! Strigă franciscanul. Să punem mâna pe

bombardele păgânilor, să nu mai tragă cu ele în noi.

– Porunca se transmite din gură în gură. De la trei mii numărul cruciaților crește la cinci, apoi la șase, ca să ajungă în scurt timp să fie mai bine de zece mii de oameni înarmați, mulți dintre ei veniți de pe insulele din apropiere când au auzit răcnetele și chemarea la luptă.

– Trimiteți vorbă să vină și ceilalți! Strigă Capistrano la unul din cruciați. Să ne urmeze și cei de peste apă! De asta am venit la Belgrad! Să le arătăm păgânilor cine sunt creștinii! Barem dacă murim să murim cu toții! Învingem sau murim!

– Învingem sau murim! răcnește Belgradul ducând ecoul vocilor cruciaților până la corăbii.

– Ce se întâmplă! Întreabă nedumerit Iancu.

– Cruciații au pornit de capul lor la luptă, Măria Ta! îi spune un hânsar care, văzând ce întâmplă, a alergat să-l informeze.

– Cum asta? Cine îi conduce?

– Sfinția Sa părintele Capistrano!

– Nu pot înțelege ce s-a întâmplat. Doar le-am dat poruncă să nu se miște până nu le dau semnal prin buciume și trâmbițe. Ce l-o fi apucat pe Sfinția Sa?

– Am auzit că nu este vina Sfinției Sale. Oamenii singuri s-au ridicat la luptă. Văzând că nu se mai întâmplă nimic n-au mai avut răbdare să stea în loc. Au pornit mai întâi vreo zece cruciați. Oricât s-a străduit, Sfinția Sa nu i-a putut opri.

– Nu e de bine! Spune Iancu. Dacă îi vede Mahomed e de ajuns să trimită asupra lor câteva mii din spahii lui și îi nimicește pe toți. Luați-vă imediat oamenii. Să mergem și noi să vedem ce se întâmplă, strigă furios către căpitaniul lui. Ce i-o fi apucat pe amărății ăștia? Pesemne că s-au săturat de viață.

În acest timp cruciații au ieșit din Belgrad trecând peste zidurile ruinate de bombardamentele otomane.

– Spre tunuri! Strigă din nou Capistrano, îndreptând mâna spre palăncile după care se adăposteau turcii.

Zecile de mii de cruciați, ascultând îndemnul franciscanului, aleargă spre tunuri în timp ce fluturau amenințător armele ce le aveau cu ei. Era ceva ireal în acea priveliște nemaivăzută vreodată de un muritor, cea a miilor de cruciați care alergau la luptă cântând:

Judecă, Doamne, pe cei ce-mi fac mie strămbătate;

luptă împotriva celor ce se luptă cu mine;

Apucă arma și pavăza și scoală-Te întru ajutorul meu;

Scoate sabia și închide calea celor ce mă prigonesc ;

spune sufletului meu: „Mântuirea ta sunt Eu!”

Anunțat de un ceauș, Mahomed urmărește furios priveliștea.

– Ce se întâmplă acolo? Doar nu și-a pierdut Ianko mințile?

– Nu sunt peonii, Luminăția Ta. Mulțimea aceea care aleargă sunt oamenii lui Capistrano.

– Cuum? Zdrențăroșii aceia? Cum îndrăznesc? Ianko unde este? Ce știți despre el?

– De afurisitul de Ianko știm că era pe corăbii. Aștepta să atacăm din nou fortăreața.

– Se vede că dintre toți ghiaurii numai omul ăsta gândește.

– Să vină la mine comandantul spahiilor.

– Poruncă, Luminăția Ta, spune smerit comandantul spahiilor când a ajuns în fața lui Mahomed.

– Ia 6.000 dintre spahii tăi, care crezi că sunt mai buni, și mergi spre ei să le tai retragerea. Vezi să nu ajungă cumva la tunuri. După ce le cazi în spate să-i secerăți cu iataganele până nu mai rămâne nici unul din ei. De cei ce vor fugi se îngrijesc ienicerii mei. Asan Pașa!

– Poruncă, Luminăția Ta!

– S-a schimbat puțin planul. Pornim acum bătălia finală asupra afuriștilor de ghiauri. Ia-ți ienicerii și îndreaptă-te spre Belgrad. Îi vezi pe amărății aceia care aleargă ca o gloată de vite spre noi?

– Îi văd, Luminăția Ta!

– Spahii o iau înainte, călări. Le cad în spate să le taie retragerea să nu scape cumva la ai lor, apoi vor intra în ei ca într-o tarla de seceriș. Voi să-i ajutați cu cei care fug. Nici unul să nu rămână în viață. Când terminați cu ghiaurii lui Capistrano mergeți și luați fortăreața. Iancu acum e pe corăbii, până află ce s-a întâmplat rămâne fără ajutoare. Cu peonii pe care îi are el pentru voi e floare la ureche. Sunteți cel puțin trei ieniceri la un luptător de-a lui Ianko.

– Am înțeles, Luminăția Ta! Astăzi o să spălăm rușinea pentru ziua de ieri. N-o să mai rămână nici urmă de ghiaur.

– Crezi că mai ai nevoie să-ți dau în ajutor azapii și achingiii, cum i-ai avut ieri? Oștile anatoliene și cele rumeliene rămân în rezervă. Le voi trimite numai dacă va fi undeva trebuință de ele.

– N-o să fie cazul, Luminăția Ta, ba chiar s-ar putea să ne încurce, răspunde aga ienicerilor gândindu-se că astfel toată prada după bătălie rămâne pentru oamenii săi.

– Porniți odată, ce mai așteptați! Să scăpăm de împelițați până dă de veste afurisitul de Ianko.

– Ienicerii mei sunt pregătiți de atac. I-am adunat pe toți încă de dimineață, după cum a poruncit Luminăția Ta. Sunt orânduți de luptă, pe ordale.

– Să-i iei pe toți cu tine! Eu rămân doar cu slujbașii mei de la Palat.

– Am înțeles, Luminăția Ta!

– Pleacă odată și vezi ce faci! Ai grijă să nu pui trâmbițele și țambalele să facă gălăgie prea mare să se audă până la ghiauri. Ar prinde de veste afurisitul de Ianko și le-ar putea sări în ajutor.

– O să dau semnalul de plecare prin ieniceri, care vor anunța fiecare comandant în parte. Apoi vor mărșalui numai în ritmul tobelor, pentru că așa au fost învățați.

– Așa să faci! Allah fie cu voi!

– Slăvit să fie Allah! La luptă, ieniceri! Strigă Asan Pașa când ajunge în fața ordalelor pe care le conducea.

Cum au primit porunca ienicerii s-au pus în mișcare. O mare de peste 40.000 de oameni înarmați cu iatagane, arcuri cu săgeți, hangere și scuturi de apărare pornesc pe jos spre Belgrad. Toți merg în bună orânduială cuprinzând toată linia frontului din fața orașului, fiind față în față cu cruciații.

Folosindu-se de caii lor aprigi spahii depășesc linia unde se aflau tunurile și se apropie tot mai mult de cruciați. Văzându-i că vin Capistrano strigă cât îl ținea gura:

– Cei care aveți arcuri trageți în păgâni!

O ploaie de săgeți cade ca o furtună asupra spahiilor care goneau spre Belgrad.

– Luați poziție de apărare! Strigă comandantul cavaleriei otomane. Folosiți scuturile!

Spahii se opresc în loc și iau poziție de apărare ridicând scuturile deasupra capului. Mai mulți dintre ei cad de pe cai fiind prinși descoperiți. Speriați, caii se agită încercând să

se strecoare și să o ia la fugă creând ici acolo câte o breșă care face loc săgeților cruciaților.

– Săgeți! Poruncește din nou franciscanul văzând că spahii s-au pornit din nou.

O nouă furtună se abate culcând mai mulți otomani la pământ. Folosind și în mers scuturile, aceștia înaintează apropiindu-se de cruciați. Coborând de pe corabie, Iancu aleargă cu oștenii din cetate în apărarea cruciaților. A luat cu el și o parte din cei aflați pe nave.

Ieșind din Belgrad Iancu aruncă o privire asupra frontului și se înspăimântă. El a înțeles gândirea lui Mahomed și primejdia prin care trec cruciații. Fără să mai aștepte pe cei din tabăra de la Zemun, Iancu aleargă pe jos în ajutorul lui Capistrano.

În timp ce se avânta în luptă Iancu poruncește căpitanilor săi încotro s-o ia fiecare pentru a acoperi tot frontul. Oastea lui ia poziție de luptă între aripa stângă a cruciaților și Dunăre, protejându-i de spahii care fiind călări aveau mai mare libertate de mișcare.

După o bătălie îndelungată ienicerii dau înapoi în fața furiei cruciaților și a luptătorilor lui Iancu. Pas cu pas ei se retrag răzbiți de creștini spre tabăra otomană. Lovindu-i cu putere pe păgâni pedestrașii lui Huniade și oștile de cruciați se îndreaptă asupra oștilor anatoliene conduse de Sehabeddin Pașa, aflate pe aripa stângă a frontului, în dreptul râului Sava.

Bătălia devine și mai crâncenă. Dar ienicerii nu mai aveau vlagă. Ca să-i îmbărbăteze, Mahomed alerga călare pe calul său cel alb de-a lungul întregului dispozitiv de luptă cerându-le să nu se retragă și să-i nimicească pe ghiauri. Era un măcel cum nu a mai văzut lumea.

– Să intrăm în Belgrad, vitejii mei, ca de aici să putem pleca la Buda! Acolo vă așteaptă bogății cum nici nu ați visat. Moarte afurisiților de ghiauri!

– Allah! Allah! Răcnesc otomanii mai, mai să-i dea înapoi pe creștini.

Cu toate că era bine păzit de ai săi o sulită se strecoară și îl lovește pe Mahomed în coapsă.

– Luminăția Sa a fost rănit! Strigă o voce din apropierea sultanului.

– Sultanul e rănit! Murmură ienicerii ducând mai departe vorba.

– Padișahul a murit! Apare undeva un zvon. L-au omorât peonii! Să fugim până nu e prea târziu!

Zvonul se răspândește cu repeziciune. Tulburarea a pus stăpânire pe toată oastea sultanului. Cuprinși de panică ienicerii dau înapoi.

Tot mai multe grupuri de ieniceri o iau la fugă neștiind nici ei încotro merg. Voiau doar să scape de acești diavoli care îi îngrozeau numai când îi vedeau. Chipuri transfigurate de foame și de nevoi, cu picioarele goale și cu hainele rupte pe ei mergeau la moarte cântând.

Tocmai acele cântări dumnezeiești îi înspăimântau cel mai mult pe păgâni. Mahomed aproape că nu-și dă seama când începe a se face gol și în jurul lui. Abia atunci vede cum ienicerii fug și furios strigă la Asan Pașa:

Lupta a durat până a venit seara. Luând exemplul ienicerilor, soarele a luat-o și el la fugă găsindu-și ascunziș la adăpostul cetății.

Întunericul pune din nou stăpânire peste Belgrad și împrejurimi. Iancu și Capistrano îi conduceau pe creștini urmărindu-i pe turcii care se retrăgeau în dezordine.

(Fragment din romanul, *Poarta Războiului Sfânt*, în curs de apariție.)

Cătălina STERIU

Cătălina STERIU este născută pe 13 iulie 1982, în Dobrogea. Absolventă a Facultății de Litere a Universității București și a Masterului de Studii Franceze și Francofone, în cadrul aceleiași universități. Și-a început cariera ca jurnalist, iar din 2010 a intrat în mediul de business, în care activează și în prezent ca antreprenor.

A debutat în martie 2020 în Belgia, după ce nuvela cu care a concurat la o competiție literară a fost aleasă spre publicare în volum colectiv. Au urmat alte patru concursuri literare, organizate de către prestigioasa publicație pariziană *Quinzaine littéraire*, soldate cu publicare în volum colectiv. Nuvela *Lebkuchen*, publicată în Belgia, în martie 2020, s-a numărat printre cele treizeci de texte de ficțiune scrise în limba franceză, (din peste o sută primite de editură), finaliste într-un concurs literar organizat de editura *Les éditions du Pangolin* din Belgia. Acestea au fost alese spre a fi publicate într-un volum colectiv ce reunește autori din mai multe țări francofone. Nuvela *Che sarà*, publicată în Franța, mai 2020, în prestigioasa revistă literară *Quinzaine littéraire* din Paris, care a organizat un concurs de nuvele, alegând spre publicare treizeci de texte, majoritatea scrise de autori francezi. Au urmat și alte asemenea premii și apariții editoriale. Ca titlu informativ, menționăm că revista pariziană *Quinzaine littéraire* a fost fondată în 1966 iar în Franța se vinde la chioșcuri de ziare, în librării și e distribuită și în rețeaua proprie de 6000 de abonați. Majoritatea bibliotecilor universitare franceze sunt abonate la această revistă, precum și alte numeroase biblioteci din Europa, Asia și Statele Unite.

Prozatoarea a obținut două premii naționale pentru proză, după cum urmează: – Premiul al II-lea la Concursul de Creație Literară „Fascinația mării”, Constanța, octombrie 2022, și – Premiul Festivalului Național de Literatură Vasile Lucaciu și al revistelor *Steaua* și *Mișcarea Literară*, Cicârlău, decembrie 2022.

A tradus din limba franceză în limba română, în colaborare cu omul de litere și profesorul universitar Mircea Vasilescu, volumul *La bouteille de vin: Histoire d'une révolution*, de Jean-Robert Pitte, și volumul *Dictionnaire nostalgique de la politesse*, de Frédéric Rouvillois.

**Premiile
Mișcării literare**

Graalul

Ieri seară, soția sa a sunat pe fix la spital. Nimeni nu se aștepta la asta. Infiriera cu care a discutat la telefon povesti că femeia abia vorbea, printre puternice accese de tuse ce-i

întrerupeau ca un refren monologul îndepărtat, sumbru și rece asemeni unei ploii de toamnă. Când ieși pe hol să-i spună lui Mihai că l-a sunat nevasta, acesta se întoarse cu fața la

perete pe targă și se ascunse sub pătura verde închis. Era o imagine care-i speria pe mulți dintre cei care tranzitau holul.

– Nu vă fie frică, nu-i mort. Sau cel puțin nu încă, îi liniștea infirmiera de fiecare dată când era prin preajmă. O dată, chiar surprinse un tânăr trăgând de un capăt al cuverturii. Mai târziu aflase că era jurnalist. Probabil în căutare de știri senzaționale, își zise. Își imagina deja un titlu de primă pagină în presa de scandal: „Șoc la spitalul Sfântul Ioan din orașul M. Persoanele decedate sunt abandonate pe holuri, sub privirile neputincioase ale celorlalți bolnavi și ale familiilor lor”.

– Moș Mihai, de ce nu vrei să știi nimic despre soția matală?, îl întrebă într-o zi infirmiera, ridicând tonul, ca să fie sigură c-o aude.

Mihai o fixa cu ochii săi mari și verzi, fără gene. Avea obraji supti, iar nasul acvilin era ultimul bastion pe o față ternă, asemeni întinderii unui deșert. Șopti ceva.

– Mai tare, poetu’ meu, că n-aud nimic.

– O târfă. Nu mă cunoaște, n-o cunosc.

– Parcă matală mi-ai spus că pentru ea ai scris poezia „Aripi de zahăr”.

Dar, în pofida insistențelor infirmierei, nimic nu mai ieși din gura ofilită a lui Mihai, lipsită de dinți și buze.

De pe targa sa care de o lună îi ținea loc de casă, între pereții reci și străini ai spitalului,

în vacarmul sirenelor, mirosurilor, suspinelor, gemetelor, plânsetelor și zâmbetelor, Mihai observa lumea, ca de atâtea ori înainte. Și în mintea sa cuvintele formau versuri perfecte, pe care nu avea să le reproducă niciodată pe hârtie. Poate că asta e poezia pură, absolută, forma pe care am căutat-o atâta toată viața, Graalul, se gândi. Nu cea pe care o prindem și o facem prizonieră pe foi.

– Crăciun fericit, nea Mihai, îi spuse medicul de gardă, un tânăr zvelt, cu aer binevoitor. Uitați, i-am vorbit soției mele despre dumneavoastră și v-a trimis o mică surpriză, adăugă el, întinzându-i o caserolă plină cu salată de bœuf.

Cu lacrimile șiroindu-i pe obraji, bătrânul se ridică de pe targă și vru să-i sărute mâna medicului, însă acesta și-o retrase rapid.

– Să nu mai faceți asta niciodată, vă rog. Păcat că un om de valoarea dumneavoastră se regăsește în această situație dificilă, continuă doctorul, privindu-l cu blândețe. De fapt nu e plăcut pentru nimeni, cu atât mai puțin pentru dumneavoastră. Nu înțeleg ce s-a întâmplat. Din câte am înțeles, aveți copii, dar niciunul dintre ei nu vrea să vină să vă ia. E chiar așa de greu să ai grijă de propriul părinte ?

– Am patru copii, fiule, șopti el așezat pe marginea târgii. Dar, ia spune-mi, când niște pantofi ți se învechesc și se scofălesc, ce faci cu ei ?

Îmblânzitorul de licurici

După ce se întoarse de pe o parte pe alta, își pipăi cerceii: două perle negre, lucioase. De fiecare dată când se răsucea, avea impresia că urma să cadă din patul prea îngust. În salon mai erau alte patru femei. Cea de la perete sforăia.

– Haideți, Doamna Tamara, să vă punem perfuzica. Trebuie să vă întremați, îi spuse asistenta a doua zi dimineață.

– Eh, poate pe lumea cealaltă, răspunse, și colțurile gurii îi căzură din nou, ca și cum de ele ar fi atârnat toate grijile și eșecurile vieții sale.

– Ei, Doamne, nu mai spuneți așa.

Una dintre infirmiere intră cu găleata și mopul, iar mirosul puternic de clor care se răspândi îl acoperi pe cel de corpuri calde și bolnave. După perfuzie, pe Tamara o mai lăsară durerile. O cuprinse o toropeală în timp ce-n minte îi reveneau declarații primite cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, pe când încă nu se transformase într-un butoiș cu perucă șaten: „Ești un licurici care mi-a făcut lumină-n suflet. Te-ai așezat în inima mea și stai confortabil acolo, picior peste picior”. Reveria îi fu însă întreruptă de țipetele colegei de salon de la perete, care se trezise între timp și era

nemulțumită că infirmiera deschisese geamul să aerisească:

– Dacă mai deschideți ceva, vă omor!, zbieră din pat, așezată într-o rână.

– Se pune dacă deschid o bere?, glumi infirmiera care se oprise din dat cu mopul și-și puse mâinile în șold. Femeia revoltată se întoarse cu spatele și dădu drumul la tranzistor.

Tamara își continuă șirul gândurilor ca atunci când apuci din nou andrelele și reiei lucrul la un pulover pe care-l împleteai. „Oare așa ajunsese și el înainte să moară? Sau totul s-o fi terminat acasă, în patul lui? Ce-o fi gândit, ce-o fi spus, ce-o fi visat înainte să se întâmple?” Câteva lacrimi fierbinți care-i schimonosiră chipul se scurseră pe fața de pernă găurită într-o parte. Își controlă suspinul care ieși ușor și se stinse la fel.

Luă de pe noptieră o carte din care scoase o foaie îngălbenită, pe care o despături.

O schiță în creion reprezenta o tânără filiformă, cu ochii mari și mâini fine ce țineau cu delicatețe o zambilă. Desenul, semnat în colțul din dreapta jos cu inițiala F. și pseudonimul „Îmblânzitorul de licurici”, avea și un mesaj, scris citeț cu litere de mână frumos rotunjite și înclinate spre stânga: „Ochii-ți sunt

două perle negre. Sunt mort după ei și topit până la os. Am rămas un schelet umblător. Asta e definiția condamnaților la moarte în drum spre execuție. Sunt subjugat.”

„Ah, ce-am fost și ce-am ajuns”, își spuse Tamara în gând și de data asta oftatul ieși cu putere, ca un animal în captivitate care în sfârșit și-a părăsit cușca.

Își pipăi din nou cerceii de care nu se despărțise în ultimii ani. Se gândi că de fapt ne amăgim când ne atașăm de obiecte. Sunt niște mici bucurii, dar într-un final ne supraviețuiesc și rămân după noi pentru a le servi altora. Deci ne trădează, ne părăsesc. Ca și oamenii. Își amintea perfect unde-i primise: în cimitirul Bellu, unde el o adusese să vadă locul de veci pe care și-l cumpăraseră. Rememoră cuvânt cu cuvânt și replica pe care i-o dăduse atunci, râzând cu chițaituri ascuțite, ca de șoricel: Nu ești normal, ai abia patruzeci de ani! Cum să-ți iei cavou de pe acum?

Pe atunci nu știa însă că în anii care urmară separării lor acesta avea să fie singurul fir care-i va da indicii despre el. Singurul mod în care mai putea verifica dacă el mai era în viață.

Închise ochii și păru că se duce cu somnul.

Salomeea dansează

Pe unul dintre pereții scorojiți din holul îngust în care domnea un miros de mucegai atârna un tablou ce înfățișa capul unui bărbat pe o farfurie de metal. Am rămas fixată în fața lui, împinsă de o curiozitate morbidă amestecată cu teamă. Cred c-a fost pentru prima dată când am conștientizat că un trup poate fi dezmembrat, că un cap poate exista de sine stătător, și această informație avea nevoie de ceva timp să se așeze. Mă uitam cu groază la părul lung amestecat cu barba înmuiată în sânge a celui pe care mai târziu aveam să-l identific drept Sfântul Ioan Botezătorul. Expresia de liniște și resemnare de pe chipul lui a fost poate mai tulburătoare decât ar fi fost una de groază. Tatăl meu, care ajunsese deja în

capătul holului, mă strigă. Am plecat mai departe cu pași nesiguri, ca și când aș fi călcat pe suprafața înghețată a unui lac gata să crape în orice moment și să mă înghită în adâncuri. După ce taică-miu deschise ușa, un puternic miros de igrasie amestecat cu iz de lucruri putrezite s-a răspândit în jur. Era semi-întuneric. În pat stătea culcată o făptură slabă ca un copil, înfălăcită într-o pătură în carouri albastru cu galben și ascunsă sub un fes maro împletit, tras peste ochi. Cocoșată, micuță, scofălcită, mi s-a părut a fi doar o umbră. Tata îmi șoptise înainte că avea 91 de ani.

– Uite, tanti Eugenia, ți-am adus-o pe-asta mică a mea, s-o vezi și matale, îi spuse taică-miu aproape țipând.

În acel moment, o mână ca un mănunchi de vreascuri încovoiate se îți de sub pătură și-și ridică fesul de pe ochi cu încetinitorul. Ființa începu să bolborosească niște cuvinte de neînțeles, într-o limbă care-mi era străină, pe un ton plângăcios.

– Gata, gata, tanti Eugenia, nu te mai forța, îi spuse tata și merse s-o ridice și s-o rezeme de tăblia patului.

– E incredibil, a încercat baba să vorbească, tu, când a văzut-o pe Salomeea, dacă-ți vine să crezi!, îl auzisem pe taică-miu povestindu-i în acea seară mamei mele despre prima mea vizită la tanti Eugenia. Ea, care de trei ani pare deja dusă de pe lumea asta și nu mai mișca nici măcar un deget când mă vedea pe mine, adăugă tata.

– Nu-ți înțeleg deloc nevoia asta de a ne expune copilul. Ești dus, aș vrea să n-o mai iei. Plus că baba e periculoasă, doar știi.

– În halul în care e acum? Du-te, mă, de-aici!

Și vizitele la ea pentru a-i duce de mâncare deveniră apoi, de-a lungul mai multor luni, un ritual la care am luat parte din proprie inițiativă. Așa că, atunci când îl auzeam pe tata că se duce la „a bătrână”, mă înființam în fața lui ca un cățeluș lăsat afară, în ploaie, și făceam ochii mari. Cum simțeam că ezită, dădeam câteva lacrimi la comandă și atunci știam că am succesul garantat. Și cu fiecare ocazie o convingea el cumva pe maică-mea să mă lase să-l însoțesc.

Nu știi ce mă atrăgea atât de mult la acea lume cu miros de vechi și vieți consumate. De când pășeam în curtea umbroasă parcă pătrundeam într-un alt univers. Locul era năpădit de buruieni. Acaparaseră până și cărarea, ițindu-se printre dalele ce păreau crăpate chiar de ele, în încercarea de a-și face loc. Pe alocuri, dăre argintii formau cărări întortocheate ce sclipeau în soare. Melci limax, îmi explicase tata. Pe atunci habar n-aveam că exista așa ceva pe lume. Apoi intram în casă și primul popas pe care-l făceam invariabil era în fața mării oglinzi din hol, cu ramă aurie, coclită din loc în loc. Atunci îmi imaginam că iarba își întinsese regatul chiar și înăuntru și-și pusese frații licheni să atace pe nesimțite ce apucau, înverzind locurile în care se instalau. Mai

departe mă întâmpina același cap din tavă ca al unui miel blând sacrificat de Paști. Nu mă mai speriam atât de tare. De la o vreme începusem chiar să simt o oarecare fascinație față de imagine, habar n-am de ce. În camera de la capătul holului zăcea, în aceeași penumbră, tanti Eugenia sau ce mai rămăsese din ea. Tata îi vorbea tare, o întreba ce mai face, însă de sub pătură nu răzbătea nicio mișcare, niciun sunet. Nimic nou, așa era de fiecare dată. Tata trăgea un pic draperiile ferfenițite, crăpa fereastra și mergea să arunce oala de noapte. Când zăbovea prin curte cu treabă fie ca să taie lemne, fie să mai smulgă din bălării, și rămâneam singură cu baba, începea să se miște ușor pe sub pătură, lăsând să se ivească doar un ochi ce rămânea ațintit asupra mea. Inițial am crezut că era doar o impresie, însă într-o zi, când m-am apropiat, m-am convins că așa era. Ochiul sterp, fără gene, era acolo, hulpav, și mă privea fix, căscat, fără să clipească. Îmi amintesc că m-am simțit ca-n Hansel și Gretel și m-a cuprins frica, așa că am ieșit repede în curte, fără să-i povestesc nimic tatei. Și dacă în următoarele două-trei dați am încercat să nu mai rămân singură în cameră cu tanti Eugenia, de la un anumit moment încolo am început să fac exact contrariul. Ba chiar ajunsesem să-l trimit eu pe tata pe afară, motivând că auzisem că-l striga vreun vecin sau că mi-era sete și voiam să-mi aducă niște apă rece de la cișmeaua din curte. Așa că mă apropiam cu un curaj nebănuț de ochiul care se dezvelea în fața mea, așa cum mă așteptam.

În ziua în care am simțit că în sufletul meu îndrăzneala ucisese orice strop de frică și mă apropiasem cel mai mult, ochiul apărui însoțit și de celălalt, dar și de o gură ale cărei buze flasce nu se mai distingeau de restul tenului maroniu. Dinăuntru fură rostogolite mai întâi câteva sunete și vorbe incoerente, care într-un final culminaseră cu singurul cuvânt inteligibil: „...ești”. Multe zile de atunci am încercat să-mi dau seama ce a vrut să spună. Că sunt cum? Și am tot rămas singură cu ea pe parcursul mai multor vizite, în încercarea de a-i mai smulge câteva cuvinte și de a rezolva misterul, însă de atunci nici măcar ochiul nu mi se mai arătă de sub pătură, iar gura-i rămase cusută pe veci.

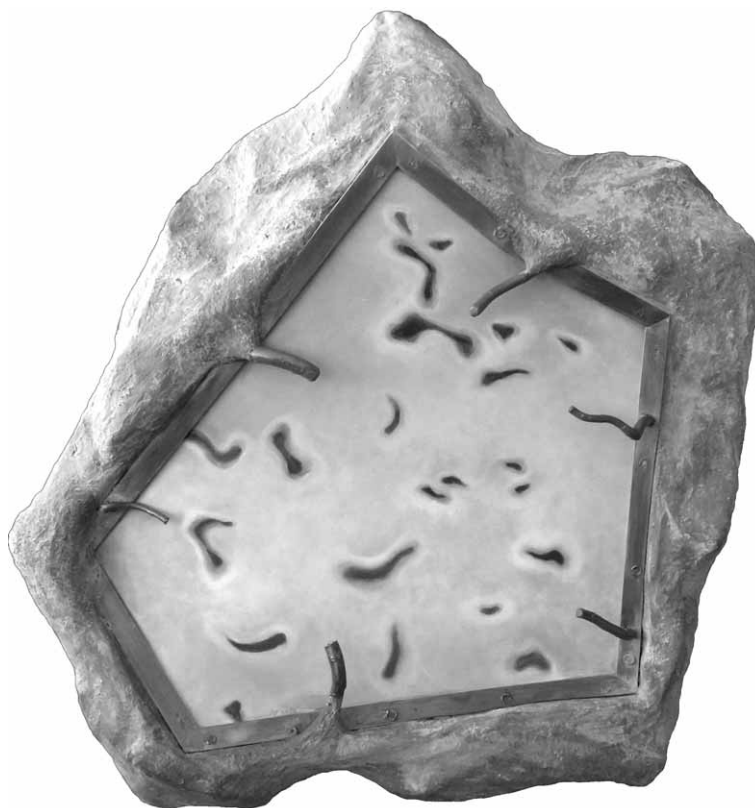
Îmi amintesc că într-o zi rămăsesem din nou doar eu cu ea și deschisesem larg geamul, în timp ce tata era în curte și curăța zăpada. Un val de aer proaspăt și rece pătrunse înăuntru. Tot încercam să schimb condițiile din cameră, poate doar-doar o făceam să reacționeze cumva, însă fără succes. De afară se auzeau frânturi dintr-o discuție. Am dedus că tata îl întrebase pe un vecin dacă timp de două săptămâni, cât era el în delegație, ar fi putut să treacă rapid pe la bătrână, doar să-i lase de mâncare, „măcar o dată la două zile”. M-am apropiat de geam:

– Domnu’ inginer, chiar dacă ne-am mutat aici de curând, ne pare rău, că din respect pentru dumneavoastră noi vă ajutam. Da’ nu se poate, că ne-au povestit ceilalți vecini din cartier ce s-a întâmplat aici și ne ferim ca de dracu de mătușa matală. Dacă știam, nici nu cumpăram casa asta așa de aproape, vă spun sincer.

Nu am avut niciodată curajul să-l întreb pe tata la ce s-a referit acel nene și mi-am

propus să aflu singură, așa că de atunci am tot ciuit urechile la discuțiile lui cu mama și la tot ce ar fi putut să-mi dea indicii despre acest subiect. Însă, așa cum n-am dedus niciodată ce a vrut să-mi transmită tanti Eugenia, tot așa nu am aflat ce îi ținea departe pe toți de sora bunicii mele Maria.

Cert e că acea curte și casă începeau să-mi placă tot mai mult și le exploram toate cotloanele. Într-una din zile am ieșit afară înaintea tatălui meu pentru a mă juca cu acele mici ființe care, în vagabondajul lor leneș, împânziseră curtea lui tanti Eugenia cu balele lor strălucitoare. Și, fără să-mi dau seama, am ajuns în pragul pivniței pe care de obicei tata o ținea sub cheie. Cu micul limax în mână palpitând de viață și posedându-mi palma, am coborât treptele care mă plonjară în semiobscuritate. Acolo mă găsi tata după ce mă strigase disperat prin curte. Eram pe vine și tranșam carnea melcului care se zvârcolise neputincios între degetele mele, pe care-și lăsase răceala și ultimele-i secrete.

Fântâna timpului

Ionuț CARAGEA

Teme pentru acasă

Trupul, fereastra luminii noastre interioare, luminează ascunsă deseori de perdelele minții.

*

Trupul, mânășă mînii care ne mîngăie visele.

*

Cea mai importantă realizare din viața unui om este renașterea.

*

Mi-e foarte greu să accept că maimuțele din societatea de azi se trag din oamenii mari de demult.

*

Poetul seamănă uneori cu girafa. Își întinde versul până la stele.

*

Poetul depune coroane de metafore pe mormintele amintirilor sale.

*

Cea mai bună definiție a poeziei o dă Timpul. Restul definițiilor sunt doar încercări de a se explica inexplicabilul.

*

Atunci când cobori în abisul din tine sau atunci când escaladezi înălțimile, singurul aer respirabil este credința.

*

De ce majoritatea poezilor nu pot trăi fără Facebook? Pentru că like-urile pe care le primesc pentru portretele lor creează iluzia că și poemele care însoțesc acele portrete sunt la fel de frumoase.

*

Cea mai mare bogăție pe care o lași cuiva este aceea care îi umple sufletul, nu buzunarele. Buzunarele se golesc pe nesimțite, pe când sufletul rămâne plin pentru totdeauna, potolind, ca o fântână miraculoasă, setea tuturor trecătorilor.

*

Poetul – fântâna pe care o umple cerul, atunci când n-o mai poate umple pământul.

*

Să meditezi asupra propriei tale vieți înseamnă să-ți faci temele pe care Dumnezeu ți le dă pentru acasă.

*

Crucea, singura filă împietrită din cartea vieții.

*

Și înțelepții vorbesc mult. Dar nu cu oamenii.

*

Moartea – ne fură zâmbetul pe timpul vieții, ni-l întoarce imediat după ce ajungem la ea.

*

Omule, nu te amăgi! Cel mai bun prieten al Umbrei este Soarele. Cea mai bună prietenă, Luna plină. Tu doar strecoară-ți gândul printre eclipse...

*

Cel mai profund și copleșitor sentiment este nefericirea. Este ca o apă adâncă, întunecată și rece, în care numai cei rezistenți și puternici pot găsi perlele creației artistice.

*

Cât valorează sufletul unui om în ziua de azi? Câteva like-uri. Ușor de vândut, ușor de cumpărat.

*

Greșeala, marșarierul inevitabil al evoluției.

*

De ce au frunzele forma unor inimi? Pentru că rădăcinile simt ce le lipsește adormiților.

*

Poet, pagină, condei. Pământ, frunză, fir de iarbă.

*

Poemele sunt lumânări aprinse de poet în templul din adâncul sufletului.

*

Poetul este mai privilegiat decât pasărea. El poate vedea chiar și propriul său zbor.

*

Primul botez este lacrima mamei. El doar ne pregătește pentru spălarea păcatelor.

*

Înghiți alcool, ca să uiți. Înghiți lacrimi, ca să-ți aduci aminte.

*

Pentru unii, căderea frunzei înseamnă derivă. Pentru alții, ultimul dans.

*

Cine a scris povestea primului covor zburător? Vântul toamnei.

*

Tristețea, anotimpul în care poetul dăruiește tot ce culege în anotimpul iubirii.

*

Nu sunt un simplu cititor. Sunt un vampir care sugă sângele cuvintelor.

*

Sunt un șofer drogat. Conduc pe străzile gândului, sub influența lecturii.

*

Lacrima – valul mării din mine care caută atingerea țărmului tău.

*

Poetul, dresorul care își vâra inima în gura timpului.

*

Scrisul, o formă subtilă de negociere între Divin și Eul aflat pe marginea prăpastiei.

*

Iubito, este suficient să-mi zâmbești... Iar eu voi scrie versuri pe pagina luminoasă a zâmbetului tău.

*

Ce poate face un poet cu gândurile și sentimentele sale? Exact ce a făcut Iisus cu peștii și pâinile.

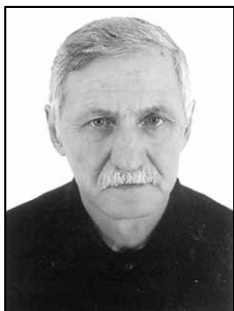
*

Pentru mine, toate durerile sunt flori căzute din cer. Iar poezia, un parfum pe care-l creez din petalele lor.

*

Umbra femeii e marea în care se scufundă cele mai multe corăbii.

(din volumul în pregătire *Fântâna care-și bea singură apa*)

Destin răsturnat

Cornel TEULEA

La finalul anului 2022 a apărut la editura Kriterion din Cluj-Napoca volumul *Convorbiri cu contele Teleki Mihály lăsate pentru posteritate* sub semnătura jurnalistei și scriitoarei Marosi Ildikó (1932 – 2020), tradus în românește de Ion Calion, o traducere extraordinară având în vedere nu dificultățile de natură lingvistică ci pe acelea de tip

geografic care au necesitat, printre altele, precizări, explicitări și echivalări clare și benefice pentru cititorul român. Acesta va rămâne însă descumpănit din pricina absenței unor note minimale de natură istorică obiectivă ce nu cădeau în sarcina traducătorului. Este

adevărat că autoarea ne avertizează în prefața cărții că nu trebuie să ne așteptăm la „disertații științifice și nici la estimări sociografice”, dar, cel puțin în câteva locuri, precizările s-ar fi impus după cum se va observa pe parcursul acestei cronici. Convorbirile dintre Marosi Ildikó și Teleki Mihály au început în mai 1983,

Dialoguri și dileme

în apartamentul din Târgu-Mureș al acestuia din urmă, și s-au încheiat tot acolo, în august – septembrie 1984. Cartea are 56 de capitole, o prefață și o postfață – ambele aparținând jurnalistei –, un album cu fotografii (Anexe), și Indice de nume, totul pe 228 de pagini. Ordinea aritmetică a celor 56 de capitole ale *Convorbirilor...* n-are nicio relevanță în raport cu ordinea tematică a cărții; aceasta este abordată *pe sărite*, cu duceri și

întoarceri amețitoare (numai în pielea traducătorului să nu fi fost!) după rațiuni – probabil, pur jurnalistice – care îmi scapă.

Dialogurile dintre Marosi Ildikó și contele Teleki Mihály sunt purtate din perspectiva maghiară asupra oricărei probleme de natură istorică, culturală, de memorialistică sau morală. În esență, în carte se vorbește de „atâtea lucruri bune” făcute de aristocrația maghiară din Transilvania de-a lungul timpului marcat de numele atâtor conți și contese ce se regăsesc în arborele genealogic al familiei Teleki. Aristocrația maghiară a făcut însă „și lucruri rele”; în capitolul 29 al cărții, contele Teleki este invitat să le dea pe față. Potrivit acestuia, aristocrația maghiară din Transilvania a făcut *două* lucruri rele, „în esență”: nu s-a preocupat îndeajuns de moștenirea din străbuni și, o parte a ei – a aristocrației – n-a știut să comunice cu supușii. O comunicare corectă înseamnă, în viziunea contelui, „găsirea tonului potrivit în contactul cu ființe din alte clase sociale, astfel încât în acestea din urmă să nu ia naștere un sentiment de inferioritate.” Ne întrebăm la rândul nostru dacă Teleki Mihály crede în mod serios că o astfel de comunicare i-ar fi convins pe țăranii români iobagi că abuzurile stăpânilor asupra lor sunt legitime și l-ar fi făcut pe contele scriitor și om politic Teleki József, de pildă, plăcut de către românii din Țara Făgărașului, și nu numai? Sau „un ton potrivit” al vocilor lui Horthy și al primului său ministru, contele Teleki Pál – unchiul lui Teleki Mihály – susținuți de aristocrația maghiară din Transilvania, ar fi împiedicat maltratarea și asasinarea românilor și ale altor nemaghiari și negermani în timpul ocupației maghiare din nordul Transilvaniei după Dictatul de la Viena din 30 august 1940? Răspunsul ni-l dă chiar contele Teleki Mihály când se referă la această perioadă cumplită din istorie. Împreună cu tatăl său, contele Teleki

Domokos, și cu alți câțiva „am încercat să frânăm exagerările, să salvăm ceea ce și pe cine se putea.” Acele „excese” din timpul guvernului condus de unchiul său să-l fi împiedicat pe Teleki Mihály să participe la funeraliile fostului prim ministru care s-a sinucis în 3 aprilie 1941? Nu știm, pentru că nici Teleki Mihály, nepotul, nu-și amintește în *Convorbiri...* motivul cu pricina.

*

Teleki Mihály are ascendenți îndepărtați – începând cu primul conte Teleki Mihály, cancelarul principelui Apafi Mihály de la 1634 – el fiind, conform arborelui genealogic prezentat în *Convorbiri...*, Teleki Mihály al XII-lea. Cartea semnată de Marosi Ildikó se concentrează pe momentele de răscruce ale vieții lui Teleki Mihály, ale familiei sale și, am văzut deja, atât cât s-a putut/s-a vrut, ale aristocrației maghiare din Transilvania.

Cadrul istoric și natural în care s-a născut contele Teleki Mihály (anul 1908) și a copilărit este domeniul de la Gornești, unde există un castel construit în stil baroc între 1772 și 1803, restaurat complet de către tatăl lui Mihály, contele Teleki Domokos al V-lea între anii 1911 – 1913. Moșia de la Gornești este constituită din 4000 – 5000 iugăre (un iugăr = 0,577 ha.) și dispune de cel mai bun pământ cuprins între Târgu-Mureș și Reghinul săsesc. Contele Teleki Domokos mai deține și alte moșii în Transilvania cu o suprafață de 7000 de iugăre. În paranteză fie spus, această suprafață de 11 – 12000 de iugăre este mică în comparație cu suprafețele de 40 – 50000 de iugăre ale marilor moșieri din Ungaria. Despre gospodăria de la Gornești aflăm că este un model de organizare, de ordine și curățenie; viața în castel funcționa pe baza ierarhiei de tip feudal atât în interior cât și în afara lui. Personalul din interior era constituit din cameriste, bucătar, dorobanț – cel care cară lemnele, face focul, curăță lămpile –, valet, fată la bucătărie și spălătoreasă. La fermă au lucrat întregi dinastii de fermieri, de grădinari, fierari, dulgheri, rotari, vizitii, vieri, pădurari ș.a. Meseriile și funcțiile erau învățate și transmise din generație în generație în cadrul fiecărei familii. Angajații de pe feudă primeau și bani pe lângă cereale și lemne. Lucrările agricole mari care necesitau mână de lucru numeroasă (cules, săpat, secerat, recoltat, cosit, strâns fânul și otava) sunt efectuate de către sătenii

„care lucrau cu plăcere aici”, după spusa contelui Teleki. În paranteză fie spus, iobăgia se desființase după 1848, reglementările relațiilor dintre nobili și suspuși deveniseră mai suportabile. Șeptelul fermei de la Gornești este constituit din cai de povară, de paradă, de călărie, de trăsură, plus mânjii; tăurașii, taurii de prăsilă, juncile și vacile de lapte sunt un alt segment important al șeptelului la care se adaugă porcii și oile. În această atmosferă „de existență specifică formei de viață feudale” copilul Teleki Mihály își începe studiile cu profesor particular ca orice aristocrat; examenele le susține tot în particular. Cele de mai sus – la care trebuie adăugat farmecul sărbătorilor de la Gornești, în special Crăciunul și Paștele –, la ora și la data la care au loc convorbirile, i se par lui Teleki Mihály ceva „de domeniul fantasticului. Ca un basm. Ceva de necrezut!” Primul Război Mondial avea însă să transforme „basmul” într-o dramă pentru contele Teleki, pentru familie și pentru aristocrație.

După Primul Război mondial Imperiul Austro-Ungar s-a prăbușit; Transilvania s-a unit cu vechea Românie la 1 Decembrie 1918; evenimentul istoric a impus schimbări majore în viața țării și a cetățenilor săi; statul se confruntă cu mari provocări și cu numeroase dificultăți de ordin economic și de politică economică la care se adaugă altele. Problema de căpătâi o constituie însă reforma agrară. Asupra înfăptuirii reformei agrare din România anului 1921 insistă și Marosi Ildikó în convorbirile sale cu Teleki Mihály în capitolele 13 și 14 ale cărții. În *Convorbiri...* reforma este prezentată ca având caracter antimaghiar. Contele spune textual: „Maghiarimea ardeleană a fost atât de lovită de măciuca destinului numită reformă încât nu și-a mai putut reveni.” Două observații scurte: 1) Oricine deschide, de pildă, *Istoria Românilor* de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu poate citi date documentate care infirmă o astfel de interpretare cu caracter etnic a reformei agrare din 1921; 2) însuși contele Teleki recunoaște că „pătura socială maghiară a fost depozată de pământurile ei într-o măsură corespunzătoare.” (Subl. n.) Iar când jurnalista încearcă să afle în ce măsură moșierii români au fost mai favorizați decât cei maghiari, și de ce privilegii s-au bucurat românii în efectuarea reformei, contele Teleki

răspunde că nu are cunoștință de așa ceva motivându-și răspunsul chiar în spiritul Legii reformei. După înfăptuirea reformei agrare contelui Teleki Domokos i-au rămas 1200 de iugăre – dar, la 55 de ani, plictisit de toate astea după cum ne spune fiul său Mihály – părăsește Transilvania și pleacă în Ungaria împreună cu soția sa. Moșia rămâne în administrarea fiului său, contele Teleki Mihály al XII-lea, care între timp își finalizează studiile: cele gimnaziale la Târgu-Mureș cu bacalaureat în limba română; cele superioare la facultatea de Inginerie Agricolă din Toulouse, în 1929, și la Universitatea Economică din Budapesta, secția agricolă; aici își susține și doctoratul în politică economică în 1931.

La Gornești nu este nevoit să facă multe schimbări în conducerea și administrarea moșiei; șeptelul exista deja, dar l-a ameliorat cu bovine din Elveția și cu porci Yorkshire; parcul de mașini și utilaje este mărit și modernizat; cultivă experimental soiuri de grâu, cu soiul ales stabilizează producția. Pentru muncile mari sunt angajați sătenii din Gornești și din alte locuri, plata acestora făcându-se după preferințele fiecăruia, în funcție de iugărele lucrate (săpate, recoltate, secerate etc.) sau după numărul de clăi realizat ș.a.m.d. Tânărul conte Teleki nu este în contratimp cu vremurile și nici cu istoria în această perioadă, rămânând dezinteresat de politică; el aparține categoriei de oameni care cred în rațiune. „Omul care gândea logic nu se ocupa cu politica nici în vremurile românești, nici în cele ungurești.”

În anul 1936 se căsătorește cu Tisza Aimée de Szeged și Borosjenő, catolică, el fiind reformat. (Urmașii cancelarului Teleki Mihály I s-au reunit mereu pe calea căsătoriei care n-a presupus niciodată o căsătorie între rude foarte apropiate). Cei doi au împreună patru copii: Mihály, născut în 1935 (contele Teleki Mihály al XIII-lea), Erzsébet-Böske (diminutiv), născută în 1938, Julianna, născută în 1942 și Kálmán (nu se precizează anul nașterii în carte). Nașterea copiilor a constituit evenimente fericite în viața familiei contelui Teleki Mihály și a contesei Teleki Aimée. În Europa însă evenimentele nu sunt deloc fericite în această perioadă. Vom aminti doar două dintre ele: preluarea puterii de către Mussolini și mișcarea fascistă în Italia și de către Hitler, respectiv partidul său Național Socialist din

Germania. Contele Teleki se delimitează de aceste evenimente, cel puțin în privința fascismului lui Mussolini se exprimă direct și critic. „...văzusem atâtea în străinătate, când, de pildă, s-a instalat regimul lui Mussolini (...) E curată bătaie de joc ceea ce putea să constate omul acolo, prin anii '30.” Cel de al doilea eveniment monstruos ce trebuie amintit îl constituie semnarea pactului de neagresiune dintre URSS și Germania nazistă la 23 august 1939. După o săptămână izbucnește Al Doilea Război Mondial.

*

Consecințele izbucnirii războiului sunt nefaste pentru noi; pierdem Basarabia și Bucovina în favoarea URSS, și nordul Transilvaniei în favoarea Ungariei prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940. Bulgarii ne-au luat Cadrilaterul... Administrația militară hortistă în nord-vestul României a fost una a „exceselor”: 22.713 bătaii, schingiuri, omoruri. În septembrie 1944 contele se refugiază în Ungaria împreună cu familia dar în 1945 – când deja sovieticii se comportă ca noii stăpâni ai României – decide să se reîntoarcă în Gornești. „Când m-am întors din refugiu, în 1945, m-am gândit că strămoșii mei au supraviețuit turcilor și tătarilor, eșecului de la 1848, de ce tocmai eu să o iau la sănătoasa?” În baza unui document primit de la oficialitățile județene ia în folosință pentru el și familie 5 camere și 4 dependințe în castel și încearcă să-și refacă, cât de cât, viața. Cumpără câteva animale pentru a lucra ceea ce-i mai rămăsese din fosta moșie dar *naționalizarea* din 1948 îi lasă și pe el fără nimic. Este nevoit să se angajeze la o cooperativă meșteșugărească ca vopsitor de nasturi de lemn și os. Securitatea din Târgu-Mureș îl arestează fără a i se spune motivul; nu este anchetat, nu i se pune nicio întrebare de către nimeni dar este eliberat după șase săptămâni. Este arestat din nou prin '50 - '51 (aproximația îi aparține), este judecat (nu știm nimic despre proces) și condamnat la un an *pedeapsă administrativă* și dus la Canalul Dunării, unde n-a avut „necazuri” pentru că muncea numai „atât cât să nu rămân în urmă.” Și ceva mai pe larg: „Trebuia să te adaptezi, altă posibilitate nu exista și, astfel, nicăieri și niciodată, cu mine nu s-au purtat mârânește sau brutal, nu mi-au aruncat niciodată invective. Nici la Canalul

Dunării, nici la închisoare, nici la Siguranță, și nici la urmașa acesteia, Securitatea.”

După ispășirea pedepsei administrative de la Canal revine la Târgu-Mureș unde se angajează ca vopsitor la Fabrica de oale și sobe de teracotă în 1951; anul 1952 îl găsește la o fabrică de cărămidă, apoi la crescătoria de iepuri a orașului; în 1953 este transferat la crescătoria de vulpi de la Sângiorgiu-de-Mureș ca vizitiu, îngrijitor de animale, magazioner și din nou vizitiu pentru că *cineva* a reclamat faptul că „un conte nu poate sta la umbră și să facă muncă de birou.” Contele spune despre toate acestea: „Nu m-a deranjat munca, trebuia să lucrez și eram capabil de muncă, fie de îngrijit caii, fie de săpat și aruncat pământul cu lopata, fie că trebuiau încărcate în căruță intestine sau alte măruntaie și viscere de bovine pe care trebuia să le duc la colonia de vulpi...” De aici, de la colonia de vulpi, se pensionează în 1963, la 55 de ani, pe caz de boală.

În particular *intelectualul autentic* Teleki Mihály dă lecții de limbi străine – franceză și engleză –, iar soția sa Aimée medita elevi la engleză, franceză și germană, astfel că resursele financiare ale familiei cu patru copii de școală deveneau, cât de cât, suficiente. Reforma Învățământului din 1948 avea să declanșeze samavolnicii, drame și tragedii în România și prin măsurile de epurare și reeducare a dascălilor dedicați profesiei și valorilor democratice; aveau de suferit și elevii care nu proveneau din familii „cu origini sănătoase.” Partidul stalinistului Gheorghe Gheorghiu Dej voia controlul total asupra statului și al cetățenilor săi, indiferent că erau români, maghiari, germani etc. Copiii familiei Teleki sunt exmatriculați din școală în timpul studiilor (Kálmán, care, pentru a putea fi reînmatriculat la o școală din Hunedoara, a trebuit să-și schimbe numele din Teleki în Puy după cel care l-a înfiat), exmatriculată a fost și Julianna chiar înaintea susținerii bacalaureatului; Böske este exmatriculată de la cursurile de zi ale liceului, iar Mihály, care terminase Școala Tehnică, este dat afară de la locul de muncă și îi este interzis să urmeze facultatea. Catastrofa abătută peste familia Teleki este privită în *Convorbiri...* de Teleki Mihály cu detașare uimitoare, fără ură și fără acuze la adresa cuiva anume; seamănă cu un sfânt sau cu un stoic antic; se mulțumește cu

relatarea laconică a situației dramatice a fiecărui copil. Este la fel de discret când vine vorba despre arestarea și condamnarea fiicei sale Böske la 15 ani de închisoare ca deținut politic. Böske a avut 18 ani când a fost judecată și condamnată de Tribunalul Militar în 1957 pentru că a multiplicat un manifest despre conținutul căruia nu ni se spune absolut nimic. După ce PCR și-a mai relaxat ideologia, copiii lui Teleki Mihály au făcut studii superioare (Julianna și Kálmán, ambii la Universitatea din Iași), Mihály devine maestru metalurg la „Metalul Roșu” din Cluj, iar Böske a fost amnistiată în 1964, odată cu amnistierea tuturor deținuților politic din România. Copiii familiei Teleki se căsătoresc și emigrează în străinătate; după ei emigrează și mama lor” Aimée, după o călătorie cu pașaport turistic în 1982, în Germania de Vest; Mihály junior rămâne la Cluj unde și moare în 1986.

*

Cultura maghiară este o componentă definitorie pentru contele Teleki Mihály și familia lui aristocratică. În *Convorbiri...* se fac referiri ocazionale și contextuale privind viața culturală de pe domeniu pe multe pagini din carte, însă în capitolele 43 – 46 se discută preponderent despre presă, literatură, teatru, scriitori, biblioteci, cărți și alte valori ale culturii maghiare scrise și vorbite. Un loc aparte în discuțiile dintre Marosi Ildikó și contele Teleki Mihály îl ocupă faimoasa *Biblioteca Teleki* din Târgu-Mureș întemeiată de contele Teleki Sámuel între 1799 – 1804, dotată cu 40000 de volume, 66 de incunabule și alte valori. Despre biblioteca Teleki se face vorbire până la finalul cărții, autoarea având însă alți interlocutori, printre aceștia și pe contesa Teleki Gemma, pe care o putem vedea într-o fotografie memorabilă – în anexele cărții – vânzând flori, prin anii '80, în piața Bolyai din Târgu-Mureș, aproape de Biblioteca Teleki. Contele Teleki Mihály cunoaște fenomenul literar al epocii și nu numai, fiind un cititor avizat, cu spirit critic. De altfel, străbunicul lui, Teleki Domokos al III-lea (1810 – 1876), a fost un om cu talent scriitoricesc. În tinerețe a scris poezii, însă și două „opere cardinale”, după cum ni se spune în *Convorbiri...* Este vorba de *Răscoala lui Horia* (ne-ar interesa în mod deosebit) și *Istoria grăniceritului secuiesc*. Tot el conduce, din 1845, publicația *Erdélyi Hiradó* (*Vestitorul*

Ardealului) care apare la Budapesta. Se implică și în pregătirea celei „de a doua uniri” a Transilvaniei cu Ungaria; pentru români – erau cel puțin 56,2 % în 20 de județe din totalul de 23 – *dualismul austro-ungar* de la 1867 a însemnat un dezastru prin pierderea autonomiei Transilvaniei, excluderea drepturilor lor politice fundamentale, impunerea abuzivă a limbii și culturii maghiare de către statul ungar, arestarea și condamnarea protestatarilor (mai ales a *memorandiștilor*). Un alt nume de scriitor, rudă cu Teleki Mihály, este Márffy Mantuano Judit, care a scris romanul *Copacul auriu*. „Este o operă cu o viziune absolut feudală, ne spune contele, am citit romanul la Londra (mătușa lui se căsătorise cu un englez – n.n.), dar nu mi-a plăcut. Se referă la viața ardeleană de odinioară, dar într-un stil cumplit de bombastic. Această Judit e mult prea snoabă...” Prin cele afirmate, contele Teleki Mihály infirmă ipoteza potrivit căreia literatura ar fi desconsiderată în cercurile aristocrației. Aduce în discuție – ca argument – romanul lui Banffy Miklós *Trilogia Ardealului* care este citit și prețuit în cercurile nobilimii deși acesta (romanul) „este o critică la adresa aristocrației, al clasei moșierești, dar nu este rău-voitor; se bazează pe fapte, pe realități. Toți l-au prețuit.” În schimb romanul lui Tamási Áron, *Blazonarii*, este apreciat de contele Teleki ca fiind un „roman mai slab pentru că autorul scrie despre o lume pe care n-a cunoscut-o îndeajuns.” Un alt romancier amintit în *Convorbiri...* este Szabó Gyula care a scris chiar despre familia Teleki în romanul *Mingile Satanei* în două volume. Cel de-al doilea volum i-a displicut contelui Teleki Mihály pentru că nu este bine realizat estetic, „autorul prea sare de la una la alta, într-un fel de talmeș-balmeș.” În afară de biblioteci și muzee, aristocrația frecventează teatrul. Contele recunoaște că în anumite spectacole, cum ar fi cele realizate după piesele dramaturgilor Kocsis Istvan și Németh László, cei din familia Teleki „mai sunt și înjurați”. Dar, în general, dramaturgii „scriu cumsecade despre familie.”

Unul dintre scriitorii săi preferați este Biró József – „un evreu simpatic, cercetător pasionat, un profesionist”; este cel care a scris ca nimeni altul despre *Castelul Teleki din Gornești* în 1938; împușcarea lui și a tatălui său de către „nyilași” (fasciști maghiari) în plină stradă la Budapesta, în 1945, o deplânge. Fără să se refere explicit la interferențele culturii maghiare cu cea română, inevitabile în acest spațiu, Teleki Mihály din *Convorbiri...* amintește despre Castelul Mogoșoaia (Casa Scriitorilor din România la data dialogului), despre Marta Bibescu și Octavian Goga, pe care i-a cunoscut personal.

*

Contele Teleki trebuie să ia o decizie: să continue să trăiască singur la Târgu-Mureș sau să plece și el în Occident la familie. Face demersurile necesare pentru a pleca în Germania Federală împreună cu fiul său de la Cluj și cu familia acestuia. Va pleca definitiv în Germania în noiembrie 1984 doar Teleki Mihály tatăl; lui Teleki Mihály fiul i se refuză viza, așa că rămâne la Cluj unde și moare în 1986. Părinților li se permite să participe la funeraliile care au loc la Târgu-Mureș. În 1988 moare și contele Teleki Mihály al XII-lea, la vârsta de 80 de ani. Peste doi ani, în 1991, se stinge din viață și contesa Teleki Aimée. Ambii sunt înmormântați în cimitirul Nordfriedhof din München.

Convorbiri cu contele Teleki Mihály lăsate pentru posteritate este o carte ce capătă greutatea spațiului transilvan, încărcat de Istorie și de istorii controversate și contradictorii (vorba lui Pascal: „Adevăr dincoace de Pirinei, eroare dincolo”) care te pun pe gânduri, te obligă să pui întrebări și să cauți cele mai rezonabile și lucide răspunsuri. Jurnalista și scriitoarea Marosi Ildikó are meritul de-a fi consemnat convorbirile cu contele Teleki Mihály cu câțiva ani înainte de moartea acestuia, făcându-le publice – în volum – după plecarea lui din lumea aceasta cu un destin răsturnat.

Piața romglezei – 2

În uzul curent, în limba română tot mai multe cuvinte și expresii intră dinspre limba engleză. E, într-un fel, un fenomen lingvistic și social, economic și politic inevitabil. Cum vă raportați la acest fenomen, la limba care uzează masiv de anglicisme:, la „romgleza” vorbită de oameni simpli, dar și cu o anumită pretenție... intelectuală: utilizați un asemenea mijloc de expresie sau comunicare în opera Dvs. (din diferite motive), îl dezavuați, vă e indiferent?

Olimpiu Nușfelean

Mihaela MUDURE

Doar de noi depinde

Voi încerca să răspund la această întrebare din perspectiva mea de literată, utilizatoare și iubitoare a limbii române. Cred, însă, că această întrebare ar trebui pusă, cu precădere, colegilor lingviști pentru a obține niște răspunsuri documentate, serioase și mai puțin niște reacții sentimentale, ori sentimentaloide.

În primul rând, puțină istorie... Anglicismele au început să „invadeze” spațiul lingvistic românesc, devenind tot mai vizibile, după al doilea război mondial și mai ales după dezghețul ideologic din anii șaizeci. Transformarea Statelor Unite ale Americii într-o mare putere mondială, prefigurarea tot mai clară a victoriei americanilor în războiul rece au impus limba engleză la nivel mondial. Imperiul victorian (tot de limbă engleză) a creat o zonă de influență lingvistică engleză cu mijloacele brutale ale colonialismului. Îi urmează imperiul dolarului. Vechile puteri coloniale europene, minimizate după al doilea război mondial, trebuie să recunoască, cu mai multă sau mai puțină grație, supremația fratelui mai mare de peste Ocean. Nu au încotro. De la romani încoace, niciun învingător nu și-a mai ajutat fostul inamic cu atâta ferveur. Planul Marshall nu e doar generozitate. El este și inteligență, abilitate economică. O Europă

săracă nu avea cum absorbi produsele americane.

Europa, Japonia, foștii dușmani trebuie ajutați să ajute America să își mențină supremația economică și, implicit, politică. Cum? Fiind un partener economic de calitate, nu un sărăntoc care continuă să cerșească împrumuturi, ajutoare.

În acest context, Romania noastră iubită (precum celelalte state satelite ale URSS) este obligată de Stalin să refuze Planul Marshall. România a fost izolată în lagărul socialist, s-a impus limba rusă ca limbă străină obligatorie în școală, dar... nu a mers. De ce? Pentru că oamenii vorbesc cum trăiesc, iar modelul sovietic nu era un stil de viață la care să se viseze în masă. Chiar și elitele comuniste participau la cocktailuri, purtau smoking, se uitau la filme western și admirau sex-appealul lui Marilyn Monroe. Anii șaizeci au dus la un dezgheț între România și Statele Unite. Schimburile culturale, economice, sportive, politice au introdus în limba română o serie de termeni din engleză. Specialiștii din diferite domenii erau tot mai conștienți că limba engleză facilita accesul la informația științifică sau tehnică de cea mai bună calitate.

**Ancheta
Mișcării literare**

Mi-aduc aminte de parcă a fost ieri. Aveam unsprezece ani, iar la școală învățam limba franceză. Tatăl meu, care era cadru didactic universitar și un urolog renumit, a venit într-o zi de la clinică și ne-a anunțat pe mine și pe fratele meu, în timp ce luam masa de prânz: de mâine luați ore particulare de engleză. Toată informația medicală de calitate e în engleză. Nu mai poți fi un specialist de marcă în niciun domeniu fără a avea acces la sursele din limba engleză. Și asta a fost..., mai învăț limba engleză și astăzi.

Prezența crescândă a anglicismelor în limba română (fenomen cu insidioase valențe politice în perioada comunistă) a fost semnalată de către lingviști cu mult înainte de anii nouăzeci. Mi-aduc aminte că regretata anglistă Mariana Gruia de la universitatea clujeană a publicat un articol despre această problemă în revista *Studia* a Filologiei clujene, încă de prin anul 1972. Dar marea carieră a anglicismelor a început odată cu anii 1990. Se dăduse liber la a iubi America. Visul american putea fi accesat mai ușor și din România. S-a schimbat societatea, s-au schimbat oamenii, s-a schimbat viața. S-a schimbat și limba. În secolul al XIX-lea am avut moda franțuzismelor, tot un fenomen de ajungere din urmă, când limba lui Voltaire marca lingvistic intrarea noastră în Europa (Occidentală, desigur). Acum avem moda anglicismelor care, în esență, seamănă cu cea menționată anterior. Continuăm a avea obsesia accesării și stabilizării noastre în niște spații cu valențe simbolice și de putere legate de Occident (a se vedea NATO, Uniunea Europeană, ori – mai nou – spațiul Schengen).

S-au împrumutat, desigur, din limba engleză mulți termeni de neocolit care arată evoluția societății umane, în ansamblu, în epoca digitală (online, offline, e-book, kindle, audio-book etc.), noul stil de viață adoptat uneori, cu un entuziasm infantil, de către societatea românească (look, peeling, scrub, shopping, gloss, peeling, blush, casting, cover-girl, [revista] glossy, t-shirt, modelling, fitness, etc). Mai sunt și termeni care oferă concizie în locul sintagmei românești considerate a fi mult prea lungă: *summit* pentru întâlnire la vârf sau

fondurile *stand-by* pentru fonduri de sprijin, de susținere.

Dar sunt și termeni de a căror utilitate mă îndoiesc. Chiar avem nevoie de *hairstylist*? Coaforul de odinioară nu era bun? Mai nou avem *stilst*. Dar *outfit*, sau *brand*, sau *trend* ne sunt necesare? Nu cumva singurul lor merit este că ele par mai fițoase decât banalele *echipament*, sau *marcă*, sau *curent*, *tendință*? De ce nu mai plătim *numerar*? Toată lumea plătește *cash*. Eventual *card*. (E adevărat că noile lexeme sunt mai scurte.) Unele împrumuturi din limba engleză sunt total nejustificate. Ele arată încultură, spirit de imitație, un popor care se entuziasmează mult prea rapid de orice modă. Mai nou nu acordăm *sprijin*, ci *suport*. Dezgustător transfer al sensului cuvântului *support* din engleză! Chelnerul nu ne mai spune: *Poftă bună!* ci *Să aveți poftă!* Probabil, traducerea liberă a urării din engleză: *Enjoy!* De sărbători nu ne mai spunem: *Sărbători fericite!*, ci gângurim entuziaști: *Crăciun fericit!*, traducând mot a mot urarea din engleză. Urarea noastră românească ce-o fi având de nu ne mai place? Am început să nu mai fim siguri de modul în care se pronunță unii termeni geografici. Florida ezită între Florida, cum o știam de pe vremuri, și *Florida* (cum se aude la televiziunile de limbă engleză). Ucraina e ba *Ucraina* (cum o auzim la CNN), ba *Ucraina* (cum o știam din școală, de la profesoara de geografie). Spiritul de imitație facilă a unor posturi de televiziune străine, lipsa de cultură care, aici, înseamnă lipsa de iubire pentru propria limbă, pentru propria identitate sunt cauzele acestor fenomene, evoluții.

Nu cred în capacitatea unor legi de a „proteja” limba. Fenomenul lingvistic nu poate fi îngrădit juridic. Vorbitorii vor continua să vorbească cum vor ei. Academiiile pot introduce reguli care sunt respectate în anumite secțiuni ale societății, dar ele nu pot face ca aceste interdicții să fie respectate la nivel societal decât dacă aceste interdicții corespund unor nevoi societale de comunicare. Să ne amintim că Ceaușescu a interzis printr-o lege cuvintele *domn*, *doamnă*, *domnișoară*. Și *salariu* devenise inacceptabil în anii optzeci ai

secolului trecut. Primeam o *retribuție*. Au rezolvat aceste interdicții ceva? Desigur că nu.

Acceptarea mult prea permisivă a anglicismelor de către vorbitori arată că românii continuă să sufere de o anume fragilitate identitară de care nu ne pot vindeca alții, trebuie să ne vindecăm noi înșine. Adoptarea unei corectitudini lingvistice patriotarde nu cred că ar rezolva mare lucru. Dar să nu ne întristăm! Nici alții nu stau mai bine. În 1994, Franța a adoptat Legea Toubon care interzicea folosirea anglicismelor în locul unor termeni francezi. Rezultatul a fost nul. Frangleza continuă să prospere.

Partea plină a paharului este faptul că pre-eminența englezei este semnul nu doar al supremației americane, ci și semnul lingvistic al globalizării, al evoluției spre o cultură și o civilizație planetară facilitată de internet, de

comunicarea interculturală tot mai intensă, de comerțul și schimburile internaționale tot mai febrile. Dacă și o țară, precum China, care nu poate avea complexe de inferioritate nici în ceea ce privește numărul de vorbitori, nici în ceea ce privește bogăția culturală, nu are ezitări și nici temeri în ceea ce privește contactul cu limba engleză și în limba engleză, atunci e limpede că engleza e de ne-evitat. Așa cum e și globalizarea planetară. Desigur, în acest proces, ca în orice schimbare, vor fi câștigători și învinși. Important e ca limba română să nu fie printre limbile învinse. Iar aceasta depinde numai de noi. Noi trebuie să ne iubim limba, să nu ne temem de invazia anglicismelor, să luăm din aceste schimbări ceea ce ne este necesar. Dacă limba română va pierde va fi doar pentru că noi ne-am pierdut pe noi înșine. Nimeni altcineva nu va fi de vină.

Mircea POPA

Atentatul la limbă

Omul zilelor noastre este supus unui atac continuu, de dimineața până seara, din partea mass-media în special, care se îndepărtează tot mai mult de limba pe care o cunoaștem și o folosim în conversația noastră diurnă. Parcă și-au propus să se ia la întrecere ce cuvinte străine să mai folosească, încât cetățeanul e aproape obligat să umble cu dicționarul de neologisme în buzunar spre a se dumiri despre ce este vorba. Și nu e vorba doar de populația de la oraș, cu studii superioare sau medii, ci de aceea din zona rurală, care, nici nu poate să urmărească scrisul de pe ecran, care, de multe ori, în loc să lase inscripția cu litere mari, o micșorează astfel și chiar o dublează, de nu mai poți înțelege nimic. Un atac sistematic și lipsit de orice demnitate se duce pe toate canalele împotriva limbii pe care am supt-o odată cu laptele de la mama noastră, a fiecăruia. În acest fel, auzim tot mai mult cuvinte și expresii străine, în special englezești, cărora nu le dibuim dintotdeauna sensul de la prima auzire.

De-a lungul timpului limba noastră a mai trecut prin astfel de situații dramatice, de presiuni și de influențe străine, care s-au concretizat și printr-un sistem de norme și teoretizări ale filologilor, care au recomandat ca împrumuturile să se facă doar din limba-mamă sau din limbile surori, lucru reflectat nu numai în vorbire, ci și în scriere. În consecință am avut curentul *latinist* (prin apelul exagerat la fondul de cuvinte a mamei limbii noastre, latina, și un sistem ortografic derivat din această raportare, numit *etimologism*, dar am trecut și prin *slavonism*, *grecism*, *franțuzism*, și, de ce nu, și prin *rusism*. Cu privire la ultimul caz, ne-am ales cu cuvinte precum *colhoz*, *soiuz*, *raion*, *sovrom* etc.

Acum a venit peste noi engleza, care, de când a devenit limbă internațională și e învățată de copii încă de la grădiniță, ne copleșește pe zi ce trece prin cuvinte împrumutate ad-hoc, deși limba noastră posedă termeni proprii

pentru aceste cuvinte. Căile sunt multiple, de la produsul gastronomic sau tehnic, care are inscripție în limba engleză, la copilul de școală, care, din teribilism, înlocuiește cuvintele proprii cu cele străine, până la lumea academică, aflată și ea în stare de snobism sau școlită la marile universități europene și americane, preia repede termeni tehnici, medicali, științifici, din obișnuință, sau dintr-o lene a gândirii, care a devenit endemică. Am ajuns să nici nu ne mirăm pe românește, ci pe americanește, zicând „Uaah!”, iar „ok-iul” e pe buzele fiecărui cetățean al planetei. Cel mai periculos este însă televizorul, prin intermediul căruia pătrund zilnic în limbă expresii și cuvinte noi, de la obișnuitul „Breking news”, „Time Parte News”, „Teleshoping”, „Untold”, „Blak Friday”, „One-line” etc., până la expresii mai sofisticate, a căror etimologie nici n-o mai cunoaștem, ci le adoptăm ad-hoc. Limba română actuală e un galimatias de cuvinte străine, un fel de dialect al englezei, sau, așa cum zicea Eugen Ionescu, în piesele sale prin care satiriza fenomenul, *frangleza*.

S-a încercat apărarea limbii, venită prin reviste de tip *România literară*, unde Rodica Zafiu a ținut ani de zile o rubrică a limbii, prea puțin citită și luată în seamă, urmată la Cluj de un Viorel Hodiș, care și-a transpus cronicile de limbă într-un sistem ermetic și tipizat, încât era foarte greu de urmărit, sau la televizor de unul Răzvan Paraschivescu, mai simpatic și mai atrăgător, într-o rubrică de cultivare a limbii, cu valențe multiple, deoarece a găsit o metodă mai adecvată de a conversa cu ascultătorii. Educația prin astfel de emisiuni s-a demodat și nu după multă vreme dispăreau și rubricile în care

se mai dădeau sugestii și recomandări, și așa puțin ascultate de autorii de inovații lexicale.

Îndreptarea ar trebui să vină de la CAN, care să introducă obligativitatea de a înlocui anglisme cu cuvinte neaoșe.

Există apoi și situații neașteptate, pe care ni le creăm singuri. Asistând chiar zilele acestea la o lansare de carte, colegul meu estetician, mai doct și mai sofisticat, a adus în discuție trei termeni de specialitate, pe care nu i-a înțeles nimeni, decât dacă ar fi venit la respectiva întâlnire cu DEX-ul sau DOM-ul în buzunar, sau cu Dicționarul de neologisme al lui Maneca. Oamenii aceștia, deși universitari, nu-și dau seama de caraghiozlaşul situației și de postura penibilă în care pun limba română. Cum aveam tot felul de comitete și comisii, ar trebui să formăm și una de „Apărarea contra incendiilor limbii”, care să dea semnale, chiar prin nouri de fum, ca la Vatican, care să semnalizeze astfel de situații periculoase. Nu mai departe, găsim în toate prospectele sau indicațiile pentru utilizarea Internetului cuvinte ca *link*, *coockie*, *site* etc., băncile vin cu termenul *Banking*, televizorul cu „bulling”, care au devenit „virale”, ca să folosesc și eu un termen televizorit. Nu mai departe decât și factura mea la Orange, care mă îndeamnă să-mi folosesc contul pentru „browser”, deși eu habar n-am ce e acela. În loc ca domnii de la aceste firme să caute cuvinte românești, le preiau mot á mot, din formulare străine, gata făcute. Tot lenea gândirii e la mijloc.

Trebuie făcut ceva, deoarece în momentul de față s-a depășit orice „linie roșie” în respectul pentru limba națională, care riscă să devină un fel de sucursală străină, un semidialect străineț, de care ar trebui să ne fie rușine.

Viorel CHIRILĂ

Pericolul romglezei?

E adevărat că de vreo cinci decenii româna se confruntă cu o puternică presiune a englezei,

mai ales în lexic și în plan semantic. Importul masiv dintr-o limbă sau alta nu e un fenomen nemaiîntâlnit în viața limbii noastre. În

veacurile de dominație în administrația Ardealului a aristocrației ungare, româna de aici a împrumutat masiv maghiarisme, extrem de vizibile în graiurile locale, până la generalizarea învățământului în limba română în toate satele. Încă în anii '60, bunicii noștri le utilizau din abundență, iar comunicarea cu ei a unui „regățean” despre rânduielile gospodărești era dificilă. Pe ulițele satelor ardelenene era o revărsare de vocabule numai aici cunoscute: *iagă, birău, candalău, laboș, șicator, bică, fiscarăș, potică, bold, fizăl, paprică, tenchi, porodaică* și câte și mai câte. Prin introducerea în școlile de aici a limbii române literare, după 1919, fenomenul s-a repliat, lexicul graiurilor locale s-a molipsit treptat de cel al cărții venite de peste Carpați și apoi al „domnilor” din orașe, populate treptat cu o considerabilă pătură de români trecuți prin școli. Majoritatea maghiarismelor au fost uitate, au dispărut o dată cu bunicii noștri. Româna s-a ales totuși, după atâtea veacuri de coabitare și chiar de bilingvism, cu puține elemente ugrice, dar utile: *hotar, gând, oraș, vamă, uriaș, belșug, neam, chin, chip, chipeș, pahar, tobă, fierăstrău, a cheltui, a îngădui, a bănuî, a (se) bizui*.

Nici presiunea grecismelor, din veacul fanariot, în Moldova și Muntenia, nu a avut efecte destructurante pentru lexicul autohton. Circulația lor a fost vremelnică, le mai regăsim în proza ce evocă nostalgic culoarea aceluia secol de domnii nepământene, încheiat pe la 1829. Lingviștii le-au estimat, erau pe la 1200 de împrumuturi, dar prin decantarea vremilor au mai rămas cu vreo 150. Iată câteva aflate în dicționar la litera A: *agale, aghiură, a agonisi, ahtiat, alandala, alice, alifie, ananghie, anapoda, anatemă, anghinare, anost, arac, a argăsi, arheologie, arună*. Unele vorbe grecești de atunci, cu care numim multe obiecte din gospodăria noastră sunt mărci ale emancipării: *pat, saltea, plapumă, canapea, sertar, glastră, calapod, călimară, cărămidă, mistrie, paner, fustă, prosop, magazie, macaroană, fasole, felie, fidea, franzelă, lămâie, portocală, rodie, anghinare, caisă, coriandru, conopidă* etc.

Despre împrumuturile din franceză, din epoca bonjuriștilor până la căderea noastră sub șenilele lui Stalin, cea mai fertilă epocă de

racordare a limbii române la rădăcinile sale romanice, nu putem vorbi decât ca despre o zodie fastă. Mare parte din lexicul nostru neologic, științific, tehnic și cultural e conturat sub influența francezei. Relațiile culturale, social-economice sunt mediate de termeni din franceză, cum se vede din *Dicționarul de neologisme* semnat de Florin Marcu și Constant Maneca: *proprietate, bancă, senat, cotidian, anvergură, concurență, bravadă, a epata, eșantion, festin, macerat, mignon, nonșalant, recul, prosperitate, societate, partid, națiune, internațional, deputat, bancnotă, fisc, șoc, tandru, persoană, facil, dificil*. Bucătăria se înnoiește și ea cu termeni din franceză: *aperitiv, antreu, crudități, sufleu, crochetă, bușeu, aspic, omletă, legume, garnitură, piure, salată, desert, pateu, ecler, sirop, muștar, maioneză, vinegretă, sos, asezona, tartină, croasant, dejun, fursec* etc. Exprimarea rafinată din presa literară include termeni ca: *a badina, badinaj, a flana, a efasa, a ranforsa, inubliabil, mefiență, eșafodaj, canava, tribulație, a juisa* etc.

Nu altul va fi destinul situației sub zodia englezei. Aceasta a pătruns prin anii '70, în școlile generale și licee, substituind rusa din programa de studii. Atracția tinerilor față de civilizația prosperă și democrația americană a ajutat asimilarea englezei, randamentul orelor de engleză din școlile acelor ani era superior tuturor celorlalte materii. Faptul că engleza a devenit mai apoi idiomul informaticienilor lumii a fost alt factor de atractivitate. Engleza a dobândit și mai multă putere de influențare și prin faptul că după '90, cu deschiderea granițelor pentru români, aceasta asigura doritorilor o cale de comunicare și de integrare pe piața muncii globale. De o vreme a devenit un jargon profesional indispensabil în industriile legate de calculatoare și procesele de automatizare și are toate șansele să devină limba lumii globale. Aceasta e partea utilă a fenomenului, engleza participă la procesul de emancipare social-economică a majorității societăților europene ca vector comunicativ.

Influența englezei începe mai evident în epoca interbelică, odată cu introducerea sporturilor și a formelor de divertisment în conduita elitei noastre burgheze, ea ne-a

împrumutat termenii necesari: *meci, coechipier, fotbal, volei, handbal, șut, gol, aut, golchiper, jocheu, golaveraj, golgeter, schi, start, tim-aut, finish, trainer, scor, fan, knock-out, spicher, weekend, motel, scuter, tandem, trenți, trend, trening, tea-room, thriller, star, striptis, show, tichet, jaz, jeep, joker, mass-media* etc. Vârtejul modernizării postbelice – profetizat de Marchal McLuhan în *Galaxia Guttenberg, Înțelegerea mijloacelor: extensia omului, Cultura ca afacere*, Alvin Tofler în *Șocul viitorului*, Francis Fukuyama în *Sfârșitul istoriei și ultimul om* – a cunoscut în ultimele decenii un ritm năucitor, a adus alt aflus considerabil de termeni tehnici din engleză. Recentul și copleșitorul progres tehnic și științific a venit în tandem cu engleza, noile profesii sunt de neconceput fără comunicarea în engleză. Bilingvismul profesional indispensabil a generat acest jargon româno-englez, util în comunicarea profesională, ciudat și respingător pentru urechea vorbitorilor conservatori de română. Mulți termeni tehnici din noile industrii nu au corespondent în română și împrumutul lor pare indispensabil domeniului. Așa că, vrem, nu vrem, vocabule ca: *hard, soft, enter, send, on line, off line, wireless, smart, hiteck, mail, delete, customise, share, pipeline, clipboard, undo, forward, conect, desktop, procesor, placă video, cooler, jumper, slot, chipset, soft arhitect, software tester, software developer, cyber sec* etc. se așază cuminiți în cutia uneltelor profesionale. Le folosesc manualele de TIC, profesorii și elevii la orele de informatică din liceu, apoi studenții și profesorii lor în cursul specializării universitare, în fine, specialiștii noilor industrii. Imperativele profesionale împing comunicarea din aceste medii, spre un hibrid româno-englez, unde termenul tehnic împrumutat e prins în structuri lexicale în română. Când e vorba de a exprima acțiuni și procese tehnice sau economice, apelul la acestea generează inevitabil alăturări lexicale mai ciudate. Iată câteva exemple de limbaj profesional hibrid, furnizate în media de Mihaela Apetrei, expertă în științele comunicării:

„Crezi că **face sens** să **forcastăm** în continuare pe **pipeline**-ul deja existent, în care

customizăm produsele de **end-user**?” ; „Poate dacă **sharuim** și cu **headquarterul** și ne dau **ok**-ul pentru **adresarea** ultimelor probleme de **suportare** a clienților.”; „Pe ce anume te **focusezi** în analiză? Pe noile **aplicații** la pozițiile **de top** sau pe **damage**-ul din **exit** ?”

Prin noua „păsărească” sunt comunicate nedumeriri, solicitări de ajutor, în care, cu indulgență, am putea spune că urgența luării unei decizii sacrifică estetica limbii. Să le traducem: „**a face sens**” e o calchiere snoabă, din engleză (*make sense*) în loc de „*ceva are sens*”, „*e logic*”; „**să forecastăm**” în loc de „*să prezicem*”, „*să prognosticăm*”; „**pe pipeline-ul existent**” pentru „*în fluxul*”, „*în conexiunea existentă*”; „**să customizăm produsele**” pentru „*să personalizăm produsele*”; „**produse de end-user**” pentru „*produse pentru utilizatorul final*”; „**să sharuim**” (*to share*) în loc de „*să partajăm cu cineva*”; „**headquarterul**” pentru „*sediul central*” al firmei; „**pentru adresarea problemelor**” (*to address*) în locul formulării „*pentru abordarea problemelor*”; „**a suporta clienții**” (*to support*) pentru „*a oferi ajutor clienților*”; „**te focusezi**” în loc de „*a te concentra*”; „**aplicații la poziții de top**” pentru „*candidaturi la poziții de varf*” sau „**damage-ul din exit**” în locul mult mai firescului „*pagubele rezultate din abandonul afacerii*” (unde *damage*=dificultate, risc; *exit*=ieșire).

Sunt construcții ipotetice, generate de urgență dar și de snobism, dorința de a epata, căci vorbitorul are totuși termeni suficienți în română pentru a ieși din ridicol. Ce e sigur și pentru viitor, e faptul că dinspre jargonul restrâns al it-iștilor vor cădea în plasa limbajului cotidian diverse vocabule spre a numi noile obiecte și procese inventate de era cibernetică. Cum acestea nu vor avea corespondent în limba strămoșilor, lumea prea grăbită le va primi cu bunăvoință, animată de iluzia că sunt necesare sacrificii pentru a intra în era comodității globale.

Voga anglicismelor e ușor de sesizat și în afara marilor corporații. Mentalul colectiv pare și el obsedat de emancipare, atins de tendința cosmopolită spre un „*next level*”. Comerțul, presa, *show-business*-ul îngurgitează cu entuziasm și în grabă, cuvintele și expresiile

engleze, pentru a epata, pentru a fi în *trend*. Presa are romgleza proprie: stadionul e *Național Arena*, fotbalistii sub 17 ani sunt *Under șaptesprezece*, directorul companiei e *manager*, dădaca – *babysitter*, purtătorul de cuvânt e *ofițer de presă* (*officer press*), cel ce vinde e *sales agent*, bucătarul e *chef*, în campanii electorale auzim de *bannerele* partidelor, emisiunile t.v. se numesc *Survival*, sau se grafiază *iUmor*, reclama t.v. îți cere fii *smart*, acolo e anunțat un *sumit*, un festival se numește *Untold*, avem *Black-Friday*, sunt anunțate noi *trenduri* de Crăciun, filmul cutare e un *cool story*, se deschide un *mall*, avem *hackers*, petrecem de *halloween*, suntem asaltați de *fakenews*, participăm la *party* și *afterparty*, profesia e numită *job*, acceptarea devine *acceptanță*, violul e numit *abuzare sexuală*, în loc de utilă cuiva se spune *adresată* cuiva etc. În campaniile de recrutare a noi angajați, profesiile se numesc cu vocabule năucitoare, care să dea capitalismului un aer de hipermodernizare, de ruptură de anacronicul comunism industrial: *developer*, *chief tehnical officier*, prescurtat „*ceteo*”, *chief financial officier* (*cefeo*), *chief executive officier* (*ceo*), *team assistant* și altele pe care e greu să le înțelegem și să le rostim. Comerțul vine cu aportul său de reclame epatante spre a stimula consumul, tihna somatică: *sendviș big tasty*, cremă *Paula's Choice* sau *Anti-Rid-Power*, sirop *Bronho stop*; produsele au nevoie de *promo*, mersul la cumpărături a devenit *shopping*, cumpărăm chiar și *on line*, citim înainte *review*-urile de pe *internet*, plătim *cash* sau cu *card*, cumpărăm servicii turistice pe *booking*, produsul e *funny*, comentăm produsele pe *facebook*, acolo cineva este *influencer* sau *blogger*, vechile cărți sunt înlocuite de *ebook-uri* etc. Cu astfel de termeni și mulți alții, lumea produselor devine pentru mulți din noi un nou labirint și o nouă sursă de alienare. Ca să știm pe ce lume trăim va trebui să ni-i însușim.

Fenomenul romglezei privește și comunicarea generației tinere, a elevilor și a studenților. Iată câteva exemple de emfază adolescențină: merg la un *event*; să ne facem un *selfie*; învăț *skills*-uri; ceva sună *sloppy*; desigur, *my darling*!; ești *cool*!; el e un *stupid man*; ea este o *baby girl*; tu ești *my boy*; când

nu se înțelege ceva, te întâmpină un *What?*; propunerea ta se *rejectează*; *speech*-ul tău e *cool*!, hai la *shop*-uit; facem *clubbing*; ne simțim *sleepy* sau *groggy*; dacă nu îmi plăci, ești un *homeless*!; hai să *tolk*-uim!; mirarea se traduce în o, *man*!; îndrăgostiții se gratulează cu: Oh, *my dear*, cât te ador!; *Understand?* *I love you*, dragă!; cineva preferă chestiile *vintage*; aprobarea devine *of course*!; să trecem la dans, *everybody*! amicul e *buddy*, farsele cu trucaje video se numesc *meme*, autohtonul hei! a devenit *hello*! etc.

Această „păsărească” se leagă și de nevoia afirmării identitare a noilor generații, care au ochii ațintiți în afară, vor „o țară ca afară”, vor să fie altfel decât înaintașii lor. În cazul elevilor și studenților, romgleza ține de sfera ludic-libertină, e o formă de divertisment comunicativ, de verbalizare relaxată a problemelor vârstei și a relațiilor de moment. Departate de a reflecta complicate tensiuni din sfera urgenței comunicării, hibridul lingvistic are aici aspect de argou, limbaj de cerc restrâns, în care se poate împacheta intimitatea, nevoia de relaxare și divertisment. El trebuie să năucească pe cei din afara cercului de utilizatori, uneori să facă inaccesibile mesajele, să amuze, să bruscheze exprimarea standard. Pentru tineri, romgleza e frondă și improvizare, un fel de război cu „boșorogii” vechilor generații. Nu e vorba de incultură, și imitarea unei aristocrații, ca în cazul lui Guliță Bârzoii și a mamei sale, din comediile lui Alecsandri, „păsărească” e folosită ostentativ, ca armă de emancipare de sub tutela maturilor. Folosirea ei este haioasă, amuzantă, eliberatoare de presiune și stresul orelor de curs. Jongleria cu cuvântul de împrumut detensionează climatul auster al activităților de învățare, cade ca o glumă într-o activitate prea sobră. Acoperă chiar și o nevoie de expresivitate a celor care născocesc noile contexte ale argoului. Hrănește reveria unei eliberări din convențiile sociale. Ajută utilizatorul să se integreze într-un grup, să fie acceptat, sau să se detașeze de altul, considerat conservator.

Vechea luptă între modernizare/ sincronizare și conservatorism/autohtonism merge mai departe. De aceea „romgleză” e percepută de autohtoniști ca o catastrofă, o desfigurare a

limbii naționale, pentru sincroniști, exponenții sensibilității axate pe înnoire perpetuă, ea este un rău necesar. Jargonul „it-iștilor” pare aproape indispensabil, întrucât documentarea, transmiterea problemelor, informarea din interiorul echipelor de lucru cer precizie terminologică, rapiditate și receptare eficientă, oferă vreo 200.000 de locuri de muncă. Invasia actuală de englezisme nu poate fi decât benefică, după ce ne-a nuanțat vocabulele din sfera postmodernă a divertismentului și a relaxării, acum ne „it-izează” limba. Anglicismele se impun mai ales acolo unde au spațiu să se fixeze. Deocamdată putem decela două categorii: cele care acoperă nevoi autentice și vor pătrunde în uzul de masă, și cele care răspund unor necesități de moment, constituind un uz individual, în virtutea a ceea ce numim „așa îmi vine” ori „așa îmi este la îndemână”. Pentru tineretul conștient de marasmul societății noastre postdecembriste,

de dezastrul nostru economic mai ales al locurilor de muncă, generat de incompetența și lăcomia politicianilor, plecarea afară va rămâne singura soluție, de aceea acesta preferă să vorbească o engleză fluentă – ea îi deschide mai multe uși decât româna, în sfera unei profesii și a unui proiect de viață în străinătate. Că se mai ivesc unele momente sau fenomene de exagerare, nu e nici un pericol. Un prilej pentru dramaturgi și prozatori să aducă pe scenă o altă Chiriță și un alt Guliță, „romglezând”. Poemele postmoderniste nu sunt deloc oripilate de inserția unor anglicisme, intertextualizarea ține de canon. Adevărul gol-goluț e că doar viața social-economică de aici va avea ultimul cuvânt în destinul limbii strămoșești, dacă survine ceva care să ne lege de rădăcini spre a supraviețui sau ne vom risipi pe alte meleaguri, spre a dispărea în labirintul globalizării!

Laponă

Dialectul s(c)lav

Magda URSACHE

Cam prin vara de noiembrie a lui 2022, primesc de la Olimpiu Nușfelean o invitație privind ancheta *Mișcării literare* despre romwrongleza bântuindu-ne limba ca un virus căruia nu i s-a găsit vaccin, nici sigur, nici eficient.

Nu i-am putut răspunde atunci, dar, cum sunt convinsă că istoria își cam trage secvențele la xerox, mi-a venit în minte faptul că, în școală, am avut parte de *sovromcultură*. Corect politic era să citim *sovetskaia kniga*, în chirilice, ca *Epopaea Sevastopolului* în 3 volume, de S. N. Sergheev Tenski, și *Curs scurt de istorie a partidului bolșevic al URSS*. Învățam rusa cântând *Șiraka strana maia radnaia*, începând de la primară pân' la terminarea liceului. În facultate n-a mai fost obligatorie. Totuși, nu trebuia să ne lăsăm ademeniți de Dicționarul Oxford, de neconsultat, pe motiv că în paginile lui nu exista sintagma *întrecere socialistă*; doar *competition*, arătând „un scop bănos, individualist”.

Miciurin ne învăța să altoim. Și altoiam cuvinte sovietice: colhoz, combaină, iarovizare, stahanovist, comsomol... Limba rusă propunea îmbogățiri de sens: linie (de partid), brigadă (de șantier), instructaj (de partid), sfat (popular), comitet (provizoriu), rupt (de mase), vârfuri (ale burgheziei). Din URSS a venit ideea „lichidării ca clasă”: „*likvidaciia kulacestva kak klassa*”.

Relativitatea e o specialitate lingvistică. Lingviștii, atenți la fir roșu, aveau cotă de participare în mai toate sectoarele: politică, știință, sport, muzică... Un crainic sportiv a fost scos de la microfon pentru că spusese: „X deschide focul.” Or, asta era ațătare la război. În almanahul *Luptăm*, apărut la Iași în 1949, un oportunist, ghidat de lampa lui Ilici, susținea că trebuie scos din limbă cuvântul „șlagăr” (ca

trăgându-se din germanul *Schlag* – lovitură). Or, șlagărele veneau din apusul decadent. Stalin asculta *Aida*, nu *Dumneata, madame!* Ordinul general 25 din 1946 decretase folosirea cuvântului *tovarăș*. „Scânteia” titra entuziasmat : „*Domnule pierde văzând cu ochii.*” Cu ochii lui Silviu Brucan, desigur.

Lingvistica de tip nou devenise front de luptă, iar cine mișca-n front și cita vreun structuralist era etichetat *deviant, descompus, dezorientat* și înlăturat din licee și din universități. *Latinitatea strigă din tranșee?* Cine s-o audă? Iorgu Iordan susținea sus și tare: „curentul popular a preferat **totdeauna** (subl. mea, Magda U.) influența rusă.” În alte cuvinte: Jos latinomanii și francomanii! Eminentul slavist Petru Caraman obișnuia să spună: De gripa rusească scapi, dar gripa sovietică e mortală pentru intelect. *Da e slavon, nu-ul e latin.*

Savantul Theofil Simenschy a provocat multă dușmănie cu *Construcția verbului în limbile indo-europene*, din 1949, ca „savan-tlâc”. Cum, nu consultase bibliografia sovietică? În plus, cartea apăruse în franceză. Un universitar de școală nouă striga că *lucrarea e dăunătoare. Pentru ea s-au sacrificat pomi și plumb*. Ca urmare, Profesorul Simenschy a fost eliminat din catedră și reprimat cu greu la „Cuza”, ca simplu asistent, în '55-'56. Până atunci, sanscritologul, devenit contabil într-un GAC, număra găini și ouă.

Cu *Le mot*, Alexandru Rosetti se dovedise „înfeudat concepțiilor idealiste apusene”. „Formalismul structural” era acuză grea. Cum să-i citezi pe Saussure, pe Bally, pe Meillet, și nu pe Sanjaev și Vahmistrov? Categorie, Rosetti se afla „la remorca șerpilor apuseni”.

Virusi fără vaccin

De la tribuna Academiei comuniste, era certat aspru de Traian Săvulescu (1951, vă rog!) pentru *Gramatica limbii române*, unde erau evidențiați „obscuranțiștii Nae Ionescu și Lucian Blaga”. De ce tovarășul Rosetti pune accent pe cronicari și nu pe Veronica Porumbacu, poeta care a introdus în versu-i cuvinte noi ca *asesor* și *turnător* (sic!)? Al. Rosetti a fost „dislocat” de la catedră și osul domnesc s-a „revizuit” cât a putut. Cine nu se „dezbăra” era prelucrat (de la *prerabotka*?) prin gherle, Canal, Domiciliu Obligatoriu...

O sarcină a lingviștilor ca agitatori, cu Mitu Grosu în frunte, era să nu se mai folosească neologisme „uzitate de ciocoi și de slugile lor culte pentru a nu mai fi înțelese de oamenii simpli”. De ce? Pentru că scopul lor era să rămână neînțeleși de popor, ca să-l domine. De ce am spune *tirbușon* când putem spune *trage-dop*?

Lingviști ieșeni, dați pe brazda fără haturi, studiau cum se mâna vaca la Hârlău (cuci, cuci!) sau glosau pe marginea cuvintelor neaoșe ca țâghir (vin oțetit) sau bozoghină (tescovină). Cât despre dialectologi, ei își propuseseră să nu-i mai ancheteze pe bătrâni, care nu știau de un cuvânt ca șarjă (chit că bine știau unde-i duce întovărașirea și colectiva; sovromul le aspira și pâinea, și mămăliga), ci pe tinerii care se adaptau înnoirilor, erau sub instructaj și munceau în brigadă. Pălăria devenise șapcă proletară.

Un stilistician (pe care abia Decembrie '89 l-a scos din decănie) întreba, în *Iașul nou*, de ce ar fi necesar stilul când limba trebuie uniformizată, aceeași pentru toți? Și de ce am interzice cacofonia când proletarii sunt cacofonici? Ar fi „formalism sterp al clasei burgheze”. „Azi nu mai avem nevoie de *subțirime* de acest fel. *Obrazul* se măsoară după gradul de însușire a moralei proletare. Azi ne interesează nu cuvântul *subțire*, ci cuvântul *vigoare*.” Altă „luare de poziție”? Un prorector (care-și pregătea costumul de rector în același Decembrie) semna soldat V. A. și cerea să fie scoase din limbă proverbe ca „Nici salcia pom, nici mujicul om” și altele de același fel, discriminatorii. Cea mai nătângă analiză a fost a cuvântului *coadă*. Spunea lingvistul ideologizat până-n gât, cui voia să-l creadă, că

„înțelesul individual a devenit colectiv: înși îngrămădiți.” O, dar economia socialistă va lichida lipsurile alimentare, iar coada va dispărea și va deveni vechitură lingvistică!

Frica producea limbajul? Cam da. Nu se mai spunea Moș Crăciun, ci Moș Gerilă. Cetățenii trebuiau imunizați de virușii evanghelici, iar cei contaminați de virușii naționalismului, re-educați. Stalin dăduse un conținut nou cuvântului *cotitură*: cotitura Marelui Octombrie: „A coti pe un drum nou.” Ura! „America albă ca fiara/ S-aruncă să muște din noi/ În lături/ De veghe stă țara/ Lui Stalin și-n ea primăvara.”

Și câți nu se străduiau să găsească în dicționare numai cuvinte de origine slavă! Un soi de profesor de Istoria limbii române ne dădea, prin '65-'66, ca temă, să numărăm cuvintele de această origine în *Nicoară Potcoavă* și se arăta indignat: „Puține, tovarășe student!”

Dar nicidecum nu s-au inflammat creierele lingviștilor mai tare decât în revista *Cum vorbim*, apărând între anii '49-'52, cu sediul în Bulevardul Generalisimului nr.1 și scop declarat: „studiul și explicarea limbii”. Au încercat, cu mic, cu mare, să excludă formula de salut *Noroc!*, „de sorginte burgheză”. De unde cade norocul? Din ceruri? Sau vrei să-l înșeli pe tovarășul tău, ca să-ți meargă bine ție? *Bună ziua!* avea iz superstițios. Pe un semnatar l-a tăiat capul să propună un salut mobilizator: *Din izbânzi în izbânzi! Salve?* Nu, exclus! Numai latinomanii – acuza bulgarul Iorgu Iordan – îl foloseau. Se găseau perifraze pentru limba română: limba noastră sau limba de la noi. În '52, Mihai Roller a luat decizia (putea și asta!) ca român să se scrie cu î. Premierul Petrică Roman a dublat r-ul: rrom. Și n-a fost singura „sarcină” la care s-a angajat.

Profesorul Alexandru Zacordoneț s-a trezit incriminat pentru *Gramatica limbii ruse* ca lucrare net antisovietică. În ea figura cuvântul *negustorime* și erau omise (Nu întâmplător, tovarășii!) *muncitorime*, *proletar*, *industrializare*. Pentru slavist nu existau discursurile geniale ale lui Stalin, Jdanov, Molotov. Ocolise scriitorii progresiști ca Bubenov, Panova, Nikolaevna, Ajaev, Gladkov. Concluzia? Zacordoneț – „dușman al poporului sovietic”.

Noroc că Stalin se săturase de Marr și de ideea caracterului de clasă al limbii. Școala lingvistică a lui N. I. Marr a fost spulberată. Aplauze: Tătuca ne-a arătat că vorbim o limbă romanică. Nu mai încăpeau îndoieli că româna ar fi total diferită de latină. Așadar, trebuia să ne spună Stalin că limba română e limbă romanică. Postsocialist, s-au găsit alți ipochimeni care să jure că „suntem slavi romanizați”. Și se mai aud voci care susțin că Pușcariu, Candrea, Sever Pop au fost fasciști.

Știu din *Istoricul Facultății de Filologie* scris de Petru Ursache că, între 1953-'56, existau două catedre de Rusă și că Franceza avea un singur post în schemă, ca secție a

Catedrei de limba și literatura română. Franceza s-a reînființat în '57.

Cam prin '88, tentativa de a uni Catedra de Franceză cu cea de Rusă a eșuat. Vorbiți franrusă? Niet, ça non, jamais, nicagda, făceam noi haz de necaz și de ne haz.

Drumul de la Moș Gerilă la Moș Crăciun a fost lung și greu. Acum, s-a ajuns la Moș Nick. Zice presa că preș. Iohannis a ales curajos: „Decât să fim sclavi la ruși mai bine să fim sclavi la americani”. Doar n-o să fim independenți.

Dar despre wrongromână alt'dat, că-s multe de spus despre acest fenomen nefiresc.

Imponderabila

O lume în care se instaurează absurdul

Gheorghe GLODEANU

D. R. Popescu (1935-2022) rămâne una dintre figurile majore ale generației 60, o generație care a schimbat în mod radical fața literaturii române după perioada dogmatică a „obsedantului deceniu”. Creator prolific, scriitorul și-a pus puternic amprenta asupra evoluției prozei și a dramaturgiei contemporane. Nuvele precum *Dor* și *Duios Anastasia trecea*, romane ca *F* și *Vânătoarea regală*,

piese de teatru extrem de apreciate cum ar fi *Pasărea Shakespeare*, *Acești îngeri triști* sau *Piticul din grădina de vară* se numără printre creațiile ce au marcat o epocă. La apariția romanului *F* (1969), una dintre capodoperele scriitorului, Dumitru Radu Popescu era deja un autor consacrat, autor al unui

număr important de romane, nuvele și piese de teatru. Ca și în cazul altor prozatori, experiența nuvelistică se dovedește și de această dată decisivă, romanul *F* fiind alcătuit dintr-o succesiune de trei nuvele (sau romane)

In memoriam D. R. Popescu

independente, legate între ele prin prezența unei conștiințe ce se confesează sau, dimpotrivă, înregistrează confesiunile altora. D. R. Popescu lărgeste conceptul tradițional de „roman”, publicând o carte formată din trei narațiuni diferite. Prima relatare este o povestire fantastică, a doua un roman parodic, iar ultima constituie un interesant roman de idei. Narațiunile nu se găsesc însă în stare pură, ci converg, se metamorfozează una în cealaltă,

aspirând la mult visata reflectare totalizatoare a realității. Remarcabil este, înainte de toate, titlul romanului, exprimând posibilitatea demiurgică a re-creării lumii sub forța evocatoare a Cuvântului. Universul concentrat într-o literă sau, mai exact, F ca literă magică de la care se poate forma orice cuvânt! Proza lui D. R. Popescu se va găsi deci sub semnul demiurgic al Logosului, această idee fiind exprimată la începutul narațiunii *Cele șapte ferestre ale labirintului*, ultima din seria celor trei romane în roman.: „La început era Cuvântul și Cuvântul era Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”.

Tendința de a înnoi, de a șoca cititorul obișnuit cu clișeele ce i le-a servit cu generozitate proza tradițională se poate observa și în titlul relatării *Ninge la Ierusalim* care, privită independent, este o remarcabilă povestire fantastică. Prozatorul este înzestrat cu harul relatării, de unde și binemeritul succes la public, un succes atenuat doar după 1989, când scriitorului i s-a reproșat atitudinea sa etică din anii totalitarismului, fără a i se pune însă la îndoială valoarea operei. Fantasticul lui D. R. Popescu se caracterizează prin suprapunerea realului cu imaginarul, fără ca în semnificațiile cotidianului să apară vreo ruptură care să permită intruziunea brutală a imaginarului în sfera celei mai banale realități cotidiene. Mai exact, nu mai este nevoie de prezența unor semne care să pregătească manifestarea insolitului, ci totul se petrece în mod firesc, realul găsindu-se în imediata vecinătate a imaginarului. Posibilitatea transferului de la vis la realitate, a concurenței dintre cele două domenii este exprimată deja în fraza de debut a cărții: „Nu știu dacă visele sunt mai oribile ca realitatea. Ori invers. Poate exista un echilibru; nu poate, sigur trebuie să fie un echilibru”.

Intitulată *Boul și vaca*, cea de a doua narațiune a cărții este un roman parodic cu

intrigă polițistă, al cărui text se ordonează pe mai multe nivele de lectură. Elementele de senzație în măsură să atragă atenția nu lipsesc nici din această parte: un personaj straniu stă cocoțat în vârful unui plop, ținând într-o mână o umbrelă și receptorul unui telefon în cealaltă. Altul își construiește o arcă în așteptarea potopului, un al treilea vorbește cu animalele, în sfârșit, altcineva are șapte degete la o mână, putând să prindă, în același timp, două obiecte. Ritmul romanului se schimbă și el, devenind mai lent. Locul meditației, al permanentelor alternanțe dintre real și imaginar este preluat de savoarea dialogului. O locvacitate extraordinară se poate observa la aceste personaje, expresia uzuală, limbajul străzii pătrunzând în narațiune. Plăcerea conversației se poate constata în prezența unor replici ironice, pline de savoare. Coexistența tradiției cu noile cuceriri ale civilizației face să șocheze și imaginea satului, Pătârlagele îndepărtându-se de ipostaza patriarhală a urbei, așa cum o putem întâlni la Liviu Rebreanu și la Marin Preda.

Pornind de la titlul acestui roman în roman, e bine să ne oprim un moment și la *bestiarul* derepopescian. Astfel, boul și vaca sunt niște animale sacre, în jurul cărora gravitează întreaga existență a țaranului. De aici intimitatea firească dintre om și vita lui, întrepătrunderea dintre uman și animalier. Nu întâmplător, pictorul Don Iliuță își imaginează atât maternitatea, cât și nemurirea sub forma unei vaci cu cap de om: „Vaca este universul, viața veșnică, fără de moarte”. De altfel, putem vorbi în roman de dereglarea și de degradarea treptată a umanului, însoțită, în paralel, de umanizarea animalelor. În afara celor două creaturi sacre, există în proza lui D. R. Popescu un adevărat exces animalier: pisici, câini, șoareci și șobolani. Amintind de *Ciuma* lui Camus, invazia rozătoarelor apare ca o reinstaurare a haosului primordial. Bestiarul acesta are însă o evidentă funcție simbolică, adâncind sub formă de parabolă înfruntarea dintre Bine și Rău, dintre Sacru și Profan. Tot ca un simbol htonian se manifestă și calul, a cărui apariție anunță stingerea, trecerea dintr-o lume în alta.

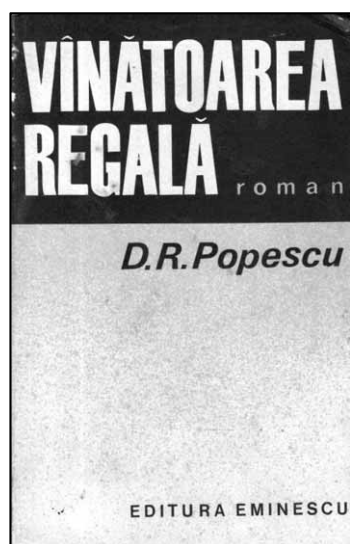
D. R. Popescu își organizează narațiunile nu numai pe orizontală, ci și pe planul vertical, adică în adâncime. De altfel, este vorba de o proză căreia i se potrivește foarte bine celebrul vers al lui Baudelaire din poemul

Correspondances: „Prin codri de simboluri petrece omu-n viață”. Lucrurile serioase, grave, sunt însă permanent concurate de reversul lor parodic, ceea ce duce la o permanentă întrepătrundere a planurilor narative. Universul caracteristic al scrierilor lui D. R. Popescu este acela al bâlciului, care ne apare ca o miniaturalizare a lumii. Inventivitatea oamenilor se poate observa nu numai în mimarea aspectelor grave ale existenței, ci și în capacitatea lor de plămuire lingvistică. De altfel, ei primesc porecle în funcție de caracterul lor. Dincolo de jovialitatea aparentă a acestei lumi se ascund numeroase evenimente tragice, care nu sunt însă în măsură să perturbe echilibrul urbei și al locuitorilor ei. O asemenea scenă antologică este aceea a descrierii morții mătușii Măria, anunțată deja prin extraordinarul strigăt lansat de Dimie din vârful plopului său. Moartea nu reușește să învingă definitiv viața, fapt sugerat și de întâlnirea cortegiului funerar cu o nuntă, expresie a continuității existenței, a permanentei regenerări a vieții.

Adevărata profunzime a cărții ni se dezvăluie mai ales în final, prin narațiunea *Cele șapte ferestre ale labirintului*. Fiind vorba de data aceasta de un roman psihologic, labirintul ne apare ca o întruchipare a sufletului uman. Trimițând la mitul lui Dedal, scriitorul reușește să ne sugereze complexitatea psihicului uman, esențială fiind căutarea ieșirii, a drumului just care duce către centru. Investigația-pretext a procurorului Tică Dunărințu în vederea dezvăluirii adevărului despre misterioasa dispariție a tatălui său poate fi privită ca o călătorie inițiată în profunzimile sufletului uman. Dar labirintul mai poate fi asociat și cu noaptea (haosul) care se lasă temporar peste satul Pătârlagele grație exceselor Puterii. Scriitorul revine mereu la funcția magică a cifrei șapte, aceasta întruchipând cele șapte zile necesare procurorului Tică Dunărințu pentru rezolvarea unui caz. Mai mult decât în primele două părți, D. R. Popescu recurge acum la psihanaliză, înfățișând cu minuțiozitate motivațiile interioare care l-au determinat pe Nicolae să își imagineze că el l-a ucis pe diabolicul Moise, simbolul puterii absolute.

Spre deosebire de partea a doua a romanului în care personajele trăiesc vorbind, aici ele se afirmă, devin „vii” prin meditație.

Romanul se întoarce la „obsedantul deceniu” și la excesele lui, ridicând problema Puterii și a Adevărului. Ca și în cunoscuta nuvelă *Pe strada Mântuleasa* a lui Mircea Eliade, narațiunea ia forma unei anchete, în prim-plan situându-se un personaj care se confesează. Spațiu al confruntărilor majore, *Cele șapte ferestre ale labirintului* se transformă în adevărate dezbateri privind o serie de concepte-cheie precum adevărul, justiția sau responsabilitatea. Arhetipul relatării pare să se găsească în celebra piesă a lui Shakespeare, *Hamlet*, cu predilecție în obsesia justițiară a ilustrului personaj. Scriitorul pune un accent deosebit pe documentare: procurorul reface o zi din existența lui Nicolae pentru a demonstra nevinovăția acestuia. Dacă în cazul Șeherezadei și al bătrânului învățător Zaharia Fărâma povestirea apare ca o modalitate de salvare a ființei, în romanul lui D. R. Popescu confesiunea reprezintă un act de acuzare. Persecutat ani la rând de tiranul Moise, Nicolae suferă de un complex de culpabilitate pentru lășitatea sa din trecut, fapt care îl determină să mărturisească o crimă imaginară. În cazul său penitența ar putea constitui un act de purificare, ducând la reabilitarea în fața „gurii satului”. În antiteză cu angelicul Nicolae, Moise este un

personaj îmbătat de putere. Aceasta devine în mâinile sale un fel de jucărie diabolică, fără ca să existe responsabilitatea față de urmările nefaste ale actului ludic. Faptul că pentru Moise adevărurile sunt clădite pe minciună explică oarecum lipsa sa de scrupule. Personajul se autocaracterizează drept „puternic și rău și necru-

asupra destinelor omenești. În realitate însă, Moise este un demiurg al cuvintelor, care manevrează vorbe în măsură să transforme realități, chiar dacă în spatele cuvintelor nu există nicio acoperire. Totul este golit de sentimente, directorul liceului semănând cu un rege de bâlci care practică răul în sine, fără nicio rațiune. Narațiunea „polițistă” despre Moise nu este decât un pretext pentru a reconstitui destinul lui Horia Dunărințu, tatăl procurorului-confesor Tică, o altă victimă a puterii. Teroarea generată de abuzul de putere duce la dereglarea tradițiilor milenare, a instinctelor omenești firești. „Tulburarea oamenilor” din satul Pătârlagele este însă numai provizorie și, pentru ca viața să meargă înainte, echilibrul trebuie reconstituit.

Anii teribili ai „obsedantul deceniu” au reprezentat o interesantă sursă de inspirație pentru romanul românesc postbelic, în spatele schemei aparente găsindu-se disponibilitățile infinite de investigare a sufletului uman, prezența unor situații-limită pe care existența cotidiană le refuză. Fantasticul, parodia și meditația asupra problemelor grave ale existenței reprezintă trei dimensiuni fundamentale ale romanului *F*, ale prozei lui D. R. Popescu în general.

Experiența nuvelistică a scriitorului își spune și mai mult cuvântul în romanul *Vânătoarea regală* (1973), o nouă creație de excepție a scriitorului. De altfel, D. R. Popescu însuși recunoaște că aproape toate romanele sale (mai ales cele aparținând ciclului *F*) sunt alcătuite din mai multe nuvele („capitole-nuvele”) care pot fi citite și independent, cu atât mai mult cu cât „e vorba cam de aceleași personaje și de aceeași lume”. Ba mai mult, structura aleatorie a ciclului românesc permite ca cititorul să poată începe lectura cu oricare carte (*F*, *Cei doi din dreptul Tebei*, *Vânătoarea regală*, *O bere pentru calul meu*, *Ploile de dincolo de vreme*, *Împăratul norilor*) sau cu oricare dintre nuvele (ce alcătuiesc trepte distincte în arhitectura romanelor), fără a se pierde ceva din semnificațiile întregului, fiecare narațiune constituind un fel de „aleph” magic în măsură să concentreze semnificațiile majore ale ansamblului. Și pentru că în concepția lui D. R. Popescu romanul trebuie întotdeauna „să plece de la om”, reflectându-l în toată complexitatea lui, în centrul *Vânătorii regale* se va situa din nou problema condiției

umane, a afirmării Adevărului și a Justiției. Reluând același topos imaginar propriu (circumscribit de Turnuvechi, Câmpuleț, Pătârlagele și Braniște) și aceleași personaje, scriitorul aprofundează metoda folosită anterior. Pretextul care declanșează narațiunea se găsește și de această dată în dorința procurorului Tică Dunărințu de a afla adevărul despre dispariția tatălui său, romanul preluând forma anchetei. Cele șapte nuvele (număr cu evidente rezonanțe magice) reprezintă, în esență, tot atâtea confesiuni ale unor personaje care au trăit erorile trecutului și doresc să restabilească adevărul. Prezența jocului (fotbalul, șahul) nu constituie atât o expresie a aspirațiilor ludice ale lui D. R. Popescu, cât o parabolă a destinului, asemănătoare cu obsesia coridei la scriitorul francez Henry de Montherlant. Romancierul nu este preocupat prea mult de turnura polițistă a narațiunii, crima reprezentând un excelent pretext pentru a sonda adâncimile psihicului uman, pentru a prezenta niște situații-limită pe care oamenii au trebuit să le înfrunte de-a lungul istoriei. De altminteri, însuși Tică Dunărințu (purtătorul de cuvânt al prozatorului) recunoaște: „Propriuzis nu mă interesează crima, ci mecanismele ei”. Dereglarea mecanismelor puterii îl obsedează pe romancier, reabilitarea adevărului devenind un act justițiar de primă necesitate.

Umbrită pe nedrept de narațiunea care conferă titlul romanului, nuvela *Marea roșie* este antologică, putând figura cu cinste alături de cele mai reușite pagini de proză fantastică scrise la noi. D. R. Popescu exploatează cu succes tehnica suprapunerii planurilor temporale, procedând în mod asemănător cu Mircea Eliade în *Douăsprezece mii de capete de vite* sau asemenea lui V. Voiculescu în cunoscuta povestire intitulată *Lipitoarea*. Scriitorul cultivă echivocul, relatarea păstrând tot timpul ambiguitatea specifică narațiunilor fantastice. Oare personajul-narator a trăit niște întâmplări reale sau doar a visat? Prozatorul oferă argumente în favoarea ambelor soluții, derutându-și cititorul. De altfel, starea de spirit deosebită de care este cuprins protagonistul întâmplărilor este exprimată sugestiv prin expresia: „La dumneata în cap s-a cam încurcat timpul, unele zile o iau înainte, altele...”

Începând cu *Frumoasele broaște țestoase* oniricul este substituit cu grotescul, în prim-plan revenind problema Legii, a restabilirii

Adevărului. Iată pentru ce personajul ideal de la care pornește D. R. Popescu este Hamlet, identificabil prin eforturile sale de a reconstitui adevărul despre moartea tatălui său cu procurorul Tică Dunărințu. Spre deosebire de celebrul personaj shakespearian care este (și) un om de acțiune, reușind să restabilească legea, Tică Dunărințu se găsește numai la un stadiu incipient al demersului său (ancheta), urmând ca etapele viitoare ale reinstaurării justiției să se concretizeze mai târziu. Faptul că investigația nu ia niciodată sfârșit și că vinovații nu sunt prinși i-a făcut pe unii comentatori să afirme că ea reprezintă un scop în sine, un fel de acțiune în gol. În realitate, este vorba de o convenție epică (asumată și de Mircea Eliade în nuvela *Pe strada Mântuleasa*) în măsură să faciliteze declanșarea relatării, a povestirilor. D. R. Popescu își însușește numai aparent schemele romanului de acțiune, oprindu-se la faza ei problematică, ancheta, dezvăluirea culpei aducând cu sine reinstaurarea firească a ordinii, a legii. Firele labirintice ale narațiunii se întretes însă în asemenea măsură, încât aspirația la adevărul absolut se reduce la descoperirea progresivă a unor adevăruri parțiale, ceea ce ne apropie treptat de multvisatul ideal, fără ca el să fie vreodată atins.

Intenția lui D. R. Popescu nu este aceea de a ne oferi niște „eroi” în sensul tradițional al cuvântului. Năzuința sa către noutate duce nu numai la relativizarea punctelor de vedere asupra adevărului, ci și asupra personajelor. Tehnica balzaciană a lungilor descrieri puse în slujba verosimilității este abolită, mai mult, este pusă sub semnul întrebării, de unde derivă și elogiul indirect al dramaturgiei care, eliberată de balastul inutil al descrierilor, se concentrează la esențe.

Jocul de șah ca *imago mundi* caracterizează foarte bine lumea evocată de D. R. Popescu, deoarece dereglarea regulilor duce la instaurarea haosului. Descrierea reprezintă, în esență, o parabolă ce reflectă veridic noutatea demersului prozatorului. Acesta ne prezintă o lume în schimbare, în care tradiția coexistă cu „noua concepție despre lume și viață”, ceea ce explică oarecum și prezența (nu și necesitatea) abuzurilor, cei care se abat de la legile Puterii fiind pur și simplu eliminați. Întotdeauna se găsesc pretexte (reale sau inventate) pentru a scăpa de o persoană incomodă. Reluarea

personajelor sugerează repetabilitatea, posibilitatea reînceperii unor întâmplări sau a reinstaurării unor situații. Acest lucru face ca protagoniștii să se transforme în adevărate simboluri. Moise, de exemplu, reprezintă o întru chipare a răului, ce abuzează de puterea pe care o deține cu o abilitate machiavelică. Pe de altă parte, Horia Dunărințu este simbolul etern al victimei, înlăturat deoarece a avut curajul de a se ridica împotriva exceselor puterii. De altfel, în ciuda aureolei legendare cu care este înconjurat, el este personajul cel mai inconsistent din întregul ciclu epic, figura sa fiind reconstituită doar din mărturiile fragmentare ale celorlalți. Procurorul Tică întru chipează anchetatorul dintotdeauna, preocupat de dezvăluirea adevărului și nu numai de demascarea ucigașului tatălui său. Privind personajele ca niște arhetipuri, devine și mai clar de ce narațiunile din ciclul *F* (bazate pe aceeași convenție epică) pot fi citite și independent. Răsturnările spectaculoase de situații, ritmul trepidant al întâmplărilor, farmecul inalienabil al povestirii, logica impecabilă a argumentației alcătuiesc punctele de atracție ale acestor narațiuni. După cum am putut constata și în *Marea roșie*, titlurile lor se explică adesea prin trimiteri la mitologie sau la universul credințelor populare. De exemplu, în *Frumoasele broaște țestoase* totul pornește de la rolul purificator (inclusiv regenerare spirituală) al acestor vietăți. Scriitorul reia majoritatea personajelor din romanul *F*, introduce altele noi, unele episoade desfășurându-se chiar înaintea celor din romanul precedent, fără să se precizeze cu o prea mare exactitate când anume. Suficient sieși, romanul care inaugurează acest vast ciclu epic conține în sine atât copilăria, cât și sfârșitul eroului central, Tică Dunărințu, celelalte creații dilatând numai anumite perspective temporale incluse deja în primul roman.

Cea mai reușită narațiune a cărții, dar și cea mai întinsă ca număr de pagini, un veritabil roman în roman, este *Vânătoarea regală*. Prima parte a relatării se găsește sub semnul ideii schopenhaueriene a zădărniceii, continuarea neurmărind parcă altceva decât să demonstreze valabilitatea tezei: „— Care mărire stă pe pământ neschimbată, care suflare, care înălțare? Și care desfătare lumească este lipsită de întristare? Toate sunt mai neputincioase decât umbra, toate mai înșelătoare decât

visurile... O clipă numai, o clipă, și pe toate acestea moartea le apucă...” Tonul grav, sentențios, o cotește însă brusc înspre parodic, relatarea plonjând în fantastic. Lumea se transformă într-un adevărat spectacol, privit din interior, dintr-o perspectivă cu totul insolită (de pe picioroange, gest trimițând spre carnavalesc), de către un copil numit Nicanor. Acesta este personajul-martor și, mai târziu, narator al evenimentelor. De pe picioroangele sale, Nicanor asistă la o adevărată *parodie a înmormântării*. Într-un mod cu totul paradoxal, priveghiul însuși se transformă într-o adunare plină de veselie, unde până și ochii mortului se deschid, privindu-l cu reproș pe martorul neavenit. În loc să-l bocească pe cel dispărut, oamenii încep să se ospăteze cu vin fiert și cu cârnați, după care se pun pe cântat, ca și cum totul nu ar fi decât o enormă farsă. „*Mi s-a părut că visez*” este sintagma ce caracterizează starea de spirit a lui Nicanor în fața unor întâmplări ce sfidează tradiția, „norma”, reacțiile umane firești.

Cât de bulversată este această realitate în care ne introduce D. R. Popescu reiese din scena vânătorii, copie degradată a vânătorii arhetipale dintr-o epocă de aur când regele însuși participa la activitățile cinegetice ale sătenilor. Reluarea acestei vânători mitice, în paralel cu încălcarea legii (ceea ce oferă iluzia puterii), îi face pe oameni să se simtă ei înșiși niște adevărați regi. Pentru a-și demonstra puterea, vânătorii își botează câinii cu nume de regi și împărați, stăpânirea lor ținând de domeniul lexical, fiind vorba de o asumare a lumii prin intermediul Cuvântului. Scena defilării vânătorilor în fața lui Nicanor (amintind de scena grotescă a defilării ȝiganilor în fața lui Vlad Țepeș din epopeea lui Ion Budai-Deleanu) reprezintă o etalare a forței, a stăpânirii istoriei prin intermediul cuvintelor. Realitatea („normalitatea”) este răsturnată: regii (stăpânii) se transformă în servitori, iar aceștia din urmă în stăpâni, totul ca reflex al unui joc al imaginației. Cel care apare ca o întru chipare a puterii absolute (amintind de relațiile dintre seniorul feudal și vasalii săi) este Gălătioan. El este singurul călare și numai el nu are câine, „ca și cum toți vânătorii ar fi fost câinii lui”. De altfel, această observație conține în sine esența nuvelei. Ca și în *Metamorfoza* lui Kafka, oamenii încep să se transforme în animale, iar acestea din urmă

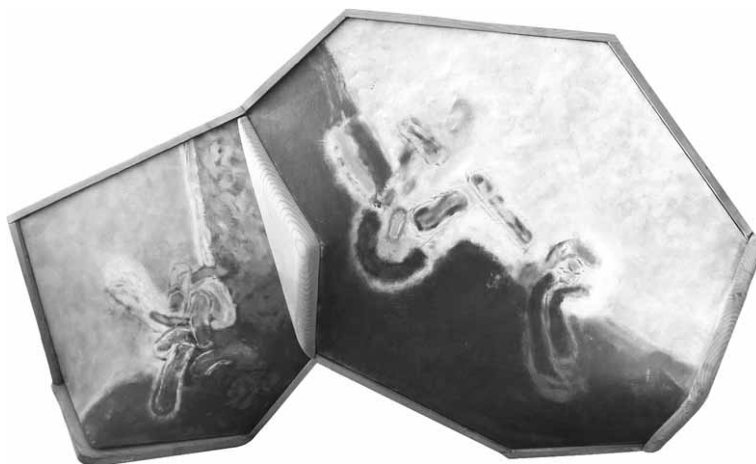
dobândesc, în mod treptat (a se vedea numele lor!), caractere umane. Ceea ce declanșează răsturnarea ordinii firești a lumii este *turbarea*. Aceasta este privită sub două aspecte: pe de o parte ca o boală ce se abate asupra animalelor, dar și ca o psihoză ce cuprinde masele datorită abuzurilor Puterii.

D. R. Popescu ne prezintă o lume kafkiană ce se autodevoră, o lume din care lipsește rațiunea și în care se instaurează absurdul, de unde și dimensiunea ei tragică. O profundă debusolare existențială pune stăpânire pe oameni, datorită faptului că au dispărut normele după care trebuie să se ghideze. Vechea ierarhie de valori este răsturnată, adevărul suferind el însuși un proces de relativizare, în funcție de punctul de vedere (interesele) din care este privit. Vânătoarea „regală” se transformă într-o coșmarescă vânătoare de oameni, turbarea (echivalentă oarecum cu ciuma camusiană) găsiindu-se în aceștia din urmă. Ar merita să mai amintim și bestiarul derepopescian, animalele (câinele, șobolanul, calul și vaca) constituind, în același timp, agenți dar și victime ale moliemei. De altfel, ca peste tot, și aici abundă elementele de senzație, visul amestecându-se cu realitatea. Surprinde în proza lui D. R. Popescu abundența unor scene „tari”, dure, a atrocităților în măsură să degradeze condiția umană. Pentru a-i feri pe săteni de repercusiunile moliemei teribile ce s-a abatut asupra lor, vrăjitoarea satului, Sevastița, le schimbă numele, gest magic în măsură să deturneze efectele bolii asupra falselor

identități asumate. Se ajunge, în felul acesta, la un adevărat joc al măștilor, atmosfera carnavalescă, de bălci, fiind dublată de un substrat tragic.

Relatările ce compun romanele lui D. R. Popescu funcționează după principiul vaselor comunicante: păstrează o relativă independență în cadrul întregului, dar comunică între ele, contribuind astfel la unitatea operei. Prozatorul ne propune întotdeauna mai multe soluții posibile, fiecare temeinic argumentată, lăsându-i însă cititorului libertatea opțiunii prin păstrarea intenționată a unei anumite ambiguități. Ceea ce mai surprinde este *absența finalului*, D. R. Popescu sfidând convențiile romanești consacrate. Sfârșitul este doar sugerat, dar misterul lui Horia Dunărințu nu se deconspiră, în ciuda orizontului de așteptare al cititorului care se vede astfel puternic contrariat.

Romanele lui D. R. Popescu sunt alcătuite dintr-o succesiune de parabole vizând semnificațiile profunde ale condiției umane. În esență, totul pornește de la forța demiurgică a Cuvintelor, acestea fiind înțelese ca o permanentă provocare. E suficient ca ele să fie rostite (chiar dacă nu au acoperire în planul realului) pentru ca să se transforme în adevărate litere ale destinului, în veritabile sentințe. Prezintă o lume în schimbare, romancierul *judecă* trecutul din perspectiva prezentului, căutând, în același timp, *adevărul*. Ciclul *F* ne dezvăluie un prozator de excepție, în operele căruia tehnicile narative novatoare se îmbină în mod armonios cu harul povestirii.

Orizonturi

Ion Vlad și „farmecul inteligenței”

Marin IANCU

Plecat dintre noi la 9 decembrie 2022, la vârsta de 93 de ani, Ion Vlad și-a consacrat o bună parte din activitatea sa științifică și didactică studiului, predării literaturii române la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Născut la 26 noiembrie 1929,

în localitatea născu-deană Archiud, profesor, criticul și teoreticianul literar Ion Vlad și-a început activitatea didactică cu mulți ani în urmă, în toamna anului 1952, când, proaspăt absolvent al Facultății de Filologie din Cluj, alături de colegi precum Dumitru Micu și Ion Brad,

profesorul D. Popovici îl numește asistent la Catedra de Literatură Română. Va parcurge de acum toate treptele ierarhiei universitare, până la cea de profesor, decan și de rector al Universității „Babeș-Bolyai”, înscriindu-se în seria acelor spirite negreșit creatoare și dominate de aspirația de a se supune efortului unor reevaluări esențiale ale dinamicii fenomenului literar românesc, ale epocii în care a trăit și a creat.

In memoriam Ion Vlad

De la începuturile carierei sale didactice, Ion Vlad s-a arătat un om plin de virtualități. Profesorul a făcut parte din acea rară specie a vizionarilor de început de drum, hrăniți de înalte idealuri și stăpâniți de neliniștile întemeierii, așa cum Clujul a oferit de-a lungul evoluției sale de Cetate spirituală alte asemenea uriașe modele, precum Sextil Pușcariu, Lucian Blaga, D. Popovici, Emil Petrovici, C. Daicoviciu, Ștefan Pascu, Octavian Fodor, David Prodan, Liviu Rusu, dacă ar fi să

cităm la întâmplare doar câțiva asemenea creatori de sistem din ultimele trei sferturi de veac, oameni de certă plurivalență culturală, născuți sub zodia revizuirilor și a inaugurărilor majore. Nu întâmplător, învățătura cea mai de preț pe care a desprins-o cărturarul Ion Vlad de la predecesorii săi și pe care ne-a transmis-o celor mai tineri a fost chiar dragostea de carte și osârdia de a păstra o dreaptă cumpănă în aprecierea raporturilor dintre valorile tradiționale și necontenitele fluxuri inovatoare.

Venit dintr-o adâncă ascendență țărăneas-că cu o anume moralitate și noblețe, Ion Vlad a lăsat imaginea unui om viu și nu lipsit de surprize, a unui spirit mobil, lucid și direct, a unui „dascăl lăsând impresia că este mereu îmbrăcat în togă de magister” (Ion Brad). Dezinvolt și dinamic, într-un fel un om dintr-o bucată, cum se spune în popor, profesorul a îmbinat severitatea și erudiția cu zâmbetul ironic și provocarea intelectuală. Cu alura unui om frumos și de o rară eleganță, dezinvolt și fără emfază, Ion Vlad a rămas în sufletele noastre ca „un om complex” (Irina Petraș), încercând să se impună printr-o vitalitate și eleganță cu desăvârșire aristocratică.

Pe de altă parte, multe dintre evocările celor care l-au cunoscut țin de „farmecul inteligenței” Profesorului, „poet al catedrei” și „un mare povestitor al literaturii”, „de o impecabilă morgă aulică, după cum și-l amintește, de exemplu, Horia Bădescu, de o prestanță academică fără cusur.” Profesor prin vocație de o sobrietate funciar ardelenască, Ion Vlad a făcut parte dintre personalitățile exemplare ale Universității clujene și din mitologia Facultății de Litere, printre aceia, puțini la număr, care au fost dăruți cu harul de a încălzi cu flacăra cuvântului inimile multîmilor de studenți și spațiul auster al sălilor de curs. Doct fără a fi încifrat, spectaculos fără a fi retoric, fermecător fără a deroga de la logica discursului, Ion Vlad oferea „în acei ani de nesperată/uluitoare

deschidere” (Irina Petraș), sentimentul stabilității și al credinței în nou, trădând prin toate acțiunile sale „curiozitatea, competența și ocrotitoarea precauțiune a unei Călăuze.” (Irina Petraș) Acționând sigur și cu o generozitate rar întâlnită, Profesorul și Rectorul de mai târziu a avut meritul de a fi înlăturat o serie de erori și interpretări mai vechi și perpetuate de la o etapă la alta. Transformarea lui Ion Vlad în idealul multor generații de studenți devine astfel reală, cu semnificații mai mult decât simbolice, cu darul de a menține relațiile cu studenții sub semnul celei mai autentice apropieri colegiale, cu nu puține semne de prietenie, purtând adeseori cu aceștia discuții „despre scriitori și moravuri, despre cărțile citite, dar și despre probleme de familie, numeroase și arzătoare și ele, sau despre mâhnirile cotidiene generate de absurdul realității politice și sociale din țară.” (Ion Cocora)

În aceeași măsură, se cuvin subliniate modernitatea și clarviziunea în alegerea temelor, harul de a convinge și de a comunica emoțional, de a cuceri, de a-și susține opiniile cu patimă. „Orator inegalabil”, „cu un discurs academic, precis formulat, inconfundabil” (Olimpiu Nușfelean), cuvintele îi erau „clar rotunjite într-o retorică înaltă, aceea a ideilor plutitoare peste scrisul din caietele noastre” (Traian Vedinaș). Aduse pe fondul apercipiv mai mult decât favorabil al tinerilor studenți deschiși spre nou, ideile sale înlesneau accesul la marile valori ale literaturii române, ceea ce i-a determinat pe mulți dintre foștii săi studenți să afirme răspicat următoarele: „Pe dl Vlad îl iubeam pe cât, în ascuns, râvneam la supremația intelectuală care îi înnobila personalitatea.” (Titu Popescu) În aceeași măsură, Ion Vlad a fost perceput ca un „eminent bărbat al ideilor” (Cornel Ungureanu), impunându-se „ca un rector dominant, cu aerul sigur al lui Jupiter Tonans, temut, respectat și, de către cei profunzi, admirat (...) datorită felului dezinvolt și ferm de a conduce destinele universității, siguranței de sine și, mai ales, prestigiul profesoral de care se bucura.” (Ioan-Aurel Pop)

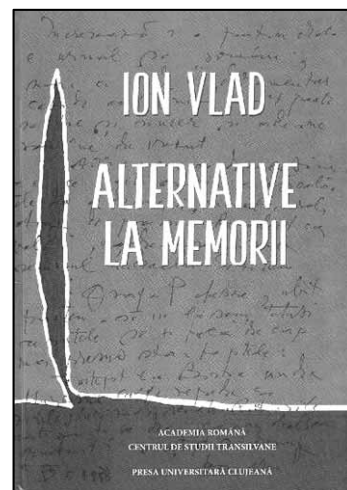
La adăpost de orice îndoieli și prejudecăți, înclinația teoretică a cercetătorului Ion Vlad s-a dovedit relevantă pentru configurarea unei opere

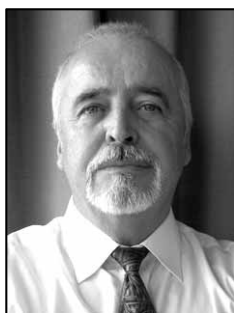
științifice greu de investigat în mod unilateral. Având șansa de a-și descoperi vocația de critic literar în preajma și sub îndrumarea celor doi mari profesori, D. Popovici și Ion Breazu, care, într-un fel sau altul, l-au inițiat în cercetarea științifică și în activitatea didactică, Ion Vlad nu s-a grăbit să-și publice cărțile atras de un succes facil și superficial. După o îndelungată perioadă de pregătire severă, incomodat și derutat suficient de mult și de „un peisaj bizar” (Eugen Negrici) al formelor literaturii vremii, Ion Vlad

„erupe” în jurul anului 1970 cu două lucrări de referință (*Între analiză și sinteză. Repere de metodologie literară și Descoperirea operei. Comentarii de teorie literară*), o lansare cu totul spectaculoasă, un fel de revanșă mai mult decât convingătoare asupra relativei tăceri de până acum, așa

cum, la numai doi ani, în 1972, prin volumele *Povestirea. Destinul unei structuri epice și Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, „teoreticianul literar își dădea mâna cu analistul unor vaste arii narative” (Ion Pop). Din acest moment, prin apariția altor numeroase volume și studii, devine tot mai evident efortul criticului literar de a edifica o teorie a lecturii, „o poetică a narativității, către care converg toate structurile discursului literar” (Mircea Popa), așa cum, prin cărțile dedicate lecturii (*Lecturi constructive*, 1975, *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, 1977, *Lectura romanului*, 1983, *În labirintul lecturii*, 1999, *Orizonturile lecturii*, 2007), Ion Vlad, „teoretician al lecturii, dar în egală măsură și profesionist de marcă al ei” (Rodica Grigore), ridică „strategia lecturii la rang de cunoaștere și de vector al politicii culturale.” (Mircea Popa)

Pentru tot ceea ce a însemnat Ion Vlad pentru școala și literatura românească, se cuvine să-i păstrăm și să-i însoțim numele de bună și pioasă aducere-aminte. Fie-i țărâna ușoară.

ION – un roman în cinci lecturi

Iacob NAROȘ

O apariție de colecție la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022 – *Liviu Rebreanu, Ion – un roman în cinci lecturi* de Mihai Petre; Coordonatorii colecției „Rebreniana”: Andrei Moldovan și Ioan Pinte. Ca istoric și critic literar, Mihai Petre parcurge un interesant traseu, de la Caragiale (*Lecturi, relații,*

perspective, 2020), la Grigore Ureche, (*Un cronicar în cinci ferestre*, ediția I, 2021, ediția a doua revăzută și adăugită, 2022) și, recent, ajunge tocmai la Liviu Rebreanu, cu volumul amintit mai sus. O motivare posibilă ar fi că, după ce s-a familiarizat cu subtilitățile de limbaj ale lui Caragiale și a trecut cu brio prin farmecul discret al

„ce și cum” (Cf. Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, p. 203), adică se trece de la „de ce se întâmplă?”, la „ce și cum?”. M. Petre propune o lectură realizată din cinci perspective diferite: a pământului, a cronotopului, a verbului, a simbolurilor și a funcțiilor, proceselor și relațiilor dintre personaje. Să le vedem pe fiecare, în parte:

I. „**Lectura pământului** ca: entitate geografică, obiect al muncii, relator social, obiect al disputei interetnice, orientare spre semnificat”

Pământul la Rebreanu este un adevărat „act de identitate rurală”, el asigură plasarea pe un anumit palier social, ori fruntaș (bocotan), ori sărac ca Ion (sărântoc), neluat în seamă în ierarhia sătenilor. În viața satului transilvan, pământul devine un „cuvânt-cheie”, de el depinde existența individuală și socială. În cazul lui Ion, pământul este văzut ca o ființă în fața căreia este decis să cadă în genunchi cu venerație și umilință și chiar să-l îmbrățișeze.

Paradigma lexicală a cuvântului pământ e structurată de autor pe mai multe niveluri: 1) ca entitate geografică integrată în spațiul rural printr-o conexiune dintre realul toponimic zonal și cel imaginat de Rebreanu; 2) ca obiect al muncii în trei anotimpuri, în afara iernii – Ion trece de la statutul de țaran prototip (harnic, priceput), la cel negativ prin dorința-patimă de-a avea cât mai mult pământ, indiferent de preț și consecințe; 3) ca relator între individ și comunitatea rurală; 4) ca obiect al disputei interetnice, e vorba de conflictul dintre românii din Lușca și sașii din Păuniș descris în romanul *Ion*, de unde și ideea că pământul e suport al existenței poporului român; 5) ca orientare spre „semnificat” – nevoia de pământ era valabilă la orice țaran din acea vreme, dar Ion se abate de la regulă; pentru pământ, el renunță la glasul iubirii, e lacom de zestre și, pe deasupra, consideră că numai așa putea să-și atingă scopul. Astfel că el are față de pământ un sentiment „straniu de

Mihai Petre

Liviu Rebreanu
*Ion, un roman
în cinci lecturi*

cronicarului Ureche, s-a gândit să-l abordeze pe Rebreanu, chiar dacă în opinia multora romanul *Ion*, din punct de vedere critic, a ajuns la saturație. Această opinie, de altfel bine motivată, o găsim afirmată și în partea introductivă semnată de autor și intitulată *În loc de prefață*.

Caietele Liviu Rebreanu

În ideea revizuirii la o lectură completă de dinainte, neglijată în actualitate, autorul pledează pentru ea, deoarece ideile moderne fragmentează opera, o trec în plan secundar, până la uitare. De subliniat că noul tip de lectură propus, lectura integrală, e superior celei standard, avantajele ei sunt multiple: tinde spre o maximă fidelitate a restituirii sensului, fiind mult mai atentă și circumspectă, cu o atitudine critică față de text, dorind să clarifice

adoratie și teamă, locurile i se par „ibovnice credincioase.” Ca urmare, Ion devine senzual când sărută pământul văzut „ca o fată frumoasă, care-și arătase corpul gol.” Victorios, el consideră că „tot este al lui, numai al lui acum”, dar trecerea acestuia de la pământ la Florica îi va fi fatală.

II „**Lectura cronotopului**, realizată din perspectiva: general-topografică, umană, urbană, a fixizării pe un reper, a personajului secundar”

Termenul de cronotop, în accepția lui M. Bahtin, cuprinde timpul și spațiul necesar, pentru a înțelege unitatea artistică a operei în raport cu realitatea, dispunerea în spațiu și timp a conținutului romanului *Ion*. Se constată că spațiul e stabil, pământul e închis opțional, pe când timpul e mai mobil, e marcat de soare. 1) Prima dintre perspective, cea general-topografică este realizată prin toponime ce localizează, dar unele au și o valoare expresivă („Pădurea Spânzuratului, Pârâul Dracului, Sărăcuța); ele au legătură cu destinul personajelor (vezi și scrisoarea Laurei care descrie drumul din Armadia către Vireag sau drumul cu trenul al lui Titu Herdelea către Sibiu); 2) perspectiva general-rurală – se referă la motivul drumului ce ne introduce din lumea reală în cea ficțională (Armadia și Bistrița sau cele mai îndepărtate, Cârlibaba, Cluj și Bucovina). În sat, avem centre-suport ale acțiunii: casa învățătorului, casa văduvei lui Maxim Oprea, cârciuma lui Avrum, biserica. Același drum ne scoate din operă, asigură axa orizontalității, doar dramele sunt proiectate pe cealaltă axă, cea a verticalității. Urmează localizarea Pripasului, curtea, șopronul, prispa casei, grajdul, poarta, livada cu nuci. Avem două tipuri: a) Cronotopul agricol care cuprinde: delniță, porumbiște, holde de grâu și de ovăz, cânepiști etc., toate în corelație cu dispoziția sufletească a personajelor, și b) Cronotopul etnografic – e vorba de tradiții și obiceiuri, practici și ritualuri, cutume juridice și ceremonii, hora duminicală, sărbători ca sfințirea bisericii, balul ș. a. Toate cele de mai sus se insinuează în conflictele romanului și dau culoare și dinamism acțiunii; 3) perspectiva general-urbană – satul se interferează mai rar cu orașul, sunt amintite: Armadia, Bistrița, Cluj, Sibiu; 4) focalizarea pe un reper important: a) al muncii fizice pe câmp și dragostea-patimă a lui Ion față de pământ; al drumului care devine o metaforă a picarescului cu un dublu rol: asigură

o continuare firească între lumea „de afară” și cea „de dinăuntru” și realizează o convergență a acestora din urmă (variante: uliță, cărare, potecă, drum vechi sau nou); c) al caselor – de la casa particulară cu anexe (șură, șopron, grajd etc.) completată cu antreu, pridvor, salon, tindă etc.), în funcție de starea socială a familiei, se observă o predilecție pentru un spațiu închis sau micșorat la nivel de cameră, prispa, pridvor; până și Ardealul cu viața lui socială este închis în celula unui sat; 5) perspectiva personajului secundar – a) implicat în acțiuni și conflicte minore (Titu Herdelea); b) cu rol special, Savista, oloaga.

III. „**Lectura verbului. A fi, a avea**, relația dintre cele două verbe, alte verbe, moduri și timpuri verbale” – comunicarea literară folosește părți de vorbire, investite cu valoare stilistică: substantivul și verbul ce sunt considerate esențiale acestui scop. Primul e implicat în descriere, verbul în mișcare sau starea pe care o completează. În romanul *Ion*, verbul este important, ca un centru al comunicării și suport al acțiunii. Cele două verbe amintite se disting prin implicarea în întreaga acțiune a romanului, ele sunt egale celor două simboluri, drumul și pământul. Cu o întindere de pagini destul de mare (p. 63-90), această parte pare a fi cea mai consistentă a studiului de față, alături de o argumentare solidă din Mircea Muthu, Elena Dragoș, Gheorghe Glodeanu, E. Lovinescu, Adrian Dinu Rachieru, Nicolae Balotă, Constantin Noica, Liviu Malița, Tudor Vianu, Dumitru Irimescu, Mircea Scarlat, dar și din Erich Fromm, psiholog german, și Tzvetan Todorov, structuralist literar bulgar.

IV. „**Lectura simbolurilor literare**”: pământul, drumul, familia, grădina, ochii, edificiile publice, animalele, păsările și insectele, uneltele și utilajele” – simbolurile intermediază între actant și obiect, determină acțiuni, atitudini, gesturi trăiri, ele deschid calea interpretării subiective, iată câteva dintre ele: 1) pământul – simbol central al romanului, cu valorizări diferite, de la topografie și obiect al muncii, la stihie primară, la fel de viu ca omul; 2) drumul cu valoare de motiv literar, metaforă, element de construcție epică, pe el se intră în lumea ficțională care nu este decât o altă lume reală creată de Rebreanu; 3) familia – simbol românesc ce se raportează la analiză sociologică și etnologică; 4) grădina – respectiv livada de

ziuă și de noapte, un paradis alterat, aflat lângă horă și cârciumă; 5) ochii – element de mare încărcătură simbolică, prin ei, autorul își domină materia epică și-și depășește metoda realistă; 6) edificiile publice: biserica, cârciuma și școala; 7) animale, păsări, insecte, albine, muște, găini, cocoși, boi și vaci, broaște, cai și câini; 8) unelte și utilaje – cu semnificație simbolică: Briceag, cuțit, topor, sapă, seceră, coasă, plugul și căruța, dar și trăsura, brișca și caleașca. Referințe critice pertinente pentru argumentarea celor spuse vin din partea lui Nicolae Manolescu, Ion Simuț, Ovid Crohmălniceanu, Al. Piru, Aurel Sasu, dar și a celor din exterior: Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Ivan Evseev și Gaston Bachelard.

V. „Lectura rolurilor, funcțiilor, proceselor și a relațiilor, agent voluntar/ involuntar..., ameliorare/ prejudiciere..., opoziție/ asemănare..., realitate/ ficțiune/ ficționalitate”

Rebreanu își mărturisește geneza romanului *Ion*, pentru aceasta se folosește de imaginea unui trunchi ce se desparte „în două ramuri viguroase ce-și încolăcesc brațele din ce în ce mai fine, în toate părțile” (e vorba de corespondența „ramuri-Glasuri”, numai așa se poate ajunge la dimensiunea romanului viu și unitar, în așa fel încât să cuprindă în cuvinte câteva clipe de viață adevărată. Se aduce în discuție o nouă interpretare/viziune asupra personajului din perspectiva lui Claude Bremond, *Logica povestirii*, după care personajele sunt văzute altfel: ca agent voluntar ori involuntar, ca pacient afectat sau ca beneficiar al unei ameliorări, ca influențator ori frustrator. Astfel că protagoniștii romanului *Ion* sunt pacienți afectați, tatăl lui Ion și Maxim Oprea sunt frustratori sau degradatori. Vasile Baci și Florica sunt obstructori, Ion e seducător față de Florica și frustrator permanent față de Vasile Baci. E ameliorator, rolul celor două fete, Ana și Florica, apoi devin obstructori față de Ion. George și Ana sunt pacienți afectați, devin frustratori ai procesului lor de ameliorare. Pe de altă parte, Vasile Baci e influențator. Degradarea personajelor duce la moartea lor

fizică și morală care încheie, prin tragedie, destinul acestora. , de unde și ideea că începutul se confundă cu sfârșitul, ajungând astfel la teoria corpului sferoid.

Toate aceste corelații, treceri de la o stare la alta, etichetate experimental sunt prezentate pe larg de autor cu exemplificări concrete și argumente pe măsură (vezi p. 146—170). Le considerăm inedite, rămâne de văzut în ce măsură se vor impune pe mai departe, următoarele: Zenobia pentru Ion și Savista pentru Ana, Florica și George au rol de „avertizor”, după cum și Maria Herdelea, în planul „inteligenței” rurale. Interesantă este și opinia autorului asupra golului sferic (p. 159), mai precis, modul cum se unesc și totodată se separă cele două lumi, a satului și a intelectualilor, iar prezentarea personajelor este făcută în paralelorame și patrulatere, la care se adaugă abscise cu plus și minus, analize pe diagonale și triumphiuri, unghiuri laterale, antonimii, simetrii, funcții de prejudiciere ș. a.

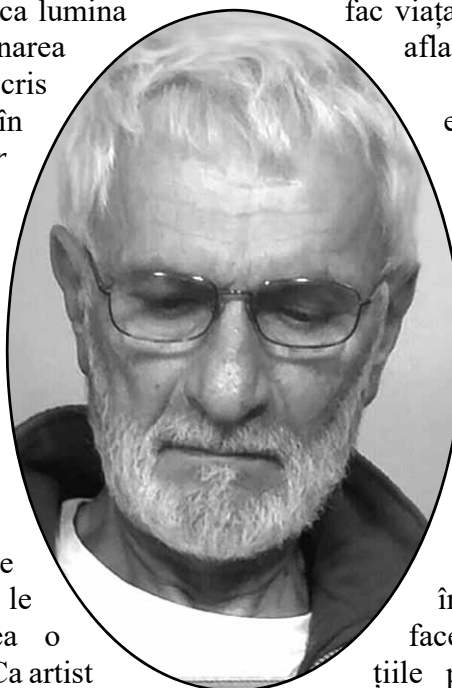
Un ultim punct de vedere al autorului se referă la dimensiunea topografică, umană și de transfer a realității. Asistăm la informații topografice (forme de relief specifice podișului, onomastice (date despre oameni ca nume și caracter) precum și întâmplări și fapte transferate dintr-o altă localitate. Se dezbate cu argumente obiective relația dintre realitate, ficționalizare și ficționalitate, cu referințe la temă: Elena Dragoș, Mircea Muthu, Mariana Istrate („denominația onomastică”) și chiar Rebreanu (*Mărturisiri*), dar și Claude Bremond.

În încheiere, ținem să apreciem acuratețea stilului, accesibilitatea la ideile și achizițiile noi ale criticii și teoriei literare, cum ar fi, între altele, corelația dintre ficțiune, ficționalitate și ficționalizare. La fel și câțiva termeni-pereche: ameliorare/ asemănare, obstructor/ frustrator, dar și cele singulare ca: influențator, degradator, ameliorator... Rămâne de văzut cum se vor integra acestea în viitor. De remarcat strădania autorului de-a adânci destul de convingător valențele lecturii într-o manieră structuralistă modernă, având ca repere fundamentale pe Elena Dragoș și Mircea Muthu.

Lumina și timpul, spațiul interior și exterior în pictura lui Gheorghe Pogan

Dorina Brândușa LANDÉN

„Ochiul își datorează existența luminii. Din organele animale auxiliare, indiferente, lumina își creează un organ după asemănarea sa și astfel ochiul este pentru ca lumina interioară să vină în întâmpinarea luminii exterioare”. Așa a scris Johann Wolfgang von Goethe în *Teoria culorilor* (*Zur Farbenlehre*). Modul în care oamenii văd culoarea este un domeniu pe care Goethe l-a cercetat mult. Felul în care omul vede culoarea este o parte din cum acesta vede/percepe imaginea. Majoritatea artiștilor și fotografiilor își creează operele/imaginile alegând conștient culorile conform cu sentimentele pe care doresc ca privitorul să le aibă. Pentru a putea vedea o culoare, trebuie să fie lumină. Ca artist și ca om, Gheorghe Pogan este în căutarea luminii iar opera sa este o călătorie poetică de descoperire care se mișcă, fără efort, între întuneric și lumină, între lumi diferite, ritmuri și mișcări diferite. Realitatea și irealul se suprapun în pictura lui. Este ca un șir de perle, de miraje și secrete pășind în lumi interioare care urmează logica enigmatică a viselor. Sau, cum îmi spunea în interviul publicat în revista *Tribuna* nr. 354 din 1-15 iunie 2017: „Încerc să-mi domin instinctul de pictor și să mă apropiu de himeră lăsând lumina, culorile și formele să-și etaleze întreaga strălucire. Aș spune că fac pictura să se descopere pe sine. Sunt un risipitor care se sprijină pe înțelepciunea ideilor în așteptare”. Insule de liniște întunecată plutesc în lumină materială (seria *Capcane pentru lumină*). Răspândirea non-materiei depășește cu mult ceea ce

percepem de obicei ca fiind conținutul esențial al existenței, ceea ce este vizibil și astfel există. Culorile și lumina sunt cele care, într-un fel, fac viața. Fără culoare și lumină ne-am afla doar în întuneric.

Arta lui Gheorghe Pogan este o provocare. Nu este ușor să interpretezi ce sunt sau descriu imaginile dar ele ating o coardă sensibilă în așa fel încât să rămână în tine odată ce le vezi. Ești atins și simți că îți sunt adresate. Este ca și cum te-ai confrunta cu un mister sau o ghicitoare insolubilă. Mai presus de toate, modul în care folosește culoarea, scala de culori este atât luminoasă cât și întunecată în același timp, iar acest lucru face picturile evocatoare. Compozițiile pot părea ciudate privitorului nefamiliarizat cu pictura lui Pogan, imposibile și ciudate. De parcă ar împiedica în mod deliberat privitorul, mai degrabă îi stau în cale decât seduc și ademenesc. Însuși pictorul ne spune că după: „...trecerea din bidimensionalul pânzei la suprafețele riglate, încorporate într-o ramă-lume, în relief, m-a dus la o criză a „vocabularului” vizual. Am fost nevoit să caut dincolo de aparențe, să nascocesc forme desprinse de urmele concretului cunoscut. Universul pânzei este simplu, aproape sărac, dominat de culoarea lumină. Încerc să evoc prin modestia picturii locul nostru în marea naturii.” (*Tribuna*, nr. 354 din 1-15 iunie 2017). Tablourile lui Gheorghe Pogan nu sunt doar picturi, ele sunt și posibilități. În modul său de a lucra, el explorează infinitul. El clarifică

Plastică

importanța și consecințele fiecărei alegeri pe care o face - ca artist în procesul de creație, ca persoană în viață. Iar eu îmi pot imagina că este vorba în mod fundamental de relații, stări relaționale și structuri de putere, sentimentul de a se potrivi sau de a nu se potrivi. Și că sarcina culorii este, printre altele, să rezolve problemele care apar odată cu modul captivant de a juxtapune forme. Sună neclar, dar uneori imaginile par puțin neclare (*Don Quijote, Umbre și Orizont galben*). Ceea ce este perfect atâta timp cât sunt interesante și provocatoare. „Subiectele/motivele” se măresc, se decupează, se distorsionează și apoi se adună, la prima vedere, în compoziții abstracte. Aici se întâlnesc diferite medii, care împreună construiesc mai multe straturi de informații și care în cele din urmă se contopesc în tablou. Dar poate fi un motiv mai mare care este întrerupt prin suprapunerea unor modele abstracte, se poate ca motivul să fie scos din cadru și să stea pe margine, părțile să difere prin structura lor și astfel toate imaginile sunt caracterizate de o mișcare tangibilă. Ne uităm la motive care nu reprezintă stări statice, ci o realitate în continuă schimbare.

Prin extensie, putem pune întrebarea mult mai larg și ne putem gândi la ce mecanisme ne afectează personal în modul în care vedem lumea. Ce se întâmplă când artistul mișcă „poza” pe care o avem în fața noastră, dacă o răsuște pe baza propriei perspective? Se schimbă atunci viziunea noastră asupra realității? Arta lui Gheorghe Pogan nu ne oferă răspunsuri, dar are capacitatea de a ne face conștienți de condițiile pe care le avem pentru a experimenta lumea în care trăim. În acest fel, el nu pune doar întrebări despre propria noastră capacitate de a vedea, ci și despre posibilitățile și limitările picturii. Iar pictura devine o oglindă care reflectă privitorul, camera/spațiul și un context istoric. Ai putea spune că pune filtre vizibile pe realitate pentru a ne face conștienți că filtrele există în general. În același timp, expresia picturilor sale reprezintă o realitate care intră direct în conștiința noastră. Fără filtru!

Există un înainte și un după, un aspect temporal și un flux care se extinde dincolo de limitările pânzei. Există, de asemenea, o

explorare a sinelui și o încredere în interacțiunea cu pânza care crește de la o pictură la alta. În același timp există un sentiment de sine în expresie, o scară de culori puternice care descrie atât lumina, cât și întunericul în raport cu timpul, de parcă timpul ar fi ceva irelevant și/sau infinit. Și pare să aibă nevoie să-și creeze propriul cadru pentru artă în afara normelor stabilite ale lumii artei, să intre în rezistență.

Cred că am putea descrie picturile ca „un acum, un prezent extins”, ca pe un moment etern. Așa funcționează durata interioară a picturii. Cu aceste gânduri găsim două durate interioare în lucrările pictorului: cea a titlului și cea a tabloului (*Fântâna timpului, Grădina geometrului, Răsadniță, Orizonturi, Imponderabila 5, Corpus mundi*). Fac parte și titlurile din spațiul picturii? Titlurile lucrărilor lui Gheorghe Pogan ar trebui, în mod ideal, să fie citite în tăcere de către fiecare privitor, astfel textul citit devine un obiect imaterial. Titlurile funcționează atunci ca o prelungire a acestui spațiu, un braț care se întinde spre locul din spațiul/camera în care stă privitorul. Atunci face privitorul, citind titlul în tăcere pentru sine, parte din aura picturii. O pictură cere privitorului să se concentreze în fața lucrării pentru a se scufunda în ea și a lua parte/a face parte din aura ei.

Aici se întâmplă ceva interesant. Oare dă pictorul viață veșnică narațiunii din titlu legând-o de spațiul atemporal al picturii? Dă apoi pictorul și tabloului un interval de timp? Și ce presupune un astfel de act: este un mod de a aduce un omagiu și de a-l face etern, sau este un mod de a se elibera de ceva, plasându-l din timpul său/nostru și în altceva? Sau amândouă. De fapt, poate că spațiul de timp interior al picturii funcționează mai mult ca un spațiu/încăpere. În același mod în care un om/o persoană nu se oprește la epidermă, un tablou nu se limitează la suprafața pânzei, ci continuă să iasă în spațiu, pe lângă margini/limite și, de asemenea, în sine. Asta face ca pictura lui Gheorghe Pogan să fie propriul ei opus: este complet plată și deloc plată, materială și imaterială, statică și în continuă schimbare/mișcare. Nu poți vedea pictura lui nici ca pe o fereastră în ceva cu totul detașat (locul/spațiul lucrării este opera în sine, unde intră privitorul)

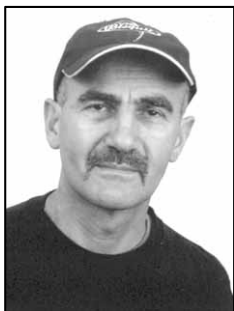
sau un obiect din cameră, deoarece pictura nu poate nici să se raporteze pe deplin la spațiul fizic, nici să-l excludă complet. S-ar putea spune că pictura lui Gheorghe Pogan oscilează între perspectiva iluziei și a spațiului literal. Dar dacă o pictură are o prezență fizică, are și capacitatea de a-și transcende sensul literal.

Ceea ce face arta, pictura lui Gheorghe Pogan este să ne determine să vedem altfel lumea, să evoce dorința autentică. Prin asta vreau să spun că ne poate trezi și ne poate face

să descoperim adevăruri despre noi înșine, adevăruri care sunt în mod normal sufocate sub presiunea zonei constante de dezastre pe care o numim viața reală. Intrând în universul picturii lui te regăsești într-un întreg, într-o lume care poate fi și a ta. Un fel de mare a timpului dar și, în unele lucrări, o hartă mentală a unor stări emoționale. Opera lui ne poartă într-o călătorie printr-o lume exterioară și interioară în care simțim ritmul pulsatoriu al vieții fie dintr-un timp trecut, prezent sau, mai ales, viitor.

Capcane pentru lumină

Îndelunga explorare a podișului sterp

Alexandru JURCAN

Oamenii țin în vitrinele casei cești de cafea și farfurii colbăite, pe care nu le folosesc niciodată. Cică sunt... prea valoroase. De sărbători. Acele obiecte supraviețuiesc morții

oamenilor. Așa am amânat și eu să scriu despre cartea cea mai dragă. Mi-am găsit scuze, am escamotat motivele, până mi-am dat seama că ASTFEL refăceam trama cărții. E vorba de *Deșertul tătarilor* de Dino Buzzati (tradusă de Niculina Benguș, Ed. Minerva, București, 1972), unde plutește o așteptare oarbă, o

alienare sigură, cu trimiteri livrești între Kafka și Borges.

Cum am descoperit romanul lui Buzzati? După terminarea facultății, când fiecare coleg s-a îndepărtat de matcă. Ne scriam scrisori, cu același mesaj insistent: „Voi părăsi acest loc provizoriu”.

Film

Și, deodată, bomba! Cartea. Personajul lui Buzzati (tânărul ofițer Giovanni Drogo) crede la fel. Că gloria îl așteaptă. Nu știe că rugina, rutina, inerția, amânarea, înstrăinarea... pândesc inexorabil. Drogo a fost trimis în *Fortăreață* pentru un timp neprecizat. La început totul i se pare insuportabil. Vrea fapte grozave, vrea luptă (Jacques Brel cântă *Zangra* pe un text ce amintește de *Deșertul tătarilor*), vrea evenimente memorabile. Nu se va întâmpla nimic.

Speranțe sterile, obsesionale, obișnuința ca un drog, plus amânarea – iată elementele cu care operează Buzzati. Așa se obișnuiesc oamenii cu banalul, cu monotonia, amânând marile realizări, nefolosind ceștile de sărbători. Am tot amânat să văd filmul omonim. Îmi aminteam că odată, înainte de 1989, s-a dat la televizor *Deșertul tătarilor*. Eram la Mediaș în vizită la prieteni și mi-a fost frică să văd filmul. Sună bizar? Spaima de dezamăgire, de rănire a unui orizont de așteptare. Buzzati s-a născut în 1906 și a murit în 1972 la o clinică din Milano (moartea sa se aseamănă cu cea a eroului său din nuvela *Șapte etaje*). Prima sa carte a fost *Barnabo, omul munților*, unde coexistă temele sale preferate: așteptarea, scurgerea vremii, proiecte neîmplinite, magia, fantasticul, renunțarea... Scriitorul și-a dramatizat nuvela *Șapte etaje*, dându-i drept titlu *Un caz clinic*. În 1953 Giorgio Strehler însuși a regizat piesa pentru „Piccolo Teatro” din Milano.

„Nimic nu se luminase încă bine de ziuă, când Drogo se trezi din somn și-și îmbracă pentru prima oară uniforma de locotenent [...]. Era ziua mult așteptată, începutul adevăratei sale vieți.”

Așa începe romanul, așa debutează speranțele. Imitându-i pe alții, mi-am pregătit și eu câteva „cărți de salvat”, cărți de dus în insule, pe munți, în viața de apoi... Prima e *Deșertul tătarilor* și sper să văd... azi filmul, să nu mai amân. Da, o să-l văd, promit... „Din nou picurul rezervorului, din nou o altă stea care alunecă dincolo de dreptunghiul ferestrei.” Și dacă nu-mi voi găsi timp? Un portal, un cal pe un drum alb... „Dacă toate regulamentele acelea atât de încălcate nu erau decât niște pretexte pentru a-l împiedica să se reîntoarcă în oraș?” Ipoteze. Absurd. Kafka. Deodată, moartea devine ceva firesc. Drogo era bătrân,

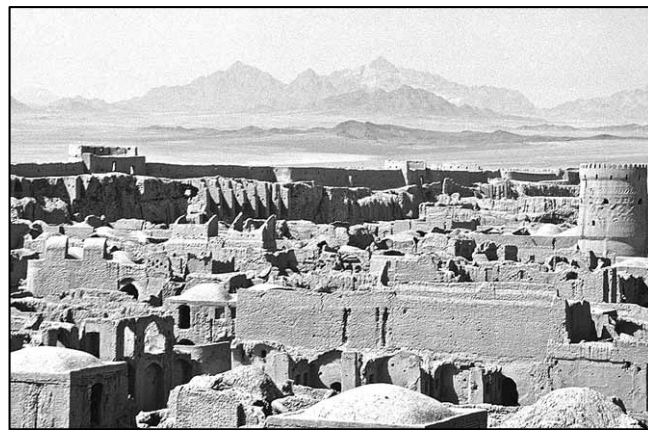
ros de boală; obloanele cădeau frenetic și „acea îndelungă explorare a podișului dinspre nord, dorința de a face carieră, nesfârșiții ani de așteptare, i se părură acum ceva meschin și fără noimă”. Gata! Mă duc să văd filmul, sa mă eliberez de amânarea... buzzatiană. Spre film, înainte marș! Un film din 1976, regizat de Valerio Zurlini, cu Vittorio Gassman, Philippe Noiret, Jacques Perrin, Fernando Rey.

Zurlini s-a născut în 1926, a murit în 1982, iar capodopera sa rămâne *Deșertul tătarilor*.

Îmi place filmul. Un început cehovian. Muzică de pian (Morricone semnează muzica). Un cal pe pavaj, Drogo urcă spre munți. Destinul? Necunoscutul, pustietatea, misterul... Fiecare crede că undeva îl așteaptă ceva („ce-i al tău – e pus deoparte”). O tristețe ca în *Tinerețe fără bătrânețe*. Fortăreața „moartă” apare. În fața ei curge apa într-o dezordine neliniștitoare. În interior e un adevărat labirint. Îmi amintește de cetatea Alquezar din Spania (aproape de Huesca). Imaginile sepie concordă cu vântul întrerupt, sugrumat, cu tropăitul de cai. Vestoane albe, lumânări viscontiene, vioara, prezentări politicoase, limbaj militar... Inutilități ca un nisip borgesian. Deșertăciune sub munți neclari, cu crivăț șoptit, nisip, colb, pietre. „Unii au văzut călăreți pe cai albi!” Vin sau nu vin? Din deșert?

E o legendă? Ce contează? „Așteptăm DUȘMANUL.” O atmosferă egală cu romanul. Goarna stridentă, rezervorul ce picură, gemulețul, crenelurile cetății, kilometri și kilometri de deșert, un cal alb solitar, făclii, imagini albastre, tivite cu negru, în sunet de ploii și de tunete, lămpi aprinse, obscurul la el acasă, un du-te vino fără sens... O adiere kafkiană și – totuși! – nu e Kafka, chiar dacă eroului i se refuză visul. De ce nu e Kafka? Pentru că în final Drogo se eliberează de absurd. Anii aceia de așteptare, de dorință de carieră i se par meschini.

Romanul a apărut în 1940. O capodoperă cu filiații neașteptate: Kafka, Camus, Poe, Borges, Calvino, Dostoievski. După 36 de ani, Zurlini ecranizează cartea. La patru ani după moartea lui Buzzati, cu șase ani înainte de propria sa moarte. Da, o ecranizare fidelă, convingătoare, răscolitoare, perenă.

Deșertul tătarilor. Vedere din cetate asupra orașului vechi și a deșertului

Jacques Perrin într-o scenă din filmul *Deșertul tătarilor* de Valerio Zurlini.

Așadar, dragi prieteni, înainte de a coborî din Fortăreață, alungați de vanități fără sens, spre culisele întunecate ale propriei vieți, folosiți ceștile de cafea puse la păstrare pentru ocaziile unice. Ocazia e acum, aici și nu într-o îndelungă explorare a podișurilor sterpe.

Daniela ANDONOVSKA- TRAJKOVSKA

Daniela Andonovska-Trajkovska (n.1979, Bitola, Macedonia de Nord) este poetă, prozatoare, om de știință, critic literar, traducător, redactor la 4 reviste literare, doctor în pedagogie și profesor universitar, cofondator al Centrului de Literatură, Artă, Cultură, Retorică și Limbă de la Facultatea de Educație-Bitola, membru al Asociației Scriitorilor Macedoneni, președinte al Consiliului Editorial (Societatea Macedoneană de Știință – Bitola), membru în Academia Slavă de Literatură și Artă, Varna. Este autoarea a 15 cărți în limba macedoneană (poezie, proză, critică literară, cărți științifice) și a 4 cărți de poezie în limbile engleză, arabă și italiană. Poezia ei este tradusă în 40 de limbi. (C. S.)

Timpul rulant

amprentele tale se lipesc de tangenta
care atinge cercurile fragile ale amintirilor
cu degetul arătător al lui Dumnezeu
desenând linia curbă a vieții

Ca un sigiliu îl vei purta în palma ta dreaptă
în timp ce vei strânge secunde
din timpul tău

Echivalențe lirice

Timp fără sfârșit

palma dreaptă a lui Adam
aproape în forma unui pumn
susține Pământul în punctul în care trăiește
visul
și nu există meridiane
și nici fuse orare
– doar semnele de drum care răsar uneori în
memoria noastră

palma dreaptă a lui Paulo

și șoldul stâng al Francescăi
închid paralelogramul timpului greșit
Creează eternitatea fără ceasuri
în timp ce se sărută cu buzele lor îndepărtate

palma dreaptă a Gânditorului
se apleacă sub greutatea gândurilor
îmbrăcat într-o piele
și în vasele lui nici timpul nu mai curge

Timpul zigzag

Linia vieții se curbează pe palma ta
și-ți oferă zilele
în care vei înțelege în cele din urmă
că ești un segment de linie
care poate fi alungit pe fiecare parte

În momentele tale în alte vremuri
se vor naște și vor muri în final
Și în traduceri tale
cineva își va aminti
în timp ce va păși pe tangenta
pecetii rotunde a timpului

Pătrate de spații

cu pătrate întregi de spații
tu trăiești în zilele mele
care nu se tem să se trezească dimineața
în ciuda faptului că
nu au mâini pentru mângâieri

Set de numere iraționale

atunci când virgula mușcă din numărul întreg
și când partea a început să se împartă în părți
și când numărul zecimal a simțit puterea
singurătății
și când El a scăpat de lanțurile din jurul
gâtului său
și când El și-a privit toate fețele sale
multiplicate în oglinda spartă agățată de
perete
și când El a simțit atracția centrifugei
și când cu ceafa Lui a început să vadă viitorul
și când în cele opt linii curbe
pulsul Lui inventa un ritm cu totul nou
și când sângele a început să iasă pe gura Lui
în dorința inevitabilă de a lăsa capilarele gata
să explodeze
și când El și-a pierdut teama de a scoate a n-a
rădăcină
și când El a suflat ușor în gâtul lui π
și când El a încetat să mai audă vocea
conștiinței colective în gândul ei
atunci El a devenit un SUFLET

X

în fiecare zi
multe variabile trec pe lângă mine

cu fețele lor pătrate și goale

și sunt bizare
pentru că nu poți plasa
linia punctată intermitentă a privirii pe ele
dacă vrei să notezi răspunsul

au și plimbări prostești, totodată,
pentru că sunt obișnuite să lovească cu voce
tunătoare

ecoul holurilor singuratic
care nu-și pot recunoaște proprii pereți
pe care și-au tatuat minciuni
de atâția ani

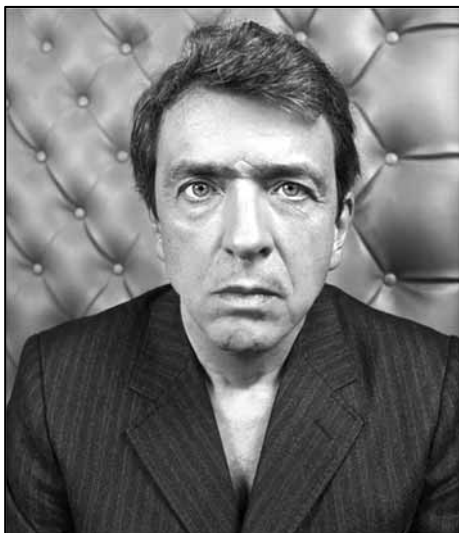
și când sunt în picioare
umăr lângă umăr lângă mine
își vor apleca capul spre stânga
în timp ce părul lor se leagănă
pe pârgia amintirilor lor pierdute

uneori îmi spun „Bună ziua”
dar când nimeni nu se uită
figura lor grațioasă
cu rochia lungă și cenușie fără contururi,
cu ciorapi negri și tocuri galbene
atunci, trec pe lângă mine cu nasul în nori,
spunându-mi că eu nu exist

în fiecare zi pătrățelele încrucișate
cu date în calendarul evenimentelor importante
trec pe lângă mine
data lor de expirare începe
de îndată ce apare brusc X-ul invizibil
de nicăieri
și rupe
gândul
care a suferit de dureri de stomac
de atâția ani
fără un motiv anume

(Din cartea *Omuleții de hârtie și Dumnezeu*, în curs de apariție la editura Eikon.)

Prezentare și traducere din limba engleză de **Constantin SEVERIN**

Regis JAUFFRET

Microfictions

După ospaț

– Noi nu invităm pe nimeni la cină.

Dar, dacă unii sunt suficient de proști încât să ne invite, în ziua stabilită, ne grăbim spre casa lor cu burta goală, coborâtă până în pământ. Ajungem întotdeauna cu o jumătate de oră înainte, astfel încât nimeni să nu se fi atins încă de biscuiții de la aperitiv. Curățăm platourile adânci, golim sticla de șampanie. Când sosesc ceilalți oaspeți, gazdele noastre sunt obligate să aducă iar mâncare și băutură. Împreună cu soțul meu, ne străduim ca toate să se împrăștie degrabă. Când nu mai rămâne nimic de gustat, cerem să ne așezăm să mâncăm.

– Noi nu am mâncat nimic la prânz.

Este adevărat, cu o zi înainte postim în așteptarea acestor sărbători gratuite. În orice caz, aperitivele sunt o formalitate, iar conținutul coșului de pâine ne sare direct în stomac ca o minge în fundul unui coș de baschet cusut strâns. Vinul ne curge pe gât, ca apa din vase în conducta de scurgere a chiuvetei. Felul principal nu ne-ar ajunge chiar de-ar fi cât grădina de legume, la fel salata de frunze de-ar fi cât stejarul, cele patru brânzeturi de pe platou și căpșunile cumpărate cu o avere la Fauchon. Însoțitorii noștri se trezesc cu stomacul gol, când noi deja trebuie să cântărim cu patru kilograme mai mult decât atunci când am ajuns.

Întorși în sufragerie, cerem prăjiturile și ciocolată pentru a completa cafeaua. Sorbim apoi sticla de coniac, și cea de lichior de nucă. Fiind umpluți ca gutuile, ne cerem scuze și ne retragem într-o cameră să tragem un pui de somn.

– Suntem obișnuiți să dormim după mâncare.

Când ne trezim, e trei sau patru dimineța. Oaspeții au plecat de mult, iar ticăloșii care ne-au hrănit atât de bine sforăie în paturile lor ca niște scoci. E timpul să ne furișăm în bucătărie, să umplem duba cu conținutul dulapurilor, frigiderului și congelatorului. De asemenea, vizităm pivnița și ne mulțumim să luăm ultima lor cutie de vin, luăm la bord și uneltele lor de bricolaj și mașina lor de tuns iarba. Înainte de a pleca, le tăiem plantele, hortensiile, trandafirii lor, iar soțul meu le stropește terasa cu pipiul lui, ca să înțeleagă cât de mult le disprețuim generozitatea grandomană care îi va duce direct la ruină. Întorși acasă, râdem de proștiiăștia care ne forțează mațele.

– Atunci, le vomităm mâncarea prea grasă.

După război

– Sunt un adolescent de altădată.

Unul dintre cei pe care poate i-ați văzut într-o seară pe un drum făcând pași mici, de

când a îmbătrânit. Nu e bine să ai aproape un secol în spate, mai bine ar fi să dai la casat toate mașinile pe care le-ai uzat în viață. Acestea sunt moduri de a insulta oamenii la primul păr cărunt, de a le fura ceea ce au de la vârsta de șaizeci de ani și de a-i pune pe fugă când nu mai sunt profitabili. Acestea nu existau atunci când mă apropiam de viața plină de speranțe.

Mă gândesc la marea primire pe care tatăl meu o va face pe o plajă privată pentru a sărbători cea de-a șaisprezecea aniversare a mea, pe 20 iulie 2055. Tortul va pluti pe o geamandură mare în mijlocul valurilor, iar seara voi înotat sub stele pentru a stinge lumânările. Pe vremea aceea, bunicii vor mai fi invitați la serbări în familie. Nu vor avea voie să-și dea cu părerea, nici măcar să vorbească pentru a cere un șervețel sau un condiment. Dar mâncare le va fi servită din belșug și nici măcar copiii nu și vor permite să-i deranjeze. Ca și alți bătrâni, aceștia au beneficiat de o mică plată lunară pe care o foloseau după bunul plac. Îmi amintesc că aveau chiar și o lampă și bibelouri ridicate din ruinele fostei lor reședințe.

Am făcut parte din generația perioadei imediat postbelice care a iubit viitorul. În plus, fericirea era foarte la modă, clima era blândă, iar soarele strălucea în largul lui pe cerul

albastru. Am zâmbit voios pe marginea piscinelor care stropeau acoperișurile și curțile vechilor ferme de unde puteam închiria camere cu grinzi la vedere. După scurte studii, am intrat într-o viață profesională odihnitoare, unde rarele conflicte dintre angajați s-au încheiat cu avansări.

– Am încetat să lucrez la treizeci și opt de ani.

Aveam un capital care ar fi trebuit să-mi fie de ajuns până în 2350, în cazul puțin probabil în care medicina ar fi progresează treptat. Nu îmi puteam imagina că obiceiurile se vor schimba atât de repede. Eram deja bătrân și falit, când prăbușirea bruscă a economiei lumii a sfârșit prin a mă ruina.

Luna trecută, un cuplu tânăr m-a dat afară din camera mea râzând de țipetele mele. Apoi, am fost alungat cu împușcături împreună cu alți bătrâni care veniseră să ceară ajutor de la primărie. M-am săturat să merg fără să am dreptul să mă opresc într-un oraș sau în cel mai mic sat. Îmi puteți mulțumi că am mâncat gunoaiele din șanțuri și că am băut apă din bălți.

Nu voi face nimic pentru a-mi întârzia moartea.

(După Regis Jauffret, *Microfictions*, Gallimard, 2007)

Traducere de **Veronica ȘTIR**

Recuperator de iluzii

La statuia lui Mihai Eminescu, str. Eminescu, Bistrița, duminică 15 ianuarie 2023

Colocviul Eminescu „Cu gândiri și cu imagini”, în Clubul Coșbook, Bistrița. 16.01.2023. În imagine: Ionela Silvia Nușfelean, Ioan Pinte, pr. Simeon Pinte, pr. Ioan Bizău, Florin Săsărman.

Ziua Mondială a Poeziei la Casa Memorială Andrei Mureșanu, Bistrița, 21.03.2023. În imagine: Menuț Maximilian, Mirela Orban, Olimpiu Nușfelean și eleva Suto Andreea, moderatoare.

Foto-album cu scriitori la Bistrița

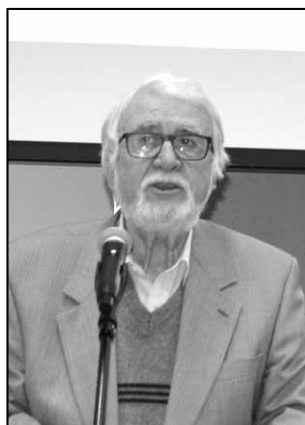
Lansare de carte – Dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, *Biserica Ortodoxă și clerul militar din Monarhia Habsburgică între pacea de la Carloviț și Primul Război Mondial*. Alături de autor – Ioan Pinte, Mircea Gelu Buta și pr. militar Cristian Marțian.

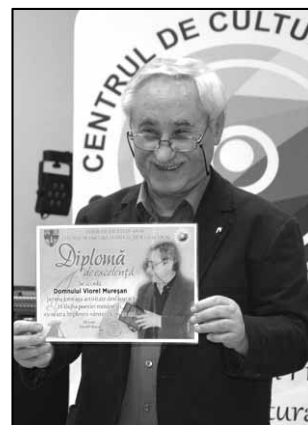
Dan Lungu – întâlnire cu elevii bistrițeni la Colegiul Național Liviu Rebreanu, 1 martie 2023. Moderator, Dan Coman.

Daniel Săuca, organizatorul și moderatorul Zilelor revistei *Caiete Silvane*, Zalău, 30 martie –1 aprilie 2023.

Horia Bădescu – 80

Viorel Mureșan – 70

Vasile George Dâncu prezintă apariții recente la Editura Școala Ardeleană.

Gheorghe Glodeanu

George Vulturescu

Olimpiu Nușfelean

Zilele revistei *Caiete Silvane* 2023

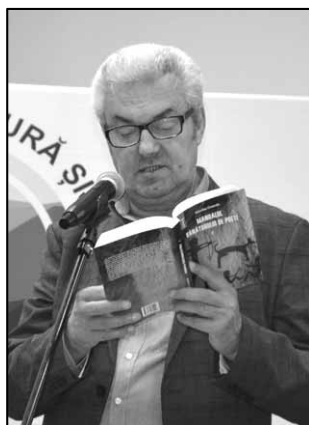
Viorel Tăutan, Doina-Ira Tăutan

Marcel Lucaciu

Ion Pițoiu Dragomir

Nicolae Coande

Traian Ștef

George Vidican

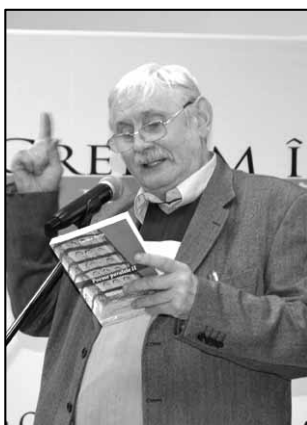
Menuț Maximilian

Daniel Moșoiu

Alice Valeria Micu

Lucian Perța

Firuța Perța, Imelda Chinta

Conferință și lansare de carte Camelia Burghel

Participanți la manifestările revistei

Fotoreportaj de **Ionică Moldovan**

Alegeri în Filiala Cluj a USR. Acad. Nicolae Manolescu prezintă bilanțul activității USR din mandatul încheiat. Îi sînt alături Irina Petraș, Horea Gârbea, Varujan Vosganian. În plan secund, Menuț Maximinian și Alice Valeria Micu.

Irina Petraș, Ovidiu Pecican, Gabriel Chifu, Horea Gârbea

Între alții: Marta Petreu, Pompei Cocean (plan secund), Ion Mureșan, Vasile Igna

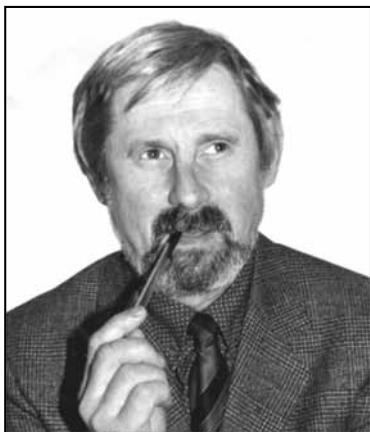

Alice Valeria Micu, Gheorghe Pârja, Răzvan Voncu, Hanna Bota, Olimpiu Nușfelean, Ioan Cioba

Alegeri în Filiala Cluj a USR-24.03.23

Imagine din sală

Lucian PERȚA

Carmen Tania GRIGORE

Între preludiu și fugă

Atâta poezie printre gânduri
și știu că nu le voi putea prinde
în plasa a doar trei rânduri.

Un sezon cât o viață* se-ntinde
înainte-mi la pescuit
de tropi și cuvinte-n culoare.

În **pulsul tăcerii**-am găsit
a muzelor caldă chemare,
fereastră deschisă spre zbor.

Un sentiment însă mă-ncearcă
și e tot mai apăsător
că **taina în care locuiesc**, parcă

Văzută este și de parodiști
ce-mi pun sentimentele-n rug
și-n focul lor nu ai cum să rezști,
așa că pe-un câmp minat o să fug!

Parodii pur și simplu

Dumitru BRANC

decembrie, cu dragoste

se poartă neconținut războaie grele
între poemele și **umbrele libere** ale poemelor
mele

nicio umbră nu a reușit până acum
spre lumina tiparului să-și afle drum

umbrele memoriei veghează acolo
și îi spun: întoarce-te, soro

de obicei în decembrie **slujitorul meu,**
îngerul, cu dragoste, mereu

îmi limpezește poemele neconținut
și-n pâlcuri distihuri îmi dă la citit

sunt distihuri de obicei despre zăpezi ce o să fie,
despre **frunzele de tutun** și despre **insomnie**

eu pe toate le scriu și uneori le desenez,
conștient că prin asta ca poet progrez!

Mihaela OANCEA

dacă întind mâna

dacă reușesc să întind o mână
spre tastele calculatorului, am senzația
că **armonia contrariilor** îmi devine stăpână
și îmi tămâiază toată creația.

și ca într-o pictură suprarrealistă,
solzii negri ai timpului alb îmi ies
la iveală într-o mișcare literar-fantezistă,
absolut necesară unui progres.

altfel ar fi de trecut
multe praguri, spre poezie mai ales,
și eu n-am timp de pierdut.

acuma, chiar dacă o să mă doară,
întind mâna și scriu pentru *Mișcarea literară*.

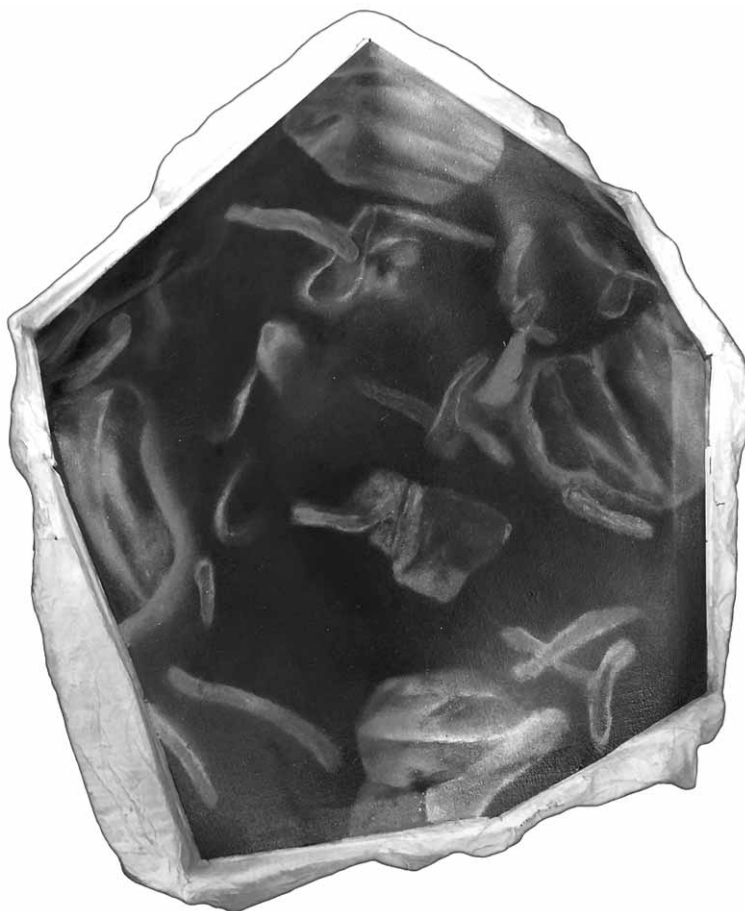
Nina VICILIUC

Criticilor mei

Eu nu caut gloria literară,
știi cum vine, și trece ea,
mai ales pentru o secretară
la o primărie de comună care vrea
să alunge **vulpile șmechere**
din deșertul roz al bugetului –

desigur că o să se bucure/supere
totdeauna cineva din preajma poetului,
dar sunt sigură că **fiul meu, scorpionul**,
va face totul pentru GLORIA mea,
o va cere liniștit sau va ridica tonul
în funcție de cum se vor comporta
criticii, aceste flori deșarte,
fără semințe –
ei, ca ei, că vorbesc despre carte,
dar în unele privințe,
oarecum nefîresc,
mult mai periculoși ni-s
parodiștii, deoarece
ei vorbesc
și despre ce
încă n-ai scris!

(*Cuvintele scrise cu bold reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorilor.
Lucian Perța)

Fântâna

CITITOR DE REVISTE

Contemporanul nr. 2/ 2023. O excelentă analiză social-istorică semnează profesorul Ioan-Aurel Pop în

mensualul *Contemporanul*. *Ideea europeană* (director: Nicolae Breban). Motivată de (nu demult) refuzul, prin veto, al Austriei și Olandei, în cadrul Comisiei UE, de a accede a României la spațiul Shengen, Ioan-Aurel Pop operează un scurt istoric al relațiilor austro-românești, mai concret spus, începând din Evul Mediu până la sfârșitul secolului XIX, a relațiilor Imperiului Habsburgic cu Țările Române, cu Moldova și Transilvania în special, cu Țara Românească, țări de ai căror locuitori români Austria imperial s-a folosit numai în interesul propriu secole la rând, fie pentru războaie/bătălii armate, nu puține, fie pentru munci agricole, minerit, munci silvice. Astfel: „Muzeele Vienei sunt pline de artefacte de aur și argint din Transilvania, Banat și Bucovina, celelalte bunuri intrând în tezaurul imperial, devenit apoi al statului sau rotunjind averile personale ale marilor familii de nobili și demnitari”. Astăzi, în relațiile din cadrul Uniunii Europene, față de România, ca urmare a unor acumulări istorice, Austria și Olanda, în comparație, sunt pe primul plan. „Ele au cheag demult, făcut atunci când furtul de la alții era o virtute, când nu erau organisme internaționale care să urmărească, să verifice și să pedepsească astfel de evoluții. Și – ca să fim realști – nici astăzi nu este mare deosebire față de acele timpuri ale jafului sistematic. S-au rafinat doar formele: vin marile companii precum OMW sau Schweighofer, și rad tot ce pot, cu acte în regulă, sărăcindu-ne mai mult decât ne închipuim. În ciuda declarațiilor și deciziilor, niciodată țările și popoarele mai mici (mai ales ca avuție stăpânită efectiv) nu au fost egale cu țările mari. Și nu sunt nici azi, nici în Uniunea Europeană, nici în NATO și nici măcar în ONU. Cei mari și puternici dau ordinele, dirijează din umbră, dictează cine intră ori nu în Shengen. Austria nu este o țară mare, dar este una bogată și influentă. Ea nu mai poate duce o politică imperială, dar cultivă vag în interior prejudecăți imperiale și își arată arogant personalitatea atunci când are prilejul. Niciodată România, ajunsă târziu la un colț de masă a bogaților, nu va dicta, nu va sta alături de marile puteri. În mentalitatea austriacă – influențată mult de prejudecățile istorice... și de

mass-media – românii sunt tot *înapoiași, primitivi, mâncători de lebede*, perdanți ca model de civilizație. (...) Românii li se pot lua și petrol, și gaz metan, și cereale, și păduri, că doar sunt obișnuiți cu abuzurile și cu refuzurile (cum este cel cu Shengen)... Alții ar face gălăgie, ar protesta, ar șantaja, dar românii cei nevoznici nu fac așa ceva... Nu am știut să sărim etape (cum alții – n.m., V.R.), și să prindem din urmă țările avansate. Ne lipsesc, cu siguranță, spiritul de solidaritate, de întreprindere, dar și o educație performantă, ca și o elită politică demnă de încrederea românilor... Un popor fără educație serioasă este ușor de manipulat, iar unul cu lideri slabi este fără vlagă, dezamăgit, inert, incapabil de performanță... Necazul este că nu ne mai interesează nici prezentul și, mai ales, viitorul, decât pe fiecare individual. Iar dacă mai vorbim, unii dintre noi, despre țară, despre România, suntem îndată etichetați drept naționaliști, demagogi, extremiști. Evident, nu este important să vorbim doar, ci să facem, iar pentru a face trebuie să muncim serios...” O pagină dedicată „*In memoriam* Dumitru Radu Popescu”, fost 12 ani redactor șef al revistei *Tribuna* din Cluj, fost președinte al Uniunii Scriitorilor din România. Ștefan Borbély scrie despre un admirabil volum de mărturisiri, Dorin Tudoran în dialog cu Robert Șerban, «Numai copilăria e glorioasă» (Ed. Trei, Buc., 2022 – cu post scriptum de Cornel Ungureanu, – cu o superbă luciditate critică pe care o face Dorin Tudoran „idioteniei” stângiste a mentalului ideologic și cultural al Americii). Constantina Raveca Buleu analizează volumul «Lucian Blaga. Universul liric» de Ion Pop (Ed. Școala Ardeleană, Cluj, 2022, ediția a II-a, revăzută și adăugită). Daniel Cristea-Enache abordează lirica lui Vasile Igna. Poetul a publicat în anul trecut două volume, antologia pe formula *best of*, la Editura Academiei Române, și versuri noi, «Capcanele», Ed. Limes, Cluj-Florești. Delia Muntean se ocupă de volumul de proze «Ultima zi a peștișorului de aur» de Olimpiu Nușfelean (Ed. Charmides, Bistrița, 2021).

Apostrof nr. 2/ 2023.

Editorialul semnat de Marta Petreu este, în

fapt, un eseu țintit, introducere elegant desfășurată pentru *DOSAR Apostrof* – Ștefan Aug. Doinaș către Radu Stanca, publicat acum, pagini ce

cuprind o parte din epistolele dintre cei doi buni și mari prieteni, nu numai literari, *prieteni eterni*, de nivel european, se poate afirma fără teamă de eroare; astea, dacă ținem seama de datele calendaristice, să zicem anii: 1940-1960, România. *Apostrof* publică alte trei scrisori ale lui Ștefan Aug. Doinaș către Radu Stanca, datând din anul, de pomină, al alegerilor parlamentare falsificate de comuniști, 1946. Scrisorile lui Doinaș sunt prilejuite de faptul că, după revenirea la Cluj a Universității (refugiată pe durata războiului, din cauza cedării Ardealului de Nord Budapestei, la Sibiu), Radu Stanca a rămas la Sibiu, în vreme ce membrii Cercului Literar de la Sibiu, *cerchiștii*, au venit cu Universitatea în orașul de baștină, Cluj. Epistolele anterioare ale lui Doinaș către șeful Cercului Literar sunt de mare interes pentru istoria literară a Cercului și a cerchiștilor. Ele arată atracția gravitațională naturală pe care o deține Radu Stanca asupra cerchiștilor: rămas la Sibiu – pentru că era bolnav și avea nevoie să fie îngrijit de familia sa, apoi, pentru că își pierduse postul de asistent al lui Liviu Rusu la Universitatea clujeană, iar la Sibiu avea un post în teatrul local – tânărul scriitor a fost în continuare resimțit și recunoscut de membrii Cercului drept ceea ce era: șeful grupării. (...) Scrisorile pe care le publică *Apostrof* sunt importante pentru descifrarea relațiilor dintre membrii Cercului, pentru evaluarea și evoluția concepției despre creație... La un moment dat (de-a lungul corespondențelor întreținute de membrii Cercului) mărturisirile lui Ștefan Aug. Doinaș către Radu Stanca devin dramatice, apar ca „ruptură”. Despre ce este vorba... Se știe că, după *Manifestul lor* (13 mai 1943), ei au fost acuzați de *estetism*, că *acuzăția de estetism* a fost relativ gratuită, o etichetă ideologică lipită tendențios de jurnaliști de extremă dreaptă pe Cerc și cerchiști, în condițiile Războiului al Doilea Mondial, și apoi reluată dogmatic-acuzator de extrema stângă comunistă, în condițiile totalitarismului comunist din România... Pe scurt, între datele iulie 1946 – ianuarie 1947, Doinaș trece printr-o traumă, printr-o culpă morală: s-a înscris, în toamna lui 1946, la sfatul lui I. Negoițescu (care spera să obțină în felul acesta bani pentru o revistă cerchistă, botezată în avans „Euphorion”), în Partidul Comunist. (Informația se poate verifica în, Ion Vartic, „Lovitura de stat de la Cercul Literar și urmările sale”, *Apostrof* nr. 12, 2020, și în volumul, I. Negoițescu, Radu Stanca, *Un roman epistolar*, corp literar realizat de Ion Vartic și Ioan Cristescu, la Muzeul Literaturii Române, 2021, reeditare la Polirom, 2022, volum foarte bine primit, apreciat unanim de critica literară.) Într-o epistolă din 28 ianuarie 1947,

Ștefan Aug. Doinaș își reconstituie „intrarea” la comuniști și reacția psihică la acest fapt, adică *rușinea*: „Mi-e rușine să spun ce-am făcut”. Apoi, din nou: „Tatălui meu, care e un om practic și nu iubește eroismele gratuite, și deci nu-mi pretinde a fi martir, pentru că nu înțelege iubirea pentru o idee – mi-a fost rușine să-i spun ce-am făcut”... În autoanaliza psihologică pe care și-o face în scrisorile către Radu Stanca, Doinaș își mărturisește pe larg aversiunea față de „ispititorul” său, inconștientul politic I. Negoițescu. Avem o analiză asupra conceptelor, ideilor și „faptelor” dintr-o perioadă politică extrem de confuză prin care a trecut România, încheștată în tâmpita de-a dreptul ideologie stalinist-leninistă, care nu urmărea decât jaful țărilor din jurul URSS (din jurul Rusiei sovietizate!).

Convorbiri literare nr.

12/ 2022. În esul

„Despre pesimismul

bine temperat (IV)”, Cassian Maria Spiridon are în vedere volumul analitic de politică socială, culturală și educațională al lui Roger Scruton «*Foloasele pesimismului și pericolul falsei speranțe*» (Ed. Humanitas, 2022) și opiniile mai multor gânditori anglo-americani. Analiza noilor curente de opinie: *multiculturalismul*, *corectitudinea politică*, *deznaționalizarea globală* angrenează nenumărați factori care decid asupra viitorului omenirii.

Impunerea multiculturalismului, bunăoară, n-a avut ca efect înlocuirea vechiului curriculum (cu/ prin nenumăratele reforme ale educației), ci distrugerea lui. Tot ce a realizat multiculturalismul – susțin mulți gânditori – a fost să destabilizeze cultura publică, să îi submineze legitimitatea și dreptul la respectul nostru și să o înlocuiască cu un mare gol. Corectitudinea politică este ceea ce George Orwell, în distopia sa, «*1984*», numea o politizare a limbajului ce are scopul de a face ca minciunile să sune ca adevărul. Interviuurile publicației adună la un loc un dialog între poeții Nichita Stănescu și Adam Puslovic (cu siguranță, *in memoriam*) și un dialog realizat de Mircea Motroc cu profesorul și criticul Mircea A. Diaconu. Din suita literară semnată de Gheorghe Grigurcu reținem un citat din Michel Houellebecq: „Spre deosebire de poet, nici un romancier nu are stil, nu a putut vreodată să aibă stil. Într-adevăr, încercăm uneori să ne apropiem de anumite armonii; găsim uneori, suntem încântați să găsim într-o frază ceva care n-ar fi deplasat într-un poem (i s-a întâmplat adesea lui Conrad și uneori lui Flaubert); dar, îndeobște, nimeni nu suflă o vorbă despre aceste momente, îi lasă pe ceilalți să

descopere, lasă totul în grija cititorilor ce vor veni”. Scriu despre cărți de poezie, proză, eseu și critică literară o pleiadă de comentatori. Theodor Codreanu are în vedere poezia lui Sterian Vicol prin antologia «O sută și una de poezii» (Ed. Academiei Române, Buc., 2020), pe care îl caracterizează „un postmodernist premodern”. Ion Papuc analizează două romane istorice de pură ficțiune epică «În umbra lui Shakespeare» și «În afara cercului» de Walter Übelhart, ambele apărute la Editura Maestro Tip, Fersig (Maramureș), 2016, 2022. Mircea Popa, sub titlul „Ungurii văzuți de un slovac”, recenzează cartea «Maghiarii sub semnul (auto)amăgirii» de Jergus Ferko (Ed. Argonaut, 2019). Autorul investighează felul de a fi al maghiarilor, caracterizați printr-o dicotomie fundamentală: tendința de înfumurare și de superioritate față de vecini, în raporturile dintre țări, de plângere eternă după un trecut fastuos, în opoziție cu prezentul nemulțumitor. În acest fel, maghiarii au umplut toată Europa și America cu o propagandă falsă, în care ei apar ca victime ale istoriei, prin faptul că popoarele pe care ei le-au asuprit și dejosit, au putut să-și creeze state naționale, scăpând din gheara lor hulpavă, astfel maghiarii socotindu-se mereu nedreptățiți și „furați” de vecini.

Steaua nr. 1/ ianuarie 2023. Editorialul semnat de Ovidiu

Pecican este dedicat lui Dimitrie Cantemir. Anul 2023 marchează tricentenarul morții lui Dimitrie Cantemir, primul nostru romancier. „Autor al unui singur roman, *Istoria ieroglică*, beizadeaua savantă și exuberantă într-ale scrisului se întâmplă să fi dat la iveală nu doar capul de serie al unei tradiții românești în limba noastră, ci (...) probabil și cel mai complex roman de până astăzi. Prin anvergura propunerilor sale, prin inventarea unui limbaj al romanului în idiomul vorbit la Dunăre și Carpați, prin multiple planuri în care se distribuie materia epică (...), *Istoria ieroglică* le apare celor care au cutezanța de a o străbate cu atenția cuvenită drept o amețitoare epopee în cheie barocă, cu pretenții și tehnici ezoterice, dar și ludice; o construcție de o întretesere măiastră, singulară în istoria literaturii române.” Pin urmare, afirmă Ovidiu Pecican, Dimitrie Cantemir, este primul romancier al literaturii noastre, cu un proiect inspirat de peripețiile politice ale anului 1703, lucrat pe parcursul a doi ani, încheindu-și construcția beletristică în 1705, prilej în anul 2005 pentru cultura noastră de a sărbătorii scurgerea a trei sute de ani de la încheierea primului roman în

limba română, dar n-a fost să fie. Creația lui Dimitrie Cantemir aureolează o biografie spectaculoasă. „În centrul acesteia stă *Istoria ieroglică* (...), cel dintâi roman, primul basm cult de pe aceste meleaguri, prima noastră parabolă modernă, primul joc cu cifru, prima operă de ficțiune multistratificată somptuos, piramida literară demnă să fie contemplată și analizată în amănunțime, parcursă și pusă în valoare de fiecare generație de iubitori ai literaturii de lung parcurs și de vastă întindere orizontică.” Două interviuri focalizează acest număr al revistei. Unul cu artistul plastic Angela Roman Popescu realizat de Victor Cubleşan. Angela Roman Popescu a absolvit Facultatea de Arte Plastice și Decorative Ion Andreescu, Cluj, Secția de textile. Ia parte la numeroase expoziții de grup și personale din țară și din străinătate. Artă decorativă vorbește despre arta textiliștilor, ingenioasă, inovatoare, artă care a depășit tehnica țesutului clasic la războiul de țesut orientat pe verticală sau orizontală, propunând în expoziții obiecte de artă realizate din materiale convenționale (lână) sau neconvenționale. A fost prezentă în expoziții (Saloane de artă decorativă) din București, Sibiu, Târgu-Mureș, Oradea etc. și în Saloane internaționale dedicate textiliștilor, la Roma, Chișinău, Kerson, Copenhaga, Pecs, Vidin, Budapesta ș.a. Numărul prezent al publicației este ilustrat cu reproduceri după lucrări ale artistei. Alt interviu este realizat de Radu Toderici cu Ileana Popovici, artist de scenă muzicală și de cinema (vezi în principal filmul «Reconstituirea» în regia lui Lucian Pintilie), însoțit de un portret muzical semnat de Virgil Mihaiu.

Tribuna nr. 491/ 16-28 februarie 2023. În 2021, a apărut la

editura Morlacchi Editore University Press în limba italiană volumul «*La struttura dell'immaginativo umano*» de Mircea Arman, traducere prin prisma conceptului filosofic original cuprins în cărțile autorului clujean, «Imaginativul poietic aprioric», asupra căruia vom reveni mai încolo. Un comitet de profesori ai Universității din Perugia a acordat lucrării menționate *Premiul pentru cea mai bună carte străină a anului, 2021*, în Italia. Volumul «*La struttura dell'immaginativo umano*» este însoțit de o prefață semnată de prof. univ. Gaetano Mollo, cuvânt înainte publicat în revistă, traducere în limba română de Cristian Alexandru Damian. „Cu această carte – scrie Gaetano Mollo – Mircea Arman ne cheamă la nevoia de înțelegere a esenței Ființei ca Adevăr și a valorii *sine-lui* ca deplină realizare a ființei umane. În toate acestea trebuie

văzut procesul deplin al formării personalității umane. A te întoarce la începuturile filosofiei nu este doar a te întoarce la originile modului nostru de a gândi și de a fi, ci a te regăsi ca umanitate care unește cunoașterea și existența, istoria și morala, inocența și transparența. De aceea se pune problema lumii virtuale, construită pe baza inteligenței artificiale, cu tot cu ceea ce implică drept efecte în relația *eu-celălalt*. În acest sens, Autorul vorbește despre o dublă intermediere pe care o operează lumea artificială cu ajutorul mașinilor și a inteligenței artificiale, care permit o comunicare a informației aproape instantanee și universală. Considerațiile lui Mircea Arman, în această privință, ne fac să medităm asupra felului în care *imaginativul artificial* tinde să ocupe spațiul și să corupă așa-zisul *imaginativ natural* ca apoi să-l înlocuiască. Ceea ce, poate, pierdem este relația universalului cu particularul. Astfel, virtuțile umane riscă să-și piardă rolul de valoare transcendentă, raportându-se numai la societate și la alte repere ce-i sunt complementare, dar nu la Adevăr. De aici, nevoia de recuperare a filosofiei, care trebuie înțeleasă nu doar ca o simplă «*gândire calculatoare*» ci și ca «*theorie a adevărului*». Aprecierile prof. Gaetano Mollo sunt simplu exprimate și convingătoare, ocolind stufoasa terminologie filosofică „modernă” europeană. Nicolae Iuga, după cum notam, scrie despre volumul «*Între spirit și spadă*» de Mircea Arman (Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2022). Enunță: „*Imaginativul poetic* este un concept original, care nu trebuie confundat cu funcția imaginației fabulatorie cu care este înzestrat individul, la unii dintre noi mai dezvoltată, iar la alții mai puțin, ci suntem în fața unei regândiri a apriorismului kantian. (...) *Imaginativul poetic a priori* este capacitatea subiectului cunoscător de a crea în mod spontan lumi posibile cu totul noi, între aceste lumi înscriindu-se apriorismul lui Kant sau opusul său, empirismul lui Locke...” Scriu despre cărți: Mircea Moț, Ani Bradea, Adrian Țion, Adrian Dinu Rachieru, Iulian Chivu, Adrian Lesenciuc, Ștefan Manasia; despre teatru: Claudiu Groza; despre arta plastică produsă de Constantin Ținteanu: Marius Manta.

Discobolul

Revista **Discobolul**,
ianuarie-februarie-
martie 2023, se des-

chide cu un grupaj de poezii semnate de Viorel Mureșan, marcându-se și în acest fel vârsta rotundă atinsă recent de poet. Urmează o anchetă a revistei – cu întrebările: *Ce consecințe credeți că va avea*

progresismul neomarxist asupra literaturii? Considerați că acesta va genera o nouă formă de proletcultism? – la care, în ordinea trimiterii opiniilor, răspund Gellu Dorian (*Marx n-a fost Pasărea Phoenix*), Adrian Alui Gheorghe (*Progresismul pare să aibă profilul „comisarului poporului”*), Ion Pop, Liviu Ioan Stoiciu (*Progresism, prezenteism, corectitudine politică. Fără viitor literar*), Cristina Scarlat (*Neomarxism progresist. Fără îndoială...*), Mihai Barbu, Nicolae Panaite, Ion Buzași, Vasile Dan (*Un recul istoric: progresismul neomarxist*), Olimpiu Nușfelean (*Un nou Noe nu poate fi în nici un caz neomarxist*). Gheorghe Grigurcu este prezent cu câteva pagini din inconfundabilele-i panseuri. Un „dosar de comentarii” este generat de câteva comunicări din sumarul unui colocviu internațional cu tema „Din nou, cu scriitorul Vintilă Horia”, la Universitatea din Alcalá de Henares, Spania, pentru a marca treizeci de ani de la dispariția scriitorului. În continuare, semnează comentarii literare Ion Pop (despre „reperul științific al stilului barbian”), Ovidiu Pecican (referințe la „timpul inaugurării modernității românești”), Nicolae Oprea (romanul *Marea carte a uitării* de Gabriel Chifu), Iulian Boldea (*Nichita Stănescu. Treptele erosului*), Al. Cistelean (despre poezia Luciei Bibarț), Ion Buzași (*Radu Stanca și Sibiul* de Anca Sîrghie), Mircea Popa (despre Constantin Cubleşan), Titu Popescu (despre Mircea Petean), Dumitru Augustin Doman, Lucian Scurtu, Ioana Cistelean, Sonia Elvireanu, Zenovie Cârlegea ș. a. la fel de interesante. Mircea Stâncel ține o „piață a cărților”. Un grupaj de comentarii este dedicat cardinalului Iuliu Hossu. Adrian Alui Gheorghe este în dialog cu Vlad Alui Gheorghe. Revista conține două secțiuni de poeme, dar și proze semnate de Adrian Lesenciuc și Cornel Nistea. De citit în zile de primăvară.

Înnoită după înnoirea
redacției – manager
Dana Buzura-Gag-

niuc, redactori Gheorghe Pârja (șef), Delia Munteanu, Raluca Hăsmășan și colaboratori permanenți importanți – **Nord Literar** nr. 2/ 2023 începu cu „Poemul lunii” semnat de Gheorghe Mihai Bârlea, apoi Dan Grădinaru se ocupă de cartea de poeme *Capcanele* de Vasile Igna („o carte despre timp”), Irina Petraș și Gheorghe Pârja scriu despre Horia Bădescu, prezent și cu o pagină de poeme, *Între tine și vasta tăcere* („Pe unde-ar fi s-o apucăm în sus?/ Nu se mai văd cărările bătute./ Stau zilele cu gurile cusute./ Se duse viața, Doamne,

Nord Literar
anul IV, nr. 2 (24), martie, 2023

cum s-a dus!). Daniela Sitar-Tăut are în vedere „voiajul” editorial al lui Jules Verne, „al doilea în rîndul celor mai traduși autori, devansat doar de către Agatha Christie”), Ovidiu Pecican îi are în vedere pe *Funambulli utopici ai istoriografiei*: B. P. Hasdeu, V. A. Urechia, Nicolae Densusianu, iar Adam Puslojić revine, evocat, într-un dialog din 2009 cu Gh. Pârja. De o amplă reprezentare, scriptică și fotografică, beneficiază Gabriel Chifu, care și-a lansat nu de mult la Baia Mare, într-un spațiu neconvențional – atelierul artistului plastic Mircea Bochiș – romanul *Marea carte a uitării*, despre care au vorbit Dan Cristea, Angelo Mitchievici, Ovidiu Pecican, Olimpiu Nușfelean, artistul plastic gazdă și Dana Buzura-Gagniuc, moderatoare dezbaterilor. Monica D. Cîndea comentează o carte de interviuri de Camil Petrescu. Adrian Alui Gheorghe scrie despre poezie și horincă („Esența vieții înseamnă să distilezi fructa, dar și clipa, pentru a vedea prin cuvînt poezia...”). Mai sînt prezenți în paginile revistei Mihaela Ungureanu (cu poezie), Ion Cristofor, Ion Roșioru, Cătălina Steriu (o prozatoare în afirmare), Daniel Mariș, Mihaela Maravei, Terezi Filip, Alexandra Andrea Făt, Magdalena Hărăbor, Marin Slujeru, Lucian Perța (cu o parodie la Horia Bădescu) și Lucianna Argentino (tradusă de Lucia Ileana Pop) alături de Elena Liliana Popescu, cu o poezie tradusă în maghiară, engleză și franceză („Personne/ ne t’a répondu/ parce que personne/ n’aurait pu/ te répondre...”). (V.R.)

Încă o revistă? Foarte bine!

Încă o revistă? – se intitulează editorialul semnat de poetul

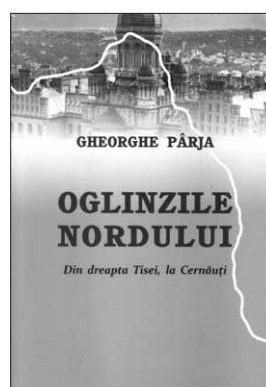
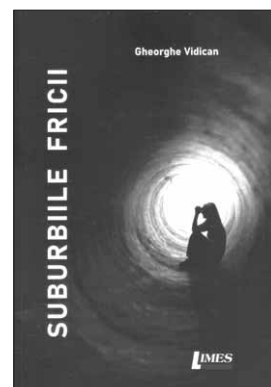
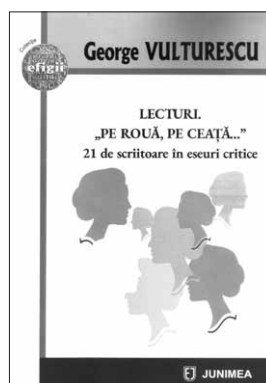
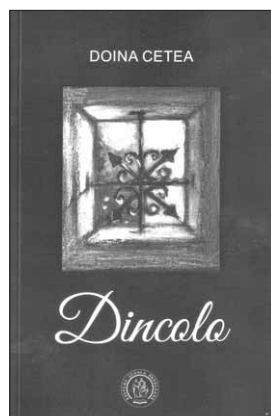
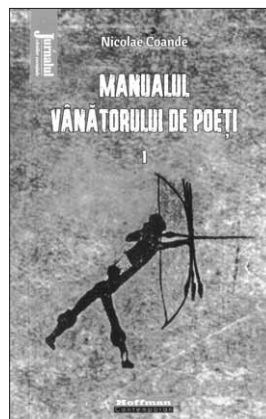
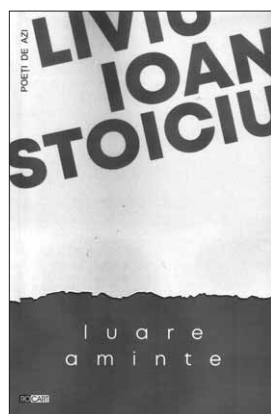
Eugen Barz în primul număr al revistei *Litera nova* (1/2023), care începe să apară la Madrid, în limba română, formă digitală și tipărită, ca „revistă culturală”, inspirată de Ovidiu Pecican, menită să potențeze relațiilor culturale ale românilor din diaspora (în special din Spania) și din țară. Editorialistul face o rememorare a publicațiilor apărute în Occidentul european și pe alte continente, în perioada postbelică, începînd cu *Luceafărul* de la Paris (1948-1949) și încheind, o listă deschisă, cu *Destin*, Madrid (1951-1972). Redacția este formată din Eugern Barz – director, Daniela Șontică – redactor șef, Felix Nicolau-redactor, cu un consiliu redacțional format din Adrian Popescu, Adrian Alui Gheorghe și Lucian Vasiliu. Cheltuielile de tipar sînt suportate, inițial, de director, sperîndu-se la un sprijin financiar venit din alte direcții (v. și Guvernul României). Alături de cei pomeniți mai sus, au sărit în sprijinul revistei cu colaborări substanțiale scriitori precum K. V. Twain, Carmelia Leonte, Leo Butnaru, Andrea H. Hedeș, Laura Dragomir, Gabriela Danoux, Pavel Șuşară, Ștefan Mitroi, Ioan-Pavel Azap, Ioan Holban, Adrian Lesenciuc, Ștefan Damian, Virgil Mihaiu, Adrian Țion, Mircea Bârsilă, Mircea Moț, Marin Mălaicu-Hondrari, Viorel Mureșan, Cristian Muntean ș. a.

Revista noastră îi urează revistei *Litera nova* viață cît mai lungă și cît mai frumoasă! (M.L.)

Răsadniță

ÎN VITRINA CU CĂRȚI A REVISTEI

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Gheorghe POGAN, *Don Quijote*